

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

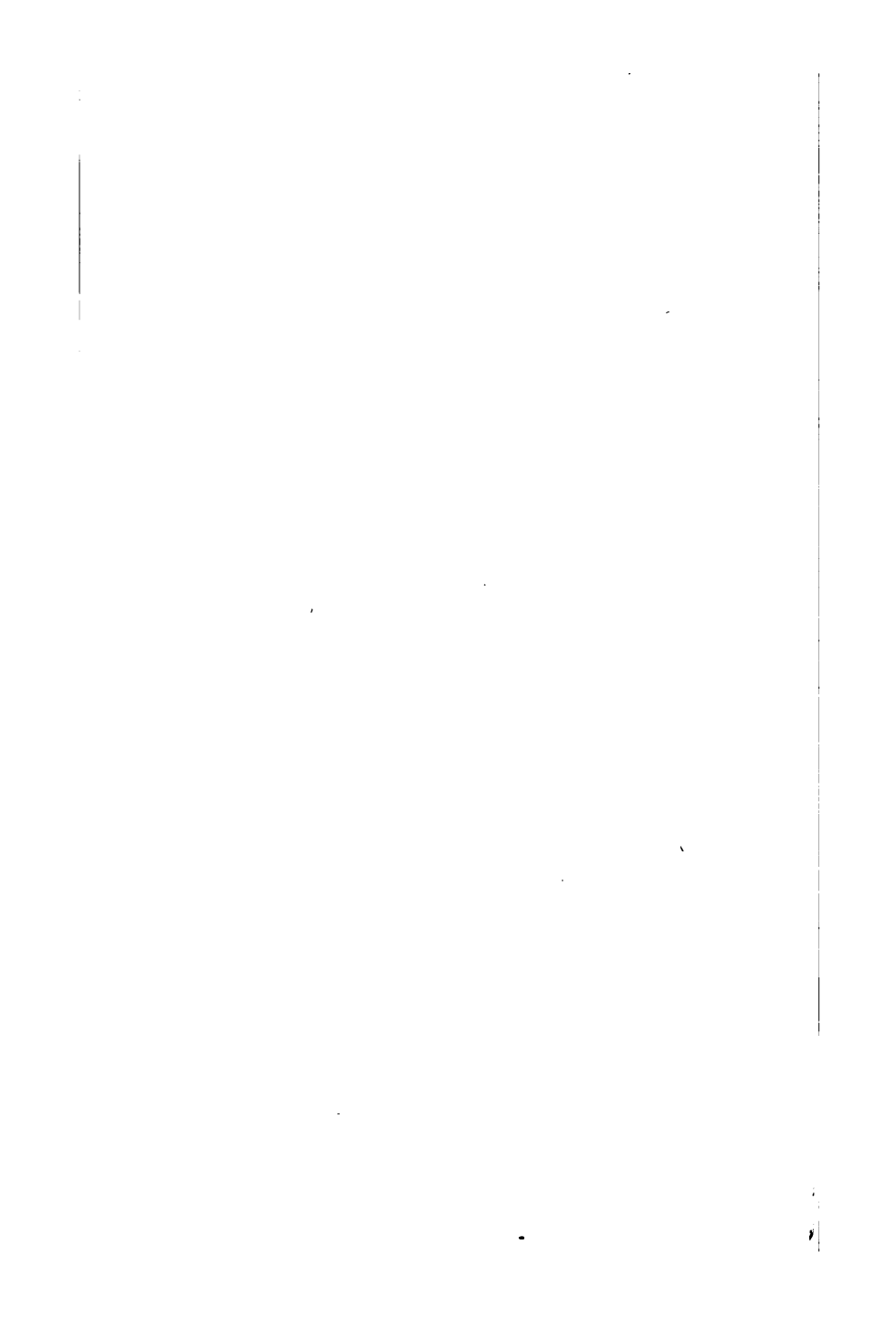
3 2044 010 629 202

Lv 13, 20, 5

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA.

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS

RECENSUIT

CAROLVS LANG.

EDITIO ALTERA.

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCLXXXV.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

Aelianus ed. <i>Hercher</i> . 2 voll.	9.—	Cicero ed. <i>Müller</i> . Pars I. Opera	<i>M. A.</i>
— varia historia	—90	rhetorica ed. <i>Friedrich</i> . Vol. I	1.35
Aeneas comment. ed. <i>Hug</i>	1.35	— Pars II. Vol. I. II., Pars IV.	
Aeschines ed. <i>Frank</i>	—90	Vol. I. II. III. jeder	2.10
Aeschylus ed. <i>Dindorf</i>	1.20	— ed. <i>Klotz</i> . 5 part. 11 voll., kplt.	22.35
— einzelne Stücke	—30	— orat. selectae ed. <i>Klotz</i> . 2 part.	1.50
— tragoediae ed. <i>Weil</i>	1.50	— orationes sel. edd. <i>Eberhard</i>	
Einzelne Stücke	—80	et <i>Hirschfelder</i>	2.—
Alberti <i>Trollus</i> ed. <i>Mersdorf</i>	3.—	— epistolae selectae ed. <i>Dietsch</i> .	
Ammianus M. ed. <i>Gardthausen</i> . 2 voll.	7.20	2 partes	2.50
Anacreon ed. <i>Rose</i> . Ed. II.	1.—	— epistolae ed. <i>Wezenberg</i> . 2 voll.	6.—
Andocides ed. <i>Blafs</i> . Ed. II.	1.20	Commodianus ed. <i>Ludwig</i> . I & II	2.70
Annae comnenae porphyrogenitae		Cornelius <i>Nepos</i> ed. <i>Fleckeisen</i> . . .	—30
<i>Alexias</i> ed. <i>Reiferscheid</i> . 2 voll.	7.50	Cornutus ed. <i>Lang</i>	1.50
Anthimus ed. <i>Rose</i>	1.—	Curtius <i>Rufus</i> ed. <i>Vogel</i>	1.20
Anthologia latina ed. <i>Riese</i> . I. 1. 2.	7.50	Dares <i>Phrygius</i> ed. <i>Meister</i>	1.20
lyrica ed. <i>Bergk</i> . Ed. III.	3.—	Demosthenes ed. <i>Dindorf</i> . 3 voll.	4.50
Antiphon ed. <i>Blafs</i> . Ed. II.	2.10	— Auch in 6 Partes, à pars	—75
Antoninus ed. <i>Stich</i>	1.80	Editio maior. Vol. I.	2.40
Apollodorus ed. <i>Bekker</i>	1.—	Diety <i>Cretensis</i> ed. <i>Meister</i>	1.50
Appollon . <i>Rhodium</i> ed. <i>Merkel</i> . . .	1.—	Dinarchus ed. <i>Blafs</i>	1.—
Applan ed. <i>Mendelssohn</i> . 2 voll. . .	9.—	Dio <i>Cassius</i> ed. <i>Dindorf</i> . 5 voll.	13.50
Archimedis opera omnia. Ed.		Dio <i>Chrysost.</i> ed. <i>Dindorf</i> . 2 voll.	5.40
<i>Heiberg</i> . 3 voll.	18.—	Diod. <i>Siculus</i> ed. <i>Dindorf</i> . 5 voll.	15.75
Aristophanes ed. <i>Bergk</i> . 2 voll. . .	3.—	Dionysius ed. <i>Kießling</i> . 4 voll. . .	10.80
einzelne Stücke	—45	Dracontius ed. <i>de Duha</i>	1.20
Aristoteles de partibus animal.		Eclogae poet. latin. ed. <i>Brandt</i> . . .	1.—
ed. <i>Langkavel</i>	1.80	— poet. graec. ed. <i>Stadtmüller</i> .	2.70
— de arte poetica ed. <i>Christ</i>	—60	Epicorum Graecorum fragm. ed.	
— physica ed. <i>Prantl</i>	1.50	<i>Kinkel</i> . Vol. I	3.—
Ethica <i>Nicomachea</i> ed. <i>Susemihl</i>	1.80	Erotici scripti. ed. <i>Hercher</i> . 2 voll.	7.50
Ethica <i>Eudemia</i> ed. <i>Susemihl</i>	1.80	Euclidis <i>elem.</i> ed. <i>Heiberg</i> . I. II. IV	
— de coelo etc. ed. <i>Prantl</i>	1.20	Eudociae <i>violarium</i> ed. <i>Flach</i>	7.50
— de coloribus, audibilibus,		Euripides ed. <i>Nauck</i> . Ed. III. Vol. I & II	1.50
physiognomonica ed. <i>Prantl</i>	—60	— Vol. III. <i>Fragmenta</i>	2.70
— politica ed. <i>Susemihl</i>	2.40	— Einzelne Stücke à	—30
— magna moralia ed. <i>Susemihl</i>	1.20	Eusebius ed. <i>Dindorf</i> . 4 voll. . . .	15.—
— de anima libri III ed. <i>Biehl</i>	1.20	Eutropius ed. <i>Dietsch</i>	—30
— ars rhetorica ed. <i>Römer</i>		Fabulae <i>Aesopicae</i> ed. <i>Halm</i>	—90
Arriani <i>expeditio</i> ed. <i>Abicht</i>	1.20	Fabulae <i>Roman.</i> ed. <i>Eberhard</i> . Vol. I	3.75
scripta min. ed. <i>Eberhard</i>		Florus ed. <i>Halm</i>	1.—
Athenaeus ed. <i>Meineke</i> . 4 voll. . . .	12.—	Frontinus ed. <i>Dederich</i>	1.50
Augustinus <i>iter</i> . ed. <i>Dombart</i> . 2 voll.	6.—	Gaius ed. <i>Huschke</i>	2.70
Aulularia ed. <i>Peiper</i>	1.50	Galen scripta minora. Vol. I	
Autolycus ed. <i>Hultsch</i>		ed. <i>Marquardt</i>	2.10
Avienus ed. <i>Breysig</i>	1.—	Gellius ed. <i>Hertz</i> . 2 voll.	3.20
Babrius ed. <i>Schneidewin</i>	—60	Helliodorus ed. <i>Bekker</i>	2.40
Boetius de inst. math. ed. <i>Friedlein</i>	5.10	Herodian ed. <i>Bekker</i>	1.20
— de consolatione ed. <i>Peiper</i>	2.70	Herodotus ed. <i>Dietsch</i> . 2 voll. . .	1.35
— comm. in libr. <i>Aristotelis</i> <i>negoi</i>		Auch in 5 einz. Fasc.:	
<i>λογικας</i> rec. <i>Meiser</i> . 2 voll.	8.70	Vol. I. fasc. I. lib. I. II.	—75
Bucolici <i>Graeci</i> ed. <i>Ahren</i>	—60	" I. " II. lib. III. IV.	—75
Caesar ed. <i>Dinter</i> . kplt.	1.50	" II. " I. lib. V. VI.	—60
— ed. <i>Dinter</i> . 3 voll.	1.—	" II. " II. lib. VII.	—45
— de bello <i>Gallico</i> . Ed. min.	—75	" II. " III. lib. VIII. IX.	—60
civil. Ed. min.	—60	Hesiodus ed. <i>Flach</i>	—45
Cassius <i>Felix</i> ed. <i>Rose</i>	3.—	Hesychius <i>Milesius</i> ed. <i>Flach</i> . . .	—75
Catullus ed. <i>Müller</i>	—45	Hieronymus ed. <i>Herding</i>	2.40
Catullus , <i>Tibullus</i> , <i>Propertius</i> . . .	2.70	Historia <i>Apollonii</i> ed. <i>Riese</i>	1.—
Cicero fabula ed. <i>Droschin</i>	—60	Historici <i>Graeci</i> minores ed. <i>Din-</i>	
<i>Wormberg</i>	3.—	<i>dorf</i> . 2 voll.	8.25
<i>Hultsch</i>	1.20	Historicorum <i>Rom.</i> <i>rell.</i> ed. <i>Peter</i>	4.50

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS.

RECENSUIT

CAROLVS LANG.

EDITIO ALTERA.

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCLXXXV.

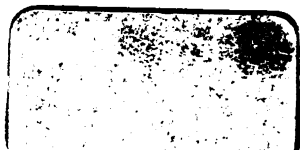
OTTONI KELLER

S.

LV 13, 20.5

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA.

FLAVI VEGETI RENATI

EPITOMA REI MILITARIS

RECENSUIT

CAROLVS LANG.

EDITIO ALTERA.

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCLXXXV.

uis redoleant adulatorem, quamvis sequenti libro, qui est poliorceticus, quasi praeludant, tamen credideris aliquid certi uerique contineri. Eam autem laudem nulli illorum imperatorum vindicari posse arbitraris, nisi Theodosio I., cuius praefectus Cynegius uniuersas prouincias longi temporis labe deceptas ad pristinum statum reuocauit¹⁾.

Hi quoque nostri libelli loci ad definiendam videntur valere Vegetii aetatem: p. 22, 8—11 et 150, 7, 8. Quorum quidem in priore Romam per Gothos deletam Vegetium non omisurum fuisse, si post a. 410 scripsisset, quis est quin facile adducatur? Ex altero autem locorum, quos diximus (quia iam dudum pacato mari cum barbaris nationibus agitur terrestre certamen), cum Marcellini chronico sub anno 400, quo pugna navalis facta memoratur, comparato ante a. 400 Vegetii libellum scriptum effici si quis contenderit, Marcellini auctoritatem faciendam esse minimi haud iniuria opponamus. Igitur ad tempus quod fuit intra annos 384 et 395 nostrum libellum referendum Theodosioque Magno oblatum vel eo iubente confectum esse olim sumus suspicati. Atque χθιζά τε καὶ πρῶτζα, cum Chr. F. Baehrius, vir et doctissimus et humanissimus, cui priorem Vegetii editionem, quippe quam paranti mihi ille summam nauauisset operam, toto ex animo despondissemus, tertio anno postquam illam editionem publici iuris feceram, in bibliotheca Heidelbergensi mihi obuiam factus 'Heus tu', inquit, 'quam recte de Vegetii aetate iudicasti!' Simulque Iordani de Romae urbis antiquae topographia libri, cuius alterum volumen eo ipso tempore prelo exierat, locum laudauit, quo vir praeclarissimus et doctrina quam maxime instructus Theodosium Magnum Vegetii, si ita dicere licet, imperatorem fuisse pro certo iam constare censet²⁾. Atqui hodie multo secus sentio; quod ut

1) cf. Descriptionem consulum sub anno 388. Vide etiam Richteri „das weström. Reich“ p. 509: 'Theodosius that wenigstens das Mögliche um die Städte noch sicher zu befestigen', et Haenel corp. leg. anteiust. p. 229 et 233. At Seecck l. l. p. 70 illum Descript. locum prorsus aliter interpretatur.

2) L. l. II 154/5.

accideret, Seeckii, quae 'de Vegetii aetate' in *Hermæ* tomo XI (a. 1876) p. 61—83 extat typis exscripta, subtilissima illa disceptatione commissum est, qua vir doctissimus et ingeniosissimus luculentis maximam partem, ut mihi videntur, argumentis demonstravit, imperatorem, de quo quaeritur, non fuisse Theodosium Magnum, sed Valentinianum tertium; id quod iam Gibbo (*history of the decline etc.* V 190), Richter („*Das weström. Reich*“ p. 66), Wietersheim (*Geschichte der Völkerwanderung* IV p. 164) statuerant¹⁾. Ecce autem Seeckianae argumentationis summa: Primum princeps, de quo est quaestio, Occidenti imperitabat; idem admodum iuuenis erat (III 26 epil.); idem innumerabiles urbes perfecit (IV prol.) classemque in Danubio habuit (IV fin.); quae quidem omnia in Val. III optime cadere iam accurate quam fuse demonstrat. Deinde Theodosius in Italia tres tantum annos (388—391) uersatus est, quattuor tantum menses suo nomine regnavit; in eodem currendi uelocitas (III epil.) a Vegetio nisi ludificante aut cavillante laudari non poterat. Denique quod I 20 Romæ a. 410 per Gothos deletae mentio non fit, id propterea haud ita magni momenti habendum est, quia in tanta rerum violenter gestarum, quantam, quae illis fuit temporibus, orbis terrarum quasi euersio habuit, cuiusvis calamitatis vel maxime insignis breui exstinguitur memoria.

Scripsit autem Vegetius epitomam²⁾ rei militaris. Qui

1) Ad hoc usque tempus Valentiniani nomen in ipsis antiquis codicibus inscriptioni adiectum extare opinio fuit. At ante tertium decimum saeculum (cf. Bandin. IV 175) illud additamentum in codicibus repperi nullum. Mirum est quod in catalogo manuscriptorum a Librio surreptorum legitur p. 280: 'Perhaps the work was successively dedicated to both those emperors (Theodos. I and Valentin. II.)'. (!) Morgagnum autem epistula Aemiliana VI c. 7 argumentis non leuibus allatis Vegetium Val. III. aut Theodosio opus suum dedicasse demonstrare Mucciolo in catalogo bibl. patrum Minorum Caesenaë nota marginali ad pl. 19 Cod. 5 monet.

2) 'Quod putat Barthius XXVII Aduers. et alibi Epitomen tantum librorum Vegetii atque adeo Epitomen Epitomes hodie superesse, minus uerisimile uidetur. Et nescio quomodo

index ab ipsone Vegetio sit profectus, merito potest dubitari; nam, id quod iam supra indicauimus; eorum, quos nunc quattuor libros habemus, primus, 'libellus de dilectu atque exercitatione tironum' (p. 33, 1), ultro oblatus est a Vegetio imperatori suo, post aliquod demum tempus (dudum p. 33, 2) reliqui iussu eiusdem compositi sunt. Hinc etiam fusiorem illam (p. 29) libri primi subscriptionem codicum εDP nec non libri secundi praescriptionem codicum εD pendere opinor. Vtut est, consentiunt optimi libri manuscripti in inscriptione epitoma rei militaris, et, ut hoc addamus, in quattuor non quinque¹⁾ libris. Hanc in rem qui accuratius inquirere uolent, ad eorum usum singulorum a nobis adhibitorum codicum indices operis hic subiciemus.

A: Flauii Vegeti Renati Viri Inlustri(s) (per abbrev.) Comiti(s) Epithoma Rei Militaris liber IIII Incipiunt Feliciter.

M: Flauii Vegeti Renati Viri inlustri(s) (abbr. ut in A) Cōmiti(s) Epithoma Rei Militaris liber Ñ(Ŋ) (i. e. numero) IIII Incipit Feliciter.

G: Flauii Vegeti Renati Uiri Inlustri(s). Comiti (sed haec uox postea erasa est) epithoma Rei Militaris Libri Num̄i (—⁰2) IIII.

Q: Flauii Vegeti Renati Vir̄ Inlusts (sa 2 add.) Epithoma Rei Militaris Lib̄ Num̄ IIII. Incipiunt Feliciter.

L: inscriptio et lib. I. desunt.

ille uir doctissimus nimis acutus erat in olfaciendis usquequaque Epitomis.' Fabric. l. i.

1) Antiquissimus eorum codicum, qui diserte quinque libros agnoscunt, est unus ex Laurentianis partim ad XIII. partim ad XIV. saeculum pertinens (cf. Bandin. III 407); ceterum etiam posthac rarius accidit, ut Vegetius in quinque libros describeretur. In libris typis excussis Scriuerii primi editiones quinque exhibent libros. Errasse autem uirum doctissimum non solum codicum auctoritas sed etiam elenchus librorum probat; cf. etiam Casaubonum ad finem Polybii poliorcetici, qui ipse quoque de bello nauali enarrationem poliorcetico suo libro subnexuerat.

II: Flauii uegeti renati uiri illustris comitis sacrum¹⁾
 epitoma rei militaris libri quattuor ad theodosium imprem.
 Item periochae uniuscuiusque libri.

V: Incipit Liber Flauii Uegetii Renati Uiri Illustris
 Epytoma Institutorum Rei Militaris Ad Theodosium Im-
 peratorem Feliciter.

D: In Nom̃ Dī Sūmi Incipiunt Libri IIII^{or} Flauii
 Vegeti Renati Viri Illustris Epitoma Institutorum Rei
 Militaris.

P: Flauii Vegetii Illustris Viri Epithoma Rei Mili-
 taris Libri Numero IIII^{or} Incipiunt Feliciter.

Adicio E (exc. Vat. Reg. 2077) (*omnia haec uncia-
 libus litteris sunt exarata*): Ex libro quarto Publi(!)²⁾
 Vegati Renati de re militari in titulo XXXVIII (immo
 XXXVIII) post praecepta belli naualis quae incipiunt a
 titulo supra scripti libri XXXI inter cetera et ad locum.

*Epitomam autem nostrum librum esse nemo est qui
 neget. Quod nisi totus liber clamaret, eo sciremus, quod
 auctor ipse non solum aliorum 'quae dispersa' sint 'in or-
 dinem epitomata' se conscribere profitetur (p. 13, 11; cf.
 etiam 5, 3 sq.; 33, 7, 8; 64, 15 sq.) sed etiam auctores ali-
 quos nominat, quos in usum suum conuerterit; sunt autem
 hi: Cato Maior, Corn. Celsus, Frontinus, Paternus; acce-
 dunt Augusti, Traiani Hadrianique constitutiones; coniectando
 (cf. V. L. 13, 6) addidit Lange Hyginum. Atque a Ca-
 tone repetenda Veg. lib. I c. 9—14, 20—27, II 1. 2. 4.
 15. III 14. 15. 16. 17. 19. 20 censuit Köchly ('Grie-
 chische Kriegsschriftsteller' II p. 64); equidem adiecerim
 quaedam ex III 22, ubi ut nesciant (p. 112, 8) et ui-
 dere quem ad modum — abscedebant priscum olent scrip-*

1) i. e. sacrarum cf. Boecking Not. dign. p. 330. Librarium
 fugisse uidetur 'comitem' uocabulum optime absolute dici eoque
 dignitatis inprimis militaris gradum non officium significari.
 'Comitis sacrum' codicis Vatic. 4497 (XIV. saec.) quoque index
 exhibet.

2) Publii Vegetii mulomedicina fertur.

tozem. Paterni autem M. Schanzio, qui idem Aug., Tr. Hadrianique constitutiones apud Paternum inuenisse Vegetium suspicatur (cf. Herm. XVI p. 136—146 'Zu den Quellen des Vegetius'), hi loci uidentur esse: I 27. II 6. 19 (inde a uerbis quando quis (p. 53, 13)). 20; contra Dirksen ('Hinterlassene Schriften' II 428) tantummodo nucleum capitulum 7—12 l. II concedit esse Paternianum. Ceterum quin Vegetio hi scriptores ipsi non fuerint praesto, vix dubitaueris; quod quidem ut alii ex tota opusculi Vegetiani indole collegerunt, argumentandi ratione ipsa partim prorsus abiecta partim haud ita prospere inita, ita mihi quidem p. 13, 3—11 Vegetius ipse uidetur tam sincere fateri quam qui maxime, ex aliis scriptoribus deductos esse riuos illos Catonianos etc., quibus hortulos suos irrigauit. Conferas enim uelim apprimè euolutis auctoribus et horum, quos supra rettuli, quae dispersa sunt (l. l.) cum p. 5, 3, 4 et p. 65, 15: iam intelleges diuersos auctores librosque et historicos uel armorum disciplinam docentes — eosdem scilicet quos a se euolutos p. 13, 4 dicit — non esse ipsos quos nuncupauit, sed apud eos dispersa et inuoluta celari illa antiqua, quae (p. 33, 6) imperatorem suum ex libris desiderare memorat, dico Catoniana, Celsiana, Frontiniana, Paterniana, Augusti Traiani Hadrianique constitutiones. Quae cum ita sint, caue cum Hermanno Brunckio¹⁾ dicis tantum causa, quo magis legentes incitarentur, praeclaros illos rei militaris auctores a Vegetio commemoratos esse opineris. At quod tanto hiatu, quanto l. l. et p. 37, 16, 17 quam²⁾ fidelissime horum praecepta se 'signaturum' profitetur, minime digna tulit promissor, id uide ne totum pendeat ab eius mediocritate ingenii et rei militaris imperitia; neque enim est, quod praestigiatozem fuisse Vegetium nobis persuadeamus. Qua de Vegetii tarditate ingenii hoc

1) 'Quaestiones Vegetianae. I. Quaeritur num Fl. Veg. R. Catonis Celsi Frontini Paterni libros de re milit. in usum suum conuerterit.' Dissertatio inauguralis Lipsiensis. Helmstädt. 1875.

2) in quantum ualeo p. 37, 16.

tempore duo uiri doctissimi, qui eximiam nostro scriptori operam nauarunt, quorum maximo opere ambigas uter sit ingeniosior ac sagacior, mirum quantum inter se dissentiunt. Nam A. Gemoll¹⁾ neminem negare posse iudicat Vegetium quae scripserit commode disposuisse; contra J. G. Förster²⁾ non mediocris illum fatuitatis asseuerat fuisse, qui quae scriberet ipse parum intellexeret nec par esset digerendis rebus in eum quem sibi proposuisset ordinem. Nobis quidem uterque extra modum prodire uidetur; neque enim prorsus omnia apud Vegetium commode esse disposita, ut secundum librum non uno illum nomine obscurum omittam, hi loci testimonio sunt: p. 74, 14; p. 104, 4; p. 16, 18, quamquam dupli — pugnaret enuntiatum nescio an librarii incuria ex c. XI fine ad c. XII finem delatum recte existimes³⁾; p. 97, 6; et plurima tolerabilem in ordinem dixeris digesta, dum et rubricarum traditarum quasi gubernaculum abicias (cf. II 18) et hic illic uel leui correctione quae librariorum negligentia confusa sunt ad sanam audeas redigere condicionem, ut p. 49, 16 sq. interpunctione mutata sic nobis locum constituisse uidemur, ut capitulum 15—18 l. II argumentum unum idemque appareat, nisi forte Vegetium, quod quibus quique milites armis fuissent instructi adiecerit idque maximam partem secundariis, quae dicunt, enuntiatas, a consilio, quod sibi proposuisset, ut, qualiter instruenda esset acies, declararet unius legionis exemplo, aberrasse et declinasse iudicamus⁴⁾. Illud quoque est quod moneamus, prologos a Vegetio utique elegantius esse compositos quam ut praecinente Foersterio humana mente eum prorsus destitutum fuisse clamitemus. Verum enim uero hoc

1) „Exercitationes Vegetianae.“ *Hermes* VI (1871) p. 113—118.

2) „De fide Flauii Vegetii Renati“. Diss. inaug. Bonnensis. Bonnæ 1879.

3) In Rhabani Mauri, quod „de procinctu Romanae Militiae“ inscribitur, ex Vegetio excerpto (cf. p. XXVIII) ultima c. XI uerba ultimis c. XII excipiuntur.

4) cf. Förster. l. l. p. 25.

est maxime conquerendum, quod Vegetius cum rei militaris non satis peritus tum historiae mutationum, quas res militaris ab antiquissimis usque ad ipsius tempora subiit, plane ignarus instituta rei militaris sic docet, ut, ad quae quaeque tempora sint referenda, prorsus in medio relinquatur; quo quidem uitio quod secundus, qui est de antiqua ordinatione, liber maxime uapulat¹⁾, illud nolim obliviscaris, Vegetium ipsum cum eum conscriberet se metuere significasse, ne „impolitiior aut obscurior“ (p. 38, 7) uideretur.

Haec hactenus de Vegetio eiusque ingenio. Quibuscum apte cohaerent quae pauca cum de eius epitomae quattuor librorum elencho tum de capitum, per quae ea diuisa est, rubricis addenda uidentur. Elenchum quidem librorum aequae ac rubricas uncis inclusimus olim, nunc uela contraximus. Nam elenchum ab eodem qui indicem totius libri confecit profectum esse haud difficile finxeris; quod utrumque in Vegetium ipsum cadere potest, siquidem postquam singulos libros diuersis temporibus imperatori suo miserit, collectos eos coniunctosque publici iuris fecisse putaueris; etsi hac de re uix quidquam pro certo definias. Contra rubricas, quae quidem traditae sint, aut cunctas aut plerasque Vegetio deberi, nisi palmarem illum, quem Förster epitomatori nostro opprobrio dat, cordis praetexueris stuporem, uix fieri potest ut cuiquam probes, nedum luculentis argumentis declares²⁾. Nam, ut silentio praetereamus l. I c. 28 et l. II c. 18 rubricas, quas ut omnium absurdissimas a nobis

1) Förster l. l. p. 2 etiam neglegentiae et incuriae tantae uix ut credi possit Vegetium arguit; quod item ultra ueri normam uidetur homo acutissimus extendisse; certe quae exempla affert, ea haud ita grauiarbitreris. Nam re uera III 8 tres modi castra muniendi enumerantur, quorum duo (aut enim caespitibus aut fossa et aggere c. muniri eo loco disceptat Veg.) ad leuem occupationem, tertius ad statiuca castra pertinet. In loco autem παρὰ τὴν ἑλπίδα quem habes II 23, a deinde (26, 13) haud sane subtiliter et eleganter altera unius munitionis descriptio incipit; sed recte R. M. suasisit ut „triplexque“ (26, 9) extirparetur.

2) Cf. Francogallicae uersionis quae ed. a. 1767 Schweb.

rectissime uncis esse inclusas ne Försterum quidem infitiatum speramus, ceterarum multae aut nonnisi ad aliquam solam neque eam gravissimam orationis partem spectant (ut I 8. II 16. 17. 19. III 10; de III 14 (p. 97, 6) vide supra; IV 19) aut ab ipsa oratione prorsus discrepant hac illa tantum uoce ex ea arrepta — exempli causa affero III 12; IV 31 (quam rubricam ad totum, qui fuit olim, quintum librum pertinere nemo non uidet); IV 46 — aut ob salebrosam eandemque a Vegetio alienam dicendi rationem dignae sunt quae inducantur (cf. I 11; 13 („uel“ enim in „ac“ commutasse nunc paenitet); II 3. 12. 20 (‘debent’). 24. III 3 (‘uel’); 7 (‘quae maiora sunt’); 15 (‘uel’); IV 4 („noceantur“); 11; 12; 43 (‘siue’). Quid multa? rubricae ex lemmatis marginalibus, qualia sescenta in ueteribus codicibus orationi adlita deprehendas, originem quin traxerint, mihi haudquaquam dubium est. At enim primum quidem librum per quosdam gradus et titulos ipse Vegetius se scripsisse testatur (p. 5. 6). At referenda illa uidentur ad Rerum ordo deposcit etc. (c. 2), Sequitur etc. (c. 3 et 7), Nunc — exploremus (c. 4), Signatis itaque tironibus per cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina (c. 8; p. 12, 17, 18; huc usque de dilectu tironum egerat Vegetius, iam alteram partem, quae ad exercitationem tironum spectat, ingreditur), Locus exigit, ut etc. (c. 20), „Castrorum quoque“ etc. (c. 21 — c. 25 incl.); ipso uero illo asyndeto, quod habes in initio c. 26 novus titulus indicatur, quo enarratio de tironum exerc. ad finem deducitur (c. 26. 27); c. 28 est epilogus. Tamen haud infitias ibo fuisse, cum initii l. III. c. 19, quod uulgo et in eis codicibus, quos littera π insigniuimus, ab exceptis etc. (p. 104, 4) orditur, condicionem et naturam documento esse

adiecta est praefationis p. XII: Végèce latin contient cent vingt-cinq chapitres, mais la plupart mal intitulés et si courts qu'ils n'en méritent pas le nom. Item R. M., homo ingeniosissimus, p. 56 eius libri, quo (a. 1800) Veg. germanice uertit: „Die Ueberschrift, inquit, dieses Kapitels (I 28) ist lächerlich und rührt wie alle Ueberschriften des Kapitel von Abschreibern her.“

putarem a Vegetio rubricas esse repetendas, quippe tunc Försteri disputatione tertio quoque uerbo Vegetium increpantis cum maxime imbutus ratusque orationem ipsi rubricae quamvis inaudito vinculo applicatam non ita prorsus auctoris fatuitatem dedecere. Sed hanc opinionem, in Vegetium ne iniustus sim, hodie me respuere atque auersari, ex eis, quae modo disseruimus, facile perspexeris. Codd. & uero illius loci lectio, in quibus exceptis — amittit uerba ipsius rubricae pars apparent, ipsa quoque quin sit reicienda, vix quisquam dubitauerit; quae enim deinceps sequuntur Nam in itineribus etc. adeo congruunt cum famoso illo enuntiato vocolaque nam ab extremo c. 18 abhorret adeo, ut locum olim hunc in modum constituisse: [Exc. — amittit]. Nam etc. nunc paeniteat, ne dicam pudeat. Quibus de causis quam grauiorem medelam intricatissimo loco adhibuimus, eam speramus uiris doctis probatum iri¹⁾. Quamuis igitur rubricas traditas a Vegetio alienas et ad posteriorem scriptorem sexti fere saeculi — nam in eo iam codice, ex quo fragmentum Vaticanum VII. saec. excerptum est, rubricae adscriptae fuere — referendas esse censeamus, tamen in margine illas minusculis litteris adponendas si curassemus, ad eorum qui legent usum librum nostrum existimauius fore eo accomodatorem.

II. De codicibus Vegetii.

A. De codicum generibus affinitatibusque.

Sequitur, ut de codicum generibus affinitatibusque disputemus. Qui cum adeo multi extent, ut, quantum mihi quidem eruere licuit, centum quadraginta excedant numerum, ita rem institui, ut eorum codicum, qui post duodecimum saeculum exarati sunt, nullam fere habendam rationem censuerim. Ceterorum autem, quos quidem pro virili

1) iam vocolam enuntiatum Nam in A. iam fatigatis etc. non ad fatigatis pertinere vix est quod moneam.

parte omnes¹⁾ respeximus, duo sunt genera, unum mutilum ac perquam neglegenter scriptum (ϵ), alterum plenius et correctius (π' uel π); sunt autem illius quasi primaria nota duo hiatus: p. 154, 3—8 et 165, 4—8. Huc accedit, ut in prioris generis codicibus subscriptio illa Eutropiana²⁾, quam supra protulimus, adsit, contra in altero nil tale compareat. Vnde ne quis ea, quibus ϵ ab π discrepet, ad Eutropium emendatorem colligat esse referenda, id potissimum impedimento est, quod, ut insiticia (e. g. totum caput 26 l. III nomino) omittam, in ipso uerborum contextu in adeo multis consentiunt uitiis, ut ex uno eodemque archetypo eoque iam deprauato ϵ et π non fluxisse non possint³⁾. Sequitur, ut etiam π genus ad Eutropii librum reuocetur, sed ita, ut per neglegentiam subscriptionem illam in archetypo huius classis omissam statuamus. Iam uero cum uix sit credibile, ab Eutropio, quem rubricas quoque confecisse negauerim, multos illos errores esse intrusos, archetypum omnium codicum superstitum ad sextum fere saeculum promouendum censeo.

Pergentes ad archetyporum utriusque generis naturam et condicionem edisserendam incipiemus ab eo, quem ϵ nota indicauius. Cuius uitia — et sunt quidem plurima — a neglegentia incuriaeque et inscitia eius, a quo est exaratus, pleraque pendere satis est manifestum. Huc pertinent quatuor potissimum errorum species: 1) quod ex aetatis inferioris indole α) singulas litteras (o et u, i et e, c et r, p et f, ex uel x et s, x et f (p. 158, 3)) confundit, β) n litteram alienis locis intrudit aut abicit (cf. uincere —

1) *Excipias Montepessulanum Nr. 133 XII saec. 'incomplet et en mauvais état'. A21 (Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements I 334) et Neapolitanum s. XII ineuntis uel XI desinentis (teste Fornario).*

2) *In Bernensi et cod. Q casu excidit.*

3) *Idem A. Gemoll sentit, qui ei dissertationi, quam „de cooptatione sacerdotum Romanorum“ a. 1870 scripsit, inter ceteras hanc quoque thesin adiecit: „codices epitomae r. m. Vegetii ex uno fonte eoque multis interpolationibus deprauato fluxisse“.*

uicere; angariis — agrariis), m litteram finalem, prout libet, addit et omittit; 2) quod litterarum similitudine fallitur (i — c, t — c, r — s, d — ti, m — nc etc.) uel sigla non comprehendit (cf. diei et die — dei — dī, istae — istae — instructae). 3) quod omittit α) saepissime singulas litteras uel β) singulas syllabas (cf. hortem uel hostem — cohortem, firmiores — infirmiores, in africanam — intra africanam, turio — centurio etc.; similiter proluxa — proluxiora); γ) frequenter singula uel plura uocabula (cf. [altissimae] latissimaeque, [iterum] iterumque, [aut ineptum uideatur] aut longum): δ) saepenumero tota commata (cf. praeter ea, quae supra commemorauimus, p. 43, 3, p. 120, 11).

Rariora sunt ea errata, ad quae aut mendo leui eius codicis, unde descripsit suum, aut male legendo librarius delatus est (cf. p. 6, 3 seuire (i. e. saeuire) in desides uindicando — seuire in desides uindicare — seuere in desides uindicare; p. 13, 14 ēde i. e. aede — ade — AcIe — acie, p. 94, 6 sumptu esce — sumptu esca — sumpta esca. 96, 11: capias — captis — captes etc.). Emblemata quoque partim interlinearia partim marginalia quaedam quamuis pauca in ipsum uerborum ordinem inseruit, ut loc. Vergil. p. 111, 22 uel p. 77, 9 insidiatores in alio loco impulsant transuersos frequenter incurra (i. e. incursant), ubi in alio loco impulsant quin glossema ad uocem pertinens incursant sit, uix dubium est: simili modo natum uidetur explicitos uelites p. 101, 15; cf. etiam 35, 12. 100, 9. 152, 4. Praeterea quaedam (cf. 79, 12) multaque alia uitia inrepperunt, quae ad neglegentiam solum librarii redire haud difficile est intellectu. Rarissime suo Marte ille correxit; exemplum afferro p. 37, 2, ubi ut (trita confusione pro et traditum) omisit.

Huius classis primarii testes sunt Parisinus 7230 saeculi decimi ineuntis (— sec. catalogum s. noni —) nobis A Bernensis 208 Parisinusque 6503 inter se ad uerbum fere consentientes, quibuscum etsi artissime cohaeret Monacensis 6368 eiusdem aetatis nobis M, tamen non ex eodem

libro descriptus est. Secundarii testes sunt ab una parte Guelpherbytanus Gudianus 84 saeculi X. exeuntis uel undecimi nobis G — quem Schwebelius adhibuit — et Parisinus 7230 A, quem non in certamen uocauimus utpote cum G in omnibus fere uariis lectionibus consentientem ipsumque neglegentissime exaratum, ab altera parte Parisinus 7383 X. saec. nobis Q, Laudunensis 428 X. saec. ineuntis nobis L, Dresdensis D 182 X. saec. Illos cum A esse coniunctissimos, hos — nobis λ^1) — quamquam mirum quantum interpolatos ac deprauatos prorsusque nullius pretii²) tamen in quibusdam leuioribus ad M proxime accedere constat. Quod autem Bernensem Parisin. 6503 Dresdensem ab apparatu nostro exclusimus, neminem, spero, offendet; factum est ex ea criticae artis ratione, quam in hac recensione ineundam iudicauimus (cf. quae in Teubneri 'Mittheilungen etc.' 2. p. 7. a. 1868 de priore nostra editione professi sumus).

Venimus ad archetypum alterius classis, quem π uel π' — quid differat, uide infra — nominamus. Quem plenorem atque correctiorem quam ε fuisse ut iam supra dictum est, ita qui leuiter, quae inter ε et π intercedunt, discrepantias percurrerit, hunc codicum ordinem pro fundamento instituendae criticae editionis habendum iudicauerit. Sed aliter res se habet. Primum antiqui libri, qui ad hanc classem pertinent, longe pauciores sunt, unde fit, ut traditarum lectionum origo et progressus hoc in ordine minus sit perspicuus; deinde quicumque diligentius naturam huius classis perscrulabitur, singulis, quibus ε et π differunt, locis accurate consideratis atque expensis, ita eam comparatam reperiat necesse est, ut, id quod iam supra, cum de operis inscriptione ageremus, leuiter quidem tetigimus, ab ingenioso quodam homine scriptus uideatur, qui cum haec illa, quae

1) Ad hanc deterrimam familiam pertinuit codex, unde Cusana excerpta ('Ueber eine Handschrift des Nicolaus von Cues etc.' auctore Jos. Klein p. 39 et 40) sumpta sunt.

2) Quamobrem a codd. (AMG) lectio, ubi a λ discrepat, archetypi ε est eadem putanda.

haud probe mente adsequeretur, suo arbitrio atque emendandi studio interpolaret, tum antiquitus tradita vitia, quae adhuc in e servantur, non semper feliciter corrigeret. Quam rem ut melius possis diiudicare, nonnulla exempla subiciemus.

$\varepsilon(\alpha)$	$\pi(\pi')$
p. 38, 16 uicturis in cute p.	picturis in cute p.
„ 54, 7 ab ipsis militibus seru.	ab ipsis s. cont.
cont. (α' ; ab ips. mel.	
cont. λ GP)	
„ 70, 1 prosecutores (pers. α')	executores
„ 86, 9 intercidunt	intercidit
„ 94, 21 marie eius (marcidus)	anhelus
„ 97, 7 instructus,	instructi
„ 101, 7 euenerint	fuerint
„ 110, 1 uerum (α')	ueru (cf. 123, 6)
„ 114, 14 quas	quasi
„ 141, 7 ne	ut
„ 144, 7 quas	quos (cf. etiam 144, 20)
„ 145, 4 decedat ($A\mu$) (decidat)	cadat
„ 153, 13 remigio	remigum

Sed ne negligentia quidem prorsus immunis fuit ille librarius; a qua repetenda sunt vitia qualia sunt lentiones pro linteones, enucleatim (π') pro enucleati, exspectat pro spectat, anteferentarios pro ferentarios (antecedente antesignarios), superuenientibus (in capitul. III, 9) pro superuentibus, duplex proponitur pro duplex prope ponitur, fidissimis pro fidelissimis, barbari quoque pro barbaricoque, exemplis indulgentia pro ex. indulgentiae, agere pro augere. Denique cum omnino ei parum sit religionis, tum minuta quaedam, ut cornum, missibilia, parum diligenter tradit.

Quanto uero — liceat enim iam nunc primariorum huius codd. gen. (π) testium antiquiorem quamuis magni illum aestimandum increpare — et saepius et audacius, ne dicam procacius, II codicem qui exarauit, librarius ingenium exercuit, qui ut haud pauca assecutus est praeclarissime (ut 9, 19; 27, 19; 33, 11, 17; 34, 9; 36, 19; 64, 16;

78, 5; 137, 14; 161, 15), quorum tamen quam multa ab eo libro, quem exscripsit, repetenda sint, non liquet, ita sescenties quasi insani cuiusdam hominis arbitrio usus cum multa temere corrigeret, tum noua prorsus ex lubrico Vegetio inculcauit; cuius quidem librarii intemperantiae in unaquaque fere pagina periculum feceris.

Sunt autem, ut reuertamur ad id, quod nobis proposuimus, primarii testes generis π (π') codicum, quem iam commemorauimus, Palatinus 909 X. saec. nobis II et Vaticanus 4493 XII. saec. nobis V, secundarii Parisinus 7231 XII. saec. nobis D aliquatenus cum α familia classis ϵ contaminatus et Perizonianus F 17 XI. saec. nobis P ualde cum λ familia ϵ classis contaminatus, ad cuius exemplum P₂ etiam alias intrusit correctiones¹⁾; quem cum eodem iure etiam ad ϵ genus referas, consensum librorum II VD propria nota π' , consensum librorum II V DP π littera expressimus. D autem librum, quamuis frequentissime et praecipue in interpolationibus cum V adeo consentiat, ut in editione nostra duos hos codices una littera δ comprehensos uideas, hoc praefationis loco, ut pro se uterque rectius aestimetur, a V separandum duximus. Ipsi denique primarii huius classis testes II et V maxime inter se differunt, cum et II, ut modo diximus, suas easque permultas habeat interpolationes et V ex eodem ac D archetypo fluxerit multis illo quidem in locis deprauato atque interpolato; secundarii uero huius classis, quod memoria est dignissimum, uno loco (133, 23), quo ceteri codices omnes delirant, rectam plenamque lectionem seruauerunt.

Extremum est, ut de excerpto Vatic. VII. saec. nobis E pauca addamus. Quod quamquam propius ad π accedit, tamen complura sunt, in quibus cum ϵ consentit:

1) Oudendorpius (obseru. miscell. VI. VII. VIII. IX), quod maximi hunc codicem aestimauit, magnopere errauit.

p. 85, 10 ut—censerentur <i>E</i> _s	[ut] — censebantur <i>II</i> et — censuerunt <i>δP</i>
„ 154, 19 experimentum posterioris (— es α') (potioris <i>E</i>) aetatis (— es α') <i>XII</i> (duodecim α) <i>E</i> _s	experimento posterior aetas duod. <i>V</i> non solum posterioris aetatis [<i>d.</i>] <i>II</i>
„ 155, 5 solstitio <i>E</i> _s <i>P</i>	solfatio <i>V</i> equinoctio <i>II</i>
„ 156, 2 aparcias <i>E</i> <i>A</i> <i>μ</i>	aparkias <i>II</i> apartias <i>P</i> apartius <i>V</i>
„ 156, 8 thrascias (trasc. <i>A</i>) <i>E</i> _s	thraskeas <i>II</i> τρασκίας <i>P</i> thraschias <i>V</i>
„ 156, 5 consueverunt <i>E</i> _s	consueuerunt π
„ 157, 10 easdem <i>E</i> _s <i>P</i>	eiusdem <i>II</i>

Habet autem et E suas interpolationes, ut

p. 155, 1 horum	quorum <i>E</i>
„ 155, 10 hoc	id <i>E</i>
„ 158, 10 quo	quod <i>E</i>
„ 158, 18 aliorum	aliquorum <i>E</i>

et, qui est locus grauissimus,

p. 156, 2 adhaeret (aderit α) est *E*

Etiam in eis, quae liberius excerpit ex II 6 et 2, nonnulla menda sunt. Postquam enim IV c. 38 inde ab 'Igitur' usque ad c. 41 excl. perscripsit, hunc in modum pergit:

(fol. 104 u.) 'Item ex superioribus libris eiusdem operis inter cetera et ad locum. Aput Romanos in legione X cohortes (39, 7 sq.) erant quarum prima habet pedites ∞ CV equites XXXII et dicitur millenaria (*immo* 'miliaria'). relique noue (*sic!*) cohortes habent pedites quingentos quinquagenos quinos equites sexagenos senos et appellantur cohortes quinquagenariae (*immo* 'quingentariae'). plena legio habet pedites sex milia centum equites DCCXXX<.> legiones ergo proprie (35, 5 sq.) romanorum sunt. macedones uero greci dardani phalangas habuerunt ut in una phalanga armatorum VIII milia censerentur. galli atque

celtiberi pluresque barbarae nationes cateruis utebantur in praelio in quibus erant sena milia armatorum.¹

• *Reliqua leuiora uitia huius excerpti uide in uariae lectionis (V. L.) et supplementi lectionis (S. L.) laterculis.*

Ex his igitur, quae de archetyporum ε et π (π') condicione disputauimus, in constituendo textu neque unum potissimum codicem neque unam solam classem sequentibus id nobis agendum putauimus, ut in dubiis utriusque generis naturae ratione habita, quid legendum esset, statueremus, in orthographicis uero A codicis scripturam adoptaremus.

B. Codicum recensens.

I. Codices, quos in hac editione adhibuimus.

a) Classis ε:

1. A¹) = Parisinus 7230, in fol. maiore, saec. X. ineuntis (secundum catalogum IX. saec.), integer; fol. 27. 29 sunt transposita, fol. 39 uers. glossas nonnullas, quae nullius sunt pretii, a manu recentiore conscriptas continet. Fol. 1 r. uiginti nouem linearum, quod ualde dilutum est, 'Praeceptum Dagoberti de fugitiuis ad ecclesiam sancti dionisii' continet ab his uerbis incipiens 'Dagobertus rex francorum uir inlustis omnibus episcopis abbatibus etc.' lin. 17 'Finis priuilegii nicholai apostolici de rebus et stipendiis francorum'. Fol. 1 u. incipit Vegetius; fol. 2 r. in inferiore parte legitur 'Solinius de mirabilibus mundi liber sci dionisii SL† XXXb). XI)†Xj.' Fol. 53 r. Solinus²) incipit. In ultimo folio manus satis antiqua adleuit 'Hec accepit Odo rex de thesauro sci dyonisii.' Sequitur index rerum pretiosarum, ut fibularum cultellorum uasculorum calicum palliorum etc. Multi errores correcti alii intrusi

1) cf. p. XVIII.

2) Mommsen in codicum Solini recensu hunc et cod. 7230 A mire confudit.

a manu recentiore (A_2) (partim atramento partim stilo cerussato); in foliis prioribus a manu satis antiqua quaedam correcta alia ad marginem excerpta sunt (ut ad p. 6, 20—22 n. ed. 'iste nationes largo sanguine redundant.')

Inuolucrum Caroli IX. habetur. Post Haasium Du Rieu alios ipse (a. 1866) hunc codicem contuli. Iterum complures locos in meam gratiam inspexit Dr. Augustus Behaghel collega (a. 1868). Exceptis uocabulis per e uel q non ae et uice uersa scriptis (ut aequos = equos, quae = que) totum hunc codicem in apparatus recepimus.

2. M^1) = Monacensis 6368 (olim Frisingensis 168) in quarto, membranaceus, saec. X. incip., nisi fallor, omnium antiquissimus. Integer est habetque folia 43, binis columnis scriptus; fol. 2 u. et 42 u. atramenti bona pars euauit. Fol. 1 sq. legitur (ab antiqua manu) 'lið iste ē sçe marie et sci corbiniani frisiġ'. Altera manus (M_2) rarissime occurrit. *Inuolucrum* ligneum est a tineis perforatum, quod et ipsum perantiquum esse, qua intus uestitur, membrana IX. saec. ecclesiastica quaedam continens testatur. Hunc post Haasium (1845) Halmium Zangemeisterum (1865) Du Rieu (1866) (item G et Q codd.) ut mihi Heidelbergae conferre liceret, Baehrii V. Cl., quem iam supra cum honore commemoravi, eximio officio atque mei studio contigit. Iterum complures locos in meam gratiam inspexit humanissime Halmius V. Cl. (1868). Exceptis uocabulis per e uel q non ae et uice uersa scriptis (ut aequos = equos, quae = que) omnem eum in apparatus recepimus.

3. G^2) = Gudianus 84, in folio paulo latiore, meo iudicio saec. X. ex. uel XI. Schoenemann ('Hundert Merkwürdigkeiten der Wolfenbüttler Bibliothek', Nr. 18.) eum IX. saec. attribuit: ipse Gudius 'Censeo' ait in *inuolucri* parte interiore 'codicem hunc annorum septingentorum et magni pretii esse | Marg. Gudius anno CIO IDC LXXXVI' (1686). Correctiones (G_2) hic codex habet partim ab ipso, ut uidetur, qui eum exarauit, librario — ceterum non ab

1) cf. p. XVIII. 2) cf. p. XVIII.

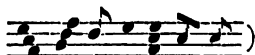
una eademque manu scriptus uidetur — partim a manu recentiore, quae quidem eadem ad exemplum familiae δP nonnulla emendauit; ab illa antiqua profectae sunt notae marginales, quae ad locos orationis ipsius aut difficiles aut aliquid singulare habentes spectant (e. g. 77, 5. 'galiarias' in margine iterum scriptum est). Ruber color non inuenitur. Fol. 67 'Incipit Libellus De Vita. Et Moribus Impera-

torum Breuiatus Ex Libris Sē. Aur. Victo^r A Cesare Aug. Usque Ad Theodosium.' Post Kortium (1726) Wernsdorfium (in Schwebelii (1767) usum, cui est Guelph. A) L. Trossium (1861), qui 'Vegetium accuratissime excussit et ad litteram transscripsit, quod apographum in bibl. Monacensi est 25211', Zangemeisterum (1866), 'qui Vegetium Gothae contulit' et quo 'teste hic codex optimus est huius familiae' ipse (1867) contuli. Iterum complures locos mea gratia inspexit (1868) Dr. Bartels.

4. L¹) = Laudunensis 428, saec. X. incuntes (secundum catalogum ('Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements' tom. I 227 (cf. etiam I p. 43)) IX. saec.), in quarto paulo minore; haud integer; incipit enim ab his l. II. capitulationis uerbis: qui promouentur. XXI. Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit. (p. 32 nostr. ed.). Manus altera (L₂) est satis antiqua. Hanc habet praescriptionem ab antiqua sed non eadem, qua ipse codex scriptus est, exaratam: 'Hunc libellum dedit domnū dido dō et scae marię laudunensis eclę. Si quis abstulerit irā dī et scę marię incurrat.' (inde ab 'laudunensis' atramento alio usus est librarius.) Dido episcopatum iam anno 883 obtinebat et a. 893 concilio Remensi interfuit (cf. Gall. christian. IX 519). Inter pennae probationes ad finem operis (fol. 67 r.) adiectas uersiculus Horatianus legitur 'omnib; hoc uitū est cantorib;'; fol. 67 u. a recentissima manu scriptum extat: 'Iste liber est manc⁹ | collegiū laudunen est meum'. Ipse (a. 1866) contuli.

1) cf. p. XVIII.

5. Q¹) = Parisinus 7383, X. saec., in quarto paulo minore, olim Colberti, postea Monsardi (cf. fol. 1 u.); integer excepto ultimo folio (74), cuius exterior margo ad dimidiam prope paginam est abscissum; praeterea in superiore fol. 4—6 angulo pauca uocabula madore sunt affecta. Ruber color non existit. Exaratus est hic codex a librariis minimum tribus, correctus quoque a manu satis antiqua eaque, nisi fallor, librariis illis aequali (Q₂); rarissime recentioris cuiusdam correctoris manus (XV. saec.) occurrit. Est Laudunensi praeferendus; deest subscriptio (cf. p. 165 nostrae ed.), quamquam (fol. 74 u.) supererat spatium; neque tamen recentiores manus id intactum reliquerunt: adleuerunt alphabetum, notas musicas (ut

), 'rñati uerbi misterium nosce oculis lux tue' (XIV. saec.), alia. Fol. 58 u. (in fin. quaternionis) (n. ed. p. 124, 6) desinit 'necessita' reliquo spatio et lineae et paginae uacuo; pergit fol. 59 r. 'te confligunt' etc.; et hunc locum in suum usum recentior quaedam ecclesiastica manus conuertit (ut 'Sca maria mat̃ dñi nri ih̃u XP̃i in manus filii tui et tuas 9medo hodie et in oi tempore animā meū et corp⁹ meū.' (i. e. sancta Maria, mater Domini nostri Jesu Christi, in manus f. t. et tuas commendo h. e. in omni t. animam meam et corpus meum). Fol. 2 r. et in superiore et in inferiore margine rasurae comparent; diluta sunt quae pauca manus XV. saec. ad marginem eiusdem folii superiorem conscribillauerat. Post Haasium et Du Rieu ipse (a. 1868) contuli. Complures locos iterum inspexit (1868) Dr. Aug. Behaghel collega. — Memoria dignissima est epistula ad Vegetium spectans, quam hic codex ipsi operi praemittit. Ea cum a Friderico Haasio (l. l.), quae diligentissime tractaretur, digna habita sit, non possumus non eam hoc quoque loco subicere. Id uero monendum est, Frid. Haasium, qui in Paris. 7230 A hanc

1) cf. p. XVIII.

epistulam inesse doceat, contra de cod. 7383 prorsus taceat, numero esse deceptum; neque enim aut in Par. 7230 aut in Par. 7230 A, de quo infra pauca uerba faciemus, tale quid apparet; accedit, quod, quas codicis Parisini (P) uarias affert, optime in Par. 7383 quadrant. Praeterea commemorandum est illam epistulam non solum, quos Haasius affert, a Treuirensi (XV. saec.), Vindobonensi (Basileae a. 1437 scripto; cf. Endlicher catal. codd. Vindob. lat. p. 206), Florentinis plut. 45, 20 (XV. saec.) (e quo Bandinius in catal. II p. 357 eam ediderat), plut. 45, 21 (XV. saec.), plut. 53, 12 (XIV. saec.) et italice uersam (XIII. saec.) a Bono Giambonio exhiberi, cuius interpretationem Vegetii Franc. Fontana¹⁾ (Firenze 1815) publici iuris fecit, sed etiam extare in Parisinis 7233 (XIV. saec.), 7387 (XV. s.), Vatic. Regin. 1880 (XV. s.), Ambrosiano G 83. Epistula autem, qualis quidem in Parisino 7383 legitur, haec est²⁾:

Populus iubente deo israheliticus libenter munera obtulit ad fabricam tabernaculi, cuius exemplar dei famulo moysi fuerat ostensum in monte. alii quidem aurum³⁾ (aureu cod.) et argentum uel cetera (cetera cod.) copiose metalla nec non et lapides preciosos, quidam uero ligna aut pelles rubricatas, pauperiores uero pilos caprarum, ut non uacuum appareret quispiam in conspectu domini, quoniam non quantitatis munerum est trutinator sed animi deuoti inspector; qui duo minuta uiduae inspiciens plus eam diuitibus in corbanam misisse (mississe cod.) testatur. In magna enim domo diuersi uasa sunt generis, uilia quidem suis usibus necessaria ait poeta: non omnia possumus omnes. Ego quidem, inclite rex, famulus deuotissimus excellentiam sensus uestri sciens et acumen ingenii gaudio perfusos

1) *Marianum d' Ayala in libro, quem inscripsit „Bibliografia militare — italiana (Torino 1854)“ non a Fontana sed a Zurlonio illam interpretationem editam memorare Max. Jähns benignissime me monuit.*

2) *Inscriptionem ‘Epistola Senecae ad Lucanum’ unus habet Treuirensis. Initium usque ad uoces Ego quidem non edidit Endlicher.*

sum (sum *om. cod.*), quod amore sophiae (sophiae *cod.*) animus sit uestrae indolis (indolis *supra lineam script. in cod.*) nobilissime succensus. quamobrem statui uobis offerre libellos flauii uegeti renati de re militari, quos corrigere curauī sine exemplario¹⁾, quoniam unum, quod reppereram tantum, uicio scriptorum ita erat deprauatum, ut literatura (l. *dilutum in cod.*) nequaquam || *fol. 1. u.* manere aut intellectus inde utiliter colligi possit, ut post paschales uenerabilium doctorum dapes et diuini fluentia eloquii seu mellifica (mellefica *cod.*) poetarum carmina his frui libellis condescendendo delectatione exercitii non pigeat. non enim aquila, quae ceteris (ceteris *cod.*) auib^gus altius uolare et

radiis solis intuitus figere (fiere *cod.*) consueuit, semper in caelo haerendo (her. *cod.*) manet sed ima pro sua commoditate petit. miles etiam quamuis bellicosissimus post inmensos sui laboris triumphos et uictoriae palmam laureasque coronas armis depositis tessera aliquoties ludit aut ceteris infantilibus iocis. Igitur post libros ab initio mundi usque ad regna francorum (frācor^u *cod.*) in Galliis a paruitate mea congestos (congest=os *cod.*) ex hagiographorum (agiografphorum *cod.*) siue gentilium historiis, in quibus continentur quaeque (quęque *cod.*) uidentur uel frequentantur digna in singulis partibus orbis uel in eminentioribus regnis memoria, seu quo modo initia sumendo inchoauerunt, hic desinit Noster uersu extremo, uacuis duabus eiusdem paginae lineis relictis, ceteri, qui hanc epistulam habent, pergunt: uel qua desidia uel incuria singularum regna gentium defecerunt²⁾, cui operi si regia maiestas adriserit, utiliter subnectendos hos censeo fore tomos, quibus inspectis cum superioribus libris, si diuina permiserit gratia, principes sua suorumque incommoda praecauere poterunt.

Ineptos. errores et manifesta menda nec non ortho-

1) Cf. eadem uerba subscriptionis *Eutropianae*.

2) Verba in quibus continentur — defecerunt non edit *Endlicher*; uerba uel qua des. — defecerunt *om. Treuirenensis*.

graphica singulorum codicum Gl (λ = LQ) fere omisimus. Haec epistula ab Haasio olim Hrabano Mauro Vegetii exemplum Lothario regi dedicanti uindicata est; hodie a Frechulfio episcopo Lixoviensi Carolo Calvo Veg. exemplum offerente scripta creditur (cf. Wattenbach, Geschichtsquellen 1872 p. 172). Contra in bibl. Treuirensis codice 133 p. 48—55 XII. saec. quod extat ex Vegetii l. I et II excerptum (cf. p. XIII), illud ad Hrabamum Maurum una cum tractatu de anima Lothario II „quaedam capitula de disciplina Romanae militiae“ mittentem recte refertur, id quod Dümmler (Zeitschrift für deutsches Alterthum. Neue Folge. III 3 (1872) p. 443—451) luculenter demonstravit. Secutus autem est Hr. M. minime accurate Vegetii uerba; immo multa ad sua ipsius tempora quae spectant inseruit. Illud tamen perspicuum est, fontem, ex quo Hr. M. hausit, inter e generis libros fuisse.

b) Classis π:

6. II¹⁾ = Palatinus 909 in folio X. saec.; binis columnis diligenter exaratus characteribus Longobardicis. Mentio fit huius codicis iam apud Scriuerium, qui eum Palatinum quartum dicit²⁾. In fol. 1. 'heinricus imperator istum dedere dinoscitur librum' litteris pulcherrimis exaratum legitur, quae ad Henricum IV. (1006—1056) summo iure referas, unde sequitur librum in Italia scriptum in Germaniam delatum et illi imperatori dono datum esse. Gothi-
cis litteris additum est 'monasterio scorū Martyrū Stephani. uiti. Iustini. atti. dyonisi', cui eidem manui debemus titulum 'hic liber gesta narrat romanorum'; tunc cernitur praeter pennae probationem 'hoc libro lippold⁹ decan⁹ maior studuit' saeculo nempe recentiore; fragmentum orationis canticorum notis adscriptis pro parte saec. XI. ineunte exaratum non facit ad rem nostram. Fol. 1 u. (Haec omnia maiusculis eisque quadratis litteris in codice sunt exarata) 'In-

1) cf. p. XX.

2) cf. eius notam ad I 1 (Sparos).

*incipit Historia Romana Eutropii Gentilis Vsque Ad Obitum Iouiani Imptoris Cui Aliqua Paulus Aquilegensis Diaconus Addidit Rogatu Adelpergae Beneuentanae Ductricis Deinde Idem Paulus Ex Diuersis Auctoribus Colligens A Valentiniani Imperio Incipiens Vsque Ad Tempora Iustiniani; Quem Landolfus Sagax Secutus Plura Et Ipse Ex Diuersis Auctoribus Colligens In Eadem Historia Addidit Et Perduxit Eam Vsque Ad Imperium Leonis Quod Est Annus Dominicae Incarnationis DCCCVI Indic. VII. Incipit Lib⁹ Prim⁹ Historiae'. Subiungitur series imperatorum a Caesare ad Basilium et Constantinum scripta ab horum aequali, ut uidetur, sedulo; adnotata sunt regnorum spatia nec non summa eorum, quae ad rem christianam pertinent. Fol. 305 'Augustae Romanorum Quae Constantinopolim Regnauerunt' (haec litteris quadratis pictis eisdemque exarata sunt). Series incipit ab 'Fausta uxor constantini magni helene filii', desin. 'Eudocia uxor michahelis'. Fol. 306—359 continetur Vegetii epitoma. In margine nec non inter lineas apparent glossae, quas parui feci; sunt autem eiusdem manus Longobardicae; eidem debemus multas in textu correctiones, quae Henrici temporibus superiores ducendae sunt. Plures insunt manus, quas difficile distinguas; nam iam prima post finitum laborem complures locos emendasse uidetur, aliis locis apparet altera manus, aliis tertia. Indicia quaedam docent hunc ex codice Longobardice scripto manasse. Libro extremo (f. 359 r.) adleuit recentior quaedam manus (in sinistra columna): *exple* iste lib'; ad eandem manum referenda uidentur quae in eiusdem paginae uacua dextra columna leguntur: *Quis deus magnus sicut deus noster | tu es deus qui facis mirabilia | solus.**

Quae de Palatino 909 protuli, cuncta, cum primum Vegetium ederem, ex schedis sumpsi uiri doctissimi Du Rieu; qua enim ille est eximia humanitate, postquam de consilio meo Vegetii edendi casu certior est factus, multa sua de Vegetii codicibus scripta una cum multis collationibus ultro

ad me misit (a. 1867). Contulerunt autem hunc codicem post Du Rieu Zangemeister atque in meum usum Dr. Fredericus Schlie (a. 1868), a quo etiam excerptum illud Vatic. VII. saec. transscriptum habeo (; idem Vaticani 4493, qui mihi dubii erant, locos mecum accuratissime communicauit). Itaque in conficienda ea Vegetii editione, quae 1869 prodiit, cum duabus Pal. 909 collationibus uter, rarissime huius lectio in dubio mihi relinquebatur; decem uero mensibus postquam Vegetium emisseramus, ualeitudinis causa Italico itinere suscepto cum Romae ipsi scilicet primum illum cod. (una cum E et V) inspexissemus, Martio mense a. 1870 Heidelbergam reuersi „Supplemento“ illo „ad Vegetii nostram editionem“ ex hoc potissimum codice quae editioni nostrae adicienda uidebantur doctis uiris proposuimus; de nonnullis denique huius libri singularis optimaque notae locis, qui quomodo legerentur altera hac editione instituta etiamtum dubitaueramus, Ciccolini uir doctissimus et reuerendissimus, qui nunc Vaticanae bibliothecae praeest, rogantes nos benevolentissime certiores fecit. Vsi autem sumus hoc codice eundem in modum, quo codicibus AM.

7. V¹) = Vaticanus 4493, in fol. min., XII. saec. quamuis accurate et diligenter ac satis correcte fere exaratus, tamen saepissime singula commata terminationum similitudine lapsus omittit. Desinit in IV, 39 cf. 157, 1; etiam capitulatio libri IV non ultra caput 39 progreditur, praeterea inter fol. 6 et 7 unum excidit folium (cf. p. 22, 18 et 26, 6.) Qui codex cum unus ex optimis sit, haud superfluum puto nonnulla ad orthographiam huius libri spectantia quae Du Rieu excerpsit, proponere. balista et ballista, molior, cincinatus, thesali, quintio, quotiens, adquirere, adgredi, assumo, ascribere, amminiculum, aspicere, adgregare, adtentus, atenuare, adnectere, annotare, adsolere, adportare, adsuefacere, adplicare, apponere. audatia, prouintia, inficiari, fidutia. Gneus, tyro, Tyber,

1) cf. p. XV.

Tideus, epytoma, Iliricum, olym *corr. in olim*, clipeus, monoxilus, myxtus, Pirrus, cilinder. sescenti, xerses, expectare, existere, extinguere, exerere. conexus, conplures, componere, comparare, compellere, complere. inlecebrae, immergere, imminere, impedimentum *et* impedimentum, inlatus, impossibilis, inbuere, impulsus, inpressio, inrumpere, inruere, inbellis, inpugnare, inligare, inpar, inportare, inpune, inprovisus, inpena; surrogare, summota. quicquid, catafracta, falanges, phenum, scafa, elefanti. obtimus, obponere. cedes, aequites *et* aequi *passim corr.*, acie, loetale, mesos (= Moesos), federatus, poene, fedari. adrianus, ordeum, inhermis, halani, exaurire, scola, honus, arpagus, nihilominus, labyrinthus, habundare. osten, spata, mitridates, orror, anthiochus, iugurta, matheria, troclea, corda. uelud, relinqd (*semel*), dendatus. *Contulit Du Rieu; dubios locos ipse inspexi* (1869).

8. D¹) = *Parisinus* 7231, in fol. minore, XII. saec. *Deest lib. IV 31—fin., neque capitulatio libri IV ultra caput 30 progreditur, etiam naualis — subnectit elenchi librorum uerba ommissa sunt; fol. 13 u. paulo ante finem recentior manus addidit 'Fl. uegetij de re militari lib. IIII et ultimus'. Inter cetera, (Solin., excerpta ex libris Ciceronis ad Herennium in sex partes diuis., Cic. partitiones orator., Iulii Seueriani syntomata, fragm. e Quintiliani libro decimo, Sancti Augustini de musica lib. sex, Cic. ad Brutium lib. de synonymis) quae hoc codice continentur, insignis est 'notarum tachygraphicarum' collectio. Scriptura haud ita pulchra, uersus absque linea recta et angustissimi. Inter cimelia habetur. Post Haasium Du Rieu alios ipse (1866) contuli. Complures locos iterum in meum usum inspexerunt Dr. Zotenberg et Dr. Aug. Behaghel (1868).*

9. P²) = *Perizonianus* ('ex legato Iacobi Perizonii') F 17, in fol. maiore, XI. saec.; integer. *Insunt praeter Vegetium 'Machabiorum liber primus' multis cum imaginibus (61 cap.) XI. saec., 'Registrum siue tabula libri. uigecii*

1) cf. p. XXI. 2) cf. p. XXI.

de re militari' (i. e. index eorum uerborum, quae in rubricis Vegetii occurrunt), ut omnia, quae secuntur, XV. saec. inuentis, fol. 15 'uocabularius liber uigecii de re mil.' fol. 21 'Incipiunt capitula libri qui uocatur sextus frontonius in quo tractantur q̄dā ualde utilia et necessaria ad opus bellicum' (= Frontini strategemata cum glossis), fol. 33 'Incipiunt uocabula rariora super frontoneo de re bellica', fol. 37 'Incipit tabula frontonij de re militari in qua nomina et uerba atque quaedam dictiones secundum ordinem alphabeti collocantur etc.' fol. 41 corollaria tria postrema iterum in tenuiore membrana inscripta secuntur. Ipse Vegetius a diuersis manibus (P₃) correctus est, primum ab ipso librario qui Codicem exarauit, deinde ab alia manu satis antiqua, postremum, id quod rarius est factum, a recentissima (XV. saec.); item glossae, quas multas praebet hic codex, in primo libro (— I, 24) ad tres diuersas manus redeunt, ad duas antiquas et tertiam XV. saec., quae quidem et in reliquis libris crebra addidit interpretamenta; horum maior pars in uocabulario, quem commemorauimus, libro denuo occurrit. Inter antiquas illas libri primi glossas nonnullae sunt germanicae¹⁾, quas publici iuris fieri operae pretium iudicauerim. Sunt autem hae:

	tymbron	
p. 11, 4	fabrof	
	fmidof	
	ibid. ferrariof	
	g.	
	wannerof	
	ibid. carpentariof	
	fuingas	corbof
p. 15, 12	clauaf	p. 26, 22 qualof.

1) In uocabulario Vegetii haec repperi germanica uocabula: 'ey jaerfrucht' sub 'annona', 'eyn halm uel stoppel' sub 'culmus'; 'uiualter uel someruogel' sub 'papiliones'; in Frontini uocabulario (fol. 33 sq.) hae mihi occurrerunt germanicae uoces: 'eyn huuel' sub 'collis', 'ellende uel uerdriet' sub 'exilium', 'fmallich uel cleynlich' sub 'gracilis', 'hinderlagē' sub 'insidiae', 'glauie uel ey sper' sub 'lancea', 'eyn mudde' sub 'modium', 'ey molen' sub 'mola', 'overkomyngē' sub 'superuentus', 'omgekiert' sub 'transuersus'.

Eximia Leidensis bibliothecae praefecti Pluygersii V. Cl. beneuolentia mihi contigit, ut hic codex Heidelbergam ad me transmitteretur tresque menses ibi remaneret (1868). Complures locos iterum mea gratia inspexit Dr. Du Rieu (1868).

Codicibus VDP in eundem modum usus sum, quo GLQ; scribendi autem rationem uocabula, qua hi codices utuntur, nequaquam respexi.

10. *E* = *Vat. Reg.* 2077 uide p. V. XI. XXI sq.

II. Codices examinati sed paucis locis adhibiti.

a) Classis e:

11. *Bernensis* 280¹⁾, in fol. longiore, membranaceus, saec. X. Vltimi capituli uerba extrema inde ab his: pendet in malo utroque ferrato manu alia saec. XV. suppleta sunt; quare *Eutropiana* illa subscriptio in hoc codice non apparet. In indice operis adicit cum *Monacensi* et *Gudian* 'numero'; quod sequitur, IIII, erasum est. Distinguas duos correctores, unum antiquiorem, alterum recentem. Codicem ex libro litteris uncialibus exarato descriptum esse quacuis pagina clamat (teste *Hagen*). Contulerunt *Du Rieu* (1861), *H. Hagen* (1865) *Köchly* V. Cl. rogante, uir quidam doctus *Berolinensis* (1868); conspirat accuratissime cum *A*.

12. *Parisinus* 6503, in fol. maiore, Haasio auctore ante X. saec. scriptus; rectius catalogus eum XI. saeculo adiudicat. Haud integer; incipit '<l>egionis merita' (42, 15 n. ed.). Insunt praeter alia recentioris aetatis a) praecept. moral. fragm. latine et graece (— 'Glossae optimaе notae' —) IX. saec. b) *Vegetius*. c) *Alexandri Magni* ad *Aristotelem* epistola de situ *Indiae* XII. s. d) *Daretis Phrygii* historia de *Troiae* excidio XII. s. Post *Haasium* et *Du Rieu* ipse (a. 1866) contuli; conspirat et ipse accuratissime cum *A*.

1) cf. *H. Hageni catal. cod. Bern.* p. 305.

13. *Parisinus 7230 A., antea Noalliensis, X. saec., in quarto maiore; haud integer, incipit enim (cf. n. ed. 70, 11) a uerbis arduis per capita in fol. 14 r., quod est primum; fol. 14 deficit in uocabulo fumo (74, 18) fol. 15 r. incipit rantur cum naturaliter equites etc. (55, 20) pergitque oratio rectissime usque ad celerius (65, 18). Quod sequitur fol. 17 est mutilum, ex singulis schedis compositum, obducta membrana ita tectum, ut pauca perluceant; subsunt autem uerba significant 74, 19 usque ad fuerit 77, 2. Deinde oratio sine ullo maiore hiatus procedit; in fine operis uocabulo milites (165, 4) desinit. Neglegentissime scriptus; nonnulla, quae antiqua in Bernensi manus correxit, in hoc et G a prima manu scripta extant. Mádore situque corruptus, ita ut bona pars titulorum perierit; etiam atramenti color haud ita niger est. Inest etiam Solinus; 'Waldiaudus Clericus Hunc Librũ Scripsit' extat Solini subscriptio; idem Vegetium scripsit. Solinum sequitur Itinerarium Antonini et ipsum mutilum. Cohæret artissime cum G cf. p. XVIII. Post Haasium et Du Rieu ipse (a. 1866) contuli.*

14. *Korttianus 2¹). Adseruatur in bibliotheca Lipsiensi exemplum editionis Scriuerianae maioris (1607), quo ut Heidelbergae uti mihi liceret Naumanni bibl. illius praefecti comitate factum est. Habet ille liber has praescriptiones: a) in inuolucris interiore parte 'Fl. Vegetium cum XIII Mss. Codicibus in Galliis ano (sic!) CIO IOLXXXII (1582) diligenter fideliter conlatum quintoque libro de Praeceptis Naualibus auctiorem familiariter nimis a me cum multis aliis quae rariora conquisieram commodato sumsit (durius non dicam ne Manes sollicitem (sic!)) Ludouicus Carrio: S. Paul. Merula Cosmograph. Part. II lib. IV pag. 1033'. — b) eodem loco infra: 'Liber Joan. Stark Lunaeburgensis.' — c) in ea pagina, in qua titulus inscriptus est, ad uocem impressam 'libri' haec sunt addita manu scripta: 'cum*

1) *Accedunt tandem fragm. Einsied. (Nr. 365 p. 73—74) (I, cap. 9 et 10) X. saec. et excerptum Cusanum (14 'ex libris Flauii de arte bellica' cf. supra p. XVIII.).*

*Mss. uetustissimis collati*¹⁾; infra nomen 'Gottlieb Korttē'¹⁾ germanicis litteris scriptum legitur; secuntur in eod. folio uerso:

'1) Notat codicem MS membranaceum peruetustum ex 'Gudianis Guelpherbyti no. 82 de quo ita in fronte Gudius': (sequitur praescriptio Gudiana cf. supra p. XXV). 'forma est propemodum quadrata, scriptura uetus et adcurata. Contuli anno 1726.'

'2) Ms. Puteanum aut alium Gallicum notat in Schedis Lindenbrogianis²⁾ Certae (sic!) Variantes istae in iisdem chartis eadem scriptae manu erant, quibus Notae Puteani in Velleium Paterculū.'

'3) Ms. Gottorpiensem notat quem aliis schedis quibuscumque notas quasdam non prorsus ineruditas idem doctiss. Lindenbrogius inscripserat excerptum sistebat, diserteque Gottorpiensem dixit.' Korttius ex hoc cod. praebet lectiones paucissimas; pertinet ad deteriorem familiam δP, si quidem hoc ex 'sublimitas' pro 'sub linea' (p. 26, 16), quae lectio cum cod. δP ei est communis, efficitur.

b) classis π:

15. Parisinus 7232. XIV. saec. membran. Ipse (a. 1866) contuli.

16. Gissensis 1256. XV. saec. Collationem huius codicis suam Otto (Commentar. critic. p. 250 sq.) publici iuris fecit. Contaminatus est hic codex cum ε.

His duobus ad finem operis ideo amplius usus sum, quia VD eo loco sunt manci.

17. Korttianus 3 uide supra.

1) Eiusdem Korttii 'Anonymi adnotationes in Vegetium' ab ipso manu scriptae extant in bibliotheca Lipsiensi (Rep. IV 29^b), quas Heidelbergae inspicere eiusdem Naumannii opera et humanitate mihi licuit.

2) nobis Korttianus 2.

III. Codices examinati neque adhibiti.

18. *Dresdensis* Dc. 182, in quarto, XI. saec. incunt. Priore parte (fol. 1—63) argumenti geographici libri nonnulli continentur: *Aethici cosmographia* fol. 1—15, *Itinerarium prouinciarum Antonini Augusti* fol. 15—50, *Dicuili liber de mensura orbis terrae* 50—63 (cf. *Itiner. Antonini* ed. Parthey et Pinder p. XVIII (1848)). fol. 135 e dimidia fere parte est discissum. Praepositus Ragenerus ('Rainer', qui incunte XI. saec. uixit (cf. *Gall. christian.* IX 165) dono dedit hunc codicem ecclesiae Remensi sanctae Mariae; est autem haec praescriptio ab eodem manu eisdemque litteris exarata, quibus ipse codex; unde Du Rieu aetatem, quae uulgo saec. X. habetur, ad XI. promouit. Manus recentior fol. 2 et 64 adscripsit: 'Codex monasterii sancti michael in monte I^{no} prope bbbg. S. 20.' et 'codex monasterii sancti michael' in monte prope bbbg. 1791.' Unde sequitur et uolumina olim duo et hunc librum in bibliotheca Bambergensi fuisse; inuolucrum autem saeculo 15 uel 16 tribuendum uidetur; prioris partis atramentum a nigriore partis posterioris ualde est diuersum; ipsae manus, quae codicem exarauerunt, duae uel tres sunt. Falkenstein (cat. b. Dresd. 1839) codicem anno 1438, cum monasterium illud direptum esset, sublatum opinatur. Fuit deinde ex libris J. G. ab Eckhart, denique ex bibliotheca Ch. G. Schwarzii, prof. p. Altorf.; inde a. 1769 Regia biblioth. Sax. pretio 9 florenorum sibi eum parauit. Auctore Ebertio (p. 284) Schneider Saxo a. 1819 eum adhibuit, postea Fr. Haase (cf. l. l. p. 11). Secunda manus permulta correxit, non ubique recte emendauit. Passim apparet scriptura secundae manus perantiqua; eidem glossas interlineares haud ita paucae debemus. Folium antepenultimum perit. Examinauit denique Du Rieu, qui nobiscum communicauit, quae de hoc codice disseruimus. Pertinet ad pessimam familiam (1).

19. *Cottonianus* (Lond.) (Cleopatra D. I.) saeculi X. uulgo perhibetur, sed saeculo XII. eum Holder adiudicat amicus noster, qui codicem hac ex parte (a. 1867) accuratis-

sime examinavit. Huius codicis, item cod. 20 et 21 lectiones nonnullas Dr. Wright (a. 1866) summa cum benevolentia et comitate mihi misit; ex quibus id mihi satis perspicuum est, hunc codicem ex P eoque iam a P₂ (satis antiqua manu) correcto fluxisse. Quamobrem eum prorsus non in censum uocauimus. Cum hoc artissime cohaerent:

20. Codex (Lond.) bibl. Reg. 15C IV (XI. saec., immo teste Holdero XIII.) et

21. Harleianus 3859 (sec. catal. (1808) X saec., teste Dr. Wright XII. s., auctore Holdero XIII. exeuntis).

22. Cod. Vat. Reg. 1286 membr. in fol. binis columnis exaratus saec. XII. uel XIII. incip. (auctore Du Rieu), olim Petauii, Parisios delatus, sed inde reuersus. Pertinet ad corruptissimam familiam λ. Contulit Du Rieu.

23. Ambrosianus D 2 sup., membr., in octauo, saeculi XII., ut testatur catalogus, sed auctore Du Rieu re uera est recentior librarumque codicis antiquioris scripturam imitatum esse apparet. Folia ultima quattuor (inde a IV 40 usque ad finem) ab alia manu scripturae paulo maioris item XIII. uel XIV. saec. exarata sunt. Inscriptio haec est 'Flauii Vegati Renati. Viri illustris. institutorum | rei militaris liber primus incipit feliciter'. Olim emptus erat ab heredibus Caesaris Roudii senatoris Mediolanensis (1606). Codicis huius folia duo ultima continent librarii recentioris uersus nescio quos. Examinavit Du Rieu; quaedam de hoc codice iam, antequam apparatus suum Du Rieu misit (1867), Ceriani uir reuerendissimus mecum liberalissime communicauerat. Pertinet ad familiam δ operaeque pretium uidetur eum conferre.

24. Berolinensis lat. quart. 198, membranaceus, a. 1132 (teste Valentino Rosio, uiro doctissimo, qui humanissime de codicibus Berolinensibus (1885) me certiore fecit) scriptus. Pertinet ad ε proximeque ad λ accedit; ceterum non plenum, sed liberrime excerptum continet Vegetium.

25. Parisinus 7233 XIV. saec. Ad genus ε pertinet, sed pro sua aetate est corruptus. Ipse contuli (a. 1866).

26. *Casanatensis* (Rom.) B V 31, XV. saec.; *pertinet ad e.*

27. *Barberinus* (Rom.) VIII 2 f. 'Antonii Seripandi ex Hieronymi munere'; XVI. saec. *Ad genus e pertinet, quamquam cum π contaminatus est; codex pro aetate sua satis bonus.*

IV. Codices antiqui, qui num etiam nunc extant aut ubi sint, nescitur.

1. 'De hystoria nabuthae I¹) in quo et uegecius de re militari et questiones albini etc.' Haec docet catalogus, qui inest in codice Sangallensi IX. saec.²)

2. In eodem catalogo 'Vegecius uolumen' memoratur²). De quo catalogo cf. Serapeum I (1840) p. 81—85.

3. Sangallensis 'Vegetii renati de re militari in uol. I²), quem catalogus IX. saec. (a. 850—900) Sangallensis exhibet; Istos autem libros 'domñs grimaldus de suo dedit ad sc̃m Gallum'. cf. Serap. II p. 23.

4. Bobiensis Nr. 163 eius catalogi, quem a. 1461 conscriptum Peyron una cum fragmentis Ciceronis pro Scauro Tullio in Clodium orationum edidit (a. 1826); 'Vegetii de arte militari. In littera longobarda'. Ex quo additamento nudo — aliter 'In littera grossa legibili' adiectum esset — hunc codicem non ante saec. X/XI. conscriptum fuisse censeo.

5. 'Flauii Viceti liber²) refert Corbeianae bibliothecae catalogus XII. saec.; cf. Serap. II p. 109 et Haase l. l. p. 9.

6. 'Item Negocius de re militari. et Gestis romanorum imperatorum ab augusto usque ad theodosium', catalogus bibliothecae Constantiensis anno 1343 confectus testatur. Recte Haase (l. l.) 'et Gesta' emendat; 'Negocius' autem ille 'Vegetius' uidetur. Cf. Serap. I, 49—58.

7. Librianus 1028 ('catalogue of the splendid manu-

1) i. e. unum uolumen.

2) cf. Gust. Beckeri „Catalogi bibliothecarum antiqui“ (Bonnae 1885).

scripts formed by Gugl. Libri, — sold by auction London 25. March 1859', p. 230, ubi uideas specimen scripturae et lectionis) XI. (immo XII.) saec. cf. supra p. V not. 1 et VIII.

8. *Laureshamensis*¹⁾ 'peruetusti' mentio fit sub XLIX. 1 in breuiario X. saec. (Pal. 1877), quod in bibl. Vaticana adseruatur (cf. Ang. Mai *Spicilegium Romanum* V p. 189). 'Flauii Vegeti Renati uiri inlustris epitoma rei militaris libri numero IIII in uno codice'.²⁾

V. Codices non examinati.

1) XI. exeuntis uel XII. saec. incuntis (teste Fornario illustr. uiro, qui a. 1870 bibliothecae quae est Neapoli nationalis praefectus de codd. Vegetii Neapolitanis benevolentissime me certiore fecit):

Neapolit. bibl. nat. V. A. 21 membr. in folio, binis uers. columnis exaratus; habet hanc inscriptionem: Flauii Vegetii Renati. Viri illustris epitoma institutionis rei militaris, et Eutropianam subscriptionem (ad e igitur pertinere arbitreris).

2) XII. saec. Montepessulanus 133 (Catalogue général etc. I 334) u. p. XI. Inest etiam Cicero de officiis.

XIII. saec.

3) (teste Schwebelio) 1 Gudianus (Schwebelio Guelpherbytanus B). Ex iis, quae pauca Schweb. ex hoc codice publici iuris fecit, eum aliquatenus a G pendere uerisimile est. — 4) 1 Laurentianus (Band. IV 175) cum aliquot scholiis. Inscribitur 'Flau. Veg. R. uiri ill. de arte bellica l. IV ad Valentinianum Augustum' cf. p. IV not. — 5) Leidensis bibl. publ. Lat. F 62. (teste Du Rieu). — 6) Leidensis Vossianus Lat. F. 93 (fragmentum siue excerptum).

XIII. saec. exeuntis.

1) Wilmanns (*Mus. Rhen. XXIII, 3 p. 406*) hunc codicem Pal. 909 (nobis II) esse perperam opinatur.

2) Cf. Beck. libr. laud.

7) *Harleianus* 2475 '*Fl. Veg. institutorum rei militaris libri III*'. *Exaratus* anno 1297 *Parisiis* a *Petro de Pass.* — 8) (teste *Maximiliano Muellero* V. Cl., qui summam comitate de *Bodleianis* me certiore fecit) *Oxoniensis* *Auct. F.* 3, 2 '*Incipit liber primus flauii uegaci uel uegeci renati uiri illustris epytoma*'; mutilus.

XIII.—XIV. saec.

9) 1 *Laurentianus* (Band. III 407, XIII et XIV saec. '*Vegetii de re militari libri V*'). — 10) *Vat. Regin.* 1274 in fol. min., olim *Claudii Fauchetii regii Consiliaris curiae Monetarium praesidis*. '*Flauii Vigetii Renati uiri illustris epythoma rei militaris libri numero quattuor incipiunt.* — 11) *Vrbinas* 939 in quarto minore. '*Fl. Vegetii liber incipit foeliciter*'. — 12) *Vrbinas* 456. — 13) *Leiden-sis* *Vossianus* Lat. Q 59. (teste *Du Rieu*). — 14) sem. *Patauini* No. 26 (teste *R. Foerster*, uiro de *Libanio* meritisimo, qui a. 1870 cum una mecum *Romae* uersaretur de *Veg. codd. bibl. Patau. Bonon. Rauennat.* me certiore fecit).

XIV. saec.

15) *Harleianus* 2551 '*Eustropii flauii uegecii renati illustris comitis constantinopolitani ualentino augusto consuli epitomia institutionem rei militaris de commentariis traiani et adriani fortunae*'. — 16) *Harleianus* 2667 '*Fl. uegetii epitome rei militaris*'. — 17) *Bodleianus* 242. — 18) *Lipsiensis* XCI m (cat. *Naum.*). — 19) (teste *Schwebelio*) 1 *Gudianus* (*Schwebelio Guelpherbytanus* C); quem codicem cum *Dresdensi* cohaerere *Bethmanus* in litteris ad *Baehrium* V. Cl. datis adfirmavit. — 20) *Donaueschingensis* 21 (*Lassberg.* 96) (cf. *Barackii* catal.). '*Flauij uegecij Renati uiri illustris Epitoma Institutorum Rei militaris libri numero quatuor de Conuentarijs (sic!) Catonis Augusti Traiani et Adriani nec non etiam Frontini*' ('*de comm.* — *frontini*' etiam in G nostro ab altera manu addita legas). — 21) *Turonensis* (teste *Haenelio* (in catalog. libr. man. an. 1830)); ceterum 'nonnullos' *Turonenses Montefalconius* (bibl. bibliothecarum 1739) refert. — 22—25) *Parisini* 5719. 6476. 7242. 7243. — 26) 1 in

bibl. Scorialensi (t. Haen.). — 27) 1 in bibl. Sancti Isidori in urbe Madrid (t. Haenel.). — 28) 1 Laurentianus (Band. II 316), 'Vegetii de disciplina militari libri IV ad Valentinianum Augustum'. — 29) plut. 19 cod. 5 bibl. patrum Minorum Caesenaе, quae olim fuit Malatestarum cf. p. IX. — 30) Vaticanus 2193. — 31) Vatic. 4494 'Eutropii Flavii Vegetii renati uiri illustris comitis Constantinopolitani Valentino Augusto Consuli epithoma institutorum rei militaris de com. tr. etc.' (cf. Harl. 2551 supra 15). — 32) Vaticanus 4497 (binis columnis conscriptus): 'Flavii Vegetii Renati uiri illustris comitis sacri epithoma rei militaris libri IIII^{or}' (cf. II nostrum). — 33) V. Regin. 1512 cf. p. V not. (diserte quinque libros agnoscit). — 34) Palatinus 945 (a. 1348 script.) incipit per Eutropianam subscriptionem. — 35) Vrbinas 1362. — 36) Montecassinensis 362. — 37) Ambrosianus R 6 sup. — 38) Librianus 1029 (catal. p. 230; ubi nunc est?) — 39) bibl. Propagandae Rom. No. 14 (cf. Parthey Serap. 1869 Intelligenzbl. No. 5 p. 36). — 40) Itinerarius (ex Creuzeri ('Nachlass' p. 435) uerbis apparet hunc cod. aliquatenus cum G nostro conspirare). — 41) Bononiensis (in collegio Hispanorum) 147. — 42) Chigianus (Rom.) H VII 238.

XIV. saec. exeuntis.

43) Ambrosianus G 83: 'Incipit liber Flavii Vegetii Renati uiri illustris epithomatum institutorum rei militaris ad Theodosium imperatorem feliciter'. — 44) Ambrosianus I 108 sup. A Porta Neapolitano in eunte septimo decimo saeculo bibl. Ambr. dono datus. — 45) Ambrosianus B 91 sup. 'Flagi Vegetii etc.' — 46) Berolinensis theol. lat. fol. 239, a. 1374 scriptus. — 47) 1 Laurentianus (Band. IV 151). — 48) 1 Laur. (Band. II 608) a. 1396 scriptus. — 49) Amplonianus (Erford.) 1399 exaratus. cf. Haase p. 16.

XIV.—XV. saec.

50) Vat. Reg. 1564; perierunt I c. 2—10. — 51) 1 Patavinus in archiuo eccl. capit. B 47 (teste Du Rieu). — 52) Neapolitanus V. A. 19 inscriptio: 'Flavii ueg. r. u.

ill. comitis etholii epitoma rei militaris libri numero quinque incipiunt feliciter; subscriptio: 'Fl. u. r. u. ill. comitis etili etc. Explicit. Antonii Seripandi et amicorum.'

XV. saec.¹⁾

53) (XV s. in.) Florentinus Magliabecchianus (in bibl. nationali) 72 (sine inscr. ac subscriptionibus; desinit p. 160, 7 nostri libri (diem condens in). — 54) item s. XV. ineuntis (teste Fornario) Neapolitanus V. A. 20; inscriptio: 'Flavii Vegetii renati uiri illustris de re militari liber primus inc. feliciter'; subscriptio: 'Fla. Eutropius emendauit sine exemplario Constantinopolim'; in summa ora subseq. pag. legitur: 'Antonii Seripandi ex Jani Parrhasii testimonio'. — 55) Vaticanus 4492 chart. (a. 1408 script.). — 56) Vatic. 5352 chart. — 57) Vat. Regin. 1880 (uide p. XXVII). — 58) Vat. Reg. 1983 chart. — 59) Vrbinas 1221. — 60) Ottobon. 1964 chart. — 61) Venetus cl. 14 Nr. 130 chart. — 62) Venetus cl. 8 Nr. 11. — 63) Venetus cl. 14 Nr. 128. — 64) Venetus cl. 13 Nr. 400. — 65) 1 Laurentianus (Band. II 357; 'Fl. Veg. Ren. V. Ill. de re militari ad Theodosium felicem imperatorem libri IIII'). — 66) 1 Laurentianus (Band. II 358). — 67) 1 Laurentianus (Band. III 392). — 68) Florentinus Magliabecchianus 75 (praecedit Macrob. somn. Scip.; secuntur Solin. et dicta Sibyllina). — 69) Ambrosianus D 4: 'P. (sic!) Vegetii rei militaris diligentissimi atque disertissimi scriptoris Romani peregrineque antiquitatis inc. fel.' — 70) 1 in urbe Seuilla (teste Haen.).

1) Nuper (cf. Mitteilungen a. 1885 No. 2) hanc praefationis partem paucissimis uerbis nobis transactum iri professi sumus, utpote neque ullam XV. s. codicum ad recensendam Veg. epitomam esse auctoritatem arbitrati et omnes qui ubique adseruantur Veg. huius potissimum saec. codd. odoratos nos desperantes; sed totius nostri libri condicione iterum iterumque examinata atque considerata magis tamen conuenire nunc uidemus, quae de hoc genere olim aut ex catalogis eruius aut ipsi Romae indagauimus aut uiri docti (cf. quod supra commemorauimus, 'supplementum' nostrum (a. 1870)) nobiscum communicarunt, integra denuo ponere non omissis eis, quae nova in Basileensis, quae quidem urbs a Loerraco nostro proxime abest, bibliothecae catalogis bibliothecarum quamuis pauca deprehendimus.

71. 72) 2 in urbe Toledo (t. Haen.). — 73. 74) 2 in urbe Madrid (t. Haen.). — 75—85) *Parisini* 2454. 3609b. 5691. 5697. 6106a. 7234. 7235. 7384. 7385. 7386. 7387. — 86) *Argentinensis A IV* 19 cf. Haase p. 17. — 87—91) 5 *Vindobonenses*: Nr. 63. 310. 313. (*Tabulae cod. m. ed. acad. Caesarea Vindobon. vol. I (a. 1864)*). 3154 chart. 3212 chart. (*tab. etc. vol. II (a. 1868)*). — 92) 1 *Pragensis* chart. 'Vegecii Flavi Renati uiri illustris liber de disciplina militari deque arte pugnandi' etc. cf. Haase p. 17. — 93) *Monacensis* 522 (*scr. ann. 1467/68 ab H. Schedelio cf. Haase p. 18 et nou. catal. Halmii et Meyeri*): *Flauui Vegetii Renati epitomatum (sic) institutorum rei mil. ad Theod. imp. lib. IV.* — 94) *Monac.* 14331 f. 204—231: 'Flauui Vegetii epitoma institutorum rei militaris', omis-
sis c. 19—26 libri IV. — 95) *Berolinensis Hamiltonensis* 653. — 96) *Berolin. lat. oct. 3.* — 97) 1 *Treuirensis* (cf. supra p. XXVII). — 98) 1 *Lissensis*. — 99) *Rehdigeranus* sect. I, 2 (*Vratislau.*) *scr. a. 1468.* — 100) *Leidensis bibl. publ. Lat.* 192. — 101) *Leidensis Vossianus Lat. Q* 115 chart. — 102) *Bodleianus (bibl. canon.)* 268 chart. — 103) *Bodleianus (b. c.)* 274, manu Jacobi Curli mandante Alfonso V. rege Aragoniae et utriusque Siciliae bene exaratus. In fronte cod. est imago regis armati equitantis picta cum insignibus regis subiectis. 'Flauui Vegetii Renati comitis Etolii epythoma institutionum rei militaris'. In calce 'Flauui Vegetii uiri illustris comitis Atilii epythoma de institutis rei militaris libri quinque expliciunt feliciter de commentariis Augusti Traiani Adriani Catonis Cornelii Celsi Frontiniani Paterni et aliorum abstracti'. cf. Haase p. 16. — 104) *Rauennas* (1445 *scr.*) 138, 3 K. — 105) *Neapolitanus V. A* 22 *partim chartac. partim membran. XV. saec. (VIII Kal. Jan. a. 1451 exaratus).*

XV. saec. exeuntis.

106) *Leidensis bibl. publ. Latin.* 128. — 107) *cod. Veg. Romanus, qui extat in archiuio basilicae s. Petri H* 33.

XVI. saec.

108) *Casanatensis (Rom.) C IV* 17 (*incipit: sed ad-*

versus omnia (p. 5, 21); habet hanc subscriptionem: 'Flau. ueg. ren. V. com. ethilii de re militari'; cf. p. V.

XVII. saec.

109) Neapolitanus, qui est in 'bibl. de Gerolomini'.

Accedunt alii libri, quorum aetatem non cognoui. Ex quibus plerosque antiquiores catalogi impressi earum bibliothecarum suggesserunt, quarum recentiores catalogi aut non extant aut a me ut inspicerentur fieri non poterat. Ceterum non dubito quin complures horum librorum manuscriptorum iam supra a nobis alio nomine sint relati. Sunt autem ei 13 ex Montefalconii bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum [8 Petauiani (cf. supra p. XXXVIII Nr. 22), praeter eum, quem supra laudauimus, 2 Montecassinenses, 1 Oliuetanus (teste Fornario Neapoli non adseruatur) mutilus, 1 in bibl. monasterii Benedictinorum beatae Mariae Florentinae (membr.), 1 Germanensis 1104 (Montef. p. 1114 b.), quem desiderari catalogus, qui in Parisina bibl. adseruatur, manuscriptus testatur]; praeterea Haenel l. l. 1 Glasgoviensis mentionem facit; 'Catalogi Librorum Manuscriptorum Angliae et Hiberniae in unum collecti cum indice alphabetico (Oxoniae e Theatro Sheldoniano an. dom. MDCXCVII)' in primo tomo, qui Oxonienses (Bodleian., Colleg.) et Cantabrigienses continet, Vegetii codices 6 Bodleianos (1382 (olim Laudens.). 1834 (olim Digbaeans.). 1926. 2166. 2579. 4059.) [cf. quos nos ex hac bibliotheca supra attulimus: Nr. 8, quem antiquissimum Bodleianae testatur M. Müller, 16. 86. 87), 1 ex coll. collegii Baliol. (418), 1 ex coll. collegii Lincoln. (1219), 2 Cantabrigienses (1686. 1886.), in tomo secundo, cuius pars prior 'libros manuscriptos ecclesiarum cathedralium et al. celebr. bibl. in Anglia' complectitur, diuersarum bibliothecarum 9 Vegetii codices referunt: e bibl. collegii Etonii sub arce Windesoria 1834. 2348 cum uariis lectionibus in margine; ex Isaaci Vossii canonici Windesoriensis bibliotheca 2475 et 2530; Theyeri in comitatu Glocestriensi 6620; ex bibl. Henrici Langleyi in comitatu Solopiensi 7001; ex bibl. Eduardi Bernardi 7437; in aedibus Jacobaeis 8545 et 8546 (ad

hos 8629 referri uidetur). Secuntur manuscripti ei libri, quibus Steweckius et Scriuerius editores usi sunt. Illius libri hi sunt: 1) *H(ittorp.)* 'liber manuscriptus quem a D. Melchione Hittorio etc. accepi'; pertinet ad 1 deterrimam familiam. — 2) *N(amurcensis)* 'fragmentum manuscriptum in quo duo libri priores Vegetii et magna pars tertii, donum adolescentis et optimi Gulielmi Masnuy Namurcensis'; quantum congruat cum G, in compluribus tamen locis δP familiae lectiones sunt intrusae. — 3—6) 'Susiani quattuor libri manuscripti, qui apud nobilissimum ac doctissimum uirum Iacobum Susium'; nullius fere pretii; tres eorum ex ϵ fluxisse uidentur. — 7) 'B liber Bonnensis' (hodie ibi desiderari uidetur; cf. Klettii catalog. (progr. uniu.) (1859)) 'manu scriptus, cuius lectiones petiit ex Notis Franc. Modii'; pertinet ad δP . Scriuerius autem octo manuscriptis se usum esse in praefatione ed. suae a. 1632 profitetur; inter quos quattuor Palatinos refert; ceteros Leidenses fuisse probabile est. Editionem, quam Valartus curauit Paris. a. 1762, 'Veg. institutorum rei militaris l. IIII', qui secundum 25 codices textum Vegetii se recensuisse gloriatur, quod nullo pacto inspiciendi mihi data est copia, maximopere doleo. Duo codices iam restant, quos fama tantum noui: Peiresciamus et Chorierius, quos Fabric. in bibl. lat. (sub Vegetio) commemorat. De Schwebelii tribus Guelpherbytanis uide I 3. V 3. 18.

Quasi appendicem ad codicum recensum eos libros manuscriptos adieci, in quibus aut uersiones Vegetii aut partes quaedam ex eius opere extractae continentur. Illius generis in catalogis hos repperi manuscriptos:

1) Boni Giambonii italica Vegetii interpretatio (cod. Riccardianus (Florent.)) saec. XIII. (cf. supra p. XXVII.) typis exscripta 1815. — 2) Dresdensis O 57 (de quo Förstermann nuper benignissime codicillos ad me dedit) XIII.(?) saec.: uersio francogallic asine dubio Ioannis de Meun(†1322); inscriptio: *Ci commence par bon eur el non del souverain dieu li abriegemns noble homme Vegece Flaue Rene etc.* (cf. Eberti, *Gesch. d. Dr. B.* p. 313). — 3) Durlacensis (nunc Carlsruhensis) 18, chart. XV.s.: Vegetius germanice translatus

et Comiti Ioanni in Lupffen Landgrauio Stielingae Domino in Heider dedicatus a Lud. Hohenwanga Valle Elchingae, cum iconibus. — 4) *Vegetius translated (by John Lydgate?)* in bibl. Bodleiana (teste illo catalogo (1697), quem supra laudauimus, sub Nr. 1479). — 5) *'Vegetius de re militari anglie uersus et Thomae Baroni de Berkeley nuncupatus'* cat. a 1697 I, 2 (Oxon. Coll. St. Mariae Magdal.) Nr. 2171. — 6) *'Translation of. Veg. de re militari'* (XV. saec. 'by Clifton') Nr. 285, 74 in catalogo bibl. Landsowniae (1819)). — 7) *'an imperfect copy of a translation of Vegetius de Re militari containing three books out of the five'* Harleianus 67612, 2. — 8) *'Végèce de la Chose de Chevalerie in old french with figures (ex bibl. Samuelis Pepysii, Nr. 6796 catal. supra laudati (a. 1697) II, 1).* — 9) *Livre de Végèce de Chevalerie translated de Latin en François, in pergamena. fol.'* (ibid. Nr. 9376 ex bibl. Ioannis Mori Episcopi Noruicensis). — 10) Vat. Regin. Montefalc. C. b. 30b: *uersio franco-gallica Ioannis de Meun.* — 11 et 12) *Eiusdem uersio franco-gall. in cod. bibl. Mazarin. (Paris.) Nr. 227 et 228 (cf. Haenel l. l. p. 345).* — 13) *Bernensis 280 A (s. XV): uersio francogallica (art de cheualerie); deest initium; prima uerba haec sunt (prol. I): la science des armes puissent estre mises en appert pour le commun prouffit des gens (cf. Hageni catal. p. 305).* — 14) *fragm. uersionis ital. Laurent. (Band. V 408).*

Excerpta ex Vegetio, ut Pomponii Laeti siue unius de eius discipulis libellum illum ex Vegetio detortum, qui vulgo Modesti nomine fertur et de uocabulis rei militaris inscribitur, silentio praetermittam, praeter E nostrum Einsiedelense (cf. Veg. I 9 et 10) Treuirense Cusanumque, quae supra laudauimus, haec mihi occurrerunt:

1) *Venetus Marcianus 245 chart. saec. XIV. cf. Valentinellii catal. tom. IV p. 186.* — 2) *V. Marc. 179 membr. saec. XIV 'abstractiones libri Flauii Vegetii Renati uiri illustris comitis epithonii (sic!) rei militaris' f. 48—50; extant tantum a. 'elenchus quinque librorum Vegetii ex ueteribus membranis b. index capitulorum primi et secundi*

libri cum fragmentis aliquot capitulorum ex utroque quasi operis speciminibus' (Valent.). — 3) 'Extracta de Vegecio' Harleian. 957. — 4) Oxoniensis (cat. laudat. (1697) I 2 Nr. 1881 e coll. collegii Ioh. Baptistae). — 5) ibid. II 1 Nr. 8547 'Veg. abbreviatus' (in aed. Iacobaeis). — 6) (Pseudo-)Cato de re militari i. e. excerpta ex Vegetio, quae in cod. Riccard. (Florent.) 710 XV. saec. chart. continentur (cf. H. Keil Philol. 1850 p. 175). — 7) Bernensis saec. XV. 550. — 8) Basileensis FV, 6. chart. fol. 43r. — 47 u. sch. XVI.

Collationes nonnullas uirorum doctorum manuscriptas in bibl. Leidensi adseruari me certiore fecit Du Rieu: huc pertinent etiam Nr. 2769 (Isaaci Vossii) et 7540 Eduardi Bernardi in catal. laudato (1697) II 1.

De editionibus aliisque libris impressis, qui ad Nostrum spectant, praeter Fabric. bibl. lat. III p. 174 sq. confer Eberti „Allgemeines bibl. Lexicon“ (a. 1821—27) II p. 1013—1018, Schweigeri 'Handbuch der classischen Bibliographie' (a. 1830) p. 1121 sq. et 1302, Graessei 'Trésor de livres rares et précieux' (a. 1867) VI 2 p. 270 sq., Preussii¹⁾ Bibliothecam (1882 apud Guil. Engelmann. Lips.). De uersionibus uero Vegetii typis expressis auctoritateque, qua olim floruit, ex eo libro, quem Max. Jähns de scriptoribus rei militaris (Geschichte der Militärlitteratur) publici iuris factururus est, pro eximia huius uiri et litterarum et rei militaris scientia accuratissima quaeque nos propediem cognituros esse maximopere speramus.

Restat, ut quid discriminis inter hanc et priorem editionem intercedat, paucis uerbis edisseram. Cum abhinc sedecim annos Vegetii de re militari librum primum ad librorum auctoritatem quam accuratissime redactum ederem, interpolationes, etsi latius istam labem manare mihi iam tunc esset persuasum, tamen paucas indicandas censui, quon-

1) quod Γ de initio ('falces') c. 23 libri IV proposuit, nihil est; Besseli autem 'spicilegium ad Fl. Vegetii libros IIII' fere Romanae editionis (a. 1484) lectiones affert.

iam diplomatica, quae huius aetatis homines uocant, fundamenta ante omnia iacienda putabam. Hac altera demum editione partim aliorum opera partim meo iudicio uso paulo liberiore uel dicam seueriore stilo in Vegetii libelli quae traduntur menda mihi licuit animaduertere. Itaque centum fere locis huius editionis oratio a priore dissentit. Apparatum autem criticum, qui dicitur, praecipiente Foersterio (l. l. p. 7) cum ex antiquioribus tum ex R. M. uersione suppleui nec non uulgatam lectionem in eis locis, quibus illa nullo meorum codd. exhibetur, adieci¹⁾; praefationem uero excepta 'cod. recensu' maxima parte paene totam esse nouam primo obtutu quicumque cum priore contenderit perspiciat. Indicem denique uerborum, qualem olim florente aetate maximo cum labore conflatum uiris doctis admodum probaui, talem fere reponendum arbitratus sum, quamquam in accomodandis ad hanc editionem prioris paginarum uersumque numeris extirpandisque eius generis typographicis, quae dicuntur, mendis plus quam pro uiro iam canescente sudauit et alsit.

Dabam Loerraci non. Iun. a. 1885.

Carolus Lang.

1) Addas his primae plagulae locis lectionem uulgatam: 5, 18 et] etiam 5, 21 umquam dubitauit 5, 22 aduersus haec omnia 6, 19 qui se e. s. habere n. 7, 5 et consiliis 8, 10 delectum 9, 10 norit 10, 8 comprehenditur 11, 9 dilectum 11, 10 off. put. 11, 13 committenda est 12, 2 negligentius incuriosiusque 12, 3 poss. ind. 12, 6 magna- [que] 13, 22 diffiniri 14, 16 seque] sese

Addenda et corrigenda.

p. 2 V. L. 1. 2 *dele* II *ante* O. — p. 7, 2 V. L. *adde* [mortisque] *Eussner* (*Philol. t. 44 p. 163*). — p. 15, 11 *lege* itemque (*non* idemque); V. L. idemque *s*). — p. 16, 18 l. Romanos. Dupli — p. 23, 5 l. exercitia (V. L. exercitium *s*). — p. 26, 9 l. [triplexque] (V. L. [triplexque] R. M.) — p. 32, 7 et 51, 19 l. averais et auerso — p. 50, 12 V. L. l. uictoria (*non* uictoria). — p. 53, 11 V. L. *adde*: et suspi-
cor. — p. 77, 16 V. L. *lege* α *pro* *s* et *adde*: olim fortasse recte subita quaeque *proposuimus*. — p. 96, 7 V. L. *adde*: ex usu [nota] sunt *Eussner* (*Philol. t. 44 p. 66*). — p. 115, 7 *tolle commata*. — p. 135, 3 l. neruorum *pro* neruornm. — p. 140, 7 aspiciunt *legi iubeo*. — p. 151, 8 V. L. excepti (*pro* exceptis) *Eussner* (*Philol. t. 44, p. 87*).

Codicum sigla.

<i>A</i> = Par. 7230 cf. p. XXIII	<i>E</i> = excerpt. Vatican. 2077 cf. p. XXXIII
<i>M</i> = Monacensis 6368 cf. p. XXIII	<i>II</i> = Palatinus 909 cf. p. XXVIII
<i>G</i> = Guelpherbytanus Gudianus 84 cf. p. XXIII	<i>V</i> = Vaticanus 4493 cf. p. XXXI
<i>Q</i> = Parisinus 7383 cf. p. XXVI	<i>D</i> = Parisinus 7281 cf. p. XXXII
<i>L</i> = Laudunensis 428 cf. p. XXV	<i>P</i> = Perizonianus <i>F</i> 17 cf. p. XXXII
ε = <i>AMGQL</i>	π = <i>IVDP</i> (inde a IV 81 = <i>IVP</i>)
α = <i>AMG</i>	π' = <i>IVD</i>
α' = <i>AM</i>	δ = <i>VD</i>
λ' = <i>AG</i>	
μ = <i>MYL</i>	
λ = <i>QL</i>	

O = omnes cod.

Alterae manus, quas rarissime respeximus, addito, numero sunt significatae; i, a, m etc. sunt litterae erasae. *V. L.* = uaria lectio; *S. L.* = supplementum lectionis, quo errores manifesti et mere orthographica continentur. Uncis ([]) inclusimus in ipsa oratione quae eicienda uidentur, in apparatu etiam quae desiderantur. Codd. scripturam *e* uel *e* pro *ae* fere non indicauimus. *St.* = Stewechius. *Scr.* = Scriuerius. *Schw.* siue *Sch.* = Schwebelius. *R. M.* = R. M(einekus), uersionis germanicae quae a. 1800 prodiit auctor. Nominibus auctorum indicauit Oudendorpii Animaduers. in Fl. V. (Miscell. obs. VI. VII. VIII. IX), Gemollii, Foersteri l. l. (p. XIII 8), Eussneri Analecta latina (Neue Jahrbücher f. Phil. a. 1878 p. 524), Ottonis comm. crit. in cod. bibl. ac. Gissensis (1842). O. Keller (p. 164, 17) et Ed. Wölfflin (p. 22, 8) ad me de eis locis rogantem quid sentirent codicillos dederunt.

FLAVI VEGETI RENATI VIRI INLUSTRIS COMITIS EPITOMA REI MILITARIS LIBRI III.

Primus liber electionem edocet iuniorum, ex quibus locis uel quales milites probandi sint aut quibus armorum exercitiis imbuendi. Secundus liber ueteris militiae continet morem, ad quem pedestris institui possit exercitus. Tertius liber omnia artium genera, quae terrestri proelio necessaria uidentur, exponit. Quartus liber uniuersas machinas, quibus uel obpugnantur ciuitates uel defenduntur, enumerat; naualis quoque belli praecepta subnectit.

De inscriptione operis uide praefationem. 1 lectionem δ
 2 militis A sunt Π 4 ad quem] εP et quem am-
 modum Π aut quemadmodum δ institui] instrui *uulgo*
 5 terrestri] in terrestri π' 6 proelio (*sic fere constanter*) Π
 7 obpugnantur Π oppugnantur $\varepsilon \delta P$ 8 nauales A_1 quoque]
 que V Comma naualis — subnectit abest a D

[In omni autem proelio non tam multitudo et uirtus indocta quam ars et exercitium solent praestare uictoriam.]

- I. Romanos omnes gentes sola armorum exercitatione uicisse.
- II. Ex quibus regionibus tirones legendi sint.
- III. Utrum ex agris an ex urbibus utiliores sint tirones.
- 5 IIII. Cuius aetatis tirones probandi sint.
- V. Qua statura iuniores probandi sint.
- VI. Ex uultu et positione corporis agnosci in eligendo qui meliores possint esse tirones.
- VII. Cuius artis tirones uel eligendi sint uel respuendi.
- 10 VIII. Quando tirones signandi sint.
- VIII. Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos tirones.
- X. Ad usum natandi exercendos tirones.
- XI. Quemadmodum ad scuta uimineae uel ad palos antiqui exercebant tirones.
- 15 XII. Non caesim sed punctim ferire docendos tirones.
- XIII. Armaturam docendos tirones.
- XIII. Tirones exercendos ad missibilia iacienda.
- XV. Sagittis diligenter tirones inbuendos.
- 20 XVI. Ad iactandos lapides fundis exercendos tirones.
- XVII. De exercitio plumbatarum.

In omni — uictoriam — proelio — uires incrudite (pro uirtus indocta) *ΠΟ hoc loco; vulgo haec uerba prima c. 1 libri I leguntur; [In — uict.] Gemoll; deinceps sequenti capitulum indicī praemittunt* Incipiunt capitula libri primi *Δ'P* Item tituli libri primi *Π* Incipit tituli libri primi *δ nil tale MQ*
 1 exercitatione \equiv *A* 3 tyrones et sic constanter *Απ*
 sunt $\mu\pi$ 4 sunt *Q* 5 tirones probandi t. legendi *δ* sunt π'
 7 legendi π' 8 possunt π' tirones cognoscuntur *PQ* 9 eligendi [sint] uel resp. πP eligendi sunt u. r. *Π* legendi sunt u. r. *δ*
 10 sūt *Π* 11 gratū *M* 15 exercebant *M* 17 Armatura *PQ*
 18 missilia πQ iacienda μ iacienda *ex* iacienda corr. *P*
 19 inbuendos *Π* 21 De exercitatione *Π*

- XVIII. Quemadmodum ad ascendendos equos tirones exercendi sint.
- XXVIII. Ad portandum pondus exercendos tirones.
- XX. Quo armorum genere usi sint antiqui.
- XXI. De munitione castrorum. 5
- XXII. In qualibus locis constituenda sint castra.
- XXIII. Quali specie castra delinianda sint.
- XXIII. Quo genere munienda sint castra.
- XXV. Quemadmodum munienda sint castra, cum hostis immineat. 10
- XXVI. Quemadmodum exerceantur tirones, ut in acie ordines et internalla custodiant.
- XXVII. Quantum spatium ire ac redire debeant uel quotiens in mense exerceri, cum educuntur milites ambulatum. 15
- [XXVIII. De adhortatione rei militaris Romanaeque uirtutis.]

1 exercendi sunt δ [exercendi sunt] αP_1 (in ipso contextu recte) exercē Q 3 pondus] opus D 4 uisi Π genera Q sunt $\mu\pi$ 6 qualibet Π quibus δ 7 Qua δ del. f. c. A' delinianda α' delinienda $GQ\pi'$ delinanda P 8 g. castra m. f. D genera Q imminet $A\pi$ 9 XXV. om. δ 11 [ut — custodiant] ϵP 13 quantum M 14 ac *Lang* uel O quoties PQ 15 ad ambulatum PQ ambulandum D ad ambulandum ex correctione V 16 De ordinatione Π de adoratione G *Sequenti prologo Π praemittit (maiusculis litteris):* Incipit prologus libri eiusdem. V : praefatio nunc loquitur. D : praefatio nunc l. ad diuum theodosium et augustum caesarem imperatorem.

LIBER I.

Antiquis temporibus mos fuit bonarum artium studia mandare litteris atque in libros redacta offerre principibus, quia neque recte aliquid inchoatur, nisi post Deum fauerit imperator, neque quemquam magis decet uel meliora scire uel plura quam principem, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. Quod Octavianum Augustum ac bonos dehinc principes libenter habuisse frequentibus declaratur exemplis. Sic regnantium testimoniis crebuit eloquentia, dum non culpatur audacia. Hac ego
 10 imitatione compulsus dum considero clementiam uestram ausibus litterarum magis ignoscere posse quam ceteros, tanto inferiorem me antiquis scriptoribus esse uix sensi

V. L. 2 in libris *QδP* 3 nisi post deum fauerit (faberit α') imperator αΠ nisi post deum fuerit i. *Q* nisi praenotum fuerit imperatori *VP* n. praenotum fuerit principi *D* n. praenotum fuerit imperatori *Scriuer. Modius Barth.* nisi prius dominus noster fauerit [i.] *Oudend.* 7 dehinc] deinceps δ 9 crebuit] creuit π ego] ergo *Q* 11 uerbis *GQP* litteratorum *Scriuer.* 12 tanto] quamuis *QP* [t.] δ uix sensi licet] α uix sensi. Licet *Π* uidissem. Scilicet *V* [u.] sensi tamen *DP* [u.] sensi licet tamen *Q*

S. L. 1 bonarum] uenarum ^{to} *Π* 2 redacta] redacta (*posterius* a a 2 *add.*) *A* 5 doctrina] doctrina *Π*

licet in hoc opusculo nec uerborum concinnitas sit necessaria nec acumen ingenii, sed labor diligens ac fidelis, ut, quae apud diuersos historicos uel armorum disciplinam docentes dispersa et inuoluta celantur, pro utilitate Romana proferantur in medium. De dilectu igitur atque exercitatione tironum per quosdam gradus et titulos antiquam consuetudinem conamur ostendere; non quo tibi, imperator inuicte, ista uideantur incognita, sed ut, quae sponte pro reipublicae salute disponis, agnoscas olim custodisse Romani imperii conditores et in hoc paruo libello, quicquid de maximis rebus semperque necessariis requirendum credis, inuenias.

I. Nulla enim alia re uidemus populum Romanum orbem subegisse terrarum nisi armorum exercitio, disciplina castrorum usuque militiae. Quid enim aduersus Gallorum multitudinem paucitas Romana ualuisset? Quid aduersus Germanorum proceritatem breuitas potuisset audere? Hispanos quidem non tantum numero sed et uiribus corporum nostris praestitisse manifestum est; Afrorum dolis atque diuitiis semper impares fuimus; Graecorum artibus prudentiaque nos uinci nemo dubitauit. Sed aduersus omnia profuit tironem sollerter eligere, ius, ut ita dixerim,

V. L. 2 ut quae] atq; α et quae QδP 5 dilectu] electione P 7 quod GIIV i inuicte] princeps i. o theodosii diuorum augustorum praecellentissime D ut] uti D 10 paruo εδ parco II paruulo P₁ II subiungit praefationi: Incipit liber primus. V: Explicit praefatio.

CAP. I. 16 aduersus] aduersum δ 17 audere] adire II 18 Hispanos] Spanos II 21 dubitabit α' (in M fortasse correctum ex dubitauit) Scriuerius dubitabit corr. ex dubitauit Q 22 sollertem (Iolert. A'P) εP

S. L. 1 opusculo A₁ concinnitas corr. ex concinnitas Q 5 dilectu] dilecto ε 6 gradus α' 7 imperator] imperatur A' 10 quicquid] quodquid A'

CAP. I. 14 orbem] urbem A₁ 15 usque] usq; A₁ quid] quod A 19 praestitisse A' 21 prudentia] prudentia α'

armorum docere, cotidiano exercitio roborare, quaecumque euenire in acie atque proeliis possunt, omnia in campestri meditatione praenoscere, seuere in desides uindicare. Scientia enim rei bellicae dimicandi nutrit audaciam: nemo
 5 facere metuit quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad uictoriam promptior est, rudis et indocta multitudo exposita semper ad caedem.

Ex quibus regionibus
 tyrones legendi
 sint.

II. Rerum ordo deposcit, ut, ex quibus prouinciis uel nationibus tyrones legendi sint, prima parte tractetur. Constat quidem in omnibus locis et ignauos et strenuos nasci. Sed tamen et gens gentem praecedit in bello et plaga caeli ad robur non tantum corporum sed etiam animorum plurimum ualet; quo loco ea, quae a doctissimis
 15 hominibus conprobata sunt, non omittamus. Omnes nationes, quae uicinae sunt soli, nimio calore siccitas, amplius quidem sapere, sed minus habere sanguinis dicunt ac propterea constantiam ac fiduciam comminus non habere pugnandi, quia metuunt uulnera qui exiguum sanguinem
 20 se habere nouerunt. Contra septentrionales populi, remoti a solis ardoribus, inconsultiores quidem, sed tamen largo sanguine redundantes, sunt ad bella promptissimi.

V. L. 1 cotid.] disciplinam cotidie δ 2 in proeliis π' possint A' 3 seuere (saeu. M) i. d. uindicando ϵ 7 rudis αII quam rudis QP rudis autem δ

CAP. II. 9 Uerum ordo Kortianus 2, ex Scriuerii libris unus, Schwebelii *Guelph. B.*, Schwebelius [ut] δ 10 eligendi Π

11 [in] δ 13 plagas AuP 14 plurimum scire u. QP quo loco αII , in quo l. δ quae loca QP , [ea quae] QP 15 omittamus A obmittamus G omittam $MQ\pi$ 16 siccitas] ficitat] δ 17 dicuntur V 19 qui] quia $Q\delta$ 20 Contrario Π 22 ad bella] in b. Π

S. L. 1 cotidiano M 4 dimicandⁱ A audaciam M 5 didicisse A_1 6 ad uictoria² A 7 indoctam multitudo A

CAP. II. 9 prouinciis M 14 ad doctissimis α' 16 calore] colore Π siccitas] ficitat] μG ficitat] A_1 17 ac] hac A 18 fiduciam A comminus Π 22 promptissimi M

Tirones igitur de temperationibus legendi sunt plagis, quibus et copia sanguinis suppetat ad vulnerum mortisque contemptum et non possit deesse prudentia, quae et modestiam seruat in castris et non parum prodest in dimicatione consiliis.

III. Sequitur, ut, utrum de agris an de urbibus utilior tiro sit, requiramus. De qua parte numquam credo potuisse dubitari aptiorem armis rusticam plebem, quae sub diuo et in labore nutritur, solis patiens, umbrae neglegens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, paruo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris, cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est. Interdum tamen necessitas exigit etiam urbanos ad arma compelli, qui ubi nomen dedere militiae, primum laborare, decurrere, portare pondus et solem pulueremque ferre condiscant, parco uictu utantur et rustico, interdum sub diuo interdum sub pabulis commorentur. Tunc demum ad usum erudiantur armorum, et, si longior expeditio emergit, in agrariis plurimum detinendi sunt proculque habendi a ciuitatis inlecebris, ut eo modo et corporibus eorum robur accedat et animis. Nec inficiandum est post urbem conditam Romanos ex ciuitate profectos semper ad bellum; sed tunc nullis deliciis frangebantur, [sudorem cursu et campestri

Utrum ex agris an ex urbibus utiliores sint tirones.

V. L. 2 suppetit Q_1 5 consiliis] consilii δ

CAP. III. 6 ut utr. *Schwebelii Guelph. C* ut utr. *V* [ut] utrum ε [PD 9 patiens] p. aestum QP umbrae] imbrem *Ed. Romana* imbrum *Modius Oudendorpius* 10 [balnearum — ignara] II

simplicitat II 11 paruo contenta cibo Q laborem *M* laborem II unus ex *Stewechianis* tolerantia II tolerantiamq; unus ex *Stewech.* 16 et solem δ et f. *P* 17. paruo δP 18 tum $Q\delta$ 19 in angariis εP 23 sed] hi II 24 nullis uoluptatibus nullis deliciis π' [sudorem — Tiberi] *Gemoll* cursu et campestri

S. L. 1 temperationibus] temperationibus A (δ) 4 dimicatione α'

CAP. III. 11 contenta] contempta II 22 inficiendum A inficiendum $\Pi\mu G$

exercitio collectum iuuentus natans abluebat in Tiberi] idem bellator, idem agricola, genera tantum mutabat ar-
morum; quod usque adeo uerum est, ut aranti Quinctio Cincinnato dictaturam constet oblatam. Ex agris ergo sub-
5 plendum robur praecipue uidetur exercitus; nescio quo-
modo enim minus mortem timet qui minus deliciarum nouit in uita.

Quis aetatis tyro-
nes probandi sint.

III. Nunc, qua aetate milites legi conueniat, explo-
remus. Et quidem, si antiqua consuetudo seruanda est,
10 incipientem pubertatem ad dilectum cogendam nullus igno-
rat; non enim tantum celerius sed etiam perfectius in-
buuntur quae discuntur a pueris. Deinde militaris ala-
critas, saltus et cursus ante temptandus est, quam corpus
aetate pigrescat. Uelocitas enim est quae percepto exer-
15 citio strenuum efficit bellatorem. Adulescentes legendi
sunt, sicut ait Sallustius 'Iam simul ac iuuentus belli

V. L. exercitio δQ cursum e campestri exercitio α cursu e
c. exercitatione II c. et c. exercitio^{us} P 1 natans] nande
ex pandas eras. Q in Tiberi II 4 oblatam] Perius e
trepida ante boues dictatorem induit uxor et tua aratra domun-
lior tulit inserit II 5 nescio enim quomodo P

CAP. III. 9 Et quidem] Equidem δ Oudendorpius
10 incipienti pubertate QP cogendum tyronem Q 12 in-
buuntur] imbibuntur δ vulgo induuntur Oudendorpius 16 salt-
stius II n. simulac iuuentus b. p. e. i. c. p. laborem u
militie discebant II Nam simulac iuuentus b. p. e. i. c.
laborem usu militia (ā A₂) discebant A n. simul aduentus bel-
paciens e. i. c. p. laborem usu militiam (corr. ex mal.) disc-
bant M n. simul aduentus b. paciens e. i. c. p. laborem u
militiae discebant Q n. f. i. b. p. e. i. c. p. laboris usu mil-
tia discebant δP n. simulata iuuentus b. p. e. i. c. p. labori-
usu militia discebant G Iam iuuentus simulac b. p. e. i. c.
laboris usum militiam discebat Giss. Iam primum iuuent-
simulac b. p. e., i. c. per laborem usu militiam discebat S
lustius Cat. 7, 4 (ed. Jordan); ceterum ferre (non per) lat-
rem usu militiae discebat Sallustium eo loco scripsisse cen-
Lud. de Sybel (thes. ad commentationem de repetitionibus u

S. L. 1 Tyberi AII 4 supplendum II 6 deliciarum
CAP. III. 11 perfectius] pfectius A imbuuntur II

patiens erat, in castris per laborem usum militiae discerebat'. Melius enim est, ut exercitatus iuuenis causetur aetatem nondum aduenisse pugnandi, quam doleat praeterisse. Habeat etiam spatium uniuersa discendi. Neque enim parua aut leuis ars uideatur armorum, siue equitem⁵ siue peditem sagittarium uelis inbuere siue scutatum, armaturae numeros omnes omnesque gestus docere, ne locum deserat, ne ordines turbet, ut missile et destinato ictu et magnis viribus iaciat, ut fossam ducere, sudes scienter figere nouerit, tractare scutum et obliquis ictibus¹⁰ uenientia tela deflectere, plagam prudenter uitare, audacter inferre. Huic taliter instituto tironi pugnare aduersum quoslibet hostes in acie formido non erit sed uoluptas.

V. Proceritatem tironum ad incommam scio semper exactam, ita ut VI pedum uel certe V et X unciarum^{Qua statura iuniores probandi sint.} inter alares, equites uel in primis legionum cohortibus probarentur. [Sed tunc erat amplior multitudo, et plures militiam sequebantur armatam; necdum enim ciuilis pars florentiorem abducebat iuuentutem.] Si ergo necessitas exigit, non tam staturae rationem conuenit habere quam²⁰

V. L. -borum in fabulis Eurip. (Bonn. 1868) adiecta)
5 uidetur εδP 6 sagittarium uelis] AII f. uellif M f. bellif
QP, V sagittariumue uelis D imbuere, siue scutatum a. uulgo.
7 numeros [omnes] ε 9 destinato ictum [et] Q
11 uenientibus ad δ 12 aduersus π' 13 erit] est μP

CAP. V. 14 ad incommam Aμ ad incommam II ad incommoda GP
a cūle mario δ commodam Palmerius Stewecheius ad incommata Oudend. III C (i. e. trium cubitorum) Chorierii cod. cf. Fabric. bibl. lat. III p. 175 15 VI pedum u. c. V et X unciarum Stewecheius senos pedes u. c. quinos et denos uncias εδP f. p. u. c. q. e. d. u. habentes II uulgo VI pedes u. c. V et X unciae Oudend. 18 militiam A [armatam] II 19 abducebat II Förster abduxerat Korttianus 2, Oudendorpius, Schwebelius adduxerat εδP si ergo n. exigit (exegerit δ) non t. ft. rationem conuenit habere π' [fi] ergo n. exigit non t. ft. r. [conuenit] habere εP

S. L. 8 turbet] turbit A₁ destinato A¹ 9 iaciat] iaceat A₁
11 deflectere] defectere M 12 tironi] tironem (tyrone α') α
13 in aciae M CAP. V. 16 in primis] inprimis II

uirium. [Et ipso Homero teste non fallitur, qui Tydeum minorem quidem corpore sed fortiolem armis fuisse significat.] VI. Sed qui dilectum acturus est uehementer in-

Ex uultu et positione corporis agnoscitur in eligendo qui meliores possint esse tirones.

membrorum eos eligat, qui implere ualeant bellatores.

Namque non tantum in hominibus sed etiam in equis et canibus uirtus multis declaratur indicibus, sicut doctissimorum hominum disciplina comprehendit[; quod etiam in apibus Mantuanus auctor dicit esse seruandum

- 10 'Nam duo sunt genera, hic melior, insignis et ore
Et rutilis clarus squamis, ille horridus alter
Desidia latamque trahens inglorius aluum'].

Sit ergo adulescens Martio operi deputandus uigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, umeris musculosis,
15 ualentibus brachiis, digitis longioribus, uentre modicus, exilior clunibus, suris et pedibus non superflua carne distentis sed neruorum duritia collectis. Cum haec in tirone signa deprehenderis, proceritatem non magno opere desideres. Utilius est enim fortes milites esse quam grandes.

Cuius artis tirones uel eligendi sint uel respuendi.

VII. Sequitur, ut, cuius artis uel eligendi uel penitus

V. L. 1 et ipso] hoc quisque effecerit et ipso II fallitur et II fallimur et P Comma et ipso — sign. spurium uidetur et ex margine inrepsisse (fallitur scil. Vegetius). CAP. VI. 5 ual. Bellatorum PQ u. officium bellatoris V u. o. bellatoris. Bellatorum D 8 [quod — aluum] Gemoll 9 esse seruandum] itaque QP 11 [et] G₁ rotulis G 15 ualentibus digitis longioribus brachiis et 16 clunibus et A₂ cruribus et cruribus QGP 18 magnopere QG et 19 utilius enim est et PG₂ utilius enim [et] G₁

S. L. 1 Omero II qui Tydeum qui ti deum A quis deum M qui tydeum II CAP. VI. 6 in hominibus] in omnibus] M 8 disciplinam M comprehendit corr. in comprehendit A compr. II 10 hore II 11 rotulis AQ 12 traens II [aluum] album et 13 adulescent corr. in adulescent A adulescent II deputandus M 14 umeris M humeris A'Q et musculosis et 15 longioribus M

repudiandi sint milites, indagemus. Piscatores aucupes dulciarios linteones omnesque, qui aliquid tractasse uidebuntur ad gynaecea pertinens, longe arbitror pellendos a castris; fabros ferrarios carpentarios, macellarios et ceruorum aprorumque uenatores conuenit sociare militiae.⁵ Et hoc est in quo totius reipublicae salus uertitur, ut tirones non tantum corporibus sed etiam animis praestantissimi diligantur; uires regni et Romani nominis fundamentum in prima dilectus examinatione consistunt. Nec leue hoc putetur officium aut passim quibuscumque man-¹⁰ dandum; quod apud ueteres inter tam uaria genera uirtutum in Sertorio praecipue constat esse laudatum. Iuuentus enim, cui defensio prouinciarum, cui bellorum est committenda fortuna, et genere, si copia suppetat, et moribus debet excellere. Honestas enim idoneum militem¹⁵ reddit, uerecundia, dum prohibet fugere, facit esse uictorem. Quid enim prodest, si exerceatur ignauus, si pluribus stipendiis moretur in castris? Numquam exercitus proficit tempore, cuius in probandis tironibus claudicarit electio. Et quantum usu experimentisque cognouimus,²⁰

V. L. CAP. VII. 1 respuendi *P* 2 uidentur *II* 3 gynaecea μ *gy* nec ea *A* ginecea *G* gineciam *II* genitia δP 4 carpentariof] et carpent. *II* 5 fociare *A' \delta P* sectare *II* fociam μ militiam *II* 6 hoc est in quo] in hoc δP 7 praestantissimis *II* praestantissime $\equiv G$ (e in i corr. *G*₂) 8 deligantur *GQ\pi* ut uires — consistant *II* 9 [in] prima *II* 11 inter tam uaria genera *II* in tam uario genere δ incerta uaria genera ϵ incerta et uaria genera *P* 13 defensa *II* 18 moritur *II* meretur *Q* mereat *Mod. Sch.* (ex cod. *Guelph. C*) 19 proficit $\pi'Q$ profecit α proficit *corr. in* profecit *P* tempore] tempore belli *QP*

S. L. CAP. VII. 2 dulciariof] dulcariof μP linteonef] lentionef (e prius et i. i. l. er. *II*) π tractasse] tractasset *A* 4 carpentariof] carpectariof *M* 6 reipublicae *II* (constanter in hoc cod. publ., non publ.) 9 dilectuf] dilectof (dilectof *G*) α 14 genere] -a *M* 16 fugere] fugire α' 17 ignauf] ignauof *A*₁ 19 in prob.] improbandis *II*

hinc tot ubique ab hostibus inlatae sunt clades, dum longa pax militem incuriosius legit, dum honestiores quique ciuilia sectantur officia, dum indicti possessoribus tirones per gratiam aut dissimulationem probantium tales sociantur
 5 armis, quales domini habere fastidiunt. A magnis ergo uiris magnaue diligentia idoneos eligi conuenit iuniores.

Quando tirones eligendi sint.

VIII. Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro dilectus, uerum ante exercitio pertemptandus, ut, utrum uere tanto operi aptus sit, possit agnosci. Et uelocitas
 10 in illo requirenda uidetur et robur, et utrum armorum disciplinam ediscere ualeat, utrum habeat confidentiam militarem. Plerique enim, quamuis non improbabiles uideantur in specie, tamen experimentis conprobantur indigni. Repudiandi ergo minus utiles et in locum eorum strenuissimi
 15 subrogandi sunt. In omni enim conflictu non tam prodest multitudo quam uirtus.

Signatis itaque tironibus per cotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina. Sed huius rei usum dissimulatio longae securitatis aboleuit. Quem inuenias,
 20 qui docere possit quod ipse non didicit? De historiis ergo uel libris nobis antiqua consuetudo repetenda est. Sed illi res gestas et euentus tantum scripsere bellorum, ista, quae nunc quaerimus, tamquam nota linquentes. Lacedaemonii quidem et Athenienses alique Graecorum
 25 in libros rettulere conplura quae tactica uocant; sed nos

V. L. 4 aut diff.] ac diff. δ probantur Π CAP. VIII.
 7 inscribendus Π Förster uulgo 8 dilectus] delectus π'
 praetemptandus εP 9 tanto] tantum Q 10 uideatur
 $\pi' G$ (sed in hoc c. atq. in l. cr.) [et] utrum A' 13 [in]
 specie δ in sp. P in speciem *Mod.* 14 [in] Π 19 longa Π
 inuenies P inuenies δ 22 [tantum] Π 23 linquentes]
 relinquentes Π 25 in libris $A' \pi'$ rettulere M retulere A_1
 retulere $A_1 G Q \pi$ [quae tactica uocant] εP

S. L. 4 tales] talis α' CAP. VIII. 8 ut] et Π 10 robur μ
 12 improb. Π 13 repudiandi] repudiandi M repudiando Π
 14 locum] locu A_1 15 prodest] prae est A_1 17 coti-
 tidiana μ 19 aboleuit] abolebit Π 22 illi; ille A_1 24 athe-
 nihentes M 25 conplura π'

disciplinam militarem populi Romani debemus inquirere, qui ex paruissimis finibus imperium suum paene solis regionibus et mundi ipsius fine distendit. Haec necessitas compulit euolutis auctoribus ea me in hoc opusculo fidelissime dicere, quae Cato ille Censorius de disciplina militari scripsit, quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt, quae Paternus diligentissimus iuris militaris adsertor in libros redegit, quae Augusti et Traiani Hadrianique constitutionibus cauta sunt. Nihil enim mihi auctoritatis adsumo sed horum, quos supra rettuli, quae dispersa sunt, uelut in ordinem epitomata conscribo.

IX. Primis ergo meditationum auspiciis tirones militarem edocendi sunt gradum. Nihil enim magis in itinere uel in acie custodiendum est, quam ut omnes milites incedendi ordinem seruent. Quod aliter non potest fieri, nisi assiduo exercitio ambulare celeriter et aequaliter sustinet. Periculum enim ab hostibus semper grauissimum sustinet diuisus et inordinatus exercitus. Militari ergo gradu XX milia passuum horis quinque dumtaxat aestiuis conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis XXIII milia peragenda sunt. Quicquid addideris, iam cursus est, cuius spatium non potest definiri. Sed et cursu

Ad gradum militarem et cursum et saltum exercendos tirones.

V. L. 5 [de] disc. A 6 celsus [q.] frontinus Q c. q. Frontinus quae Hyginus coniecit Lange (Hygin. Grom. lib. de mun. c. p. 63). praefringenda αV 8 in libro δ 9 adriani O 10 retuli πQG 11 ueluti δ epitomate II

CAP. IX. 14 in acie] in eade (eade Q) s. fragm. Einsied. 16 nisi assiduo exercitio II nisi ut exercitio α'QP nisi ut assiduo exercitio δ nisi exercitio G nisi iugi ex. Oudend. 17 semper] saepe δ In sequentibus litteris numeros XX et XXIII exprimunt praeter AG omnes cod. 22 definire VQ diffinire D et cursu] ad cursum fr. Eins.

S. L. 2 paene] poene s 4 compulit II opusculo A₁ r 6 celsus quae] celsusq. M 8 redegit] redigit A' 10 adsumo A assumo II

CAP. IX. 12 auspitiis A militarem edocendi] militare me docendi A₁ 18 gradum α' 19 milia ≡ passuum A dumtaxat aestiuis] dumtaxata ē iuis (aestiuis) α' 20 pleno] plena M horis] oris M 22 cursu est] c. ē ≡ A

praecipue adsuefaciendi sunt iuniores, ut maiore impetu
in hostem procurrant, ut loca oportuna celeriter, cum
usus aduenerit, occupent uel aduersariis idem facere uo-
lentibus praecoccupent, ut ad explorandum alacriter per-
5 gant, alacrius redeant, ut fugientium facilius terga con-
prehendant. Ad saltum etiam, quo uel fossae transiliuntur
uel inpediens aliqua altitudo superatur, exercendus est
miles, ut, cum eiusmodi difficultates euenerint, possint sine
labore transire. Praeterea in ipso conflictu ac dimicatione
10 telorum bellator cum cursu saltuque ueniens aduersarii
praestringit oculos mentemque deterret priusque plagam
infligit, quam ille ad cauendum uel ad resistendum certe
se praeparet. De exercitio Gnei Pompei Magni Sallustius
memorat 'cum alacribus saltu, cum uelocibus cursu, cum
15 ualidis uecte certabat'. Neque enim ille aliter potuisset
par esse Sertorio, nisi seque et milites frequentibus exer-
citiis praeparasset ad proelia. X. Natandi usum aestiuus

Ad usum natandi
exercendos thronos.

mensibus omnis aequaliter debet tiro condiscere. Non
enim semper pontibus flumina transeuntur, sed et cedens
20 et insequens natare cogitur frequenter exercitus. Saepe
repentinis imbribus uel niuibz solent exundare torrentes,
et ignorantia non solum ab hoste, sed etiam ab ipsis
aquis discrimen incurrit. Ideoque Romani ueteres, quos
tot bella et continuata pericula ad omnem rei militaris

V. L. 3 ufuf] ufuf II 4 alacriter] celeriter II 5 utque
fragm. Eins. [terga c.] P₁ terga incurrant P₂ (in margine)
8 possint O possit uulgo. 11 perstringit sDP men-
tem[que] d. II 13 de exercitatione II [Gnei] s salu-
stius μz' fr. Eins. 16 seque et milites] se et suos milites QP
se et m. A₂D seque m. V CAP. X. Inscriptio abest a fragm.
Eins. 20 et ≡ ≡ ≡ cedens et subsequens V et inc. et subf. D
24 continua δ

S. L. 1 adsuafaciendi μ maiorem (ē AII) Aμ 2 im-
petum Aμ in hostem] in hoste II 4 pergant] pergere et II
5 comprehendant (-prae- M) α' comprehendant II quo]
quae M 9 demicationem A 18 magni f.] magni f. A
CAP. X. 18 omnis] omf A₁ 22 ab hostes sed α'

erudiuerant artem, campum Martium uicinum Tiberi delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum sudorem pulueremque dilueret ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret. Non solum autem pedites sed et equites ipsosque equos uel lixas, quos galiarios uocant, ad natandum exercere percommodum est, ne quid imperitis, cum necessitas incumbit, eueniat.

XI. Antiqui, sicut inuenitur in libris, hoc genere exercuere tirones. Scuta de uimine in modum cratium conrotundata texebant, ita ut duplum pondus cratis haberet, quam scutum publicum habere consuevit. Idemque clauas ligneas dupli aequae ponderis pro gladiis tironibus dabant. Eoque modo non tantum mane sed etiam post meridiem exercebantur ad palos. Palorum enim usus non solum militibus sed etiam gladiatoribus plurimum prodest. Nec umquam aut harena aut campus inuictum armis uirum probauit, nisi qui diligenter exercitatus docebatur ad palum. A singulis autem tironibus singuli pali defigebantur in terram, ita ut nutare non possent et sex pedibus eminent. Contra illum palum tamquam contra

Quemadmodum ad
scuta uimine uel
ad palos antiqui
exercebant tirones.

V. L. 1 erudierunt δ tyberis elegerunt (*nisi uavis legere tyberi felegerunt*) II tyberis delegerunt Q 3 delueret *fragm. Eins.* del. ex dil. corr. G 4 [et] equites π 5 galiarios *scripsi* galearios *Isidor. Gloss.* (312 calones galearii militum 313 Calonica); galearios *fragm. Eins.* galliarios π galliarias (gal. MP) ε P cf. *infra* III, 6. 'Adscripsit Scriuerius e Glossis MStis Kalones, Galliae militum emendatque galearii uel Caculae militum nec male: Sed cur non Galiariae?' *Oudendorpius*

CAP. XI. 8 Antiqui inuenitur — exerceri δ 9 Scuta] sic (uocem scuta post texebant inserentes) QP 10 crates II 11 consueuerat II Förster itemque π 12 clauas ligneas ε D clauas lineas V clauas ligneas II clauas ligneas P dupli aequae Schwebelius duplicique II duplicis aequae ε D P 18 Ad singulis II 19 in terram] in terra corr. ex in terrâ II in terra δ

S. L. 4 labore] -em α

CAP. XI. 9 in modum II 10 conrotundata] conrutundata α 11 publicum II 13 postmeridiis II 16 harena] arena A' 18 defigebantur M 19 nutare] notare α possint ε P

aduersarium tiro cum crate illa et claua uelut cum gladio se exercebat et scuto, ut nunc quasi caput aut faciem peteret, nunc a lateribus minaretur, interdum contenderet poplites et crura succidere, recederet adsultaret insiliret, 5 quasi praesentem aduersarium, sic palum omni impetu, omni bellandi arte temptaret. In qua meditatione seruabatur illa cautela, ut ita tiro ad inferendum uulnus insurgeret, ne qua parte ipse pateret ad plagam. XII. Praeterea non caesim sed punctim ferire discebant. Nam 10 caesim pugnantes non solum facile uicere sed etiam deridere Romani. Caesa enim, quouis impetu ueniat, non frequenter interficit, cum et armis uitalia defendantur et ossibus; at contra puncta duas uncias adacta mortalis est; necesse est enim, ut uitalia penetret quicquid inmergitur. 15 Deinde, dum caesa infertur, brachium dextrum latusque nudatur; puncta autem tecto corpore infertur et aduersarium sauciat, antequam uideat. Ideoque ad dimicandum hoc praecipue genere usos constat esse Romanos; duplici autem ponderis illa cratis et claua ideo dabantur, ut, cum 20 uera et leuiora tiro arma sumpsisset, uelut grauiore pondere liberatus securior alacriorque pugnaret. XIII. Praeterea illo exercitii genere, quod armaturam uocant et a campidoctoribus traditur, inbuendus est tiro; qui usus uel ex parte seruatur. Constat enim etiam nunc in omnibus

Non caesim sed
punctim ferire do-
cendos tirones.

Armaturam docen-
dos tirones.

V. L. 1 ueluti δ 3 [a] lateribus δ *Oudendorpius* 4 succideret π' recederet] accederet recederet *Steweck*. adfultaret] infultaret δ [adfultaret] et *Gemoll* insiliret et *uulgo* CAP. XII. 11 [enim] Π 15 latul[que] Π 16 tecta Q 18 duplicif δ duplici QP 19 crates Π CAP. XIII. 22 a campidoctoribus (*rasura corr. ex a campidoctoribus*) Π *Förster* [a] campidoctoribus $\alpha\delta$ a primis doctoribus QP 23 [uel] QP

S. L. 2 ut] et μP_1 4 insiliret] infileret ϵ 7 cautella A CAP. XII. 10 caesim pugnantes] caesim sed pugnantes α uicere] uincere ϵP 12 interficit] interfecit A 13 at] ad α' untiaf M 14 inmergitur Π 17 demicandum M 20 leuiora] leniora μ CAP. XIII. 23 campidoct.] capidoct. M imbuendus Π

proeliis armaturas melius pugnare quam ceteros. Ex quo intellegi debet, quantum exercitatus miles inexercitato sit melior, cum armaturae utcumque eruditi reliquos contubernales suos bellandi arte praecedant. Ita autem seuere apud maiores exercitii disciplina seruata est, ut et doctores armorum duplis remunerarentur annonis et milites, qui parum in illa prolusione profecerant, pro frumento hordeum cogerentur accipere, nec ante eis in tritico redderetur annona, quam sub praesentia praefecti legionis, tribunorum uel principiorum experimentis datis ostendissent se omnia, quae erant in militari arte, complere. Nihil enim neque firmitus neque felicitus neque laudabilis est república, in qua abundant milites eruditi. Non enim uestium nitor uel auri argenti gemmarumque copiae hostes aut ad reuerentiam nostram aut ad gratiam inclinant, sed solo terrore subiguntur armorum. Deinde in aliis rebus, sicut ait Cato, si quid erratum est, potest postmodum corrigi; proceliorum delicta emendationem non recipiunt, cum poena statim sequatur errorem; nam aut confestim per-eunt qui ignaue imperiteque pugnaverint aut in fugam versi victoribus ultra pares esse non audent. XIII. Sed

Tirones exercen-
dos ad missibilia
iacienda.

V. L. 1 armaturae melius pugnare quam ceteros *Oud.*
armatura (armaturā P_1) melius pugnare quam ceteros εP_1
armatorum melius pugnare quam ceteros Π armaturis melius
pugnare quam ceteris δ armaturae melius pugnari quam cete-
ris P_2 armatura melius pugnare Romanos quam ceteros *Kort-*
tianus 3 probante *Kortio* armaturam m. pugnare q. ceteros
uulgo ante *Stew.* armaturis m. pugnari q. ceteris *St. Scr. Schw.*
3 armatura *uulgo* 5 seruanda est *GQP* 6 duplis] dupli-
cibus εP remunerarentur] se munirentur Π 7 proficerent G
9 legionibus; εP 10 principium ΠP *Giss.* 11 completi V
complese *uulgo* 12 neque laudabilis neque felicitus π'
15 [aut] Q [ad] M nostram] nrā *corr. a* 2 in nrā Π
16 subiciuntur δ 19 Nam [a.] confestim Q aut enim c. *uulgo*

S. L. 1 preliis Π 2 intellegit Π 6 anonis A_1
7 profecerant] proficerant $A\mu P$ 11 complere Π 12 lauda-
bilis] laudabilibus; A_1 13 habundant A' 14 nitor] nitor A_1
19 pena Π

ad inceptum reuertor. Tiro, qui cum claua exercetur ad
 palum, hastilia quoque ponderis grauioris, quam uera
 futura sunt iacula, aduersum illum palum tamquam aduer-
 sum hominem iactare compellitur. In qua re armorum
 5 doctor adtendit, ut magnis viribus hastile contorqueat, ut
 destinato ictu uel in palum uel iuxta dirigat missile. Eo
 enim exercitio et lacertis robur adcrecit et iaculandi peritia
 Sagittis diligenter atque usus adquiritur. XV. Sed prope tertia uel quarta
 10 tirones inuendos. pars iuniorum, quae aptior potuerit reperiri, arcubus
 ligneis sagittisque lusoriis illos ipsos exercenda est semper ad
 palos. Et doctores ad hanc rem artifices eligendi, et maior
 adhibenda sollertia, ut arcum scienter teneant, ut fortiter
 impleant, ut sinistra fixa sit, ut dextra cum ratione ducatur,
 15 ut ad illud, quod feriundum est, oculus pariter ani-
 musque consentiat, ut, siue in equo siue in terra, rectum
 sagittare doceantur. Quam artem et disci opus est diligenter
 et cotidiano usu exercitioque seruari. Quantum autem utili-
 tatis boni sagittarii in proeliis habeant, et Cato in libris
 de disciplina militari euidenter ostendit, et Claudius pluri-
 20 bus iaculatoribus institutis atque perdoctis hostem, cui
 prius impar fuerat, superauit. Africanus quidem Scipio,

V. L. CAP. XIII. 1 inceptum] inceptum δ ceptum Π
 3 aduerfus Π aduerfus Π 6 iactu V eo] et A'
 8 inquiritur MQ CAP. XV. 10 [ligneis] $R. M.$ suspicatur
 illos ipso] [illos] ipso Π [illos ipso] Q ad illos ipso. *uulgo*
 [ad] *uulgo* 11 Et doctores δ et doctos Π at doctores GP
 ad doctores α' et ad doctores Q ac doctores *uulgo*; doctores *pro*
 doctores *proponitur nota marginali Schw. ed. exempli quod extat*
in bibliotheca publica Carlsruhensi 12 scientes ϵ teneat Π
 et fortiter δ 13 [ut f. impleant] $R. M.$ impleat Π et dextra P
 14 feriendum μ 15 consentiant Q erectum δ 16 doceantur
Schwebelii 'quidam libri' doceatur Q doceat α 17 seruare (-e
corr. in i V) δ 18 sagittarii in ulso proeliis Q in libri] in
libro Giss. 20 cui prius] cum p. Π

S. L. CAP. XIII. 2 quam | que Π 4 compellitur Π 5 atten-
 dit Π astile (*ex astele corr. Q*) μ 7 accrescit Π 8 acquiritur Π
 CAP. XV. 9 repperiri ϵ Π 10 lusoribus M 11 eligendi A
 12 sollertia μ impleant Π 14 oculo] oculo A_1 15 in equo]
 in equo α' 17 cottidiano μ 18 praeliis Π 20 ostē Π
 21 impar Π africanus M afriganus A_1

cum aduersum Numantinos, qui exercitus populi Romani sub iugum miserant, esset acie certaturus, aliter se superiore futurum esse non creditit, nisi in omnibus centuriis lectos sagittarios miscuisset. XVI. Ad lapides uero ^{Ad iactandos lapides fundis exercendos tirores.} uel manibus uel fundis iaciendos exerceri diligenter conuenit iuniores. Fundarum usum primi Balearium insularum habitatores et inuenisse et ita perite exercuisse dicuntur, ut matres paruos filios nullum cibum contingere sinerent, nisi quem ex funda destinato lapide percussissent. Saepe enim aduersum bellatores cassidibus catafractis [loricis]que 10 munitos teretes lapides de funda uel fustibalo destinati sagittis sunt omnibus grauiores, cum membris integris letale tamen uulnus importent et sine inuidia sanguinis hostis lapidis ictu intreat. In omnibus autem ueterum proeliis funditores militasse nullus ignorat. Quae res ideo 15 ab uniuersis tironibus frequenti exercitio discenda est, quia fundam portare nullus est labor. Et interdum euenit, ut in lapidosus locis conflictus habeatur, ut mons sit aliquis defendendus aut collis, ut ab obpugnatione castellorum siue ciuitatum lapidibus barbari fundisque pellendi sint. 20 XVII. Plumbatarum quoque exercitatio, quos mattiobar- ^{De exercitio plumbatarum.}

V. L. 1 aduersus π exercitus] -um uulgo. bis exercitus
Euseb. 3 centuriis π' tenturiis A tenturiis GQP tento
toris M 4 miscuisset] m. fundis (petitum ex sequenti in-
scriptione) δP CAP. XVI. 4 [uero] Π ue Q_1 5 exer-
cere δ 6 fundarum enim usum δP primum P 8 uti Π
cibum carnis Π 10 aduersus Π [loricis] Gemoll
13 importent δP important Π important ϵ sine inuidia
languinis $\alpha \delta P_1$ sine uia languinis QP_1 Oudend. sine sanguine Π
14 lapide ictus (hict. V) δP 17 uenit Q 18 ut]
ut aut (per addit V) δP ut non Π sit mons Π aliquis]
aliter quis Π 19 ut ab A' et ab M π' aut ab QP
CAP. XVII. 21 exercitio QP quas δ mattiobarbulos $AuG_2\Pi$

S. L. 1 nummantinos A exercitus] -of α' 2 sub
iugo Π certaturus] aertaturus A_1 CAP. XVI. 11 muni-
to] monitos α' destinati sagittis] destinatis sagittis α'
17 euenit] euenet A_1 19 obpugnatione] oppugn. $\mu\Pi$
20 sunt Π

bulos uocant, est tradenda iunioribus. Nam in Illyria dudum duae legiones fuerunt, quae sena milia militum habuerunt, quae, quod his telis scienter utebantur et fortiter, Mattiobarbuli uocabantur. Per hos longo tempore strenuissime constat omnia bella confecta, usque eo, ut Diocletianus et Maximianus, cum ad imperium peruenissent, pro merito uirtutis hos Mattiobarbulos Iouianos atque Herculianos censuerint appellandos eosque cunctis legionibus praetulisse doceantur. Quinos autem mattiobarbulos insertos scutis portare consuerunt, quos si opportune milites iacent, prope sagittariorum scutati imitari uidentur officium. Nam hostes equosque consauciant, priusquam non modo ad manum sed ad ictum missibilibus potuerit perueniri. XVIII. Non tantum autem a tironibus, sed etiam ab stipendiis militibus salitio equorum districte est semper exacta. Quem usum usque ad hanc aetatem, licet iam cum dissimulatione, peruenisse manifestum est. Equi lignei hieme sub tecto, aestate ponebantur in campo; supra hos iuniores primo inermes, dum consuetudo proficeret, deinde armati cogeantur ascendere. Tantaque cura erat,

Quemadmodum ad
ascendendos equos
tirones exercendi
sint.

V. L. Böcking N. d. p. 192 mattiobarbulus G₁ martiobarbulus δP mattibalus uult Carolus de Aquino ματσοβ. Rigalt. gloss. sub uoce ααλβα, contra ματσοβ. Meurs. gloss. cf. etiam Turnebi A. 24, 12 1 in Illyria Q 3 scientes AQ 4 mattiobarbuli (rasura ex martiobarbuli, nisi fallor, corr. II) αII mattiobarbuli Q mattiobarbuli corr. in martiob. P martiobarb. δ

7 mathiobarbulus G martiob. δP iouianus] iouian^{os} G iouinianus P 8 diocletianus II 9 docerentur A₁ in l. er. martiob. δ barbulus P 10 in scutis δ confueuerunt GQ confueuerant δP 11 iacent μν' iacent A iaciunt GP imit.] mutuari uulgo 13 missilium IIP potuerint QP CAP. XVIII. 15 a stip. δ districta II 16 exacta] exercenda δP 17 equi] Tunc equi Q 18 supra] super uulgo 19 consuetudine proficerent uulgo 20 d.] demum uulgo cog.] agebantur MQ

S. L. CAP. XVII. 3 his telis] histelis (histellis G) A' in stelis M 5 istrenuissime A₁ 6 dioclicianus M dioclitianus II 7 iobianus α' 11 imitari M imitari Q 13 ad manu II CAP. XVIII. 15 ab stip.] abistip. A ad stip. II 16 aetatem] aetate II 19 inermes A'

ut non solum a dextris sed etiam a sinistris partibus et insilire et desilire condiscerent, euaginato etiam gladios uel contos tenentes. Hoc item adsidua meditatione faciebant, scilicet ut in tumultu proelii sine mora ascenderent qui tam studiose exercebantur in pace. XVIII. Pondus quoque baiulare usque ad LX libras et iter facere gradu militari frequentissime cogendi sunt iuniores, quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter et arma portandi. Nec hoc credatur esse difficile, si usus accesserit; nihil enim est, quod non adsidua meditatio 10 facillimum reddat. [Quam rem antiquos milites factitauisse Vergilio ipso teste cognoscimus, qui ait

‘Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce uiam cum carpit, et hosti
Ante expectatum positus stat in agmine castris.’ 15

XX. Locus exigit, ut, quo armorum genere uel in-
struendi uel muniendi sint tirones, referre temptemus.
Sed in hac parte antiqua penitus consuetudo deleta est;

V. L. 2 [infil. et] P defilire] defidere G₁ 3 hoc item
Lang hoc idem π' hoc enim sP 4 scilicet et in α CAP. XVIII.
6 sexaginta μπ 12 uergilio A uirgilio MGQπ cognos-
cimur ΠA, Giss. cognosci α' cognosce G cognoscitur Q cognos-
cimur δP potest cognosci Ed. Col. Totum comma, quam —
castris, quin spurium sit, uix dubium est cf. I 5. 13 Non
secus etc.] Verg. Georg. III 346—48 quom Verg. (Ribbeck)
secundum cod. F 14 hoste μ hostem δP cod. Verg. M, c₁
15 expectatum δP Vergilius expectatur A' Π expectatur μ
[in] V agmine sIVP Vergil. cod. FMRYbc et Aru-
siani agmina Vergil. secundum cod. P acie D

S. L. 2 [infilire] infilire A' defilire Aμ 3 assidua Π
4 tumultu α' Π proelii sine mora] proelii lacuna unius
litterae ne mora M praelii f m. Π 4 ascenderant corr. in
ascenderent (a 1?) A 5 qui] quam M studiose M
CAP. XVIII. 5 Pondus M 7 frequentantissime Π 8 im-
minet Π 10 assidua Π 13 patriis acer] patriis acer A
romanus] -of A₁

CAP. XX. 18 hac] ac Π penitus] poenitus A deleta] delecta M

nam licet exemplo Gothorum et Alanorum Hunnorumque
equitum arma profecerint, pedites constat esse nudatos.
Ab urbe enim condita usque ad tempus diui Gratiani et
catafractis et galeis muniebatur pedestris exercitus. Sed
⁵ cum campestris exercitatio interueniente negligentia de-
sidiaque cessaret, grauius uideri arma coeperunt, quae raro
milites induebant; itaque ab imperatore postulant primo
catafractas, deinde cassides † sedere refundere. Sic detectis
pectoribus et capitibus congressi contra Gothos milites
¹⁰ nostri multitudine sagittariorum saepe deleti sunt; nec
post tot clades, quae usque ad tantarum urbium excidia
peruenerunt, cuiquam curae fuit uel catafractas uel galeas
pedestribus reddere. Ita fit, ut non de pugna sed de fuga
cogitent qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Quid
¹⁵ enim pedes sagittarius sine catafracta, sine galea, qui cum
arcu scutum tenere non potest, faciat? Quid ipsi draconarii
atque signiferi, qui sinistra manu hastas gubernant, in
proelio facient, quorum et capita nuda constant et pectora?
Sed grauis pediti lorica uidetur et galea fortasse raro medi-
²⁰ tanti, fortasse arma raro tractanti; ceterum cotidianus

V. L. CAP. XX. 1 halanorum V honnorum M chuno-
rum A' hunorum QDP humnorum V 6 raro] raro uti-
que P prob. Oudend. postulant] O; Scriuer. memorat uarias
lectiones postulabant et postulatam 8 sedere refundere A
federe fundere MG se deponere QP, (in l. er. latiore) se debere
fundere π' et fortasse P, reponere Barberinus refundere (ante-
cedente postulatam) Schwebel. sede reponere Oudend. qui etiam
de cassides de aere refundere cogitauit se debere refundere Otto
debere (uel decere) refundi E. Wölflin 15 pedestris lag. δP
18 faciant Ad constat α'Q constant nuda et pecora. Sed
gra] ita desinit V fol. 6; sequens fol. excidit. 20 fortasse
raro meditant] fortasse arma raro (raro arma II) tractanti AGPII
f. r. m. f. raro arma tractanti (i. in l. er. Q) μ f. raro a. trac-
tanti f. raro meditant] D

S. L. 1 ghothorum A' 2 profecerint] proficerint Ap
4 catafractis] artafr. M 5 negligentia A' 6 caeperunt II
7 ab] ad A 11 excidia] et excidia A, 12 cuiquam] et
cuiquam α 14 cogitent] cogitant A, 16 arcu] arcu II
scutum] scutu M 18 praelio II 20 cottidianus M

usus non laborat, etiam si onerosa gestauerit. Sed illi, qui laborem in portandis ueteribus munimentis armorum ferre non possunt, detectis corporibus et uulnera sustinere coguntur et mortes et, quod est grauius, aut capi aut certe fuga rempublicam prodere. Sic dum exercitium⁵ laboremque declinant, cum maximo dedecore trucidantur ut pecudes. Vnde enim apud antiquos murus dicebatur pedestris exercitus, nisi quod pilatae legiones praeter scuta etiam catafractis galeisque fulgebant? usque eo, ut sagittarii sinistra brachia manicis munirentur, pedites autem¹⁰ scutati praeter catafractas et galeas etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogerentur accipere. Sic erant muniti illi, qui in prima acie pugnantes principes, in secunda hastati, in tertia triarii vocabantur. Sed triarii genibus positos solebant intra scuta subsidere, ne stantes uulnera¹⁵ rentur uenientibus telis et, cum necessitas postulasset, tamquam requieti uehementius inuaderent hostes, a quibus constat saepe factam esse uictoriam, cum hastati illi et qui priores steterant interissent. Erant tamen apud ueteres inter pedites qui dicebantur leuis armaturae, funditores²⁰ et ferentarii, qui praecipue in cornibus locabantur et a quibus pugnandi sumebatur exordium; sed hi et uelocissimi et exercitatissimi legebantur; nec erant admodum multi, qui cedentes, si proelii necessitas compulisset, inter principia legionum recipi solebant, ita ut acies inmota con-²⁵ sisteret. Vsque ad praesentem prope aetatem consuetudo permansit, ut omnes milites pilleis, quos Pannonicos uoca-

V. L. 1 gestauerint *P* 4 grauius et turpius *uulgo* 5 fugere (fugire *M*) remp. α fugere et r. *QP*, exercitia π 11 ferrea et erea ocrea *II* 15 inter scuta *DPG* 17 [a] quibus 19 t.] autem *uulgo* 20 armatura *suspicio* 22 hi et] hi [et] *QD* et hi *P* 24 et inter *Q* 26 prope] quoque *P* 27 uocant π

S. L. 1 honerofa ϵP 2 munimentif] monimentif *II* 3 sustinere *A'* 4 mortef] artef *M* 7 apud *A* muruf] murof *A'* 11 ferrea focrea *A* 18 altati *II* 19 apud *A'* (ap *M*) 20 pedetef *M* 22 hii *A* 24 compulisset *II* 25 immota *II* 27 pilleif] pelleif μP

bant, ex pellibus uterentur; quod propterea seruabatur, ne
 grauis galea uideretur in proelio homini, qui gestabat aliquid
 semper in capite. Missilibus autem quibus utebatur
 pedestris exercitus, pila vocabantur, ferro subtili trigono
 5 praefixa unciarum nouem siue pedali, quod in scuto fixum
 non possit abscidi et lorica scienter ac fortiter directum
 facile perrumpit, cuius generis apud nos iam rara sunt tela.
 Barbari autem scutati pedites his praecipue utuntur, quas
 bebras uocant, et binas etiam ac ternas in proeliis portant.
 10 Sciendum praeterea, cum missilibus agitur, sinistros pedes
 in ante milites habere debere; ita enim vibrandis spiculis
 uehementior ictus est. Sed cum ad pila, ut appellant,
 uenitur et manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros
 pedes in ante milites habere debent, ut et latera eorum
 15 subducantur ab hostibus, ne possint uulnus accipere et
 proximior dextra sit, quae plagam possit inferre. Instruendos
 igitur ac protegendos omni antiquo armorum genere con-
 stat esse tirones. Necesse est enim, ut dimicandi acriorem
 sumat audaciam qui munito capite uel pectore non timet
 20 uulnus.

De munitione
 castrorum.

XXI. Castrorum quoque munitionem debet tiro con-

V. L. 3 missilia II *Giss.* missiles *D* [autem] *P* 5 [siue pe-
 dali] *Q* sine pedali *Scruerius* semis et v pedum (h)astili *Oudend.*
 quod in scutū fixo *A'* quod in scutum fixum *Q* quae i. scuto
 fixa *uulgo* 6 potest *δP* possent *uulgo* abscindi *uulgo* 9 [et]
 binas *Q* 10 Sciendum est p. *P* 12 a pila *Q* ad pilā *α*
 13 manu ad manū *Q* manū (manū II) ad manū *α'IPD*
 16 proximior] ob hanc formam *Priscianus* hunc locum laudat
 (uid. praefat.) 17 omni antiquo armorum genere II omni
 antiquorum genere s omni arte pugnandi quocumque armo-
 rum genere *D* omni arte p. quocumque genere armorum
 antiquorum *P*

S. L. 1 ne graui] nec graui *α* ne grabi *II* 2 gal-
 lea *A* homini qui] hominiq. *M* 5 untiarum *MG* 6 luri-
 cam *M* 11 bibrandis *II* 12 appellant] adpellant *α'*
 16 possit] posset *μ* praeliis *II* 19 audatiam *Am*
 20 uulnōf *A*

CAP. XXI. 21 munitionem] -e *II*

discere; nihil enim neque tam salutare neque tam necessarium inuenitur in bello; quippe, si recte constituta sunt castra, ita intra uallum securi milites dies noctesque peragunt, etiam si hostis obsideat, quasi muratam ciuitatem uideantur secum ubique portare. Sed huius rei scientia ⁵ prorsus intercidit; nemo enim iam diu ductis fossis praefixisque sudibus castra constituit. Sic diurno uel nocturno superuentu equitum barbarorum multos exercitus scimus frequenter adflictos. Non solum autem considentes sine castris ista patiuntur, sed cum in acie casu aliquo coeperint ¹⁰ cedere, munimenta castrorum, quo se recipiant, non habent et more animalium inulti cadunt, nec prius moriundi finis fit, quam hostibus uoluntas defuerit persequendi. XXII. Castra autem, praesertim hoste uicino, tuto sem- ^{In quibus locis constituenda sint castra.} per facienda sunt loco, ut lignorum et pabuli et aquae suppetat copia, et, si diutius commorandum sit, loci salubritas eligatur. Cauendum etiam, ne mons sit uicinus aut *collis* altior, qui ab aduersariis captus possit officere. Considerandum, ne torrentibus inundari consueuerit campus et hoc casu uim patiatur exercitus. Pro numero autem militum ²⁰ uel impedimentorum munienda sunt castra, ne maior multitudo constipetur in paruis neue paucitas in latioribus ultra quam oportet cogatur extendi. XXIII. Interdum autem ^{Quali specie castra delineanda sint.} quadrata, interdum trigona, interdum semirotonda,

V. L. CAP. XXI. 9 confidentes *QP* 12 inulti *II* Förster multi *ed* multi *corr. in* inulti *P* moriendi *μDP* 13 hostibus] hostilib] *II* CAP. XXII. 15 loco (loca *II*) ut *IID, G* in *l. er.* [loco] ut cum *α'* loco ubi *QP* l. ubi et *uulgo* 17 eligetur *uulgo* uicinuf aut collif altior *Eussner* uicinuf aut altior *αII* uicinuf aut altior *M* uicinior aut altior *Q* uicinior aut latior *P* uicinuf altior *uulgo ante Schw.* uicinuf et altior *Schw.* 18 quia ab adu. *Q* considerandum *εII* c. est *DP* c. etiam *uulgo* considerandumque? 21 munienda] eligenda uel m. *D* 22 neue] neque *D*

S. L. 3 uallum] ballum *A* bellum *μ* 5 scientia] scientiā *II* 7 subdibuf] *II* 8 exercituf] exercitof *α'* 9 afflictof] *II* 10 coeperint] cepit *II* 11 munimenta] monimenta *α* CAP. XXII. 16 commorandum *II* 18 obficere *G* 20 paciatur *α'* 21 impedimentorum *II* CAP. XXIII. 24 semirotonda *A₁*

prout loci qualitas aut necessitas postulauerit, castra facienda sunt. Porta autem, quae appellatur praetoria, aut orientem spectare debet aut illum locum, qui ad hostes respicit, aut, si iter agitur, illam partem debet attendere, ad quam est
 5 profecturus exercitus, intra quam primae centuriae, hoc est cohortes, papiliones tendunt et dracones et signa constituent. Decumana autem porta, quae appellatur, post praetorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad poenam.

XXIII. Castrorum autem diuersa triplexque munitio
 Quo genere mun- est. Nam si nimia necessitas non premit, caespites
 ienda sint castra- circumciduntur e terra et ex his uelut murus instruitur, altus tribus pedibus supra terram, ita ut in ante sit fossa, de qua leuati sunt caespites; deinde tumultuaria fossa fit lata pedes nouem et alta pedes VII. Sed ubi uis acrior
 15 imminet hostium, tunc legitima fossa ambitum conuenit munire castrorum, ita ut XII pedes lata sit et alta sub linea, sicut appellant, pedes nouem. Supra autem saepibus hinc inde factis, quae de fossa leuata fuerit, terra congeritur et crescit in altum IIII pedes. Sic fit, ut sit XIII
 20 alta et XII lata; supra quam sudes de lignis fortissimis, quas milites portare consueuerunt, praefiguntur. Ad quod opus ligones rastra qualos aliaque utensilium genera habere

conuenit semper in promptu. XXV. Sed facile est absentibus aduersariis castra munire, uerum, si hostis incum-

V. L. CAP. XXIII. 2 porta [autem] II 6 papiliones tendunt] ab his uerbis fol. 7 cod. V incipit 9 poenae II

CAP. XXIII. hoc caput inscriptione caret praecedentique continuo adnectitur in QP 9 [diu.] triplex[que] Q 11 hif illis uulgo 18 sint uulgo 14 [et] alta μII 15 hostis Q omnes numeros huius capituli litt. expr. M 16 duodecim pedibus [lata fit] II 18 leuata] egesta II 19 ut [fit] G XIII (tred. μ) [p.] alta s; tredecim pedibus alta π 21 consueuerant edP 22 rastra] rustra II rustra St. Schw. palas rustra Oudend. qualof] palof π' haberi μII

S. L. 2 praetoria A 3 respicit] -cet A₁ 4 illam] illa II attendere II 5 centuriae] tenturiae A tentoriae μ 6 papiliones α' 7 praetorium A CAP. XXIII. 14 agrior α' 15 imminet II 17 saepibus] sepius II 18 fuerit] fuerint α'

bat, tunc omnes equites et media pars peditum ad propulsandum impetum ordinantur in acie, reliqui post ipsos ductis fossis muniunt castra, et per praeconem indicatur, quae centuria prima, quae secunda, quae tertia opus omne compleuerit. Post hoc a centurionibus fossa inspicitur ac mensuratur et uindicatur in eos, qui negligentius fuerint operati. Ad hunc ergo usum instituendus est tiro, ut, cum necessitas postulauerit, sine perturbatione et celeriter et caute castra possit munire.

XXVI. Nihil magis prodesse constat in pugna, quam ^{Quemadmodum} ut adsiduo exercitio milites in acie dispositos ordines ^{exerceantur tiro-} ser- ^{nes, ut in acie or-} uent necubi contra quam expedit aut conglo- ^{dines et interualla} bent agmen custodiant. aut laxent. Nam et constipati perdunt spatia pugnandi et sibi inuicem inpedimento sunt, et rariores atque interluc-
centes aditum perrumpendi hostibus praestant. Necesse est ¹⁵ autem statim metu uniuersa confundi, si intercisa acie ad dimicantium terga hostis accesserit. Producendi ergo tirones sunt semper ad campum et secundum matriculae ordinem in aciem dirigendi, ita ut primo simplex et extenta sit acies, ne quos sinus, ne quas habeat curuaturas, ut aequali legi-
timoque spatio miles distet a milite. Tunc praeci- ²⁰ piendum, ut subito duplicent aciem, ita ut in ipso impetu is, ad quem respondere solent, ordo seruetur. Tertio praecien-

V. L. CAP. XXV. 1 media] dimidia *Eussner* 4 tentoria εP compleuerint Q compleant *cum cod. Vossiano Oudend.* 7 instituendus] instruendus *II*, ut ipse correxisse uideatur librarius 8 celeriter [et caute] ε 9 possint ε

CAP. XXVI. *Inscriptio abest a P_1 , sed et in hoc codice et in ε caput ab his uerbis ad inscriptionem pertinentibus incipit:* Vt (Ant α) in acie ordinem et interualla custodiant. 13 lassent *II* et constip. — et rariores ε et constip. — ita rar. δ ut constip. — ita rar. *III* perdent G_1 15 praestant] dabunt δP 16 in acie δP 19 simplex et extenta *II* simplex [et] extensa $\varepsilon \delta P$ 22 si ad π esse ad α [if] ad Q

S. L. CAP. XXV. 4 compleuerit *II* 5 ac] hac *M* 6 negligentius] -entia $A\mu$ 8 postulauerit *M*

CAP. XXVI. 11 assiduo *II* 13 spatia] spacia α 14 inpedimento *II* 19 simplex *M* 21 a militae *M*

dum, ut quadratam aciem repente constituent, quo facto in trigonum, quem cuneum uocant, acies ipsa mutanda est. Quae ordinatio plurimum prodesse consuevit in bello. Iubetur etiam, ut instruant orbis, quo genere, cum uis hostium
 5 interruperit aciem, resisti ab exercitatis militibus consuevit, ne omnis multitudo fundatur in fugam et graue discrimen immineat. Haec si iuniores adsidua meditatione perceperint, facilius in ipsa dimicatione seruabunt. XXVII. Praeterea et uetus consuetudo permansit et diui Augusti atque Hadriani constitutionibus praecauetur, ut ter in mense
 15 tam equites quam pedites educantur ambulatum; hoc enim uerbo hoc exercitii genus nominant. Decem milia passuum armati instructique omnibus telis pedites militari gradu ire ac redire iuebantur in castra, ita ut aliquam itineris
 20 partem cursu alacriore conficerent. Equites quoque diuisi per turmas armatique similiter tantum itineris peragebant, ita ut ad equestrem meditationem interdum sequantur interdum cedant et recursu quodam impetus reparent. Non solum autem in campis, sed etiam in cliuosis et ar-
 25 duis locis et descendere et ascendere utraque acies cogebatur, ut nulla res, uel casu prorsus, pugnantibus posset

Quantum spatium
 ire ac redire de-
 beant uel quotiens
 in mense exerceri,
 cum educantur mi-
 lites ambulatum.

V. L. 1 ut quadrata (quadrata \equiv G) acies rep. constitua-
 tur $G\delta$ 2 mutanda] disponenda Q 6 omf (i. e. omnes) $\alpha'Q$
 fundatur ΠQP fundantur α' fugetur G (in quo ab altera
 manu superscriptum est: 1 fundatur) δ 8 obseruabunt Q
 CAP. XXVII. 10 in mense educantur t. e. q. p. [e.] a. Π
 11 ambulatum G 14 et aliquam P 15 alacriori δ 17 [ad]
 equestr. P sequebantur *uulgo* 18 cederent *uulgo* impetus]
 in proeliis Q *Stewech.* reparent] se reparent Q repararent *uulgo*
 repedarent *Stewech. Schwebel.* temperent *Giss. Oudend.* recurfu,
 quodam impetu, separent (*praeced.* sequantur — cedant) *vel*
 retruso equo quodam impetu, trepidarent (*nimirum praec.* seque-
 rentur — cederent) *Scriuer.* 21 casu $\mu\Pi$ casus ita, ut f

S. L. 1 quadratam aciem] qu. acie M 2 triconum A
 ipsa mutanda est] ipsam utanda est A 4 uis (f a 2 ant.
 addit.; sic fere constanter) Π 7 adsidua] assidua $\Delta\Pi$
 perciperint μ CAP. XXVII. 10 Adriani O ter] iter εP
 11 educantur] educatur A 12 decim A 14 aliquam]
 ad equam Π 15 recursu] recursum M 18 impedus M
 21 posset] posset $\varepsilon\pi'$

accidere, quam non ante boni milites assidua exercitatione didicissent.

[XXVIII.] Haec fidei ac deuotionis intuitu, imperator [De adhortatione rei militaris Romanaeque uirtutis.] inuicte, de uniuersis auctoribus, qui rei militaris disciplinam litteris mandauerunt, in hunc libellum enucleata congeSSI, 5 ut in dilectu atque exercitatione tironum si quis diligens uelit existere, ad antiquae uirtutis imitationem facile conrobore possit exercitum. [Neque enim degenerauit in hominibus Martia calor nec effetae sunt terrae, quae Lacedaemonios, quae Athenienses, quae Marsos, quae Samnites, 10 quae Pelignos, quae ipsos progenuere Romanos. Nonne Epiri armis plurimum aliquando ualuerunt? Nonne Macedones ac Thessali superatis Persis usque ad Indiam belando penetrarunt? Dacos autem et Moesos et Thraces in tantum bellicosos semper fuisse manifestum est, ut ipsum 15 Martem fabulae apud eos natum esse confirmet. Longum est, si uniuersarum prouinciarum uires enumerare contendam, cum omnes in Romani imperii ditione consistant. Sed longae securitas pacis homines partim ad delectationem

V. L. *alterum a 2 in loco correcto positum sit A* casul *GδP*
uulgo 1 accedere εδ

CAP. XXVIII. 6 dilectu (*corr. in dil. P*) δP 8 degenerauit] degenerabit II denegatur δ hominibul] omnibul μ 9 effete P effete II V effecte α' defecte Q ifectae G infectae uel defectae D 12 epiro επ' epiro *corr. in epirote P* Epirotae *uulgo*; cf. IV, 31. *Cogitari potest de epiroii (cf. Schuchardt Voc. des Vulg. II p. 505) uel epiro = epirotae Epirotae Pyrrhi Guilielmus (auctore Stewechio) Epiroi Oudend. 13 thessali QD thessalii II thessali V thessali αP 14 moefof] mefof V myfof II*

thraca II traca V tracof D thracef QP thræcef *Bernensis* threacef A' threcef M 19 longae Aμ longa II longē^{ua} G longēna δP

S. L. CAP. XXVIII. 3 Haec] Nec M 6 dilectu] -o II uelit] uellit A 7 inimitationem] μ corroborare II 9 marciul A 11 prouinuere II prouintiarum α' 19 dilectationem α' delectatione II

otii partim ad ciuilia transduxit officia. Ita cura exercitii
militaris primo neglegentius agi, postea dissimulari, ad po-
stremum olim in obliuionem perducta cognoscitur, nec ali-
quis hoc superiore aetate accidisse miretur, cum post pri-
mum Punicum bellum uiginti et quod excurrit annorum
pax ita Romanos illos ubique uictores otio et armorum
desuetudine eneruauerit, ut secundo Punico bello Hanni-
bali pares esse non possent. Tot itaque consulibus, tot
ducibus, tot exercitibus amissis, tunc demum ad uictoriam
peruenerunt, cum usum exercitiumque militare condiscere
potuerunt. Semper ergo legendi et exercendi sunt iuniores.
Vilius enim constat erudire armis suos quam alienos mer-
cede conducere.

V. L. 2 [primo] II ad postremum] ac postremum P ac
postremo δ 5 uiginti et quod] quod biginti et tref II
6 [illof] δ 7 annibali α' 8 [tot ducibus] II 9 tum δ
12 uiliuf] utilibus Q utilius P

Fl. (Flauii G flauii D) Vegeti (Vegeti μ Vegetii D) Renati
Vir (Viri Gμ) Inlust (Ill. D IVL Q) epitoma (-th- Q) De Dilectu
([d. d.] μ) Atque (Antiqua Q) Exercitatione (Exercitione Q)
Tyronum (Tir. G [tir.] D) Digesta p Titulof Lib. I (primuf μ)
Expl. Incipit Liber Secunduf (II DG) εD Flauii Vegetii Renati
Viri Illustif Epithoma Antiqua Exercitatione Atque De De-
lectif Tyronum Digesta Per Titulof. Liber Primuf explicet.
Incipiunt Capitula Libri Secundi P Flauii Vegetii Renati Viri
Illustif Epitoma Primi Libri Explicit. Incipit Liber Secunduf
Feliciter. Incipiunt Capituli Libri Secundi V Explicit liber
primuf. Incipit liber secunduf. Item capitula libri secundi II

S. L. 2 neglegentiif II 3 obliuionem II 4 accedisse A
7 bello] -i II 8 possent] -int ε 9 ammissif II
10 usum] suum II 12 constat] constant II

LIBER II.

- I. In quot genera diuidatur res militaris.
- II. Quid inter legiones et auxilia intersit.
- III. Quae causa exhauriri fecerit legiones.
- IIII. Quotenas legiones antiqui ad bellum duxerint.
- V. Quemadmodum legio constituatur. 5
- VI. Quot cohortes in una sint legione, item quot milites
in una cohorte sint.
- VII. Nomina et gradus principiorum legionis.
- VIII. Nomina eorum, qui antiquos ordines ducebant.
- VIII. De officio praefecti legionis. 10
- X. De officio praefecti castrorum.
- XI. De officio praefecti fabrorum.

Flauii Vegeti (Vegeti *G*_μ Veg. *D*) Renati Vir (Viri *Q*)
Inlust. (Iul. *Q*) Comitil Epitoma (Epithoma *Q*) Institutorum
(Instituturum *G*) Rei Militaril De Commentariil (Comentariil *μ*)
Traiani (Aug Traiani *μ*) Et Adriani Nec non Etiam Frontini
aug. (Augustini *G*₁ Augusti VII *G*₂ Augustorum *D* [aug] *μ*)
Incipit Capitulatio. Liber Secundus (Incipit Cptato Lib Sdi *G*;
Incip Capitl Lib Seodi *Q*; [I. c. L. S.] *MD*) *εD* Absunt haec
omnia a *IIVP*; ceterum uide quae ad finem praecedentis libri
adnotauimus.

1 quod *α* in quo genere *Pδ* 3 Qui *M* exhauriri *εδ*
4 Quotaf *II* quotenas *Q* ita, ut en in *l. cr. a. m. 2. script. sit P*
duxerint *uulgo* duxer *O* 6 cohortes *Q* quod *α* [item — coh.]
om. ε et quot milites in una cohorte sint *partim in contextu*
partim in margine suo, ut uidetur, arbitrio adscripsit P
9 duxerunt *δP* dixerunt *II* 11 prefatio *corr. in prefectio M*

- XII. De officio tribuni militum.
 XIII. De centuriis atque vexillis peditum.
 XIII. De turmis equitum legionariorum.
 XV. Quemadmodum legionum acies instruantur.
 5 XVI. Quemadmodum triarii uel centuriones armentur.
 XVII. Commissa pugna grauem armaturam stare pro muro.
 [XVIII.] [Nomina militum et gradus in scutis eorum aduersis scribenda.]
 10 XIX. Praeter corporis robur notarum uel computandi artem in tironibus eligendam.
 XX. Donatiui partem dimidiam debent apud signa milites sequestrare seruandam ipsis.
 XXI. In legione ita fieri promotiones, ut per omnes cohortes transeant qui promouentur.
 15 XXII. Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit.
 XXIII. De exercitatione militum.
 XXIII. Exempla adhortationum exercitii militaris de aliis artibus tracta.
 20 XXV. Enumeratio ferramentorum uel machinarum legionis.

2 peditum *hoc loco omittunt* 3 XIII *om.* 8 aduersif μ aduersif *G* auerif *Ax* 10 Pret *corr. ex.* propter *Q* robor *Q* computandi] compotandi *Q* commutandi *M* 11 elegendam 12 apud *A* 13 seruandam ipfis *II* seruandum ipfis *PG*, seruandum [i.] $\alpha\delta$ [seru. i.] *Scriu.* 14 cohortes *Q* 19 adortationum μ adhort. et exercitii (*uel* exercitu) *P* 21 enumeratif *II* perferramentorum *A'* machinorum α . *Denuo titulos a XXII—XXV addunt AG, ille hoc loco ferramentorum et machinarum, hic ferram. et machinorum praebentes. Item M, sed compluribus uerbis deprauatis* 22 addunt Expt capitula *AD*
^{un3}
 explicuit capitula *G* Expliciunt capitula *V*

Sequenti prologo IID praemittunt 'Incipit praefatio libri secundi' subiungitque *D* 'ad Theodosium Caesarem Augustum Imperatorem' *In ceteris nil id genus apparet.*

Instituta maiorum partis armatae plenissime clementiam uestram peritissimeque retinere continuis declaratur uictoriis ac triumphis, siquidem indubitata adprobatio artis sit rerum semper effectus. Verum tranquillitas tua, imperator inuicte, altiori consilio, quam mens poterat terrena 5 concipere, ex libris antiqua desiderat, cum ipsam antiquitatem factis recentibus antecedit. Igitur cum haec litteris breuiter comprehendere maiestati uestrae non tam discenda quam recognoscenda praeciperer, certauit saepius deuotio cum pudore. Quid enim audacius, quam domino ac principi generis humani, domitori omnium gentium barbararum, aliquid de usu ac disciplina insinuare bellorum, nisi forte iussisset fieri, quod ipse gessisset? et rursus tanti imperatoris non oboedire mandatis plenum sacrilegii uidebatur atque periculi. Miro itaque more in parendo audax factus 15 sum, dum metuo uideri audacior, si negassem. Ad quam temeritatem praecedens me indulgentia uestrae perenni-

V. L. 1 [maiorum partif] *P* partif armatae] artif armaturae *uulgo* 5 altiore *P* potest *II* t. p. *uulgo* [terrena] *P* 6 antiquorum *λ* 9 [re]cognoscenda *II* 11 domitori *II* domitorio *A'* dominatori *μδP* barbarorum *ε* 12 nisi forte (fore *A'*) i. f. q. i. g. *αD* nisi forte quod ipse iussisset fieri quod ipse gessisset *IIV* quod non (in *Q*) iussisset fieri nisi forte quod ipse gessisset *λP* 13 et rurſū *A* et rurſus *GμD* rurſus *IIVP* 14 mandatif] preceptif *IIV* 15 more *εII* modo *δP* timore *Modius* 16 si negassem *αα'* si neglexissem (necl. *L*) *λP* 17 indulgentia uestre perhennitatif *II Förster* indulgentiae uestrae perennital *εδP*

S. L. 3 triumphif *A'* 8 compreh. *II* 9 deuotio *A* 10 audatuf *M* audatior *M* ac] hac *II* 14 obedire *II* 15 miro] miror *II* in parendo] im parendo *II* 17 temeritate *II*

tatis animauit. Nam libellum de dilectu atque exercitatione
tironum dudum tamquam famulus obtuli; non tamen cul-
patus abscessi. Nec formido iussus adgredi opus, quod
spontaneum cessit impune.

In quot genera di-
uidatur res mili-
taris.

I. Res igitur militaris [sicut Latinorum egregius auctor
carminis sui testatur exordio, armis constat et uiris.
Haec] in tres diuiditur partes, equites pedites classem. Equi-
tum alae dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab
utroque parte protegent acies; quae nunc vexillationes uo-
cantur a uelo, quia uelis, hoc est flammulis, utuntur. Est
et aliud genus equitum, qui legionarii uocantur propterea,
quod conexi sunt legioni; ad quorum exemplum ocreati
sunt equites instituti. Classis item duo genera sunt, unum
liburnarum, aliud lusoriarum. Equitibus campi, classibus
maria uel flumina, peditibus colles urbes plana et abrupta
seruantur. Ex quo intellegitur magis reipublicae necessa-
rios pedites, qui possunt ubique prodesse; et maior nume-
rus militum [sumptu] expensa minore nutritur. Exercitus

V. L. 1 exercitatione] exercitio IV exercitio Q 3 for-
mido iussus α formidulussus L_1 formidulussus L_2 formidulussus
corr. in formidolussus Q formidolussus P formido iussus Π for-
mido iussus δ quod] cū π 4 cessit Π gessit $A\mu\delta$ gessit P
gessit G

CAP. I. 5 [sicut — uiris. Haec] Gemoll 6 uiris IV uiri-
bus εDP 7 classem π' classem (classis) A $A'P$ classis μ 8 alae
(ale Π) dicuntur π Cincius apud Gell. XVI, 4, 6 (Förster) alae
dicuntur $A\mu$ alae dicuntur G_1 alii alares dic. Modius Schweb.
9 protegent Π protegent εDP 10 abelo corr. in auelo L a
eo GP 12 connexi G 13 sint λ classis HD classis α' classis
(classis Q_1) λA_2 classis V classis G_1 14 aliam α 15 urbem
rupes Kortianus 2 plana] plena Π 17 maiorum ε
18 [militum] $St.$ peditum uulg. sumptu expensa (expensa M).
sumptu expensa G sumptu expensa δ sumptu expensa λ sumptu
et expensa Π uulgo sumptu ut interpretamentum uncis inclu-

S. L. 2 obtuli] optuli MII 4 impune Π
CAP. I. 9 vexillationes] vexillationes Π 11 alius A_1
15 abrupta A_1

ex re ipsa atque opere exercitii nomen accepit, ut ei numquam liceret obliuisci quod uocabatur. Verum ipsi pedites in duas diuisi sunt partes, hoc est in auxilia et legiones. Sed auxilia a sociis uel foederatis gentibus mittebantur; Romana autem uirtus praecipue in legionum ordinatione 5 praepollet. Legio autem ab eligendo appellata est, quod uocabulum eorum desiderat fidem atque diligentiam, qui milites probant. In auxiliis minor, in legionibus longe amplior consuevit militum numerus adscribi. II. Denique Macedones Graeci Dardani phalangas habuerunt, ut in una phalange armatorum VIII milia censerentur. Galli atque Celtiberi pluresque barbarae nationes catervis utebantur in proelio, in quibus erant sena milia armatorum. Romani legiones habent, in quibus singulis sena milia, interdum amplius militare consuerunt. Quid autem inter legiones et auxilia 15 interesse uideatur, expediam. Auxiliares cum ducuntur ad proelium, ex diuersis locis, ex diuersis numeris uenientes, nec disciplina inter se nec notitia nec affectione consentiunt. Alia instituta, alius inter eos est usus armorum. Necesse est autem tardius ad uictoriam peruenire qui discrepant, antequam dimicent. Denique cum in expeditionibus plurimum prosit omnes milites unius praecepti signi-

Quid inter legiones
et auxilia intersit.

V. L. 1 ex re ipsa] ex re in ipsa II 2 liceat Gδ 3 [in auxilia et legiones. Sed] ε 4 uel] et δ 5 [uirtut] II

CAP. II. 9 macedones EnG, macedones G, actiones Aμ
10 phalangas E phalangas II falanges αδP fallanges μ ut
— censerentur Es [ut] — censebantur II et — censuerunt δP
11 phalange II falange εDP phalanga E falanga V 12 barbarae En barbaricae ε proelio] proelia A 16 cum d.] conducuntur *uulgo*
17 ex diuersis locis ex diu. numeris A II ex diu. locis et diu. num. δP [ex diu. l.] ex diuersis numeris μ
18 discipline — notitiae — affectioni λ inter [fe] II consentiunt] confidunt VP 19 alia] talia α inter talia λ

S. L. 4 federatis II 6 eligendo ε appellata] appellanda ε

CAP. II. 11 galli] gallii α 12 plures] pluris A, catervis A, praelio E 16 expediam] expediat M 18 disciplina] disciplinam α (notitiam — affectionem G) 21 demi-cent A, 22 praeceptis f.] praeceptis f. II

ficatione conuerti, non possunt aequaliter iussa complere
 qui ante pariter non fuerunt. Tamen haec ipsa si sollemp-
 nibus diuersisque exercitiis prope cotidie roborentur, non
 mediocriter iuuant. Nam legionibus semper auxilia tam-
 5 quam leuis armatura in acie iungebantur, ut in his proe-
 liandi magis adminiculum esset quam principale subsidium.
 Legio autem propriis cohortibus plena cum grauem arma-
 turam, hoc est principes hastatos triarios antesignanos, item
 leuam armaturam, hoc est ferentarios sagittarios funditores
 10 ballistarios, cum proprios et sibi insit equites legionarios
 isdem matriculis teneat, cum uno animo parique consensu
 castra muniat, aciem instruat, proelium gerat, ex omni parte
 perfecta, nullo extrinsecus indigens adiumento, quantam-
 libet hostium multitudinem superare consuevit. Documen-
 15 tum est magnitudo Romana, quae semper cum legionibus
 dimicans tantum hostium uicit, quantum uel ipsa uoluit uel
 rerum natura permisit. III. Legionum nomen in exer-
 citu permanet hodieque, sed per negligentiam supe-
 riorum temporum robur infractum est, cum uirtutis prae-
 20 mia occuparet ambitio et per gratiam promouerentur milites,
 qui promoueri consueuerant per laborem. Deinde contuber-
 nalibus completis stipendiis per testimoniales ex more di-
 missis non sunt alii substituti. Praeterea necesse est ali-

Quae causa exhan-
 riri fecerit legiones.

V. L. 2 fuerunt] fuerint II fecerunt Lange (Hygin. Grom. p. 129)
 sollempnibus II sollempnibus MGP sollempnibus A1 sollempnibus D
 folam omnibus V 8 [principes — hoc est] εP 9 ferentariis]
 anteferentariis π' 10 ballistariis A' ballistariis II balistariis μδP
 12 acies II 13 adium.] amminiculo (cum glossa super-
 scripta folacio) II quantamlibet] quantumlibet A' V correxit
 ita Q 14 consueuerat uulgo documentum] documento II
 documenti P CAP. III. 19 cum] IIP nam cum εδP
 20 occupasset rasura corr. in occuparet A 21 deinde] deni-
 que μ 23 aliquantos morbo] morbo aliquantos ε

S. L. 1 iussa] in sua II complere II 3 cottidie α'
 4 iubant II 5 proleandi A, 6 amminiculum II 7 gra-
 uem] graue II 9 fundatores ε 11 idem] hifdem A' IIP
 (idem V) teneat teneant GII 15 quae] quē II 16 de-
 micant A, CAP. III. 18 negligentiam A 22 completis II
 23 substituti α.

quantos morbo debilitari atque dimitti, aliquantos deserere uel diuersis casibus interire; *ac*, nisi annis singulis, immo singulis paene mensibus in recedentium locum iuniorum turba succedat, quamuis copiosus exhauritur exercitus. Est et alia causa, cur adtenuatae sint legiones: magnus ⁵ in illis labor est militandi, grauiora arma, plura munera, seuerior disciplina. Quod uitantes plerique in auxiliis festinant militiae sacramenta percipere, ubi et minor sudor et maturiora sunt praemia.

Cato ille Maior, cum et armis inuictus esset et consul ¹⁰ exercitus saepe duxisset, plus se reipublicae credit pro futurum, si disciplinam militarem conferret in litteras. Nam unius aetatis sunt quae fortiter fiunt; quae uero pro utilitate reipublicae scribuntur aeterna sunt. Idem fecerunt alii complures, sed praecipue Frontinus, diuo Traiano ab ¹⁵ eiusmodi conprobatus industria. Horum instituta, horum praecepta, in quantum ualeo, strictim fideliterque signabo. Nam cum easdem expensas faciat et diligenter et neglegenter exercitus ordinatus, non solum praesentibus, sed etiam futuris saeculis proficit, si prouisione maiestatis tuae, ²⁰ imperator Auguste, et fortissima dispositio reparetur armorum et emendetur dissimulatio praecedentum.

V. L. 1 def.] desere α' deferi GP 2 ac Lang ut π [ut] ε
 3 rec.] se cedentium II decedentium *uulg.* 4 copiosus] c.
 tamen λ exhauritur δP 6 est et (et G) milit. ε plura]
 fera *uulgo* 7 seuerior IIDP seuerior μGV seuerior A 10 esset
 et conf. (et con in l. er. G) $G\lambda\pi$ esset [et] c. (cunful A₁) α'
 duxisset] dixisset ε 11 [se] π' 12 in litteris ε 16 ab —
 industria α' ab — industria corr. in ab — industria λ ob in-
 dustria GII [ab] — industria δP 17 [in] quantum δ
 20 proficiet δP 21 fortissime II expositio V 22 prae-
 cedentum μII praecedentium A praecedentium G δP

S. L. 1 dimitti] dimittit (dem. A) α' (demitti corr. in di-
 mitti G) 2 annis f.] anni f. α' 8 paene] poene A' rece-
 dentium] recidendum α iuniorum] iuniorem II 5 cur]
 quor II adtenuatae μ 11 reipublice II 15 complures II
 16 comprob. II 17 strictim] istrictim A 18 expensas
 f.] expensa f. A₁ neglegenter A₁ 19 ordinatus] ordinatos II

Quotenas legiones
antiqui ad bellum
duxerint.

III. In omnibus auctoribus inuenitur singulos con-
sules aduersum hostes copiosissimos non amplius quam
binas duxisse legiones additis auxiliis sociorum. Tanta in
illis erat exercitatio, tanta fiducia, ut cuius bello duae
5 legiones crederentur posse sufficere. Quapropter ordina-
tionem legionis antiquae secundum normam militaris iuris
exponam. Quae descriptio si obscurior aut inpolitior uide-
bitur, non mihi sed difficultati ipsius rei conuenit imputari.
Adtento itaque animo saepius relegenda sunt, ut memoria
10 intellegentiaque ualeant comprehendendi. Necesse est enim in-
uictam esse rempublicam, cuius imperator militari arte
percepta, quantos uoluerit, faciat exercitus bellicosos.

Quemadmodum
legio constituitur.

V. Diligenter igitur lectis iunioribus animis corpori-
busque praestantibus, additis etiam exercitiis cotidianis
15 quattuor uel eo amplius mensuum, iussu auspiciisque inuictis-
simi principis legio formatur. Nam uicturis in cute punctis
milites scripti, cum matriculis inseruntur, iurare solent;
et ideo militiae sacramenta dicuntur. Iurant autem per
Deum et Christum et sanctum Spiritum et per maiestatem
20 imperatoris, quae secundum Deum generi humano diligenda
est et colenda. Nam imperator cum Augusti nomen acce-
pit, tamquam praesenti et corporali Deo fidelis est prae-

V. L. CAP. III. 2 aduersus II 4 cuius (f. i. l. er. II)
AMπG, cui G, λ cuius St. 5 legiones fierent (ex fierint
corr. Q) cred. λ 12 facit π'

CAP. V. 15 uel eo] u. et A mensuum (mensuum L
mensuum P) sIPP mensuum V mensuum D 16 [Nam] II
uicturis] picturis π 17 milite scripto cū (milite scriptorū L
(sed OR in l. correcto) matriculis (matriculis Q) inserti i. f. λ
19 deum] dñm V Christum etc.] per Xpm et per scm
spm P p. xpm et p. spm scm δ 20 imperator O imperatori
uulgo 21 accipit λP 22 est praestanda (-di G) α' et prae-
standa II est et (et V) pr. δP est ei pr. Oudend.

S. L. CAP. III. 4 fiducia Aλ 5 legionis] legiones M
7 descriptio s obscurior aut] obscuriora. Ut A(Q,)
inpolitior α' inpolitior II 8 imputari II 9 attento II
10 compreh. II

CAP. V. 14 cottidianis α' 21 augusti ≡ A 22 corporalibus II

standa deuotio, inpendendus peruigil famulatus. Deo enim uel priuatus uel militans seruit, cum fideliter eum diligit qui Deo regnat auctore. Iurant autem milites omnia se strenue facturos, quae praeceperit imperator, numquam deserturos militiam nec mortem recusaturos pro Romana republica.

VI. Sciendum autem est in una legione decem cohortes esse debere. Sed prima cohors reliquas et numero militum et dignitate praecedit. Nam genere atque institutione litterarum uiros electissimos quaerit. Haec enim suscipit aquilam, quod praecipuum signum in Romano est semper exercitu et totius legionis insigne; haec imagines imperatorum, hoc est diuina et praesentia signa, ueneratur; habet pedites mille centum quinque, equites loricatedos CXXXII, et appellatur cohors miliaria; haec caput est legionis, ab hac, cum pugnandum est, prima acies incipit ordinari. Secunda cohors habet pedites DLV, equites LXVI, et appellatur cohors quingentaria. Tertia cohors similiter habet pedites DLV, equites LXVI, sed in hac cohorte tertia ualidiores probari moris est, quia in media acie consistit. Cohors quarta habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors quinta habet pedites DLV, equites LXVI; sed et quinta cohors strenuos desiderat milites, quia, sicut prima in dextro, ita

Quot cohortes in una sint legione, item quot milites in una cohorte sint.

V. L. 1 et inpend. (imp. δ) δP 3 [se] II; sed t uocis strenue nec non e posterius i. l. er. 5 [militiam] Stewech. Scriuer. Schwebel. Gemoll nec] uel μ

CAP. VI. In ϵP caput ab hoc commate, quod ad inscriptionem pertinet, initium capit 'Item quot milites in una cohorte sint'.

7 est autem P sequentes numeros litteris exprimunt μIVP 14 CXXXII] CXXXVI D centum triginta sex V 15 haec prima est apud (apud P) legiones λP miliaria ϵ miliaria II millenaria E miliaria DP miliaria V 17 dlvi D [et] appell. II 19 [tertia] II

S. L. 1 inpendendus II peruigili famulatus $A\mu$ 4 strenue] strue A_1 5 pro Romana republica] porro manere publica (-a M) α

CAP. VI. 7 decim A_1 10 suscipit] suscepit α 11 aquilam] aquila II 20 confistit] confistit α'

quinta in sinistro ponitur cornu. Hae quinque cohortes in prima acie ordinantur. Sexta cohors habet pedites DLV, equites LXVI; in ipsa quoque enucleati adscribendi sunt iuniores, quia in secunda acie post aquilam et imagines
 5 cohors sexta consistit. Cohors VII. habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors VIII. habet pedites DLV, equites LXVI; sed et ipsa animosos desiderat viros, quia in secunda acie consistit in medio. Cohors nona habet pedites DLV, equites LXVI. Cohors X. habet pedites DLV, equites LXVI; et ipsa
 10 bonos consuevit accipere bellatores, quia in secunda acie sinistrum possidet cornum. His decem cohortibus legio plena fundatur, quae habet pedites sex milia centum, equites DCCXXX. Minor itaque numerus armatorum in una legione esse non debet; maior autem interdum esse con-
 15 suevit, si non tantum unam cohortem sed etiam alias miliarias fuerit iussa suscipere.

Nomina et gradus
 principiorum le-
 gionis.

VII. Antiqua ordinatione legionis exposita, principa-
 lium militum et, ut proprio uerbo utar, principiorum no-
 mina ac dignitates secundum praesentes matriculas indicabo.
 20 Tribunus maior per epistolam sacram imperatoris iudicio
 destinatur. Minor tribunus peruenit ex labore. Tribunus
 autem vocatur ex tribu, quia praeest militibus, quos ex tribu
 primus Romulus legit. Ordinarii dicuntur qui in proelio
 [quia primi sunt,] ordines ducunt. Augustales appellantur

V. L. 1 hae quinque] haec quinq. II Nam q. 1 3 enu-
 cleatim π' 4 quia in] quia 1 qui in II 7 [et] ipsa IIP
 9 et equites A iterant post nonam cohortem uerba sed et
 ipsa an. — medio s (erasit G) 10 accipere] habere G-
 11 cornu 2π 18 XXX EAQ8 triginta MLP XXXX G tri-
 ginta sex II uiginti sex uulgo. Vegetius ipse uidetur errasse
 15 miliaria] militaria V

CAP. VII. 21 prouenit uulgo ex labore] ut ex labore α
 24 quia primi sunt α V primi (sed hoc cum anteced. q in proelio

S. L. 1 cornu. hae] cornu A, 3 ascribendi II 6 octaba II
 11 decim A, 15 unam cohortem] unam hortem α' (unum
 hostem 1)

CAP. VII. 20 epistolam] eptam A iudicio A' 21 disti-
 natur A' 23 praelio II

qui ab Augusto ordinariis iuncti sunt. Flauiales item, tamquam secundi Augustales, a diuo Vespasiano sunt legi-
bus additi. Aquiliferi qui aquilam portant. Imaginarii qui imperatoris imagines ferunt. Optiones ab adoptando appel-
lati, quod antecedentibus aegritudine praepeditis hi tam-
quam adoptati eorum atque uicarii solent uniuersa curare. Signiferi qui signa portant, quos nunc draconarios uocant. Tesserarii qui tesseram per contubernia militum nuntiant; tessera autem dicitur praeceptum ducis, quo uel ad aliquod opus uel ad bellum mouetur exercitus. Campigeni, hoc
est antesignani, ideo sic nominati, quia eorum opera atque
uirtute exercitii genus crescit in campo. Metatores qui
praecedentes locum eligunt castris. Beneficiarii ab eo ap-
pellati, quod promouentur beneficio tribunorum. Librarii
ab eo, quod in libros referunt rationes ad milites perti-
nentes. Tubicines cornicines et bucinatores qui tuba uel
aere curuo uel bucina committere proelium solent. Arma-
turae duplares qui binas consecuntur annonas, simplices

V. L. i. l. er. a 2) quia primi sunt Π primos λD *uulg.* primi sunt et *Giss.* *Kortianus* 2 qua primi sunt *Oudend.* [quia primi sunt] *Lang Förster* 1 quia Π 3 imaginarii s imaginiferi Π imaginarii uel imaginiferi δP *Oudend.* 4 ab optando δP 5 quod] qui G_1 [antec. — praeped.] λ 6 adoptati cum eorum uicario λ ad. ceu eor. uicarii *Scriuer.* procurare $\delta \lambda$ 8 tesseram] tessera α' tesserae *Kortianus* 2 *Otto* tesserae *Giss.* 9 aliquod i. l. er. (*subest bellū*), sed d a 2 *adiect.* Π 10 campigenii π' 11 antesignani Π ante signa α' ante signum $G_1 P_1$ ante signa λG_2 antesignarii δ 12 uirtute exercitii genus $\Lambda \Pi D$ u. ex. genus V uirtutes exercitui genus M uirtute exercitui Ingenf uif G *Oudend.* uirtutes exercitui genus λP uirtute exercitui uigenf uif *Schwebel.* in campo met. α [I.] c. m. λ mercatores Π 13 [castris] Π appellantur Π 15 libris δP referunt *Lang* referant O 16 quia tuba Π 17 aere curuo π aere cornuo μ aereo cornu G *Oudend.* 18 qui binaf — qui singulaf Π quia b. — quia sing. (singulif δ) $\varepsilon \delta P$ quae b. — quae f. *uulgo*

S. L. 2 uespasiano A_1 3 aquiliferi] aquilifero α' 5 praepeditif] praeperitif α' hii A_1 8 contubernia] contuberniam Π 9 tessera] tessera μ 17 committere] committere M

qui singulas. Mensores qui in castris ad podismum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant, uel hospitia in ciuitatibus praestant. Torquati duplares, torquati simplares; torques aureus solidus uirtutis praemium fuit, quem
 5 qui meruisset praeter laudem interdum duplas consequabatur annonas. Duplares, sesquiplares: duplares duas, sesquiplares unam semis consequabantur annonam. Candidati duplares, candidati simplares. Hi sunt milites principales, qui priuilegiis muniuntur. Reliqui munifices appellantur,
 10 quia munera facere coguntur.

Nomina eorum, qui antiquos ordines ducebant.

VIII. Vetus tamen consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoueretur centurio primi pili, qui non solum aquilae praerat, uerum etiam quattuor centurias, hoc est CCCC milites, in prima acie gubernabat. Hic tam-
 15 quam caput totius legionis merita consequabatur et comoda. Item primus hastatus duas centurias, id est CC homines, ducebat in acie secunda, quem nunc ducentarium uocant. Princeps autem primae cohortis centuriam semis,

V. L. 1 mensuris δ (puncto post sing. sublato) dem.] metuntur II figunt II 3 simplares O sesquiplares Scriuer.

4 torq.] quibus torques P solidus] solidae λ solius II 5 propter laudem 1 ppet l. P duplas] duplares λ 6 Duplares, sesquiplares: duplares duas, sesquiplares Lang duplares sinqui- plares (siquipl. G) duplares duas senquiplares ϵ [dupl. seq.] duplares duas sex qui plares II duplares sex (ex P) qui plures duas sesqui δ P duplares duas sesquiplares Oudend. duplares duas, simplares uulgo 10 quia propter munera (numera Q) facere miliciam (milit. P) coguntur λ P

CAP. VIII. Vide de hoc capite medelae impatienti Försterum l. l. p. 13—20 11 tamen] autem λ [in acie secunda] Lange (hist. m. r. m. R. p. 88) 18 princeps autem δ DP uulgo Mommsen (C. I. L. III, 830) princeps autem V princeps autem secundus II Salmasius de r. m. c. 6 Förster centuriam et semis (et a 2 adiectum) II primum hastatum et principem

S. L. 1 mensores] messores μ 2 hospicia M 4 torquis II V 5 duplas] duplas II 7 unam] unum α consequabantur] consequabatur A μ candedati A' 8 candedati A' hii A CAP. VIII. 14 gubernauit II 16 hastatus] hastatus α' astatus corr. in astatus G centurias M

hoc est CL homines, gubernabat. Ad quem in legione prope omnia, quae ordinanda sunt, pertinent. Item secundus hastatus centuriam semis, id est CL homines, regebat. Triarius prior centum homines gubernabat. Sic decem centuriae cohortis primae a quinque ordinariis regebantur. Quibus magnae utilitates et magnus honor est a ueteribus constitutus, ut ceteri milites ex tota legione omni labore ac deuotione contenderent ad tanta praemia peruenire. Erant etiam centuriones, qui singulas centurias curabant; qui nunc centenarii nominantur. Erant decani, denis militibus praepositi, qui nunc caput contubernii uocantur. Secunda cohors habebat centuriones quinque; similiter tertia quarta usque ad decimam cohortem. In tota autem legione erant centuriones quinquaginta quinque. VIII. Sed legati imperatoris ex consulibus ad exercitus mittebantur, quibus legiones et auxilia uniuersa obtemperabant in ordinatione pacis uel necessitate bellorum, in quorum locum nunc illustres uiros constat magistros militum substitutos, a quibus non tantum binae legiones sed etiam plures numeri gubernantur. Proprius autem iudex erat praefectus legionis, habens comitum primi ordinis dignitatem, qui absente legato tamquam uicarius ipsius potestatem maximam retinebat. Tribuni uel centuriones ceterique milites eius praecepta seruabant. Vigiliarum siue profectionis tessera ab eodem petebatur. Si miles crimen aliquod admisisset, auctoritate prae-

De officio praefecti
legionis.

V. L. locos mutasse censet Lange l. l. 1 Ad quem pr. o. q. in leg. o. s. *uulgo* 3 centuriam et semis (et a 2 adiect.) II [hom. regebat triarius prior cent.] s. *prob. Salmasio d. r. m. o. 6* 4 prior] posterior Lange centuriis s. 5 [primae coh. a quinque ord.] s. 6 utilitatis s. 6 utilitatis *corr. in* utilitatis P [est] II 7 ceteri] centum d. 10 nunc et centenarii II 12 tertia et qu. *uulgo* 13 in totam a. legionem A CAP. VIII. 17 [nunc] μ 18 illustris V

S. L. 4 decim A, 8 contenderent] contenderet A CAP. VIII. 15 exercitus a 18 illustres II 18 substitutos M 19 numeri] muneris II 21 legato] legatio A 23 centuriones] centuriones M milites eius] milites A, 1 militares A, 2 25 admisisset] ammisisset II auctoritate] auctoritatem A μ

fecti legionis a tribuno deputabatur ad poenam. Arma omnium militum, item equi uestes annona ad curam ipsius pertinebat. Disciplinae seueritas, exercitatio non solum petitum sed etiam equitum legionariorum praecepto eius cotidie curabatur. Ipse autem iustus diligens sobrius legionem sibi creditam adsiduus operibus ad omnem deuotionem, ad omnem formabat industriam, sciens ad praefecti laudem subiectorum redundare uirtutem. X. Erat etiam castrorum praefectus, licet inferior dignitate, occupatus tamen non mediocribus causis, ad quem castrorum positio, ualli et fossae aestimatio pertinebat. Tabernacula uel casae militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Praeterea aegri contubernales et medici, a quibus curabantur, expensae etiam ad eius industriam pertinebant. Vehicula sagmarum necnon etiam ferramenta, quibus materies secatur uel caeditur, quibusque aperiuntur fossae, contextitur uallum aquaeductus, item ligna uel stramina arietes onagri ballistae ceteraque genera tormentorum ne deessent aliquando,

De officio praefecti castrorum.

V. L. 1 dep. a trib. *uulgo* arma autem omn. P 2 uestif II uestif et *uulgo* 3 pertinebant *δP* seueritas] iuf (uif D) et seueritat *δP* seueritatif 1 exercitatio *IIVP* exercitio *α'QD* exercitio *corr. in* exercitia L exercitia G 5 curabantur *III* iustus II cultus *MQ*, cultus A'L iustum *δP* d. et sobr. *uulgo* 6 ad omnem deuotionem adformabat industriam : 8 red.] fecundare G₁ CAP. X. 12 curabantur [. Praeterea — cura-

bantur] II 15 sagmarum 1 secatur] secatur II ferratur St. 16 ceduntur II sed un in l. er.; subest i quibusque *uulgo* contextitur uallum aquaeductus π contextitur uallum aquae ductus A contextitur u. aequae ductus M contextitur (*corr. in* contextitur) u. aequae ductus G contextitur (contel. situl L) u. aquae ductus 1 contextitur u. et aquaeductus *Kortianus* 2 aquaeductus, contextitur u. *Oud.* conspigitur uallum aqua educitur *Ianus Guilhelmus (teste Schw.)* contextitur uallum atque aquae ductus fortasse leg. 17 ballistae II

S. L. 1 ad penā² II 4 praecepto] praeceptos *α'* cotidie *Δμ* 6 assiduus II 8 redundare] retundare A CAP. X. 10 ualli] belli μ 11 casae] celae *α'* (Q) 12 imped. II nutu] notu A 14 uehicula sagmarum] uehicula sagmarum M uehicula sagmarum A 17 stramina] istramina A

procurabat. Is post longam probatamque militiam peritissimus omnium legebatur, ut recte doceret alios quod ipse cum laude fecisset. XI. Habet praeterea legio fabros tigna-^{De officio praefecti} rios structores carpentarios ferrarios, pictores reliquos-^{fabrorum.} que artifices ad hibernorum aedificia fabricanda, ad machinas⁵ turres ligneas ceteraque, quibus uel expugnantur aduersariorum ciuitates uel defenduntur propriae, praeparatos, qui arma uehicularia ceteraque genera tormentorum uel noua facerent uel quassata repararent. Habebant etiam fabricas scutarias loricas arcuarias, in quibus sagittae missibilia¹⁰ cassides omniaque armorum genera formabantur. Haec enim erat cura praecipua, ut quicquid exercitui necessarium uidebatur numquam deesset in castris, usque eo, ut etiam cunicularios haberent, qui ad morem Bessorum ducto sub terris cuniculo murisque intra fundamenta perfossis in-¹⁵ prouisi emergerent ad urbes hostium capiendas. Horum iudex proprius erat praefectus fabrum. XII. Decem cohortes^{De officio tribuni militum.} habere diximus legionem. Sed prima erat miliaria, in qua censu genere litteris forma uirtute pollentes milites mittebantur. Huic tribunus praeeerat armorum scientia, uirtute corporis, morum honestate praecipuus. Reliquae cohortes, prout principi placuisset, a tribunis uel a praepositis regerantur. Tanta autem seruabatur exercendi milites cura,

V. L. CAP. XI. 3 lignarios π 4 pistores II pictores Kort-
tius 5 aedificia fab.] edificationem fabricandam II machi-
nal et turrel II 8 ueh.] qui uehicularia δP 9 quassa II
10 missilia corr. ex missibilia II 12 necessariū ita, ut iū in
l. er. appareat M 17 praef. fabrum α [praef. fabrum] II
praef. fabrorum $G, \delta P$ CAP. XII. 18 diximus habere legio-
nem II 19 pollentes] pollicentes μ 20 armorum] arma-
torum A' 23 seruabantur A' exercendi milites c. A II
e. militis c. M exercendis militibus c. δP militis c. exercendi G

S. L. 1 if] his α CAP. XI. 4 structores] ifstructores A
pictores] pictoris M 5 artifices A₁ aedificia] aedi-
fia A₁ 7 praeparatos] preparatos II 8 faceret A 10 lori-
carial] lucarial α 14 ducto] ductu II 15 muris] muros A'
inprouisi] improbi (inprobi G) si α improu. II

ut non solum tribuni uel praepositi contubernales sibi creditos sub oculis suis iuberent cotidie meditari, sed etiam ipsi armorum arte perfecti ceteros ad imitationem proprio cohortarentur exemplo. Tribuni autem sollicitudo, tribuni
 5 laudatur industria, cum miles ueste nitidus, armis bene munitus ac fulgens, exercitii usu et disciplina eruditus incedit.

De centuriis atque
 uexillis peditum.

XIII. Primum signum totius legionis est aquila,
 quam aquilifer portat. Dracones etiam per singulas
 cohortes a draconariis feruntur ad proelium. Sed antiqui,
 10 quia sciebant in acie commisso bello celeriter ordines
 aciesque turbari atque confundi, ne hoc posset accidere,
 cohortes in centurias diuiserunt et singulis centuriis singula uexilla constituerunt, ita ut, ex qua cohorte uel quota
 esset centuria, in illo uexillo litteris esset adscriptum, quod
 15 intuentes uel legentes milites in quantouis tumultu a contubernaliis suis aberrare non possent. Centuriones insuper, qui nunc centenarii uocantur, [nimium bellicosos] [loricatos] transversis cassidem cristis, ut facilius nosceren-

V. L. 1 ppositi II 4 hortarentur π tribuni a. foll. tribuni laudatur industria α tr. a foll. tribuni laudabatur i. δ tr. a. foll. [tr.] laudatur industria II tr. a. foll. per hanc laudatur industria 1P (sed per hanc i. l. er. a P₂) 6 iussu ε incedat V incedens D

CAP. XIII. 10 [quia] sed *posterius* i uocis antiqui i. l. er. II qui *Schw.* 13 uel] ut M et ut 1 14 in ipso uexillo II [in] illo (illi V) u. δ in illo u. P 16 possint ε II possunt δ P 17 nimium bellicosos (-us A) loricatos α n. bellicosos loricatos Lx n. bellicosos loricatos¹² Q tumultu belli conos litteratos *Oudend. alia Scriuer.* [n. bellic. lor.] uulgo 18 cassidi II cristis cristis litteras habebant ut (sed cristis a Q₂ in l. er.) 1 cr. literas habebant quo & P cristis (cristis D) quo δ noscerentur] n. habentes *Oudend.*

S. L. CAP. XII. 2 cotidie Ap 4 cohorterentur A₁ 6 incedit] incedit A incidit M

CAP. XIII. 7 legionis est] legionarum A₁ aquila] aquilam α' 8 aquilifer A 10 commisso A 11 posset] posset ε 13 uexilla] -la syllaba α. 2 in l. er. A 14 esset cent.] esse c. α adscriptum] adscriptam A ascriptum II

tur, singulas iusserunt gubernare centurias, quatenus nullus error existeret, cum centeni milites sequerentur non solum vexillum suum sed etiam centurionem, qui signum habebat in galea. Rursus ipsae centuriae in contubernia diuisae sunt, ut decem militibus sub uno papilione degentibus unus quasi praeeset decanus, qui caput contubernii nominatur. Contubernium autem manipulus uocabatur ab eo, quod coniunctis manibus pariter dimicabant.

XIII. Quemadmodum inter pedites centuria uel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur; et habet una turma equites XXXII. Huic qui praees decurio nominatur. Centum enim decem pedites ab uno centurione sub uno vexillo gubernantur; similiter XXXII equites ab uno decurione sub uno vexillo regantur. Praeterea sicut centurio eligendus est magnis uiribus, procera statura, qui hastas uel missibilia perite iaculetur et fortiter, qui dimicare gladio et scutum rotare doctissime nouerit, qui omnem artem didicerit armaturae, uigilans sobrius agilis, magis ad facienda quae ei imperantur quam ad loquendum paratus, contubernales suos ad disciplinam retineat, ad armorum exercitium cogat, ut bene uestiti et calciati sint, ut arma

De turma equitum
legionariorum.

V. L. 1 singula] quos singula (quos in *P* supra lineam addito) 1*P* quatenus nullus error] quatenus error non δ quatenus err. non *P* 2 centeni π centi *A* centum μ*G* 6 unus qui pr. dec. [qui] caput 1 quasi] quoque susp. *St.* 7 manipulos uocabatur *M* manipulos uocabant 1 coni.] iunctis δ*P*

CAP. XIII. Inscriptionem uerborum contextui inserunt ideoque numero huius capituli omissis numeros sequentium semper uno iusto inferiores praebent ε 12 centum en. et decem δ c. etenim et d. *P* ut enim c. et d. uulgo 13 [gubern. — vexillo] δ

15 centurio] ⁱⁿⁱ centuria *II* magnus *A* uir. et p. uulgo 16 missilia (corr. ex missibilia *II*) *II**P* 17 rotare] portare *II* 20 qui cont. uulgo 21 cogit *II* uestiant *II* [et] α

S. L. 2 existeret *A* 4 contubernia] contubernia *II* 5 pampilione *A* 8 dimicabant *A*

CAP. XIII. 9 quemadmodum *II* 10 ita ut *A* (non *Par.* 6503) 15 eligendus (una *A*) ε 17 doctissime] doctissimo α 18 uigilans] uigilans *A* agilis *A*

omnium defricentur ac splendeant; similiter eligendus est decurio, qui turmae equitum praeponatur, inprimis habili corpore, ut loricatus et armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortissime, conto scienter uti, sagittas doctissime mittere, turmas suos, id est sub cura sua equites positos, erudire ad omnia quae equestris pugna deposcit, eosdem cogere loricas suas uel catafractas, contos et cassides frequenter tergere et curare. Plurimum enim terroris hostibus armorum splendor inportat. Quis credat militem bellicosum, cuius dissimulatione situ ac robigine arma foedantur? Non solum autem equites sed etiam ipsos equos adsiduo labore conuenit edomari. Itaque ad decurionem et sanitatis et exercitationis tam hominum quam equorum pertinet cura.

Quemadmodum
legionum acies in-
struantur.

XV. Nunc, qualiter instruenda sit acies, si pugna immineat, declaretur unius legionis exemplo; quod, si usus exegerit, transferri possit ad plures. Equites locantur in cornibus. Acies peditum a prima cohorte incipit ordinari in cornu dextro. Huic cohors secunda coniungitur. Tertia cohors in media acie collocatur. Huic adnectitur quarta.

V. L. 1 \bar{f} G 2 habili π' G nabili α' stabili Q stabili L
stabili corr. in habili P 3 [ut] G loricatus] lorica II
8 [suas] uulgo 9 tergere (tegere II) et curare π tergere
curare α ut tergere curare Paris. 6503 tergere curare fameare
(fameare] Q) 1 t. c. famiare uulgo 12 adsidue G₁ 13 et
sanitatis et exercit. G π (in P ion in l. er.) et fameatis et
ex. M et sanitatis exercitationis A [et f. et] 1

CAP. XV. 17 transferri] ut transferri 1D 20 annectatur II

S. L. 1 elegendus s 4 admiratione II 6 possit] A'
7 deposcit] depositis II 10 import. II bellicosum]
bellicoso II 11 dissimulatione] dissimulatione s robiginem]
robiginem α' foedantur] foederantur α' fovea] tur II
12 adsiduo II labore] laborare A'

CAP. XV. 15 qualiter] pariter II immineat α II in m. 1
18 a] ac II 19 cornu] corno α' 20 collocatur A' II

Quinta uero cohors sinistrum suscipit cornum. Sed ante signa et circa signa nec non etiam in prima acie dimicantes principes uocabantur[hoc est ordinarii ceterique principales]. Haec erat grauis armatura, quia habebant cassides catafractas ocreas scuta gladios maiores, quos 5 spathas uocant, et alios minores, quos semispathia nominant, plumbatas quinas positas in scutis, quas primo impetu iaciunt, item bina missibilia, unum maius ferro triangulo unciarum nouem, hastili pedum quinque semis, quod pilum uocabant, nunc spiculum dicitur, ad cuius ictum 10 exercebantur praecipue milites, quod arte et uirtute directum et scutatos pedites et loricatedos equites saepe transuerberat, aliud minus ferro unciarum quinque, hastili pedum trium semis, quod tunc uericulum, nunc uerutum dicitur. Prima acies principum[secunda hastatorum] armis 15 talibus docetur instructa. Post hos erant ferentarii et leuis armatura, quos nunc exculcatores et armaturas dicimus, scutati [qui] plumbatis gladiis et missilibibus accincti, sicut nunc prope omnes milites uidentur armati, erant item sagittarii cum cassidibus catafractis et gladiis, sagittis et 20

V. L. 1 cornu $\lambda\pi$ Sed in pr. acie nec non etiam ante signa et c. s. R. M. ante signū G 2 circa] citra *uulg.* 3 uocantur *uulgo* [hoc—princ.] *Gemoll* 4 quia] qui λP que II habebat II 6 quas $A\mu$ semispathia μP semispathia A' semispathiaf II [et aliaf min. — nominant] V semispathiū D semispathiaf *uulgo* 7 plumbatasque quinas *Scr.* 8 missibilia ΠP 9 hastile P nouem] nouem siue pedali II et semis δP 10 pilum tunc uocabant II 12 transuerberabat P 13 f. triangulo u. *uulgo* hastile λPG_2 14 semis trium A uericulum O uerutum δ uerutum $A\mu \Pi PG_2$ uel rutum G_1 15 prima a. pr. [secunda hast.] a. t. d. i. *Lang* [prima — instructa] R. M., qui idem recte extremo capite quae traduntur Secunda acies — cornum huc transposita *uult, Gemoll; defend. Förster* l. l. p. 24 16 ferentarii G 17 armaturae λ exc.] exculcatores V cf. proculcatores *Amm. Marc. 27, 10, 10* sculcatores uel scultat. *Schuch. (l. l. II 374)* 18 scutati [qui] *Lang* missilibus D missilibus P accincti] a. sunt $DPGiss.$ 19 erant. Item $\epsilon \Pi$ Erantigitur P

S. L. 1 suscipit] suscepit A 3 ordinarii] ordinari A₁ 6 spataf O quos semisp.] quo semisp. α' nominant] nominantur A 9 untiarum μG 10 ictum] ictu II 13 aliut α' untiarum μG 15 astatorum II 16 instructa] infrecta M

arcubus, erant funditores, qui ad fundas uel fustibalos lapides iaciebant, erant tragularii, qui ad manuballistas uel arcuballistas dirigebant sagittas. Secunda acies similiter armabatur, in qua consistentes milites hastati uocabantur.

- 5 Sed in secunda acie dextro cornu cohors sexta ponebatur, cui iungebatur septima. Octaua cohors mediam aciem tenebat nona comitante. Decima cohors in secunda acie sinistrum

Quemadmodum
triarii uel centurio-
nes armentur.

- semper obtinet cornum. XVI. Post omnes autem acies triarii cum scutis catafractis et galeis ocreati cum gladiis semispathiis plumbatis binis missilibus locabantur, qui genu posito subsidebant, ut, si primae acies uincerentur, ab his quasi de integro reparata pugna posset sperari uictoria. Omnes antesignani uel signiferi, quamuis pedites, loricas minores accipiebant et galeas ad terrorem hostium

- 15 ursinis pellibus tectas. Centuriones uero habebant catafractas et scuta et galeas ferreas, sed transuersis et argentatis cristis, ut celerius agnoscerentur a suis. XVII. Illud

Commissa pugna
grauem armenturam
stare pro muro.

autem sciendum est et modis omnibus retinendum: commisso bello prima ac secunda acies stabat inmota, triarii

V. L. 1 ad] et II 2 manuballistas uel arcuballistas II manuballistas (manūbalist. V manu bal. D) uel arcuballistas (arcu[b.] D) sδP 8 obtinebat uulgo cornu λπ CAP. XVI.

10 semispathiis II semispathiis QDP semispathis V uulgo semispathiis G semi spathiis L semi hispathiis A semi hispathiis M missilibus (corr. ex missilibus II) IIP 11 prima acies uinceretur εP 12 posset sperari uictoria Förster posset sperari uictoria II posset sperare uictoriam δP posset reparari uictoria ε posset respirare uictoria St. posset sperare uictoriam Oudend. posset reperiri uictoria Schwebel. cum codice Guelpherytano C 13 antesignani MδA₂G₂ ante signā A₁ ante signā II ante signam P₁ ante signum λ ante signati G₁ autem signarii uulgo; sed cf. II, 2 15 urfinis] hirsutis cum uno Susiano Stewech. 16 [fed] δ 17 cognoscerentur II CAP. XVII. 19 commisso] quod commisso uulgo

S. L. 2 tragularii] tragulari II 4 hastati] adstati A' afflati M afflati II 5 acies] acies A₁ 8 cornum] corum M CAP. XVI. 10 locabantur] locabuntur α 11 genu] geno M posito subfidentel] positos (possitos A) obfidentel s 14 galleas A₁ 16 galleas A₁ 17 cristis] cristis α' agnoscerentur] agnoscentur A₁ CAP. XVII. 19 inmota II

quoque residebant. Ferentarii autem armaturae exculcatores sagittarii funditores, hoc est levis armatura, aduersarios prouocabant ante aciem praecedentes. Si hostes fugare potuerant, sequebantur; si eorum uirtute aut multitudine premebantur, reuertebantur ad suos et post eos stabant. 5 Excipiebant autem proelium grauis armatura, et tamquam murus, ut ita dicam, ferreus stabat et non solum missilibus sed etiam gladiis comminus dimicabant. Et si hostes fugassent, non sequebatur grauis armatura, ne aciem suam ordinationemque turbaret et ad dispersos recurrentes hostes 10 incompositos obprimerent, sed levis armatura cum funditoribus sagittariis et equitibus fugientes sequebatur inimicos. Hac dispositione atque cautela sine periculo legio uincebat aut superata seruabatur incolumis, quia legionis ius est facile nec fugere nec sequi. [XVIII.] Sed ne milites aliquando in tumultu proelii a suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, ut ipsi nominant, digmata, scut etiam nunc moris est fieri. Praeterea in aduerso scuto uisusque militis litteris erat nomen adscriptum, addito et ex qua 20 esset cohorte quae centuria.

[Nomina militum
et gradus in scutis
eorum aduersis
scribenda.]

V. L. 1 exculcatores G_2 et exculcatores Π et scutatores δ et scutatores P sculcatores α' scutatores LG scutatores Q cf. II, 15 3 [ante] aciem Π si cum Π 4 potuerant $\alpha'\Pi$ potuerint G poterant λ potuissent δP aut] ac δP Paris. 6503 6 excipiebant λP graues armaturae δ et] quae δP 7 stabant δ missilibus (corr. ex missilibus Π) ΠP 8 dimicabat λP 9 fugasset λP fugissent cum Vossiano Oudend. 12 [et] δ sequebantur Π CAP. XVIII. 15 In inscriptione aduersis uulgo aduersis G aduersis sed ad in. l. er. L auersis $\alpha' \pi Q$ 18 pingebantur [ut] Π 18 digmata $\mu \Pi P$ dignata A' idkmata V idiomata D 19 auerso $\alpha \delta P$ erat n.] nomen erat π 20 addito et $A' P$ Giss. addito eo D addito $\Pi V \mu$

S. L. 3 praecedentes] praecedentes α' fogare α' 6 praelium Π 11 obprimerent $G\lambda$ obpremerent A_1 opprimerent $M\pi$ 13 hac] ac π 14 incolomis ε (DP) CAP. XVIII. 16 proeli M proelii $A \Pi$ 17 aberrarent] oberrarent Π 20 ascriptum Π

Ex his igitur apparet legionem bene institutam quasi munitissimam esse ciuitatem, quae omnia proelio necessaria secum ubique portaret nec metueret repentinum hostium superuentum, quae etiam in mediis campis subito fossa se ualloque muniret, quae omne genus militum contineret et armorum. Si quis igitur pugna publica superari barbaros cupit, ut diuinitatis nutu, dispositione imperatoris inuicti reparentur ex tironibus legiones, uotis omnibus petat. Intra breue autem spatium temporis iuniores diligenter electi et exercitati cotidie non solum mane sed etiam post meridiem omni armorum disciplina uel arte bellandi ueteres illos milites, qui orbem terrarum integrum subegerunt, facile coaequabunt. Nec moueat, quod olim est consuetudo mutata quae uiguit; sed huius felicitatis ac prouisionis est perennitas tua, ut pro salute reipublicae et noua excogitet et antiqua restituat. Omne opus difficile uidetur, antequam temptes; ceterum si exercitati et prudentes uiri dilectui praeponantur, celeriter manus bellis apta poterit adgregari et diligenter institui. Quiduis enim efficit sollertia, si competentes non denegentur expensae.

V. L. 2 ciuitatem esse δP 3 metuere δP 4 [superuentum] Π 5 omne genus militum contineret et armorum *Giss. Ed. Colon. 1524* omne g. militum contineret [et] armorum ϵ omnē genus contineret armorum Π o. g. militum omne genus contineret armorum δ uulgo o. g. militum o. g. cont. armaturarum P *Oud.* 6 \bar{q} A qui corr. in quif GQ pugna ualida publica P superaret λ superare G 7 nutu et d. λ 8 petat] competentibus λ 9 t. sp. uulgo 13 cons. est. uulgo 14 quae uiguit uulgo quae (que Π \bar{q} Q q: L) nocuit (uiguit nocuit D) πL quod (q Q) nocuit Q *Kortius* sed nocuit α 16 omne] o. itaque λ uidetur Π anteq. t.] antequam temptet (*rasura corr. ex a. temptet*) Π antemptamentum G 17 delectui δ dil. corr. in del. P 18 proponantur μP belli (bellif Π) apta $\pi \lambda$ belli lapta α' belli lapia G

S. L. 1 institutam] instituta Π 2 proelio] praelia A proelia G 4 quae] quem M 10 cottidie αL meridiem] meridiē A_1 meridiaē M 11 bellandi] uellandi α' ueterof α 13 coaequabunt] quoequabunt A_1 coequabant Π mobeat Π mutata] mutua α' 15 perhennital Π 16 restituat] restituet A' 17 exercitati] exercitatio Π 18 aggregari Π 19 compet. Π 20 denegentur] degentur Π denegetur M

XVIII. Sed quoniam in legionibus plures scholae sunt, quae litteratos milites quaerunt, ab his, qui tirones probant, in omnibus quidem staturae magnitudinem, corporis robur, alacritatem animi conuenit explorari, sed in quibusdam notarum peritia, calculandi computandique usus eligitur. Totius enim legionis ratio, siue obsequiorum siue militarium munerum siue pecuniae, cotidie adscribitur actis maiore prope diligentia, quam res annonaria uel civilis polyptychis adnotatur. cotidianas etiam in pace uigilias, item excubitus siue agrarias de omnibus centuriis et con-
tuberniis uicissim milites faciunt: ut ne quis contra iustitiam praegrauetur aut alicui praestetur immunitas, nomina eorum, qui uices suas fecerunt, breuib. inseruntur. Quando quis commeatum acceperit uel quot dierum, adnotatur in breuib. Tunc enim difficile commeatus dabatur, nisi causis iustissimis adprobatis. Nec aliquibus milites instituti deputabantur obsequiis, nec priuata eisdem negotia mandabantur; siquidem incongruum uideretur imperatoris militem, qui ueste et annona publica pascebatur, utilitatibus uacare priuatis. Ad obsequia tamen iudicium uel tribunorum nec non etiam principalium deputabantur milites, qui uocabantur accensi, hoc est postea additi, quam fuisset legio completa, quos nunc supernumerarios uocant; fascicularia

V. L. CAP. XVIII. 1 [plures] *II* 2 [sunt] *II* 3 quidem] fidem *II* Statutae corr. in staturae *M* statura 1 magnitudinem δ magnitudinis $\Delta\mu$ *II* magnitudines *G* magnitudinis corr. in magnitudinem *P* 4 r. et alacrit. 1 7 munerum *A'* *St.* numerum μ *II* *P* numerus δ numerorum *uulgo* actis μ *P* hactis *A'* chartis *II* artibus δ 9 polyptichis *II* polypticis α *LDP* polypticis *V* pulptichis *Q* 11 [ut]? 13 inferuntur *II* 16 adprobatis] approbatis *IID* ac probatis *Schwebel.* 18 uidetur δ 19 paciscitur *V* 20 iudicium *A* iudiciu *II*, iudicium *P* iudicium μ *G\delta* 22 accensi Δ δ accessi *II* accensis *M* accensiti *GP* leg.] elatio δ *P* 23 completata *A* fascicularia *II* *P* *uulgo* fasciculariam δ *\delta*

S. L. CAP. XVIII. 1 scholae *O* 2 quae] qui *A* 5 pericia *M* usuf eligitur] usuf relegitur *A*₁ (u. elegitur *G*₁) 7 cottidie α *L* ascribitur *II* 9 annotatur *II* 12 immunitas α π immunitas *GA* 14 accipierit *M* annotatur *II* quot] quod *A*₁ 17 mandabatur *II* 19 ueste] uestem α' 23 completa *M*

Donatium partem
dimidiam debent
apud signa mili-
tes sequestrare ser-
uandam ipsis.

tamen, id est lignum foenum aquam stramen, etiam legi-
timi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo ap-
pellantur, quod haec munera faciunt. XX. Illud uero ab
antiquis diuinitus institutum est, ut ex donatio, quod
militibus consecuntur, dimidia pars sequestraretur apud
signa et ibidem ipsis militibus seruaretur, ne per luxum aut
inaniam rerum comparationem ab contubernalibus posset ab-
sumi. Plerique enim homines et praecipue pauperes tantum
erogant, quantum habere potuerint. Sepositio autem ista
10 pecuniae primum ipsis contubernalibus docetur adcommoda;
nam cum publica sustententur annona, ex omnibus dona-
tiuis augetur eorum pro medietate castrense peculium.
Miles deinde, qui sumptus suos scit apud signa depositos,
de deserendo nihil cogitat, magis diligit signa, pro illis in
15 acie fortius dimicat, more humani ingenii, ut pro illis ha-
beat maximam curam, in quibus suam uidet positam esse
substantiam. Denique decem folles, hoc est decem sacci,
per cohortes singulas ponebantur, in quibus haec ratio
condebatur. Addebatur etiam saccus undecimus, in quem
20 tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturae scilicet
causa, ut, si quis ex contubernalibus defecisset, de illo

V. L. 1 aquam castra stramen δP [aquam] acerata stramen
Oudend. 2 portant Π appellabantur Π 3 munia *uulgo*
faciant DP CAP. XX. 5 consequuntur $\lambda\pi$ 7 ab contubernalibus
Lang ab ipsis militibus seruaretur contub. α' ab ipsis militibus con-
tub. λGP ab ipsis contubern. π' ab ipsis et contub. *Förster* posset P
posset $\varepsilon \Pi \delta$ 9 Sepositio $V A_1$ sed positio Π sepotio A_1 sed
potio M semotio G sed potius λDP depositio *Schwebel.* 9 pe-
cunia μP 10 doceretur Π accommodata δP 12 augetur Π
castrensi λ 14 [de] α nil Π 16 suam uidet δP uident
(uident uident A) ε 18 per singulas cohortes Π pon.] tene-
bantur G 19 undecimus Π in quem Π 21 si \bar{q} *corr. in si \bar{q} G*

S. L. 1 faenum Π 3 munera] numerata A CAP. XX. 5 dimi-
dia] dimidiam Π 6 ibidem] bidem A_1 seruaretur] serua-
rentur Π 7 comparationem Π posset absumi] posset p ab-
sumi M 10 accommodata Π 11 sustententur] sustentetur α
13 miles] milites Π sumptus] sumptof α' apud A'
14 pro illis] pro illius M preliis Π 15 demicat A_1 more]
mure A_1 21 defecisset M

undecimo sacco ad sepulturam ipsius promeretur expensa. Haec ratio apud signiferos, ut nunc dicunt, in cofino seruabatur. Et ideo signiferi non solum fideles sed etiam litterati homines eligebantur, qui et seruare deposita scirent et singulis reddere rationem.

5

XXI. Non tantum humano consilio sed etiam diuinitatis instinctu legiones a Romanis arbitror constitutas. In quibus decem cohortes ita sunt ordinatae, ut omnium unum corpus, una uideatur esse coniunctio. Nam quasi in orbem quandam per diuersas cohortes et diuersas scholas milites promouentur, ita ut ex prima cohorte ad gradum quempiam promotus uadat ad decimam cohortem et rursus ab ea crescentibus stipendiis cum maiore gradu per alias recurrat ad primam. Ideo primi pili centurio, postquam in orbem omnes cohortes per diuersas administrauerit scholas, in prima cohorte ad hanc peruenit palmam, in qua ex omni legione infinita commoda consequatur; sicut primiscrinus in officio praefectorum praetorio ad honestum quaestuosumque militiae peruenit finem. Ita legionarii equites cohortes suae contubernii adfectione uenerantur, cum naturaliter equites a peditibus soleant discrepare. Per hanc ergo contextionem in legionibus et omnium cohortium et equitum peditumque seruabatur una concordia.

XXII. Habet praeterea legio tubicines cornicines

Quid inter tubicines et cornicines et classicum intersit.

V. L. 2 cofino εP cophinos Π cofinos D confinis V 4 eligeantur D elegebantur εP legebantur Π deligebantur V seruarent μ scirent et Π et scirent $\varepsilon \delta P$

CAP. XXI. 11 promouentur milites δP ita [ut] Π 12 nad.] ut uadat Π 13 recurrat $V \lambda P$ currat D recurrit α occurrit Π 17 consequitur *uulgo* primicerius *uulgo* 19 ita] item V (sed em er.) *uulgo* 20 uenerabatur δP 22 contextionem δ contextione Π contestationem εP CAP. XXII. 24 tubicines c. b. $\Pi \mu G$ Par. 6503 tubicines et cornic. (cornices V) buc. (sed *illud* et in A *paullulum erasum est*) $A \delta P$ Oudend.

S. L. 2 apud A_1 dicunt] dicant A_1

CAP. XXI. 10 orbem] -e Π 10 diuersas coh.] diuersos c. Π scolas O 15 administrauerit Π scolas O 20 adfectione] aduocatione μ affectione Π 21 a] ad M

bucinatores. Tubicen ad bellum uocat milites et rursum receptui canit. Cornicines quotiens canunt, nōn milites sed signa ad eorum obtemperant nutum. Ergo quotiens ad aliquod opus exituri sunt soli milites, tubicines canunt, 5 quotiens mouenda sunt signa, cornicines canunt; quotiens autem pugnatur, et tubicines et cornicines pariter canunt. Classicum item appellatur quod bucinatores per cornu dicunt. Hoc insigne uidetur imperii, quia classicum canitur imperatore praesente uel cum in militem capitaliter animaduertitur, quia hoc ex imperatoris legibus fieri necesse 10 est. Siue ergo ad uigilias uel agrarias faciendas siue ad opus aliquod uel ad decursionem campi exeunt milites, tubicine uocante operantur et rursus tubicine admonente cessant. Cum autem mouentur signa aut iam mota figenda 15 sunt, cornicines canunt. Quod ideo in omnibus exercitiis et processionibus custoditur, ut in ipsa pugna facilius obtemperent milites, siue eos pugnare siue stare siue sequi uel redire praeceperint duces; siquidem ratio manifesta sit semper in otio debere fieri quod necessario faciendum 20 uidetur in proelio.

De exercitatione
militum.

XXIII. Legionis ordinatione digesta ad exercitium reuertitur, unde, sicut iam dictum est, exercitus nomen accepit. Iuniores quidem et noui milites mane ac post

V. L. 1 tubicen δP tubicina s tubicines Π rursum ΠP
2 quoties P 3 nutui (sed i in M non satis genuinum) ML
4 aliquid Π 5 [quotiens mou. — cornicines canunt] Ste-
wech. Schwebel. 7 c. classicum. Item A' bucinatores] cor-
nicines Lange (h. m. r. m. R. 57; Hyg. p. 172) cornu π cornū Aμ
cornū G 9 [imperatore prael.] Π in milite Π 11 ad
uigilias uel agr. s ad uigilias ad agrarias Π ad uig. uel ad agr. δ
ad u. uel gratias P 17 pugna] acie Π 18 [sit] P

Cap. XXIII. 21 reuertamur Π uulgo

S. L. Cap. XXII. 9 animaduertitur] anima aduertitur A,
12 decursionem] decussione Aμ exeunt] essent Π
13 admonente] admonte A, 14 aut] ut A (P) figenda]
facienda Π (ex fienda, quod Par. 7230 A praebet, natum)
16 obtemperant] obtemperet α' 19 ocio μ necessario fa-
ciendum] n. faciendo α

meridiem ad omne genus exercebantur armorum. Veteres autem et eruditi sine intermissione semel in die exercebantur armis. Neque enim longitudo aetatis aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed, post quanta uolueris stipendia, inexercitatus miles semper est tiro. Armaturam, quae festis diebus exhibetur in circo, non tantum armaturae, qui sub campidoctore sunt, sed omnes aequaliter contubernales cotidiana meditatione discebant. Nam et uelocitas usu ipso acquiritur corporis et scientia feriendi hostem seque protegendi, praesertim si gladiis comminus dimicetur; illud uero maius est, quod seruare ordines discunt et uexillum suum in tantis permixtionibus in ipsa prolusione comitantur nec inter doctos aliquis error existit, cum multitudinis sit tanta confusio. Ad palum quoque uel sudibus exerceri percommodum est, cum latera uel pedes aut caput petere punctim caesimque condiscant. Saltus quoque et ictus facere pariter adsuescant, insurgere tripudiantes in clipeum rursusque subsidere, nunc gestiando

V. L. 1 exercitabantur Π 2 in diem $A\mu P$ 3 in armis *uulgo ante Scr. [a.] Scr. Schw.* 4 f. p. q. u. ft. i. m. f. e. t. (tyro V) V sed postquā ita uolueris (uolueris Π) ft. inexercitatus (-of A -if Π) m. f. e. tyro (tyro A) $\alpha \Pi P$ sed continua exercitationis meditatio in ex. m. f. e. tyro (tiro D) LD sed continua inexercitationis meditatio eruditum militem reddit (sed omnia inde ab -ionis in loco *eraso*) tyro Q 5 armatura P Id circo armaturam *uulgo* 6 q. festis diebus exhib. αP_2 (*XV. saec.*) *suprascriptum est* glosa ē nō textus festis] cunctis λ in circo] idcirco ϵP 7 campi doctore $A\mu P$ campi doctores G campidoctores Π campum ducturae δ 8 discabant] sed et corporis uelocitatem subiungit λ 11 quod] ut ϵ quiddam *uulgo* 12 discant $\mu G D$ 13 comitentur λ nec] ne G ductos δ [error] Π existat $G \lambda$ 14 cum π quod $A\mu$ c] $\tilde{u}^2 G$ [uel sudibus] P uel sudet G 15 exerceri] iuniores exerceri *uulgo* percommodum] commodum δ 16 discunt *uulgo* 17 adsuescant (adsuasc. A) α tripudiantes] trepidantes ϵ 18 clipeum A rursus[que] Π

S. L. Cap. XXIII. 1 meridiem] meridiē α' omne] -em Π 8 cottidiana A 9 acquiritur Π scientia] scienda $A\mu$ 12 permixtionibus] promissionibus Π 14 multitudinis fit] multitudini fit μG 16 saltos A_1 17 ictos A_1 assuescant Π

prouolare cum saltu, nunc cedentes in terga resilire. Missilibus etiam palos ipsos procul ferire meditentur, ut et ars dirigendi et dexteræ uirtus possit ad crescere. Sagittarii uero uel funditores scopas, hoc est fruticum uel straminum fascēs, pro signo ponebant, ita ut sexcentis pedibus remouerentur a signo, ut sagittis uel certe lapidibus ex fustibalo destinatis signum saepius tangerent. Propterea sine trepidatione in acie faciebant quod ludentes in campo fecerant semper. Adsuendum est etiam, ut semel tantum funda circa caput rotetur, cum ex ea emittitur saxum. Sed et manu sola omnes milites meditabantur libralia saxa iactare, qui usus paratior creditur, quia non desiderat fundam. Missibilia quoque uel plumbatas iugi perpetuoque exercitio dirigere cogeantur usque adeo, ut tempore
 15 hiemis de tegulis uel scindulis, quæ si deessent, certe de cannis, ulua uel culmo et porticus tegerentur ad equites et quædam uelut basilicæ ad pedites, in quibus tempestate uel uentis aëre turbato sub tecto armis erudiebatur exercitus. Ceteris autem etiam hibernis diebus, si niues tantum pluuiæque cessarent, exerceri cogeantur in campo,
 20 ne intermissa consuetudo et animos militum debilitaret et corpora. Siluam cadere, portare onera, transilire fossas,

V. L. 1 missilibus (corr. ex missilibus II) II P 2 meditantur α
 [et] II 3 dextræ uulgo 5 sexcentos pedes δ 6 certis lapidibus uel f. II 8 in acie] i. a. facie A i. a. facile Giss. quod
 l. Giss. conludentes A quo ludentes M 9 semp. f. uulgo
 10 [e]mittitur π 13 missilia II iugiter δ 14 adeo] ad
 hec A ad hæc G 15 scindulis (scin≡≡dulis II scindulis G)
 Isidorus AnQ, scandulis L scandalis Q, scandalos M 18 uentis
 aëre turbato] uentis aere turbatis A u. aere turbatos M
 uentis sepe turbatis II 21 consuetudine δ animos μ II
 animos Aδ animos P animos quidem G debilitaretur δ P

S. L. 1 prouolare] peru. II resilire] resilire ε 3 accrescere II
 4 scopas] ifcopas A fruticum] fruticum A
 7 tangerent] tangerentur A 8 faciebant] fugiebant II
 9 affuefc. II ut semel] uel f. μ 16 ulua] gulua II porticos M
 17 basilice A, 18 tecto] tectu A, 19 hibernis II
 20 pluuiæque] plumbieq. M 22 honera A' transilire]
 transilire A transilire M

natare in mari siue fluminibus, gradu pleno ambulare uel currere etiam armatos cum sarcinis suis frequentissime conuenit, ut cotidiani laboris usus in pace difficilis non uideatur in bello. Siue ergo legio siue auxilia fuerint, exerceantur adsidue. Nam quemadmodum bene exercitatus miles proelium cupit, ita formidat indoctus. Postremo sciendum est in pugna usum amplius prodesse quam uires; nam si doctrina cesset armorum, nihil paganus distat a milite. XXIII. Athleta uenator auriga propter exiguam mercedem uel certe plebis fauorem cotidiana meditatione artes suas aut seruare aut augere consuevit; militem, cuius est manibus seruanda respublica, studiosius oportet scientiam dimicandi usumque rei bellicae iugibus exercitiis custodire, cui contingit non tantum gloriosa uictoria sed etiam amplior praeda, quem ad opes ac dignitates ordo militiae et imperatoris iudicium consuevit euehere. Artifices scaenici ab exercitiis non recedunt pro laude uulgi; miles sacramento lectus ab exercitio armorum uel nouellus uel iam uetustus cessare non debet, cui pugnandum est pro salute propria et libertate communi, praesertim cum antiqua sit prudensque sententia omnes artes in meditatione consistere.

Exempla adhortationum exercitiis militaris de aliis artibus tracta.

XXV. Legio autem non tantum militum numero sed etiam genere ferramentorum uincere consuevit. Pri-

Enumeratio ferramentorum uel machinarum legionis.

V. L. 3 ut a cottid. α' 4 auxilio A' CAP. XXIII. 9 athleta Mπ adleta A' adhleta L adtleta Q 11 a. f. a. f. a. angere Αμ a. f. aut f. aut agere ΠΓ a. f. (f. a. P) aut certare aut agere δP [a. f.] aut certare aut agere St. Oud. 11 confueuit] confueiscunt λ 13 bellicae] publicae Gδ publice corr. in bellicae L 14 contigit Π contigit P non t.] non solum Π 15 quemque uulgo opes ad d. s 16 scenici λ 18 exercitiis uulgo iam] etiam GδP 19 [propria] Π

S. L. 2 armator] armator Π 3 cottidiani α' (L) 5 adsidue] assidue (-ae G) A'Π quemadmodum Π cupit ita] cupidita A. CAP. XXIII. 9 uenator] uenator A. 10 faborem Π cottidiana (-e A) s 17 miles] milites α' 18 nobel-lus Π 21 sententia] -a Π

mum omnium instruitur iaculis, quae nullae loricae, nulla
 possunt scuta sufferre. Nam per singulas centurias singulas
 carroballistas habere consuevit, quibus multi ad trahendum
 et singula contubernia ad armandum uel dirigendum, hoc
 5 est undecim homines, deputantur. Hae quanto maiores
 fuerint, tanto longius ac fortius tela iaculantur. Non solum
 autem castra defendunt, uerum etiam in campo post aciem
 grauis armaturae ponuntur; ante quarum impetum nec
 equites loricati nec pedites scutati possunt hostium stare.
 10 In una autem legione quinquaginta quinque carroballistae
 esse solent. Item decem onagri, hoc est singuli per singulas
 cohortes, in carpentis bubus portantur armati, ut, si forte
 hostes ad adpugnandum uenerint uallum, sagittis et saxis
 possint castra defendi. Scafes quoque de singulis trabibus
 15 excauatas cum longissimis funibus et interdum etiam ferreis
 catenis secum legio portat, quatenus contextis isdem, sicut
 dicunt, monoxylis, superiectis etiam tabulatis, flumina sine
 pontibus, quae uadari nequeunt, tam a peditibus quam ab
 equitatu sine periculo transeantur. Habet ferreos harpa-
 20 gonas, quos lupos uocant, et falces ferreas confixas lon-
 gissimis contis, item ad fossarum opera facienda bidentes

V. L. CAP. XXV. 1 quae] quibus *Giss.* 2 sufferre] suf-
 ficere *ε Giss.* 3 carroballist. *ΓΠ*, carroballist. *ΑυδΠΠ*,
 multi *Μ, λδ* ad tr.] adprehendendum *δ* 4 [et] singula *λ*
 5 hae quanto *π'* Nam he quanto *α* Nam [h.] quanto *λP*
 6 longius] locius *A* uelocius *G* [ac fortius] *Scriuer.*
 7 [autem] *Π* 8 ante] ad *uulgo* 9 stare] obitare *uulgo*
 10 carroballist. *μP* 13 ad adpugnandum uel adpugnatum *Lang*
 ad pugnandum *εΠP* ad oppugnandum *δ* hostis — uenerit *δ*
 16 portet *Π* 17 monoxylis *ΠMQP* monoxilis *δ* mono-
 xylis *A* monoxilis *G* monoxilis *L* superiectis *uulgo* fl. q.
 f. p. u. *uulgo* 19 equitibus *λδP* harpagonas *scripsi ex*
 arpagonas *α'* arpagones *G* arpagones *π* 20 [et] *δ*

S. L. CAP. XXV. 1 nulla elorice *A* 2 centurias] -ef *A'*
 6 ac] hac *M* 7 defendunt] defundunt *α'* 8 ante qua-
 rum] antiquarum *α'* 13 uallum] ballum *α'* 14 trabibus *M*
 15 excabatas *α'* 16 hisdem *επ* 19 equitatu fine] -o
 fine *A* -of fine *M*

ligones palas rutra alueos cofinos, quibus terra portetur. Habet quoque dolabras secures ascias serras, quibus materies ac pali dedolantur atque serrantur. Habet praeterea artifices cum omnibus ferramentis, qui ad obpugnandas hostium ciuitates testudines musculos arietes uineas, ut ⁵ appellant, turres etiam ambulatorias faciunt. Verum ne singula enumerando plura dicantur, uniuersa, quae in quocumque belli genere necessaria esse creduntur, secum legio debet ubique portare, ut, in quouis loco fixerit castra, armatam faciat ciuitatem. 10

V. L. 1 rutra] rastra $G\pi$ portatur Π 2 ferra] ferrea] Π materia] π materia ε materia] P 4 expugnandas δP 5 uinea] uinea] faciunt (faciunt V) δP 6 faciant ε singula enum.] α singula numerando Π singula numerando δQ singuli enumerando L 7 in quoque *vulgo* 9 ut] et M_1 fixerint Π 10 armata A

Fl. (Flauii L) Vegeti (Vegeti M_2) Renati Viri Illustris De Re Militari Lib II Expt. Incipit ([I.] A') Lib III Feliciter Incipiunt Capitula Libri Tertii (III λ) ε Explicit Liber Secundus Incipit Liber Tertius. Tituli Libri Tertii Π Expt Liber II Int. cap. 1. III (*sine siglis* V) δ Incipiunt cap. Libri Tertii P

S. L. 1 albeo] α' 4 oppugnandas Π 5 arietes] arietes α' 6 appellant turre] appellantur res ε 8 necessaria A 10 armatam] armata A_1

LIBER III.

- I. Qui modus esse debeat exercitus.
- II. Quemadmodum sanitas gubernetur exercitus.
- III. Quanta cura providenda sint atque seruanda pab
 - uel frumenta.
- 5 IIII. Quemadmodum oporteat providere, ne sedition milites faciant.
- V. Signorum militarium quanta sint genera.
- VI. Quanta sit seruanda cautela, cum uicinis hostil mouetur exercitus.
- 10 VII. Quemadmodum flumina, quae maiora sunt, tra eantur.
- VIII. Quemadmodum castra debeant ordinari.
- VIII. Quae et quanta consideranda sint, ut intellegat utrum superuentibus et insidiis an publico beat Marte configi.
- 15 X. Quid oporteat fieri, si quis desuetum a pugna ex citum habeat uel tironem.
- XI. Quae ipso die procuranda sint, quo publica comm titur pugna.
- 20 XII. Inuestigandum, quid sentiant milites pugnaturi.
- XIII. Quemadmodum idoneus locus eligatur ad pugna
- XIII. Quemadmodum acies debeat ordinari, ut in conflic reddatur inuicta.

1 esse debet δP exercitū Π 3 fabula M_1 5 se
tionef P 13 sunt Q_1 intelligatur Π intelligantur P
14 superuentibus ex inf. 1 superuenientibus et insidiis δ sup
uenientibus inimicis insidiis Π 16 [si quis] $M_1 Q_1 L$ [quis] M_2
desuedū M_1 ad pugnam $Q[M_3]$ ad pugna L 17 tironem
18 quo cum ε (in ipsa capitis inscriptione quo) 22 d
beant — conflicto α' 23 reddantur A'

- XV. Ratio podismi, quantum spatium in acie inter singulos homines in longum uel inter singulos ordines in latum debeat custodiri.
- XVI. De equitibus ordinandis.
- XVII. De subsidiis, quae post aciem conlocantur. 5
- XVIII. In quo loco primus dux stare debeat, in quo secundus, in quo tertius.
- XVIII. Quibus remediis uirtuti uel dolis hostium resistatur in acie.
- XX. Quot generibus pugna publica committatur et quo- 10 modo etiam qui inferior numero et uiribus est ualeat obtinere.
- XXI. Viam abscedendi hostibus dandam, ut deleantur facilius fugientes.
- XXII. Quemadmodum ab hostibus recedatur, si consilium 15 displicet pugnae.
- XXIII. De camelis et catafractis equitibus.
- XXIII. Quomodo quadrigis falcatis uel elephantis in acie possit obsisti.
- XXV. Quid fieri debeat, si uel pars fugerit uel totus 20 exercitus.
- [XXVI. Regulae bellorum generales.]

1 podisimi L_1 singulos homines in longum uel inter
om. HD 3 in latum] illatum Π debet εP 6 in quo
duo in quo tres D 10 Quod Q_1 [publica] Π commi-
tatur 1 11 [qui] Π q L qui in margine L_1 12 obtinere]
obtinere [optinere D] uictoriam δ optinere $M\Pi$ 13 ascen-
dendi Π 14 facilius] facientes α 16 pugne displ. hoc loco A'
sed non in ipsa capitis inscriptione [pugne] M displicent A
17 camellis α' 19 possint ε obfistere Π Capitulationi
addunt: Incipit prologus Π Incipit Liber Tertius P Expt. cap
libri III. Incipit praefatio in libro IIII ad Theodosium D Ex-
pliciunt capitula V .

LIBER III.

Athenienses et Lacedaemonios ante Macedonas rerum
 potitos prisci locuntur annales. Verum apud Athenienses
 non solum rei bellicae sed etiam diuersarum artium uiguit
 industria, Lacedaemoniis autem praecipua fuit cura bel-
 5 lorum. Primi denique experimenta pugnarum de euenti-
 bus colligentes artem proeliorum scripsisse firmantur usque
 eo, ut rem militarem, quae uirtute sola uel certe felicitate
 creditur contineri, ad disciplinam peritiaeque studia reuo-
 carent ac magistros armorum, quos tacticos appellauerunt,
 10 iuuentutem suam usum uarietatemque pugnandi praecipe-
 rent edocere. O uiros summa admiratione laudandos, qui
 eam praecipue artem ediscere uoluerunt, sine qua aliae
 artes esse non possunt! Horum sequentes instituta Romani
 Martii operis praecēpta et usu retinuerunt et litteris pro-
 15 diderunt. Quae per diuersos auctores librosque dispersa,
 imperator inuicte, mediocritatem meam abbreviare iussisti,
 ne uel fastidium nasceretur ex plurimis uel plenitudo fidei
 deesset in paruis. Quantum autem in proeliis Lacedae-

V. L. 1 macedonē II 2 loquuntur π 3 rei publicae δ
 5 denique] namque *uulgo* de euent.] de edentibus A'
 7 sola ac [certe] felic. II 8 disciplinae λ reuocarint δP
 10 praeciperent μ II praeciperint A' praeceperint δP 11 edo-
 ceri δP o uirof] quis non hof λ 13 [sequentē] II
 14 ufum λ retinuere II 16 abbreviare II adbreuiare εδP
 18 deesset] deficeretur (*sed c i. l. er.*) II

S. L. 1 machedonaf (—e— GM) α 2 potitof] potiuf A₁
 4 lachedaemoniif M 7 uirtute] uirtutē A₁ 10 ufum]
 ufu μ 11 ammiratione II laudandof] laudanduf A₁
 14 marcii M 18 lachedemoniorum M

moniorum disciplina profuerit, ut omittam cetera, Xanthippi declaratur exemplo, qui Atilium Regulum Romanumque exercitum saepe uictorem, cum Karthaginensibus non uirtute sed arte solus ferret auxilium, prostratis exercitibus cepit ac domuit unoque congressu triumphans bellum omne con- 5 fecit. Nec minus Hannibal petiturus Italiam Lacedaemonium doctorem quaesiuit armorum, cuius monitis tot consules tantasque legiones inferior numero ac uiribus interemit. Igitur qui desiderat pacem, praeparet bellum; qui uictoriam cupit, milites inbuat diligenter; qui secundos optat 10 euentus, dimicet arte, non casu. Nemo prouocare, nemo audet offendere quem intellegit superiorem esse, si pugnet.

I. Primus liber tironum dilectum exercitiumque deprompsit, sequens legionis institutionem disciplinam- Qui modus esse
debeat exercitus. que edocuit militarem, hic tertius classicum sonat. Ideo enim 15 illa praemissa sunt, ut haec, in quibus peritia certaminum et uictoriae summa consistit, disciplinae ordine custodito et intellegerentur celerius et amplius adiuuarent.

Exercitus dicitur tam legionum quam etiam auxiliorum nec non etiam equitum ad gerendum bellum multi- 20

V. L. 1 cetera $\pi\lambda$ ceteras α ceteros *Par.* 7230 *A* uulgo xanthippi *corr.* ex xanctippi *II* xanthippi α xancthippi *L* xanctipi *G* xantippi *V* xantippi *DP* 2 atilium] attilium *D* atalium *V* [*Reg.*] *II* 3 karthaginensibus *M* kartaginienfibus *II* cartaginienfibus *AdP* cartaginienfibus λ artaginienfibus *G*, 4 solif *P* 6 annibal α 9 praepararet *L* praeparat *Q* 12 esse si pugnet] (*in L* spatio relicto inter esse et si) ϵ futurum esset si pugnet *II* esse pugnaturum *V* esse se pugnaturum *D* futurum esse pugnaturum *P*

CAP. I. 13 delectum δP 14 deprompsit *II* *GLD* deprompsit ita ut *pl* in *l.* *er.* sit *P* 15 [que edocuit militarem] δ 20 nec non etiam ϵ nec non et *II* nec non δ nec etiam *P*

S. L. 4 cepit] coepit α 7 tot] toto *M*, 8 interemit] interimit *M* 10 inbuat *II* secundof] -uf *A* 12 intellegit] -et *A*

CAP. I. 17 ordine] ordinem α

tudo collecta. Huius modus a magistris quaeritur armorum. Nam cum Xerxis et Darii et Mithridatis ceterorumque regum, qui innumerabiles armauerant populos, exempla releguntur, euidenter apparet nimium copiosos exercitus
 5 magis propria multitudine quam hostium uirtute depressos. Nam pluribus casibus subiacet amplior multitudo; in itineribus pro mole sua semper est tardior, in longiore autem agmine etiam a paucis superuentum adsolet pati; in locis autem asperis uel fluminibus transeundis propter
 10 impedimentorum moras saepe decipitur; praeterea ingenti labore numerosis animalibus equisque pabula colliguntur. Rei quoque frumentariae difficultas, quae in omni expeditione uitanda est, cito maiores fatigat exercitus. Nam quantolibet studio praeparetur annona, tanto maturius defi-
 15 cit, quanto pluribus erogatur. Aqua denique ipsa nimiae multitudini aliquando uix sufficit. Quod si casu acies uerterint tergum, necesse est multos cadere de multis et illos, qui effugerint, ut semel territos postea formidare conflictum. Veteres autem, qui remedia difficultatum experi-
 20 mentis didicerant, non tam numerosos quam eruditos armis exercitus habere uoluerunt. Itaque in leuioribus bellis unam legionem mixtis auxiliis, hoc est decem milia peditum et duo milia equitum, crediderunt posse sufficere, quam manum

V. L. 1 huius modus A'π' hic m. μP huic m. uulgo
 2 cum] et II xerxis IID xerxis 1VP≡xerxis M ferxis G
 ferxis A et M.] uel m. π' mithridatis μ mitridatis (in
 II ab alia manu scriptum in loco tum, cum librarius cod. ex-
 arabat, uacuo relicto) π mitridatis A mi≡tridatis G
 4 leguntur δ [copiosos] II 14 quantolibet δP uulgo
 studio praep.] studio separetur (-ose par- V; in P -ose in l. cr.) δP
 studiose praeparetur uulgo 14 deficit A' 15 nimia multi-
 tudine δ 16 acies casu II 18 uel[ut] δ 20 [armis] uulgo

S. L. 3 exempla releguntur] exemplar eleguntur (elig. M) α'
 4 exercitus] -of α' 6 casibus] casibus A 7 longiorem α'
 10 impedimentorum] impeditorum II 11 equisque] aequif-
 quae μ 13 uitanda] uidenda M 16 uerterint] uerterent Aμ
 18 territos] territus A₁ conflictum] conflictu II 21 ex-
 ercitus] -of α' unam] unam M

praetores uelut minores duces ad expeditionem saepe ducebant. Quod si magnae hostium copiae dicerentur, consularis potestas cum uiginti milibus peditum et quattuor equitum tamquam comes maior mittebatur. Quod si infinita multitudo ex gentibus ferocissimis rebellasset, tunc, 5 nimia necessitate cogente, duo duces et duo mittebantur exercitus cum eiusmodi praecepto: 'prouideant, ne quid respublica detrimenti capiat, consules ambo alterue'. Denique cum in diuersis regionibus, contra diuersos hostes a populo Romano annis prope omnibus pugnaretur, ideo sufficiebant militum copiae, quia utilius iudicabant non tam grandes exercitus habere quam plures, illa tamen ratione seruata, ne umquam amplior multitudo socialium auxilium esset in castris quam ciuium Romanorum.

II. Nunc, quod uel maxime prouidendum est, ^{Quemadmodum sanitas gubernetur} quemadmodum sanitas custodiatur exercitus, admodum ^{exercitus.} nebo, hoc est locis aquis tempore medicina exercitio. Locis, ne in pestilenti regione iuxta morbosas paludes, ne aridis et sine opacitate arborum campis aut collibus, ne sine tentoriis aestate milites commorentur; ne egressi tardius et calore solis 20 et fatigatione itineris contrahant morbum, sed potius in aestu,

V. L. 2 ducerentur $\pi\lambda$ 3 [peditum et quattuor] ϵ , *P* item omiserat sed statim correxit equitū in peditū atque in margine addidit et quattuor milibus equitū 5 rebellaret Π 6 necessitudine Π 7 prouideant (prouidebant *D*) π ut prouideant ϵP

8 c. ambo alterue *Kortius* c. ambo altera *A* c. ambo altero *M* c. ambo alter *G* pconfulef ambo altero λ pconfulef ambo altero *P* confulef ambo alterue alter amboue Π c. a. alter uel alt. amboue δ confulef alter amboue *Cic. Phil. 5, 19* (similiter *Gellius 1, 12*) conf. ambo uel alter amboue *Oudend.* confulum alter amboue *Schwebel.* 9 [in] ϵP 12 pluref] instructof Q_3 in *l. er.*

13 sociorum λP auxiliariumue π

CAP. II. 20 [et] calore λP t. eg. *uulgo* 21 in aestu ante lucem *scripsi ex* in aestu ante luce π in aestate luce ϵP (sed in *G* i e et at in *l. er.* et corr. a 2) aestu ante lucem *St. Schw.*

S. L. 1 ducebant] dicebant Π 2 confolarif *A*, 10 sufficiebant] sufficiebat π 11 iudicabant] iudicabunt *M* 12 exercituf] -of α' 14 efflet] effle Π

CAP. II. 16 quemammodum Π 21 fatigatione] fatigationef *M*

ante lucem coepto itinere, ad destinata perueniant; ne saeua
hieme iter per niues ac pruinās noctibus faciant aut ligno-
rum patiantur inopiam aut minor illis uestium suppetat
copia; nec sanitati enim nec expeditioni idoneus miles est,
5 qui algere compellitur. Nec perniciosus uel palustribus aquis
utatur exercitus; nam malae aquae potus, ueneno similis,
pestilentiam bibentibus generat. Iam uero ut hoc casu aegri
contubernales oportunis cibis reficiantur ac medicorum arte
curentur, principiorum tribunorumque et ipsius comitis, qui
10 maiorem sustinet potestatem, iugis quaeritur diligentia; male
enim cum his agitur, quibus necessitas et belli incumbit
et morbi. Sed rei militaris periti plus cotidiana armorum
exercitia ad sanitatem militum putauerunt prodesse quam
medicos. Itaque pedites sine intermissione imbris uel
15 niuibz sub tecto, reliquis diebus exerceri in campo uolu-
erunt. Similiter equites non solum in planis sed etiam
in abruptis et fossarum hiatu difficillimis semitis seque et
equos suos adsidue exercere iusserunt, ut nihil his in neces-
sitate proelii accidere posset incognitum. Ex quo intel-
20 legitur, quanto studiosius armorum arte docendus sit semper
exercitus, cum ei laboris consuetudo et in castris sanitatem
et in conflictu possit praestare uictoriam. Si autumnali
aestiuoque tempore diutius in isdem locis militum multi-
tudo consistat, ex contagione aquarum et odoris ipsius

V. L. 3 illif] illuc II 5 Nec] ne μ palustribz π
palus α' paludofis GI 6 ueneno similif π' ueneno similef M
uenenofis milef A uenenofis militibz G [ueneno sim.] λP
7 generant μP ut hoc casu *uulgo* ocafz α ut casu π' casu λP
ut occasu *Stewech.* hoc casu *Oudend.*; sed *uix* ut *uocabulo careri*
potest. 9 principiorumque V , principumque *corr.* ex principiorum-
que P 12 [et morbi] II 13 exercitia armorum II 19 ac-
cedere εII possit εII 20 quanto] quam λP artem *uulgo*

S. L. 1 coepto] cepto II destinata μ saeua] seua A'
seua $\mu\pi$ 3 patiantur α 5 qui algere] quialegere (quilgere I) μ
compellitur II perniciosif α 6 nam] Nec A malae]
mala A 8 cybis A 9 ipsif] ipsif II 12 cottidiana εP
15 uoluerunt] uoluerint A 18 assidue II 19 prelii II
22 conflictu] -o α autumnali aestiuo] autumnalia aestiuo
(est- M) α' 23 isdem] hisdem $\varepsilon\pi'$

foeditate uitiatibus haustibus et aëre corrupto perniciosissimus nascitur morbus, qui prohiberi non potest aliter nisi frequenti mutatione castrorum.

III. Ordo postulat, ut de commeatu pabulo frumentisque dicatur. Saepius enim penuria quam pugna consumit exercitum, et ferro saevior fames est. Deinde reliquis casibus potest in tempore subueniri, pabelatio et annonae in necessitate remedium non habent, nisi ante condantur. In omni expeditione unum est et maximum telum, ut tibi sufficiat victus, hostes frangat inopia. Ante igitur quam inchoetur bellum, de copiis expensisque sollers debet esse tractatus, ut pabula frumentum ceteraeque annonariae species, quas a provincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur et in opportunis ad rem gerendam ac munitissimis locis amplior semper modus, quam sufficit, adgregetur. Quod si tributa deficient, prorogato auro comparanda sunt omnia. Neque enim diuitiarum secunda possessio est, nisi armorum defensione seruetur. Frequenter autem necessitas geminatur et obsidio saepe fit longior, quam putaris, cum aduersarii etiam ipsi esurientes circumcidere non desinant quos fame sperant esse vincendos. Praeterea quicquid in pecore uel quacumque fruge unoque hostis inferens bellum ad victum suum poterit occupare, non solum admonitis per edicta

V. L. 2 frequenter ϵP

CAP. III. 4 commeatu pabulo frumentisque δ commeati (comeati μ) pabulo frumentis $A\mu$ commeantibus pabulo frumentisque Π commeatu pabulis frumentisque P commeatu pabuli frumentisque G 9 est et π' extet $G\mu P$ exter A telum] contractus

filium δP 10 hoc Π 11 [copiis] λ expensisque sollers] expensis fit procuratio quae sollers λ 12 tractatus] contractus Π

14 [ad rem ger.] λ 15 ^{con}agregetur Π , 19 et] si Π putatur λ 21 quicquid A_1 quicquid Π_1

S. L. 1 foeditate $A'\Pi$ uiciatibus A_1 austibus α perniciosissimus] perniciosissimus A' perniciosissimis M_1

CAP. III. 6 fame] famis $A\mu$ 7 subueniri] subuenire μ 10 victus] victu α' hostes] hostis α' 12 annonariae] annonaria A 13 provincialibus μ 14 ad rem] regem M 16 comparanda $A'\Pi$ 17 diuitiarum A 22 hostis] hosti Π

Quanta cura prouidenda erat atque seruanda pabula uel frumenta.

possessoribus sed etiam coactis per electos prosecutores ad
castella idonea et armatorum firmata praesidiis uel ad tutissi-
mas conferendum est ciuitates arguendique prouinciales, ut
ante inruptionem seque et sua moenibus condant. Repa-
ratio etiam murorum tormentorumque omnium ante curanda
est. Nam si semel hostes praeuenerint occupatos, metu
uniuersa turbantur, et quae ex aliis urbibus petenda sunt
interclusis itineribus denegantur. Sed fidelis horreorum
custodia et erogatio moderata consueuit sufficere pro copia,
maxime si ab initio procuretur. Ceterum sera parsimonia
est tunc seruare, cum deficit. In expeditionibus arduis per
capita magis militum quam per dignitates ab antiquis prae-
bebantur annonae, ita ut post necessitatem eisdem a repu-
blica redderentur. Hieme lignorum et pabuli, aestate aqua-
rum uitanda est difficultas. Frumenti uero et aceti uel uini
nec non etiam salis omni tempore necessitas declinanda, ita
ut urbes atque castella ab his militibus, qui minus prompti
inueniuntur in acie, armis sagittis fustibalis, fundis etiam et
saxis onagris ballistisque defendantur. Praecipueque uitetur,
ne aduersariorum dolo atque periuriis decipiatur prouincia-
lium incauta simplicitas. Frequentius enim commerciorum
pacificae simulatio credulis quam arma nocuerunt. Qua

V. L. 1 possessionibus A possessionibus M prosecutores G per-
secutores α' persecutores l executores π 3 urgendi π 6 hostis μ
praeuenerit μ occupatis μ II 8 fidelis horreorum Cuiacius
(teste Scr.) fidelis fors eorum A' fidelis fors eorum μ fidelibus hor-
reorum II fidelis aureorum δ P 10 procuretur uulgo 11 tum ε
deficit] defecit α' defecit G₁ ard. ex. uulgo 15 uit.
est] bitari necesse est II frumenti. Verū Aμ [et] uini [uel]
aceti uulgo 16 ita ut] itaque II 19 ballistis corr. in
ballistis II ballistris α' ballistis GLδ P ballistris Q uitetur II
Kortianus 2 uidetur μ uetetur A' cauendum uidetur δ uidetur,
in margine addito cauendum, P

S. L. 1 coactis] quoactis A₁ 2 idone^{a1} II 3 prouin-
ciales μ 4 inruptionem] inruptione α' irruptionem II
4 condant] -unt M (G₁) 6 occupatos] -ul A' 7 turbantur]
turbatur II petenda] metenda II 17 prompti A 18 sagit-
tis] sagis II, 19 onagris A'

ratione famem collecti patiuntur hostes, dispersi uero crebris superuentibus facile uincuntur.

III. Interdum mouet tumultum ex diuersis locis collectus exercitus et, cum pugnare nolit, irasci se simulat, cur non ducatur ad bellum; quod hi praecipue faciunt, qui in sedibus otiose delicateque uixerunt. Nam asperitate insoliti laboris offensi, quem in expeditione necesse est sustinere, praeterea metuentes proelium, qui armorum exercitia declinarant, ad eiusmodi praecipitantur audaciam. Cui uulneri multiplex medicina consueuit opponi. Dum adhuc se-¹⁰ parati sunt et in sedibus suis, tribunorum uel uicariorum nec non etiam principiorum ad omnem disciplinam artissima seueritate teneantur nihilque aliud nisi deuotionem moderationemque custodiant. Campicursionem, ut ipsi appellant [inspectionem armorum], assidue faciant, nullis com meatibus uacent,¹⁵ ad nomen, ad signa obseruare non desinant, ad sagittas iaciendas, ad missibilia dirigenda, ad iactandos lapides uel funda uel manu, ad armaturae gestum, ad uectes pro similitudine gladiatorum punctim caesimque feriendo multo die usque ad sudorem sunt frequentissime detinendi. Cursu²⁰ etiam et saltu ad transmittendas fossas nihilominus imbuendi. Seu mare siue fluuius uicinus est sedibus, aestiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes, praeterea siluam cadere, iter per dumos et abrupta facere, materiem dedolare, aperire

Quemadmodum oportet prouidere, ne seditionem milites faciant.

V. L. CAP. III. 7 offensi] infessi II 9 declinarant *an'* declinarunt 2 declinarent *P* declinant *uulgo* 10 dum] ut dum *δP* 12 ad] in *s* 14 app. [i. a.], *Lang* appellant inspectionem a. *sD* appellant, inspectionemque a. *IVP* 16 ad nomen et signa 1 17 missilia (corr. ex missibilia II) *II* 18 funda] fundis II [ad] arm. *δ* ad uectes] ad manus II 19 ferendos *δ* 20 sudorē ita ut sudo a 2 in loco a 1 vacuo relicto scriptum sit II 22 seu mare siue *s* seu m. seu *δP* seu cum m. siue II 24 dumosa *δP*

S. L. CAP. III. 4 nolit] nollet *Ap* 5 hii *A* 6 delicate] deligate *M* 9 audaciā *M* 13 deuotionem] deuotione II 16 assidue II 18 armaturae gestum] armatura egestum *A'* armature ictum II 20 detinendi *A*₁ 21 nihilominus *A'* inuendi 1 24 dumos] domos *μ* facere] fatere *A*₁

fossam, occupare aliquem locum et, ne a contubernalibus detrudantur, scutis inuicem obulanti-
 bus niti. Ita exercitati et eruditi in sedibus milites, siue illi legionarii siue auxiliares siue equites fuerint, cum ad expeditionem ex diuersis
 5 conuenerint numeris, aemulatione uirtutis proelium magis necesse habeant optare quam otium: nemo cogitat de tumultu, qui fiduciam de arte uel uiribus gerit. Dux autem esse debet adtentus, ut in omnibus legionibus siue auxiliis uel uexillationibus a tribunis uicariis principisque, si qui
 10 turbulenti uel seditiosi sunt milites, non pro inuidia suggerentum sed pro rerum ueritate cognoscat eosque prudentiori consilio segregatos a castris ad agendum aliquid, quod ipsis prope uideatur optabile, aut ad castella urbesque deputet muniendas atque seruandas, tanta subtilitate, ut, cum
 15 abiciuntur, uideantur electi. Numquam enim ad contumaciam pari consensu multitudo prorumpit, sed incitatur a paucis, qui uitiorum scelerumque impunitatem sperant peccare cum plurimis. Quod si ferri medicinam necessitas extrema persuaserit, rectius est more maiorum in auctores criminum uindicari, ut ad omnes metus, ad paucos poena perueniat. Laudabiliores tamen duces sunt, quorum

V. L. 1 fossas II [locum] II 2 in scutis s niti. Ita] Nifi ita II 3 ille corr. in illi A illi GδP illis l illum M [illi] II 4 fuerunt A 5 num.] locis uulgo 6 necesse habeant s necesse habent ([necesse] II) π necesse est habeant P 7 gerit] habuerit l 8 d. e. uulgo 10 suggerentum A'II suggerendum μ suggerentium δP 11 pro rerum] procerum s prudentiore δP 13 prope uid.] prouideatur (-uidebatur Q) l deputent (-ent Q; -ent V) sδP 15 uid.] existimentur δ 16 sed incitatur] sed incitantur l si decidatur V si decedatur PD [a] s 17 impunitate (imp. δ) Gδ 18 ferri αLII ferre δP fieri Q uulgo 19 est] ex II more m.] morte aliorum P 20 uindicari ut] uindicare ut L uindicarent Q, uindicare ne Q, ad p.] per paucos l 21 duces] iudices δP

S. L. 5 prelium II 6 quam otium] quāmotium (~ er.) M 7 fiduciam A l 8 attentus II 9 si] se A 10 turbulenti] tribulenti M 11 ueritate] uarietate II cognoscat A' 14 tanta] tantam II 15 contumaciam s 17 uiciorum A' impunitatem II 18 medicinam] medicina II 21 poena] pena II

exercitum ad modestiam labor et usus instituit, quam illi, quorum milites ad oboedientiam suppliciorum formido compellit.

V. Multa quidem sunt dicenda atque obseruanda pugnantibus, siquidem nulla sit negligentiae uenia, ubi ^{Signorum mili-} de salute certatur. Sed inter reliqua nihil magis ad uictoria^{rium quanta sint genera.} 5 riam proficit quam monitis obtemperare signorum. Nam cum uoce sola inter proeliorum tumultus regi multitudo non possit et cum pro necessitate rerum plura ex tempore iubenda atque facienda sint, antiquus omnium gentium usus inuenit, quomodo quod solus dux utile iudicasset per signa totus 10 agnosceret et sequeretur exercitus. Tria itaque genera constat esse signorum, uocalia semiuocalia muta. Quorum uocalia et semiuocalia percipiuntur auribus, muta uero referuntur ad oculos. Vocalia dicuntur quae uoce humana pronuntiantur, sicut in uigiliis uel in proelio pro signo 15 dicitur, ut puta 'uictoria' 'palma' 'uirtus' 'Deus nobiscum' 'triumphus imperatoris' et alia, quaecumque uoluerit dare is, qui in exercitu habet maximam potestatem. Sciendum tamen est ista uocabula cotidie debere uariari, ne ex usu signum hostes agnoscant et explorantes inter nostros uersentur inpune. Semiuocalia sunt quae per tubam aut cornu 20 aut bucinam dantur; tuba quae directa est appellatur; bucina quae in semet aereo circulo flectitur; cornu quod ex uris agrestibus, argento nexum, temperatum arte spirituque ca-

V. L. 1 exercitus *uulgo* 2 formido suppl. δP compellat α'

CAP. V. 3 dicenda Δ' discenda μII edificenda (et disc. V) δP
4 negligentiae $\mu\pi'$ negligentiae P negligentiae Δ negligentia G 9 antiquus] antiquitas II 13 [et] semiuocalia II 16 uictoriae (-a corr. in αQ) 1 19 uariari debere II 20 [et] explorantes II et exploratores *uulgo* 21 cornu] cornua ϵ 22 appellatur bucina. quae II 23 semet] f. ipsa II flectitur] f. tuba II

24 nexum (-um Q) 1 temperatū arte spiritumque ca-

S. L. 1 exercitum] exercitum II 2 oboedientiam II
compellit II

CAP. V. 11 agnosceret] agnosceretur II 18 referuntur] reperuntur II 15 in proelio] in proelia Δ 18 if] his αII
exercitum] exercito M 19 cotidie $G\mu$ 20 agnoscant Δ
21 impune II 22 tuba] turba II_1

nentis flatus emittit auditum. Nam indubitatis per haec sonis agnoscit exercitus, utrum stare uel progredi an certe regredi oporteat[, utrum longe persequi fugientes an receptui canere]. Muta signa sunt aquilae dracones uexilla
 5 flammulae tufae pinnae; quocumque enim haec ferri iusserit ductor, eo necesse est signum suum comitantes milites pergant. Sunt et alia muta signa, quae dux belli in equis aut in indumentis et in ipsis armis, ut dinoscatur hostis, praecipit custodiri; praeterea manu aliquid uel flagello more
 10 barbarico uel certe mota, qua utitur, ueste significat. Quae omnia in sedibus itineribus, in omni exercitatione castrensi uniuerſi milites et sequi et intellegere consuescant. Continuus enim usus necessarius uidetur in pace eius rei, quae in proelii confusione seruanda sit. Item mutum et
 15 commune signum est, quotiens proficiscente turba excitatus puluis ad similitudinem nubium surgit hostiumque prodit aduentum; similiter si diuisae sint copiae, per noctem flammis, per diem fumo significant sociis quod aliter non potest nuntiari. Aliquanti in castellorum aut urbium tur-

V. L. nentis flatus em. auditum *G* temperato arte spiritum quem canentis (-if *ex* -el *corr.* *P*) flatus em. auditum α *P* temperato arte spiritumque (q. *L* quae *Q*) canentis flatus em. auditum λ temperato arte spiritumque canentis flatus emittit [a.] *II* temperato arte spiritu quem c. flatus emittit auditur δ *uulgo* temperatum arte spirituque canentis [flatus] emittit auditum *Gemoll* temperatum arte spirituque c. flatus (uel flatu) emittit ruditum *Oudend.* 2 [an certe] *II* aut certe δ 3 [utrum — canere] *Lang* 5 flammulae λP tubae μDP 6 eo] et (et *Q*) εP 7 multa εII 8 in indumentis α [in] indumentis $\lambda \delta P$ [i.] in iumentis *II* [in] *II* 9 custodire λP manuali[quid] λ 10 certe mota μG certa mota *A* certe nota *II* certe mutata δP 11 in itinerib. *uulgo* in omni] et in o. λ exercitatio *II* 14 quae — seruanda $\pi \lambda$ qui — seruanda α' qui — seruandus *G* 15 excitatus] exercitatus $\lambda \pi'$ 17 diuisae sint π diuisae in *A* diuisa ei in *M* diuisae λG

S. L. 3 receptui *M* 4 uixilla *A*₁ 6 comitantes] comitantef (committantes *M*) ε 8 dinoscatur α 9 praecipit] praecipit *A* 11 castrensi] castrenſe *A*₁ 12 continuus] continuos *A*_μ 13 usus] usos *M* necessarius] necessarios *A*_μ 14 mutum] mutam *M* 18 sociis] sociis *II* 19 aut] at *II*₁

ribus adpendunt trabes, quibus aliquando erectis aliquando depositis indicant quae geruntur.

VI. Qui rem militarem studiosius didicerunt, adserunt plura in itineribus quam in ipsa acie pericula solere contingere. Nam in conflictu armati sunt omnes et hostem comminus uident et ad pugnandum animo ueniunt praeparati; in itinere minus armatus minusque adtentus est miles et superuentus impetu uel fraude subsestae repente turbatur. Ideo omni cura omnique diligentia prouidere dux debet, ne proficiscens patiatur incursum uel facile ac sine damno repellat inlatum. Primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum interualla non solum passuum numero sed etiam uiarum qualitate perdiscat, compendia deuerticula montes flumina ad fidem descripta consideret, usque eo, ut sollertiores duces itineraria prouinciarum, in quibus necessitas gerebatur, non tantum adnotata sed etiam picta habuisse firmentur, ut non solum consilio mentis uerum aspectu oculorum uiam profecturus eligeret. Ad hoc a prudentioribus et honoratis ac locorum gnaris separatim debet uniuersa perquirere et ueritatem colligere de pluribus, praeterea [sub periculo eligendum] uiarum duces ido-

Quanta ait seruanda cautela, cum uicinali hostibus monetur exercitus.

V. L. CAP. VI. 7 i. it. autem m. *uulgo* 8 superuentus impetu uel fraude subsestae δ f. i. u. fraude (*ex laudat, ut uidetur, corr.*) subsestae II superuentus impetus uel fraudes subsestae α' superuentu impetus uel fraude subsestae G superueniente impetu uel fraude [f.] 1P 9 Ideo $\epsilon\delta$ De II ideoque P 14 qualitates ϵP (*in Q f paululum dilutum uel erasum est, ad quod sine dubio referendum est signum marginale †*) compendia] syllaba con in loco eraso M per compendia 1 15 deuerticula II diuerticula ϵDP descripta μP 16 usque adeo δ itin.] in itineraria II 17 geritur *uulgo* 19 uerum] u. etiam II profecturus $\epsilon\delta$ profector II profectoris P 20 gnaris G δP gnaris II ignara $\Delta\mu$ 22 [sub periculo eligendum] Lang eligendum ϵII eligen-

S. L. 1 appendunt II trabes] trauet μ
CAP. VI. 3 afferunt II 5 conflictu] conflictu α' 6 comminus] communis II 7 attentus II 11 dampno Δ
illatum II 13 passuum] paruum Δ 14 compendia II
16 prouinciarum $\Delta\mu$ 21 debet] bibet M

neos scientesque *praecipere* eosque custodiae mancipare addita poenae ostentatione uel praemii. Erunt enim utiles, cum intellegant nec fugiendi sibi copiam superesse et fidei praemium ac perfidiae parata supplicia. Prouidendum quoque, ut sapientes exercitatusque quaerantur, ne duorum aut trium error discrimen pariat uniuersis; interdum autem imperita rusticitas plura promittit et credit se scire quae nescit. Sed cautelae caput est, ut, ad quae loca uel quibus itineribus sit profecturus exercitus, ignoretur; tutissimum namque in expeditionibus creditur facienda nesciri. Ob hoc ueteres Minotauri signum in legionibus habuerunt, ut, quemadmodum ille in intimo et secretissimo labyrintho abditus perhibetur, ita ducis consilium semper esset occultum. Securus iter agitur quod agendum hostes minime suspicantur. Verum, quia exploratores aliternis missi protectionem suspicionibus uel oculis deprehendunt et interdum transfugae proditoresque non desunt, quemadmodum occurri ingruentibus debeat, intimetur. Dux cum agmine exercitus profecturus fidelissimos argutissimosque cum equis probatissimis mittat, qui loca, per quae iter faciendum est, in progressu et a tergo, dextra laeuaque perlustrent, ne aliquas aduersarii moliantur insidias. Tutius autem operantur

V. L. tium δP eligendarum *uulgo* 1 praecipere *St.* percipere *O* custodire Π custodia *P* 2 ostentatione $\varepsilon \Pi$ contestatione *VP* constitutione *D* 3 intelligit *uulgo* ne fugiendi $A\mu$ 8 cautelae caput est $\mu G \Pi$ pantelae caput est *A* utile caput est δP ad quae (atque *V*) l. δP aue l. α ad quae loca Π ea loca per quae λ per quae loca *uulgo* 9 tutissimum (tutissimus *D*) n. i. expeditionibus $A'\pi'$ tutissimā n. i. expeditionibus *M* tutissima namque expeditio λP 10 nesciri] ab hostibus nesciri λP 12 labyrintho *P* labyrintho εV laberintho Π laberinto DQ_1 13 o. e. *uulgo* 16 suspectionibus *DP* suspectionibus *V* 17 proditoresque δP proditores que *A* proditores quae *M* proditores qui $G\lambda$ proditores[que] Π 20 per qua $A\mu$

S. L. 2 poenae] pene *M* pene Π 7 promittit] promittet *A* credit] credet *A* 9 profecturus] profecturus A_1 12 quemadmodum Π item statim 19 argutissimosque] argutissimos qui A_1 22 tutius] totius $\alpha \Pi$

exploratores noctibus quam diebus. Nam quodammodo ipse
 sui proditor inuenitur cuius speculator fuerit ab aduersariis
 comprehensus. Primi ergo equites iter arripiant, deinde
 pedites, impedimenta sagmarum calones uehiculaque in medio
 conlocentur, ita ut expedita pars peditum et equitum sub-
 sequatur. Nam ambulantibus interdum quidem a fronte,
 sed frequentius a tergo superuentus infertur. A lateribus
 quoque pari armatorum manu impedimenta claudenda sunt;
 nam insidiatore transuersos frequenter incursant. Illud
 tamen praecipue seruandum est, ut ea pars, ad quam hostis
 uenturus creditur, obpositis lectissimis equitibus et leui
 armatura necnon etiam peditibus sagittariis muniatur. Quod
 si undique circumfunduntur inimici, undique debent prae-
 parata esse subsidia. Ne uero repentinus tumultus am-
 plico noceat, ante commonendi sunt milites, ut parati sint
 animo, ut arma in manibus habeant: in necessitate subita
 conterrent, prouisa non solent esse formidini. Antiqui dili-
 gentissime praecauebant, ne a calonibus interdum uulne-
 ratis interdum timentibus et sagmarum clamore pauefactis

V. L. 3 deinde] inde ε 4 sagmarū calonūq; II 6 N. amb.
 [int. q.] a fronte [sed] frequenter II 9 insidiatoreſ trans-
 uerſoſ frequenter incurſant II inf. transuerſuſ fr. expulſat δ;
 hanc lectionem correctione et additamento marginali ad 1 codi-
 cum scripturam (impulſant P) reuocauit P inf. in alio loco in-
 pulſant transuerſoſ frequenter incurſa (-a^{nt} G) α inf. in alio loco
 impulſant transuerſoſ frequenter incurſant 1 infid. in alio loco
 impulſant transuerſo frequenter incurſu (inſerendum fuſt alii poſt
 infid.) Edit. Colon. 1524. 10 tamen] quoque uulgo hoſteſ
 uenturoſ (-o A) α' II 12 muniantur II 13 [circum]fundun-
 tur II 16 i. n. ſubita conterrent δ i. n. ſ. quae conterrent ε

i. n. ſ. quae terrent uulgo Neneceſſitate (L; . neceſſ. Q) ſubita
 conterreantur (-terrantur Q) 1 ne neceſſitate ſubita conſternan-
 tur II in neceſſitatem ſubita quae terrent P₁ ne neceſſitatem ſ.
 q. terreantur P₂ 17 prouiſa. Non (non Q) III 18 ne a cal. II

S. L. 1 quodammodo] quodadmodo α' 2 proditor] pro-
 detur M proditor A₁ 3 comprehenſuſ II 4 impedim. II
 uehicula] ulehicula M ulehicula A₁ 5 impedim. II 11 oppo-
 ſitiſ MII 17 antiqui] antiq. M diligentiffime] diligen-
 tiſſimi A₁ 18 calonibuſ] colonibuſ α' 19 pauefactiſ α'

pugnantes milites turbarentur, ne dispersi longius aut conglobati amplius quam expedit impedirent suos hostibusque prodessent. Et ideo ad exemplum militum etiam impedimenta sub quibusdam signis ordinanda duxerunt. Denique
 5 ex ipsis colonibus, quos galiarios uocant, idoneos ac peritos usu legebant, quos non amplius quam ducentis sagmariis puerisque praeficerent. Hisque uexilla dabant, ut scirent, ad quae signa deberent impedimenta colligere. Sed propugnatores ab impedimentis laxamento aliquo diuiduntur,
 10 ne constipati laedantur in proelio. Ambulante exercitu, ut locorum uarietas euenerit, ita defensionis ratio uariatur. Nam in campis patentibus equites magis solent inpugnare quam pedites; at uero in locis siluestribus uel montuosis siue palustribus pedestres magis formidandae sunt copiae.
 15 Illudque uitandum, ne per negligentiam aliis festinantibus aliis tardius incedentibus interrumpatur acies aut certe tenuetur; continuo enim hostes interpellata peruadunt. Praeponendi ergo sunt exercitatissimi campidoctores uicarii uel tribuni, qui alacriores retardent et pigrius incedentes ad-
 20 celerare compellant. Nam qui multum praecesserint, superuentu facto non tam redire quam effugere cupiunt. Qui uero extremi sunt, deserti a suis ui hostium et propria

V. L. 1 [pugnantef] *uulgo* disperfi] diuerfif II 2 fuof A'1 DP fuif MIV 5 galiariof II galiariaf ε galeariof DP galeriof V (cf. I, 10) 6 duocentif A duocenti M [agm.] sagittariif II Q 7 praeficerent π praefacerent ([prae] Q) ε 8 ad quae GDL atque Q₁P₁ V ad quē II ad qual' α' signa deberent] designarent V 9 aliquo] aliqui II 10 in proelio. Amb. St. in proelio (-um V) amb. O 11 uarietur *uulgo* 14 formidandi α' 15 Illud quoque u. *uulgo* 16 [aliif festinantibuf] II intercedentibuf ε interrumpentur — tenuentur λ 17 interpellata V Oudend. post edit. Rom. Bonon. inter prolata α' interplorata λ interpolata GIIDP *uulgo* Praeponendi ε premonendi II interponendi δP *uulgo* 19 [re]tardent *uulgo* 22 ui] uī (er.) VQ uif II

S. L. 2 impedirent II 3 imped. II et ita postea 5 colonibuf] colonibuf M idoneof M 7 uexilla] uixilla α' 12 inpugnare II 17 peruadunt] peruadum M 19 accelerare GI 20 conpellant μ

desperatione superantur. Sciendum etiam, quod aduersarii in his locis, quae sibi oportuna intellegunt, subsessas occultius conlocant uel aperto Marte impetum faciunt. Sed ne secreta noceant, ducis praestat industria, quem omnia prius conuenit explorare; deprehensa uero subsessa, si ⁵ circumueniatur utiliter, plus periculi sustinet, quam parabat inferre. Aperta autem uis si praeparetur in montibus, altiora loca praemissis sunt praesidiis occupanda, ut hostis, cum aduenerit, reperiatur inferior nec audeat obuiare, cum tam a fronte quam supra caput suum cernat armatos. ¹⁰ Quod si angustae sunt uiae, sed tamen tutae, melius est praecedere cum securibus ac dolatoriis milites et cum labore uias aperire, quam in optimo itinere periculum sustinere. Praeterea nosse debemus hostium consuetudinem, ¹⁵ utrum nocte an incipiente die an hora reficiendi lassissimam superuenire consueuerint, et id uitare, quod illos facturos putamus ex more. Iam uero utrum peditibus an equitibus, utrum contatis an sagittariis amplius ualeant, utrum numero hominum an armorum munitione praecellant, scire nos conuenit et ordinare quod nobis utile, illis docetur ²⁰ aduersum, tractare quoque, per diem an per noctem iter expediat inchoari, quanta locorum interualla sint, ad quae cupimus properare, ne aestate aquae penuria obsit eun-

V. L. 2 [in] his locis δ subsessa δP occultos V
 4 praestet δP quem *uulgo* quae AI quae (quae Q) μ qua G
 cui δP 8 praemissis \bar{I} DPG , praemissis $A1$ praemissis (-missi G)
 sunt $MGII$ praemissis (\bar{I} *er.*) V 10 tam] eo δ quam] quem δ
 caput] apud δ armatos] -tum δ 12 praecedere *uulgo* Förster
 praecidere O dolator.] dolabris *uulgo* cum laboribus ϵ
 15 an π aut G ad α' [a. b. r.] λ 16 consueuerint δ 22 in-
 choare δ ad quae $MQG\delta PA_2$ ad quae II ad quae (\bar{I} *er.*) L
 atque A_1 23 properare] peruenire δP

S. L. 1 desperatione] disperatione $A\mu$ 2 occulsi M
 3 conlocant GI conlocat α' collocant II 9 repperiatur $A\mu$
 12 dolatoriis II 13 apperire μ (a \equiv perire G) 15 lassissimam
 lassissimam α' 17 ex more] et more α' 18 ualeant] ualeat ϵ
 23 ne aestate] aestate M aquae] a \equiv que A

tibus, ne hieme difficiles aut inuiaae occurrant paludes maioresque torrentes et impedito itinere circumueniatur exercitus, priusquam ad destinata perueniat. Vt nostra commoditas est sapienter ista uitare, ita, si aduersariorum
 5 imperitia uel dissimulatio occasionem nobis dederit, non oportet omitti, sed explorare sollicitè, proditores ac transfugas inuitare, ut, quid hostis moliat in praesenti uel in futurum, possimus agnoscere, paratisque equitibus ac leui armatura ambulantes eosdem uel pabula uictumque
 10 quaerentes inproviso terrore decipere.

Quemadmodum flumina, quae maiora sunt, transeantur.

VII. In transitu fluuiorum grauis molestia neglegentibus frequenter emergit. Nam si aqua uiolentior fuerit aut alueus latior, impedimenta pueros et ipsos interdum ignauiores solet mergere bellatores. Ergo explorato uado
 15 duae acies equitum electis animalibus ordinantur interuallis competentibus separatae, ut per medium pedites et impedimenta transeant. Nam acies superior aquarum impetum frangit, inferior qui rapti subuersique fuerint colligit atque transponit. At cum altior fluctus nec peditem nec equitem
 20 patitur, si per plana decurrat, ductis multifariam spargitur fossis diuisusque facile transitur. Nauigeri uero amnes stilis fixis ac superpositis tabulatis peruii fiunt uel certe tumultuario opere colligatis inanibus cupis additisque trabibus transitum praebent. Expediti uero equites fascies de

V. L. 3 Vt enim n. *uulgo* 6 explorare sollicitè, proditores : explorare f. prodi]tores II explorare soleat uerum δ exploratores sollicitè proditores P 8 in futuro π 9 eisdem] eisdam L₁ eos clam L₂ Q CAP. VII. 13 latior] altior A impedim. et pueros λ 16 pedites [et] imped. II peditum et impedimenta δ
 19 n. e. n. p. *uulgo* 22 stilis π hastilis α astilis λ
 23 colligatis] alligatis λ 24 fascies] fasciculos δ

S. L. 1 difficilis] difficilis α 2 impedito λ impedimento G 6 omitti] committi II 7 molitur] moratur II 8 possumus] possemus α 10 decipere] deciperent α
 CAP. VII. 11 negligentibus A 13 aut] ut A alueus] albeus M aluius A₁ impedimenta II 14 ignauiores] ignauiores M 16 competentibus II impedimenta MII 18 colligit] collegit A₁ 19 fluctus] flucti A₁ equitem] equitum M 23 trauius A μ

cannis aridis uel ulua facere consueuerunt, super quos loricas et arma, ne uidentur, inponunt; ipsi equique natando trans-eunt colligatosque secum fascies pertrahunt loris. Sed commodius repertum est, ut monoxyllos, hoc est paulo latiores scafulas ex singulis trabibus excauatas, pro genere ligni et subtilitate leuissimas, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clauis ferreis praeparatis. Ita absque mora constructus pons et funibus, qui propterea habendi sunt, uinctus lapidei arcus soliditatem praestat in tempore. Festinanter aduersarii ad transitus fluminum insidias uel super-uentus facere consueuerunt. Ob quam necessitatem in utraque ripa conlocantur armata praesidia, ne alueo interueniente diuisi obprimantur ab hostibus. Cautius tamen est sudes ex utraque parte praefigere ac sine detrimento, si qua uis inlata fuerit, sustinere. Quod si pons non tantum ad transitum sed etiam ad recursum et commeatus necessarius fuerit, tunc in utroque capite percussis latoribus fossis aggereque constructo defensores milites debet accipere, a quibus tamdiu teneatur, quamdiu locorum necessitas postulat.

V. L. 1 conuerunt $\mu\delta$ 2 ne uidentur $A'V$ ne utentur M ne dentur Π_1 ne uidentur D ne uidentur P ne uidentur L ne uidentur (sed postremum e in l. er.) Q ne ledentur Π_2 ipsi equique A ipsi equique G ipsi aequiquae M ipsi equi qui Π ipsi aequitibus qui V ipsi aequitibus D ipsi aequites (tel a 2 in l. er.) quos (2 deletum uult) P ipsi equi [q.] 1 3 colligatosque $\pi\lambda$ collegatosq. M collegatisq. A' lorif *Steweck. Lipowsky* (v. germ. a. 1827) focif $\alpha\Pi D$ focif VP *Oudend. Hillenbrandius* (*Appul. I, 38*) focii 1 sarcinif (ante-cedente colligatisque) *ed. Col. 1524*, sed in margine (colligatosque —) ad focif comm.] commodi huius Π 4 monoxyllos $M\Pi P$ monoxyllos Q monoxillos LD monoxillas V mox noxyllos A' 6 leuissima δP 7 pariter clauisque Π 8 et fun.] ex funibus Π habendi sunt] habendis ut his 1 9 praestet $G\lambda$ praestat. In M festinanter s (sed in l. er. a 2) festinantur Π sed instantes VP sed stantes D 11 conuerunt δP 16 etiam [ad] recursum $\alpha\Pi$ 18 [debet] s

S. L. 1 ulua] gulua Π 2 imponunt Π 3 commodius] cum modius] MQ_1 5 traibus $A\mu$ 9 soliditatem] soliditate M 12 collocantur Π 13 obprimantur Π obprimantur A opprimantur G_1 opprimantur μ 14 illata Π 17 percussis] percussis A 17 aggere] agere M 18 a quibus tam] a quibusdam A_1

Quemadmodum
castra debeant or-
dinari.

VIII. Consequens uidetur, itineris obseruatione descripta, ad castrorum, in quibus manendum est, uenire rationem. Non enim belli tempore ad statiuam uel mansionem ciuitas murata semper occurrit, et incautum est
5 plenumque discriminis exercitum passim sine aliqua munitione considerare, cum militibus ad capiendum cibum occupatis, ad munera facienda dispersis facile nectantur insidiae; postremo noctis obscuritas, necessitas somni, pascentium equorum dispersio occasionem superuentibus praestat. In
10 metandis castris non sufficit locum bonum legere, nisi talis sit, ut alter eo non possit melior inueniri, ne utilior praetermissus a nobis et ab aduersariis occupatus adportet incommodum. Cauendum quoque, ne per aestatem aut mor-
bosa in proximo aut salubris aqua sit longius, hieme, ne
15 pabulatio desit aut lignum, ne subitis tempestatibus campus, in quo manendum est, soleat inundari, ne sit in abruptis ac deuiliis et circumsedentibus aduersariis difficilis praestetur egressus, ne ex superioribus locis missa ab hostibus in eum tela perueniant. Quibus caute studioseque
20 prouisis, pro necessitate loci uel quadrata uel rotunda uel trigona uel oblonga castra constitues, nec utilitati praeiudicat forma, tamen pulchriora creduntur quibus ultra latitudinis spatium tertia pars longitudinis additur. Ita autem

V. L. CAP. VIII. 3 statiuam ε *IVP* stadium *D* statiuam *uulgo*
[uel] *Oudend.* 4 ciuitatis muratae Π 6 confidere Q
confiderare P occupatis aut ad δP 10 legere] elegere P ,
eligere DP , 11 melior non possit Π 12 ab aduers. $\lambda \delta P$
ad aduers. Π [ab] adu. α (in *G* supra lineam prima fortasse
manu ab additum est) 13 Cauendum quoque] Cauendum-
que Π morbosa in] morbus δ 14 aut] fit aut Π 15 ne α
de (De Q) ε 16 inundare δ [in] abruptis V [in] abruptis
17 deuiliis (deniis D) et $\varepsilon \delta P$ deuiliis ut Π d. ne *uulgo*
20 uel — uel — uel] siue — siue — siue δP 21 constitu-
tues δ constituent εIIP constituent A , constituentur *Giss.*
praeiudicat. Forma *MILL* 22 ultra lati[tudin]is — longi[tudin]is δ

S. L. CAP. VIII. 12 apportet Π 13 aestatem] statem M
16 abruptis] abruptis Π 23 longitudinis additur] longi-
tudinis additis additur α

ab agrimensuribus podismum mensurae colligi oportet, ut ad quantitatem concludatur exercitus. Nam propugnatores angusta constipant et ultra quam convenit latiora diffundunt. Tribus autem modis definiunt castra muniri posse. Primum in unius noctis transitum et itineris occupationem⁵ leuiorem, cum sublatis caespites ordinantur et aggerem faciunt, supra quem ualli, hoc est sudes uel tribuli lignei, per ordinem digeruntur. Caespes autem circumciditur feramentis, qui herbarum radicibus continet terram, fit altus semissem, latus pedem, longus pedem semis. Quod si terra¹⁰ solutior fuerit, ut ad similitudinem lateris caespes non possit abscidi, tunc opere tumultuario fossa percutitur, lata pedes quinque, alta tres, cui intrinsecus agger excrecit, ut sine metu securus requiescat exercitus. Statua autem castra aestate uel hieme, hoste uicino, maiore cura¹⁵ ac labore firmantur. Nam singulae centuriae, diuidentibus campidoctoribus et principiis, accipiunt pedaturas et, scutis uel sarcinis suis in orbem circa propria signa dispositis, cincti gladio fossam aperiunt latam aut nouem aut undecim

V. I. 4 tribus a. m. d. c. m. p. δP tref (trif M) a. modus (corr. in -of M ; modus Π) definiunt (diff. Π) fosse (fossae G) $\alpha \Pi$ tref a. modus efficiunt (efefic. L) fossas λ 5 transitu ΠQ_2 occupationem leuiorem δ occupatione leuiorem ($\tilde{\epsilon}$ A) α occupatione leuiore $\Pi \Pi P$ 10 semissem latus pedem longus pedem semis α f. latus [p. l.] ped. semis Π semis pedem latus p. longus p. f. δP semisse p longu pedē semis L pedem semissem p longum^{et} pedem semis Q 12 abscindi uulgo percutitur $\alpha \Pi$ percutitur L percircuitur Q perducitur δP praeducitur *Lipsius Oud.* 13 alta pedes tref δ a. p. ΠP cuius uulgo accrescit Π 17 campidoctoribus Π scutis et sarc. P sc. ac f. uulgo 18 circa propria signa dispositis $A'VP$ c. p. f. depositis D c. signa pprioribus positis Π circa propria signatis positis M circa propriam signatis et dispositis λ 19 cincti] cuncti A'

S. L. 1 agrimensuribus] agrimefforibus α colligi] collegi ϵ quantitatem] -e Π 6 aggerem] aggere Π 7 ualli] balli Π tribuli Π 8 caespes] cespis A caespis M cespis λ 9 qui] quae α 11 solucior M ad similitudinem] a f. M caespes] cespes μ 15 maiore cura M 18 orbem] urbem α 19 aperiunt] aperiant Π

aut tredecim pedibus uel, si maior aduersariorum uis me-
 titur, pedibus decem et septem, — imparem enim nume-
 rum obseruari moris est —; tunc saepibus ductis uel inter-
 positis stipitibus ramisque arborum, ne terra facile dilabatur,
 5 agger erigitur; supra quem ad similitudinem muri et pinnae
 et propugnacula componuntur. Opus uero centuriones de-
 cempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit ali-
 cuius ignauia, et tribuni circumeunt nec ante discedunt
 qui strenui sunt, quam fuerint uniuersa perfecta. Ne
 10 tamen aliquis superuentus laborantibus fiat, omnes equites
 et pars peditum, quae non operatur, priuilegio dignitatis
 ante fossam in procinctu armata consistit et ingruentes
 repellit inimicos. Prima igitur signa locis suis intra castra
 ponuntur, quia nihil est uenerabilius eorum maiestate mili-
 15 tibus, duci praetorium eiusque comitibus praeparatur, tri-
 bunis tabernacula conlocantur, quibus per contubernales
 deputatos ad munera aqua lignum et pabula ministrantur.
 Tunc pro gradu legionibus et auxiliis, equitibus et pedi-
 tibus loca, in quibus papiliones tendant, deputantur in
 20 castris, ac de singulis centuriis quaterni equites et quaterni
 pedites excubitu noctibus faciunt. Et quia impossibile

V. L. 1 metuetur $\alpha\pi$ 2 X et VII L XVII QD XVIII P
 decem et septem uel nouem St. Schw. 3 obseruare δ tum
 (dum ex corr. Q) ϵP 4 stipitibus II V L P stipibus G D stipibus
 exigua lacuna quae A stipib. q. M dilabatur] corr. in dilabe-
 tur II delabatur P 5 Agger igitur M II agger erigitur P
 super uulgo 6 opus uero π opus α hoc opus λ op. uero corr. in
 opus hoc P decempedis V decem pedes $\epsilon IIDP$ 7 aut errau-
 erit $\mu\pi$ aut terraberit A' aut eruerit Lipsius 8 et] id δP id
 etiam uulgo 12 et — repellit π et — repellit α ut — repellat λ
 15 duci praetorium eiusque comitibus (cōm. M) p. $\alpha\pi$ deinde
 praetorium [e. c.] p. λ deinde duci pr. eiusq. c. pr. uulgo tri-
 bunis $\alpha\pi$ hinc tribunis λ A tribunis D ac tribunis VP munia
 uulgo 18 equitibus] et equitibus π 20 quaterni et equites A'

S. L. 1 uif] uif II 2 inparem μ 3 sepibus α 6 com-
 ponuntur II 7 metiuntur] mentiuntur II foderit] foderet
 (foederet M) ϵ 10 aliquif] aliquos α' superuentus] super-
 uentus A μ fiat] superfiat II 12 fossam] fossa II in pro-
 cinctu] in procincto (procincto Q) ϵ in procinctum II 14 bene-
 rabilis π 21 impossibile II

uidebatur in speculis uigilantes singulos permanere, ideo in quattuor partes ad clepsydram sunt diuisae uigiliae, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit uigilare. A tubicine omnes uigiliae committuntur et finitis horis a cornicine reuocantur. Idoneos tamen tribuni et 5 probatissimos eligunt, qui circumeant uigilias et renuntient, si qua emerferit culpa, quos circumitores appellabant; nunc militiae factus est gradus et circitores uocantur. Sciendum tamen est equites extra uallum nocturnas excubias facere debere. Per diem autem castris positis, alii mane alii post 10 meridiem propter fatigationem hominum equorumque agrarias faciunt. Inter praecipua conuenit ducem prouidere, siue in castris siue in ciuitate consistat, ut animalium pascua, subuectio frumenti ceterarumque specierum, aequatio lignatio pabulatio secuta ab hostium reddatur incursu. Quod 15 aliter non potest euenire, nisi per loca idonea, qua nostrorum ambulat commeatus, praesidia disponantur, siue illae ciuitates sint siue castella murata. Quod si non reperitur antiqua munitio, oportunis locis circumdata maioribus fossis tumultuaria castella firmantur. Nam a castris diminutiuo 20 uocabulo sunt nuncupata castella. Intra quae in agrariis aliquanti pedites equitesque degentes tutum iter commean-

V. L. 1 in sp. per totam noctem uigilantes *uulgo* 2 clepsydram α L clepsydrā (r fortasse a 1) Q clepsidra II clepsidrā P clepsedrā uel depedrā V cleps foramen membranae drā D 4 [A] tubicines omnes uigilię cōmittantur LP tubicines o. uigilię cōmittentur Q 5 [a cornicine] R. M. tribuni ε VP tribunif corr. in tribunof II tribunof D 6 uig. circ. *uulgo* 7 circuitores *uulgo* 7 circumituros V Nunc] Item II 8 et] quof II circuitores] certiores δ Sciendum tamen quod milites extra ballum n. exc. facere debere II 9 excub.] uigilias δ P 11 agrarias] angarias (-of Q) ε 13 conficit Q in Par. 6503 a non satis genuinum est 18 sunt ε P 20 firmentur II 21 cal[tella f. — nuncupata cal]tella V [quae] V in agrariif] in agrais A in angariif A₂

S. L. 6 circumeant M 7 si qua emerferit] si que (que G) merferit α 10 post meridiem M 18 repperitur α' G₂ 21 nuncupata M 22 tutum] totum A'

tibus praestant. Difficile enim hostis ad ea loca audet adcedere, in quibus a fronte et a tergo nouit aduersarios commorari.

Quae et quanta
consideranda sint,
ut intellegatur,
utrum superuenti-
bus et insidiis an
publico debeat
Marte configi.

VIII. Quisquis hos artis bellicae commentarios ex probatissimis auctoribus breuiatos legere dignabitur, quam primum rationem proelii depugnandique cupit audire praecepta. Sed conflictus publicus duarum aut trium horarum certamine definitur, post quem partis eius, quae superata fuerit, spes omnes intercidunt. Ideo omnia ante cogitanda sunt, ante temptanda, ante facienda sunt, quam ad ultimum ueniat abruptum. Boni enim duces non aperto proelio, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper adtemptant, ut integris suis, quantum possunt, hostes interimant uel certe terreant, in qua parte quae necessaria admodum sunt ab antiquis reperta perscribam. Praecipua ars et utilitas ducis est, ut adhibitis ex uniuerso exercitu scientibus belli et sapientibus uiris de suis et hostium copiis saepius tractet, omni, quae plurimum nocet, adulatione summotam, utrum maiorem numerum pugnatorum ipse an hostes habeant, utrum ipsius an aduersariorum homines magis armati sint et muniti, qui magis exercitati, qui sint in necessitatibus fortiores. Quaerendum etiam, utra pars

V. L. 1 audeat ϵ 2 et a f. *uulgo*

CAP. VIII. 5 dignabitur] conatur Π 6 rat.] legem *uulgo* 7 aut] uel *uulgo* 8 difinitur Q finitur Π postquam λ *uulgo* 9 fuerat Π spes omf (omnes GP) intercidunt (intercedunt α' interced. corr. in intercid. Q) ϵP spes omf (omf Π omnis δ) intercidit π' sed in D intercidit ita exanatum est, ut illud exemplum, quo librarius est usus, intercidunt praeuisse uideatur 10 cogitanda [sunt] Π fac. [f.] *uulgo* 11 aperto Marte proelium δP 12 [ex] occulto Π 13 integris suis] $A' \delta P$ in tergis suis μ imparatos (ex -ul) Π quanto D quantos $\Pi V P$ possint *uulgo* interim.] interficiant Π 14 uel certe *Lang* certe uel O quae $\pi \lambda$ qua α' qua G 15 perfer.] describam δP 22 quaerend.] q. est δ

S. L. 2 accedere $\mu \Pi$

CAP. VIII. 7 conflictus publicus] conflictus publicus α' 8 partis] patris A_1 11 abruptum] abruptum Π 20 hostes] hostis Π 21 exercitati qui] exercitatus A exercitatus. M

equites, utra pedites habeat meliores, sciendumque in pedibus uel maxime consistere robur exercitus; et inter ipsos equites, quis contatis, quis sagittariis antecedit, quis plures loricas induat, quis utiliores equos adduxerit; postremo loca ipsa, in quibus pugnandum est, utrum inimicis an nobis uideantur adcommoda; — nam si equitatu gaudemus, campos debemus optare, si pedite, loca eligere angusta, fossis paludibus uel arboribus impedita, et aliquotiens montuosa —; cui magis uictus abundet aut desit; nam fames, ut dicitur, intrinsecus pugnat et uincit saepius sine ferro. Vel maxime autem tractandum est, utrum expediat necessitatem protrahi an celerius dimicari; interdum enim sperat aduersarius expeditionem cito posse finire et, si dilatus fuerit in longum, aut penuria maceratur aut desiderio suorum reuocatur ad propria aut nihil magnum faciens per desperationem abire compellitur. Tum fracti labore et taedio plurimi deserunt, aliquanti produnt, aliquanti se tradunt, quia aduersis rebus rarior fides est et nudari incipit qui copiosus aduenerat. Ad rem pertinet, qualis ipse aduersarius uel eius comites optimatesque sint, nosse, utrum temerarii an cauti, audaces an timidi, scientes artem bellicam uel ex usu an temere pugnantes; quae gentes cum

V. L. 1 equites utra pars pedites 2 [uel] maxime 3 quis *uulgo* qui O quis *uulgo* qui πG^1 q; (q. M) α' 4 induat] habet II inducat V 5 loca [ipsa] II 7 pedite $\lambda \delta P$ pediti 15 peditu II eligere deuemus a. II 9 aut $\alpha' II$ au λG an desit δP 10 utrinsecus *Scr.* sine f.] quam ferrum extrinsecus 11 [uel] maxime 14 dilatus IVP delatus α delata 1 ptelatus D dilata *uulgo* 16 tunc *uulgo* 18 aduersariis δP aduersariis 1 et] ut e 19 pertinet] p. nosse II 20 [optimates] qui sint δP [nosse] II 21 an cauti] aut (aut Q) μP 22 uel ex usu an temere p. π uel ex usutemere (-timere A_1 ; in G corr. in uel ex usu temere) p. α uel non ex usu [a. t. p.] 1 an non ex usu an t. p. St. an non uel ex usu an tem. p. *Oud.* an ex uf. t. p. *uulgo* quae (q. M)

S. L. 2 robor A' 3 antecedit at A 6 adcommoda] scommoda II equitatu] equitato α' equitatu II 8 impedita MII 9 habundet A' 10 famel] famis α' 16 desperationem e habere A compellitur II fracti A 19 qualis] quales A_1 20 aduersariis] -of α' 21 artem] artes artem α'

his fortes, quae ignavae sint; nostra auxilia cuius fidei
 quarumque sint virum; quos animos illius copiae, quos
 habeat noster exercitus; quae pars sibi magis victoriam
 repromittat. [Eiusmodi enim cogitationibus virtus augetur
 5 aut frangitur. Desperantibus autem crescit audacia adhortatione ducis et, si nihil ipse timere videatur, crescit animus, si ex insidiis vel occasione aliquid fortiter feceris, si hostibus adversae res coeperint evenire, si vel infirmiores aut minus armatos ex inimicis potueris superare.]
 10 Cavendum enim est, ne dubitantem formidantemque exercitum ad pugnam publicam aliquando producas. Interest, utrum tirones an veteres milites habeas, et utrum ante breve tempus in expeditionibus fuerint an annis aliquot in pace durarint; nam pro tironibus accipiendi sunt qui
 15 pugnare longo tempore desierunt. Sed cum legiones auxilia vel equites ex diversis adveniant locis, dux optimus et separatim singulos numeros per tribunos electos, quorum scitur industria, ad omnia genera exercere debet armorum et post in unum collectos quasi depugnatos conflictu
 20 publico exercebit ipse saepius temptabitque, quid artis

V. L. gentes cum h. fortes quae ign. sint α' π' fortes gentes an ignavae (-e Q) sint λ quae g. cum his f. quaeue i. f. G q. g. c. h. f. quaeue ignave [f.] P q. g. c. his, fortes an ignavae Oud.

3 habeat n. e. GP debeat n. (sit A₁) e. α' debeat n. ex. sperare λ 4 [Eiusmodi — superare] Gemoll 7 fecerit — (9) potuerit — (11) producat — (12) habeat II 8 [si] hostibus λ 10 enim] autem vulgo 11 ad publicam pugnam π 12 [et] vulgo [utrum] λ et] sed ϵ 13 an annis aliquot (-od V) i. p. durarint (duraverint II) IV an annis aliquot i. p. durarent α' a.

p annis (annis Q) aliquot i. p. durarent λ a. annos aliquot i. p. durarint (-ent G) GP an durarint in pace aliquot annis D 16 optimus (obt. Q) O optimus Scr. Schw. 17 delectos II vel electos δ 18 omni genere δ P 19 depugnaturus P 20 exercebit ipse saepius temptabitque sine interpunctione Lang exercebit (-at M). Ipse etc. O exercebit ipse. Saepius etc. Scr. Schw. tempta-

S. L. 2 virum] virtus II 3 pars sibi] pars ibi α 5 audacia μ adhortatione μ 6 animis II 7 occasione] occasionē M 8 coeperint] ceperint II 11 publicam II 13 breve] brevē II 16 adveniant] advenit M

possint habere, quid uirium, quemadmodum sibi ipsi consentiant, utrum ad tubarum monita, ad signorum indicia, ad praecepta uel nutum suum diligenter obtemperent. Si errant in aliquibus, exerceantur atque doceantur, quamdiu possint esse perfecti. Si uero in campicursione, in sagittando, in iaculando, in ordinanda acie ad plenum fuerint eruditi, ne sic quidem temere sed occasione capta ad publicam ducendi sunt pugnam; sed ante minoribus proeliis inuendi. Dux itaque uigilans sobrius prudens, tamquam de ciuili causa inter partes iudicaturus, adhibito consilio de suis et aduersarii copiis iudicet. Et si multis rebus superior inuenitur, opportunum sibi non differat inire conflictum. Si uero aduersarium intellegit fortio-rem, certamen publicum uitet; nam pauciores numero et inferiores uiribus superuentus et insidias facientes sub bonis ducibus reportauerunt saepe uictoriam.

X. Omnes artes omniaque opera cotidiano usu et iugi exercitatione proficiunt. Quod si in paruis uerum est, quanto magis decet in maximis custodiri. Quis autem dubitet artem bellicam rebus omnibus esse potio-rem, per quam libertas retinetur et dignitas, propagantur prouinciae, conser-

V. L. bitque quid *V* temptauit quequid *A* temptauit quae quid *M* temptabit quequid *Q* temptabit quae quid *L* t. quiquid *G* t. quiquid *DP* temptauitq; quid *II* 1 possit 2 uirium μ *P* uirum *II*, uerum *G* uera *A* 6 in ordinanda acie ϵ *II* in ordinando acie *II* in ordinando (corr. in -a) acie *P* 7 ne sic quidem δ *P* nec fit quidem (ad lectionem codicum μ rasura reuocatum *G*) *A'* nec sic quidem μ *II* 8 ducendi ϵ *P* deducendi δ iacendi *II* sint *II* 9 Dux itaque u. f. pr. ϵ *II* dux prudens erit uig. atque sobrius *V* dux erit uigilans atque sobr. prudens *D* Dux itaque uig. atque sobr. et pr. *P* 12 non] ne uulgo 13 fortio-rem] potio-rem ϵ *P* 15 reportauerant (-ant *Q*) ϵ

CAP. X. 20 dubitat *P* 21 reteneatur *M* et d.] indigita] δ propagantur prouinciae conseruatur i. *II* propagatur

S. L. 1 quemadmodum *II* 7 temere sed] temeres sed α' 7 capta] capita *A* μ 8 imbuendi *II* 10 adibito *II* 13 intellegit] intellegi *II*, intellegit ϵ 14 pantiores α superuentur] superuentos *A'*

CAP. X. 21 retenetur *A*,

uatur imperium? Hanc quondam relictis doctrinis omnibus Lacedaemonii et postea coluere Romani; hanc solam hodieque barbari putant esse seruandam; cetera aut in hac arte consistere omnia aut per hanc adsequi se posse confidunt; haec
 5 dimicaturis est necessaria, per quam uitam retineant et uictoriam consequantur. Dux ergo, cui tantae potestatis insignia tribuuntur, cuius fidei atque uirtuti possessorum fortunae, tutela urbium, salus militum, reipublicae creditur gloria, non tantum pro uniuerso exercitu sed etiam pro
 10 singulis contubernalibus debet esse sollicitus. Si quid enim illis eueniat in bello, et ipsius culpa et publica uidetur iniuria. Ergo si tironem uel diu armis desuetum exercitum ducit, singularum legionum siue auxiliorum necnon etiam uexillationum uires animos consuetudinem diligenter
 15 exploret. Sciat etiam, si potest fieri, nominatim, quis comes, quis tribunus, quis domesticus, quis contubernalis quantum possit in bello; auctoritatem seueritatemque maximam sumat, omnes culpas militares legibus uindictet, nulli errantium

V. L. prouintiae conferuantur i. α' propagatur prouinciae (-tie Q) conferuantur et imp. λ propagatur. prouintiae conferuantur. imperium (2 supra l. post i. addidit roboratur) G propagatur prouintiae conferuatur imperium δ propagatur propugnantur pr. conferuatur i. P 1 [doctr.] λ 2 post uulgo coluere π Förster confuluere (confoluere A) ε 3 cetera omnia a. i. h. a. c. aut π 4 [omnia] uulgo 5 dimicaturis π dimicatoris α' dimicatoribus Gλ 7 fidei atque Π, in l. er. 8 fort. tutela Lπ (sed -tute tutelae Π, in l. a 1 vacuo relicto) f. tutelae (tutile α') αQ salus militū salus reipublice (sed f. r. in l. er.) Π creditur] treditur A traditur G 9 non ref tantū p uniuerso (sed tant. p uni in l. er.) Π pro singulis Π in l. er. 10 debet exercitus esse sollicitus (sed esse sollicitus in l. er.) Π 11 c. e. p. uideatur (-atur V) δP culpa publica culpatur Π 12 tyronem uel diu α tyr. uel de Π t. aut diu δP tyrannus diu λ 13 [siue — etiam] λ 14 uexillationes λ 17 polfit; in bello a. Oudend. [seueritatem]que δ

S. L. 1 doctrinis] doctris M 4 hac] ac Π affeque Π 5 rete-
 neant α 7 polfessorum] -em AΠ, 10 contubernialibus M
 11 publica Π 13 legionum] regionum Π 14 uexillationum A'
 17 auctoritatem] auctoritate Π seueritatemque maximam]
 seueritatemque maximam A seueritatem quae maxima M

credatur ignoscere, in diuersis locis, in diuersis occasione-
bus omnium experimenta *praecipiat*. His, ut oportet, curatis,
cum dispersi ad praedandum securi oberrant hostes, tunc
probatos equites siue pedites cum tironibus aut inferiori-
bus mittat, ut ex occasione fuis inimicis et illis peritia et
reliquis crescat audacia. Ad transitus fluuiorum, ad prae-
cipitia montium, ad siluarum angustias, ad paludum aut
uiarum difficultates superuentus nullo sciente disponat atque
ita iter suum temperet, ut cibum capientes aut dormientes
aut uacantes certe, securos inermes discalciatos, destratis
equis, nihil suspicantes ipse paratus inuadat, quatenus in
huiusmodi certaminibus sui fiduciam colligant. Nam qui
ante longum tempus aut omnino numquam uiderunt homines
uulnerari uel occidi, cum primum aspexerint, perhorrescunt
et pauore confusi de fuga magis quam de conflictu incipiunt
cogitare. Praeterea si excurrant aduersarii, longo itinere
fatigatos adgrediatur [et] ultimos uel certe insperatus super-
ueniat; eos etiam, qui longe a suis aut pabuli aut praedae
gratia commorantur, subito occupet cum dilectis. Illa enim

V. L. 1 credat δP [locif i. d.] II 2 praecipiat *uulg.* per-
cipiat (-et *G*) O cf. III, 26 c. antea exper. n. c. 3 securi εII securi-
bus V securioribus D securiores P 4 aut] et λ *uulgo* 8 diffi-
cultate f. *G* P difficultate f. α' difficultatem f. $\lambda\pi'$ n. fc.] nonnullos
scienter λ 9 iter s. ita *uulgo* 10 uagantes c., f. *St.* bacchan-
tes, c. f. *Scriver. R. M.* discalciatos *II P*, discoltiol (-ciol *G*) $\varepsilon \delta P$
destratis *St. Oud.* difstratis V instratis II diftractis εDP
11 equis] equidē II paratus π paratos α inparatos λ quatinus δ
[in] II 14 aspexerint $\mu G \delta P$ aspexerint in l. er. II aspexe-
runt A perh.] orrescunt L \equiv orrescunt Q (*erasa litt. non fuit p*)
15 -fusi de fuga α 2 in l. er. II incipiunt] -cipiunt i. l.
er. II 16 longo in itinere II 17 fatigatosque II aggred. et
ul. α 2 i. l. er. II [et] ultimos *Lang* aut ultimos *Kortianus* 2
:[et] ultimos *Ed. Colon.* uel certe εP aut certe δP certe
uel *Ed. Col.* [uel] certe *R. M.* insperatus *Lang* inspera-
tos εP insperato δ inparatos II superu.] inueniat II 18 prae-
dae] potus *Stewech.* 19 delectis α 2 in l. er. II delectis δP

S. L. 3 praedandum] phendandum A₁ 4 probatos] probatis A₁
5 hoccasione II 8 superuentos α 10 inermes A 12 fidutiam μ
14 perorrescunt α' perhorrescant II 15 conflictu] conflictio A₁
17 aggrediatur II 18 a suis aut pabuli] a suis aut pabulis II

ante temptanda sunt, quae si male cesserint, minus noceant, si bene, plurimum prosint. Inter hostes discordiarum serere causas sapientis est ducis. Nulla enim quamuis minima natio potest ab aduersariis perdeleri, nisi propriis simul-
 5 tatibus se ipsa consumpserit. Nam ciuile odium ad inimicorum perniciem praeceps est, ad utilitatem suae defensionis incautum. Unum illud est in hoc opere praedicendum, ut nemo desperet fieri posse quae facta sunt. Dicat aliquis: Multi anni sunt, quibus nullus fossa aggere ualloque man-
 10 surum circumdat exercitum. Respondebitur: Si fuisset ista cautela, nihil nocturni aut diurni superuentus hostium nocere potuissent. Persae imitantes Romanos ductis fossis castra constituunt, et, quia harenosa sunt prope omnia, saccos, quos inanes portauerant, ex puluerulenta, quae effoditur,
 15 terra complent eorumque cumulo aggerem faciunt. Omnes barbari carris suis in orbem conexas ad similitudinem castrorum securas a superuentibus exigunt noctes. Veremur, ne discere nequeamus quae a nobis alii didicerunt? Haec ex usu librisque antea seruabantur, sed omissa diu nemo
 20 quae siuit, quia uigentibus pacis officiis procul aberat necessitas belli. Sed ne impossibile uideatur reparari disciplinam, cuius usus intercidit, doceamur exemplis. Apud ueteres

V. L. 2 serere 1δP fere α' scire G differere II 5 ipfā II
 9 fossa aggere uel uallo 1 fossā agit ualloque δ fossa uel
 aggere ualloque *uulgo* 13 arenosa QGP 14 portauerunt
 (-exp. D) δP portant 1 quae] quaeque D 17 securi a puen-
 tibus II securas a superuenientibus δP noctes (*hoc vocab. a 2*
scr.) lacuna ne discere quereremus II 18 Haec ex usu libris-
 que P h. e. u. librisque A' h. e. u. l. quae M h. usu libris-
 que δ h. ex libris que II h. ex libris discenda (dic. L) quae 1
 h. e. l. discenda quae usu *uulgo* 20 uigentibus α' II officiis
 pacis IIP n. b.] bellorum n. *uulgo* 21 reparari] rep. posse II
 22 doceamur IIP doceamur δ docemur ε

S. L. 4 perdeleri] -e μ 5 ipfa] ipse α 6 defensionis]
 defensionis II 10 exercitum] exercitu II 15 complent 1
 aggerem] aggere II 16 carris] caris ε orbem] ur-
 bem α 20 procal haberat A procurauerat II 21 impossi-
 bile II 22 usuf] usu α' intercidit] intercedit α' inter
lacuna decedit II

ars militaris in obliuionem saepius uenit, sed prius a libris repetita est, postea ducum auctoritate firmata. Scipio Africanus sub aliis imperatoribus Hispanienses exercitus frequenter uictos accepit; hos, disciplinae regula custodita, omni opere fossisque faciendis ita diligenter exercuit, ut diceret fodientes luto inquinari debere qui madere hostium sanguine noluissent. Cum ipsis denique Numantinos capta ciuitate sic concremauit, ut nullus euaderet. Metellus in Africa Albino imperante subiugatum accepit exercitum, quem ita emendauit ueteribus institutis, ut postea eos, a quibus sub iugum missi fuerant, superarent. Cimbri Caepionis et Mallii legiones intra Gallias deleuerunt; quarum reliquias cum Gaius Marius suscepisset, ita erudiuit scientia et arte pugnandi, ut innumerabilem multitudinem non solum Cimbrorum sed etiam Teutonum et Ambronum publico Marte deleret. Facilius autem est ad uirtutem nouos inbuere quam reuocare perterritos.

XI. Praemissis leuioribus artibus belli, ad publicum conflictus incertum et ad fatalem diem nationibus ac populis ratio disciplinae militaris inuitat. Nam in euentu aperti Martis uictoriae plenitudo consistit. Hoc ergo tempus

V. L. 1 [uenit] II 2 ducum] aũ II 3 hispaniensis e P
7 noluissent II ip[s]is ip[s]os l ip[s]is corr. in ip[s]os II
10 inst.] i. et disciplina maiorum *uulgo* 11 c. coepionis (-el D) d
c. scipionis P c. (cimbri M) scipionis II M cymbriis scipionis Q
cymbriis scipionis L cymbri spicionis A' M, 12 mallii u II
mallei A' manlii d manlii P Mallii et Silani *uulgo* inter u
deleuerunt n Förster deluuerunt G delebarunt a' delati
(-e 2) sunt Q deleu=====L debellarunt A, Kortianus 2

15 ambronum e umbronũ II umbrorũ d P 16 inbuere e instruere d P exhibere II

CAP. XI. 18 praem.] omiffis II 20 Nam] cũ II 21 uictoriae] atque *lacuna* uict. II h. e. t. [e.] a h. er. tempore l

S. L. 2 auctoritate] auctoritatem M 4 accepit] accipit II
discipline regula] discipline regule (-e G) A' 6 qui madere]
quẽ adere a' 8 concremauit] concremabit a' 9 affrica M
imperantes subiugatum A' 10 emendauit] emendabit A'
11 superarent] superare II 13 erudiuit] audiuit II
14 innumerabilem M, 16 nouos] nobis (bonos A,)

CAP. XI. 20 euentu] euentum M 21 martis] marti martis a

Quae ipso die procuranda sint, quo publicis committitur pugna.

est, quo tanto magis duces debent esse solliciti, quanto maior speratur diligentibus gloria et maius periculum comitatur ignavos, in quo momento peritiae usus, pugnandi doctrina consiliumque dominatur. Veteribus saeculis mos fuit parco
 5 cibo curatos milites ad certamen educere, ut audaciores sumpta esca redderet et longiore conflictu non fatigarentur inedia. Praeterea observandum est praesentibus hostibus, siue ex castris siue ex ciuitate producas ad proelium, ne,
 dum per angusta portarum particulatim procedit exercitus,
 10 a collectis et paratis debilitetur inimicis. Ideoque prouidendum est, ut ante omnes milites egrediantur portas et aciem construant, quam hostis adueniat. Quod si intra ciuitatem manentibus paratus aduenerit, aut differatur egressus aut certe dissimuletur, ut, cum aduersarii insultare
 15 coeperint his, quos non putant exituros, cum ad praedam aut ad redeundum conuerterint animum, cum ordines soluerint, tunc illis stupentibus lectissimi quique prorumpant et conferti adgrediantur ignaros. Observatur autem, ne longo spatio fatigatum militem neuue lassos post cursum equos ad
 20 publicum proelium cogas; multum uirium labore itineris pugnaturus amittit. Quid faciet, qui ad aciem marcidus ad-

V. L. 1 quo tanto *ApP* quā quo *II* quanto *Gδ* [magis — quanto] *II* 2 maius] magis *μδP* comitatur] confurgat in *II* 4 consilium[que] *uulgo* [saeculis] *P* 6 sumptu *elce* *A* sumptu *aesce* *M* sumptusa *elce* *Q* sumptus *elce* (*sed e prius a 2, e posterius cum re a 2 in l. er.*) *L* sumptu ≡ *aesce* *G* 12 quam] antequam *λ* hostes adueniant *uulgo* [fi] *α* 13 paratis (*a 2 f eras.*) *A* imparatisque *Korttian.* 2 *uulgo* aduenerint *uulgo* 14 insultare *IIPl* insulari *α'* insula se *G* exultare *δ* 15 aut [ad] redeundum *εP* cum ord.] et o. *λ* 17 lectissimi] doctissimi *II* 19 ne uel lassos *εP* neuue lassos *II* 21 marcidus *Giss.* marie eius *A* mariae eius *MG* anhelus *π Förster* incautus *λ*

S. L. 2 speratur] sperator *A* 3 ignauos] ignab; *A* ignab. *M* (ignauibus *λ*) periciae *μ* 5 ciuo *II* educere] educeret *II* audaciores] aut aciores *II* 7 inedia (inedia *A* inediae *Q*) *ε* 10 denilitetur *II* 12 hostis] hostes *α'* intra] intro *II* 13 differatur] differat *A* 15 coeperint] ceperint *II* exituros] exigituros *II* 17 lectissimis] *A* 18 adgrediantur] adgreditur *M* aggrediantur *II* 21 pugnaturus] -of *A*₁

uentat? Hoc et ueteres declinarunt et superiore uel nostra aetate, cum Romani duces per inperitiam non cauissent, ne quid amplius dicam, exercitus didicerunt. Inpar enim condicio est lassum cum requieto, sudantem cum alacri, currentem cum eo, qui steterit, subire conflictum. XII. Ipsa ^{Inuestigandum, quid sentiant milites pugnaturi.} die, qua certaturi sunt milites, quid sentiant, diligenter explora. Nam fiducia uel formido ex uultu uerbis incessu motibus cernitur. Ne confidas satis, si tiro proelium cupit; inexpertis enim dulcis est pugna; et noueris te oportere differre, si exercitati bellatores metuunt dimicare. Monitis ¹⁰ tamen et adhortatione ducis exercitui uirtus adcrecit et animus, praecipue si futuri certaminis talem acceperint rationem, qua sperent se facile ad uictoriam peruenturos. Tunc inimicorum ignauia uel error ostendendus est, uel, si ante a nobis superati sunt, commemorandum. Dicenda ¹⁵ etiam quibus militum mentes in odium aduersariorum ira et indignatione moueantur. Animis paene omnium hominum hoc naturaliter euenit, ut trepident, cum ad conflic-

V. L. 1 hoc *A*, *uulgo* hoc α hoc euentus λ haec π Förster superiores *II* 3 exercitus α' π ipsi ex. λ exercitii *G* didicerunt: perdidierunt π Förster dediderunt uel perdere didicerunt Oudend. 4 cum alacri] \equiv cursuque alacri *II* CAP. XII. 6 explora] conuenit explorare δ 8 motibusq. λ nec *MLII* 9 inexperto δP 10 excitati *P*, 11 adortatione λ adhortationē *A'II* hortatione δP adorationem *M* oratione *uulgo* [ad]cr. *uulgo* 12 talis *A'* 13 qua (quā *II*) sperent (sperant *II*) se [facile] — peruenturos π quasi (sed si i. l. er.) exigua lacuna facile — peruenturi \equiv (f. supra lineam a 2 additum et erasum, item i in loco eraso et ad 2 referendum) *A* quasi se facile — peruenturi μG Paris 6503 quasi sint facile — peruenturi *uulgo* 14 ostendendus] tenendus *II* 16 quibus] omnib; *II* 17 [et] *II* animis paene] pene. Animis *II* 18 ad conflictum *IIDP* λG ad ad flictum *M* ad flictū *AV*

S. L. 2 duces] -if *A*, imperitiam *II* non cauissent] nuncabissent μ non cabissent *A*, non cadissent *II* 3 impar *II* CAP. XII. 7 fiducia *A'* incessu] incensu *M* 11 accrescit *II* 12 animus] animos α' acceperint] acciperent *M* acciperint *A'* 14 ignauia *A*, 16 ira et indignatione] iram [et] indignationem *II*

tum hostium uenerint. Sine dubio autem infirmiores sunt quorum mentes ipse confundit aspectus; sed hoc remedio formido lenitur, si, antequam dimices, frequenter exercitum tuum locis tutioribus ordines, unde et uidere hostem
 5 et agnoscere consuescant. Interdum audeant aliquid ex occasione: aut fugent aut interimant inimicos; mores aduersariorum, arma, equos recognoscant. Nam quae ex usu sunt
 Quemadmodum idoneus locus eligatur ad pugnam. non timentur. XIII. Bonum ducem conuenit nosse magnam partem uictoriae ipsum locum, in quo dimican-
 10 dum est, possidere. Elabora ergo, ut conserturus manum primum auxilium captes ex loco, qui tanto utilior iudicatur, quanto superior fuerit occupatus. In subiectos enim uehementius tela descendunt, et maiore impetu obnites pars altior pellit. Qui aduerso nititur cliuo, duplex subit cum loco et
 15 hoste certamen. Sed illa distantia est, quod, si de peditibus tuis uictoriam speras contra equites hostium, loca aspera inaequalia montuosa debes eligere, si uero de equitibus tuis contra aduersarii pedites uictoriam quaeris, sequi debes paulo quidem editiora loca, sed plana atque patentia, neque siluis neque paludibus impedita. XIII. Ordinatorius aciem
 Quemadmodum acies debeat ordinari, ut in conflictu reddatur inuicta. tria debet ante prospicere, solem puluerem uentum. Nam sol ante faciem eripit uisum, uentus contrarius tua inflectit ac deprimit, hostium adiuuat tela, puluis a fronte congestus oculum implet et claudit. Haec momento eo, quo
 V. L. 1 [hostium] uulgo; post aspectus eam uocem melius inseri existimes infirmiores π firmiores α formidiores Q formidoliores (alterum et tertium o in l. er. a 2; item si a 2) L
 6 aut fugent δP aut fugient Π aut fugiant α ut fugiant L ut fugiant Q inimicorum ϵP CAP. XIII.
 11 auxilium] telum Scr. captes δP captis Π capias ϵ 13 obnites] optinentes Π obnites V 14 f. et c. uulgo
 16 [aspera] inaequalibus Π 19 equidem uulgo CAP. XIII.
 24 cludit Π momento eo] omnia λ quo $G\pi$ quod α' quando λ
 S. L. 2 confundit] confundet α' 3 dimices] dimicis α' 5 occasione A_1 (occasione G) occasionem Π 7 usu] uso α CAP. XIII. 10 possidere A_1 12 subiectos] subiectus A_1 13 descendunt α' 14 cliuo] clibo A clybo M duplex M 17 equitibus] equitibus (aequitibus M) ϵ 18 quaeris] quaeris A_1 19 editiora M patentiam A' 20 impedita $G\lambda$ CAP. XIII. 21 trea A
 23 adiubat A' 24 claudit] claudet α'

acies ordinantur, etiam imperiti uitare solent, sed duci prouido cauendum est in futurum, ne post paululum accedente die noceat solis mutata conuersio, ne uentus aduersus hora solita eo pugnante nascatur. Ita ergo constituantur ordines, ut haec post occipitium nostrum sint et, si potest fieri, aduersariorum impetant faciem. — Acies dicitur exercitus instructus, frons quae aduersum hostem spectat. Haec in pugna publica, si sapienter disponitur, plurimum iuuat, si inperite, quamuis optimi bellatores sint, mala ordinatione franguntur. Instructionis lex est, ut in primo exercitati et ueteres milites conlocentur, quos antea principes uocabant, in secundo ordine circumdati catafractis sagittarii et optimi milites cum spiculis uel lanceis ordinentur, quos prius hastatos uocabant. Singuli autem armati in directum ternos pedes inter se occupare consueuerunt, hoc est, in mille passibus mille sescenti sexaginta sex pedites ordinantur in longum, ut nec acies interluceat et spatium sit arma tractandi; inter ordinem autem et ordinem a tergo in latum sex pedes distare uoluerunt, ut haberent pugnares spatium accedendi atque recedendi; uehementius enim cum saltu cursuque tela mittuntur. In his duobus ordinibus et

V. L. 2 abscedente *Scr.* 3 ne $G\pi$ ñ A non M [n.] 1
4 constituunt ϵ 5 nostrorum Π f. f. p. *uulgo* 6 Acies dicitur
 ϵP accenditur Π acies dirigunt (dirigant D) δ 7 instructi π' quae] quaeque δ aduersus λP expectat G, π
9 iuuat $\mu \delta$ iubat A uiuat G uiuat P innuat Π impedit α
10 instructionis] institutionis Π in primo $\alpha\pi'$ [in] primo Q
primi L in primo ordine P 11 [con]locentur Π 13 et] nec
non *uulgo* 15 consueuerunt $\mu \delta P$ 16 In Π in mille passibus
mille *erasa sunt, in quorum loco substituta leguntur ab antiqua manu* 'in quattuor milia nungentos nonaginta octo pedes' (*inde a gentis in inter. marg.) adscriptumque est* 'mille' *sequenti uersui*
in marg. exter. passibus] passus $V P$ p D sescenti A' sescenti M
sescenti $\lambda \Pi$ sescentis δ 17 ut] ita ut Π ne acies P
21 incurfuque π

S. L. 1 inperiti μ 3 noceat] nocte μ 4 hora] ora M
6 impetant] imperant A_1 9 imperite Π 14 altatof Π
17 in longum] in locum ϵ spacium M 18 arma tractandi] armata tractandi M 20 accedendi] accidendi A_1

aetate maturi et usu confidentes et muniti etiam grauioribus armis conlocantur. Hi enim ad uicem muri nec cedere nec sequi aliquando cogendi sunt, ne ordines turbent, sed uenientes aduersarios excipere et stando pugnandoque repellere uel fugare. Tertius ordo disponitur de armaturis uelocissimis, de sagittariis iuuenibus, de bonis iaculatoribus, quos antea ferentarios nominabant. Quartus item ordo construitur de scutatis expeditissimis, de sagittariis iunioribus, de his, qui alacriter uerutis uel mattiobarbulis, quas plumbas nominant, dimicant, qui dicebantur leuis armatura. Sciendum ergo est stantibus duobus primis ordinibus tertium et quartum ordinem ad prouocandum cum missilibus et sagittis primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam uertere potuerint, ipsi cum equitibus persequuntur; sin uero ab hostibus pulsati fuerint, redeunt ad primam ac secundam aciem et inter ipsos recipiunt se ad loca sua. Prima autem et secunda acies, cum ad spathas et ad pila, ut dicitur, uentum fuerit, totum sustinet bellum. In quinta acie ponebantur interdum carroballistae et manuballistarii fundibulatores funditores. Fundibulatores sunt qui fustibalis lapides iaciunt. *Fustibalus* fustis est longus pedibus quattuor, cui per medium ligatur funda de corio et utraque manu impul-

V. L. 2 cedere] accedere II 4 et pugnando [que] II
5 fugere α' fugere cogant λ 9 uerrutif *IIVP* uerratif A' uerratif M se agunt λ uel sumptif D mattiobarbulif G matio-
barbolif μ matzobarbulif II martiob. *ADP* 10 quae dicebatur μ
12 missilibus λδ 15 ac] et *uulgo* 16 ipsas *uulgo* 17 [cum]
ad II ad spathas II ad spatas *δP* ad hispelthas α' ad hispeltas G
ad hisbelthas λ ad pila *VP* ad pilam *IID* ad pelam ε
18 [fuerit totum] II in quinta II in quarta *εδP* pone-
batur — carroballista ε 19 interdum] interim II carroba-
listae π [et] π manuballist. π fundibulatores (*sed* nd i. l.
er. II) O fustibulatores *Schw.* fustibalatores non fustibulatores
in lexicis inuenias 20 fundibulatores O fustibalatores A, fusti-
bulatores cum *Modesto Schw.* [sunt] ε 21 fustibalus fustif *uulgo*
[f.] fustif O pedum *δP* 22 per medium *GAP* pro medium

S. L. 2 collocantur II hii A 5 nellocissimis A, 7 item]
idem ε 12 cum missilibus] commissilibus α 13 fugam] fuga α'
15 ab] ad α' 22 ligatur] legatur α' corio] corium α' impulsus II

sus prope ad instar onagri dirigit saxa. Funditores sunt qui fundis lino uel saetis factis — has enim dicunt esse meliores — contorto circa caput brachio dirigunt saxa. Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis siue missilibibus in hoc ordine dimicabant, quos accensos tamquam iuniores et postea additos nominabant. Sextus ordo post omnes a firmissimis et scutatis et omni genere armorum munitis bellatoribus tenebatur; quos antiqui triarios appellabant. Hi, ut requieti et integri acrius inuaderent hostes, post ultimas acies sedere consueuerant. Si quid enim primis 10 ordinibus accidisset, de horum uiribus reparationis spes tota pendebat.

XV. Explanato, qualiter debeant acies instrui, nunc podismum mensuramque ipsius ordinationis exponam. Ratio podismi, quantum spatium in acie inter singulos homines in longum uel inter singulos ordines in latum debeat custodiri. In mille passibus campi una acies mille sescentos sexaginta sex suscipiet pedites, propterea quia singuli pugnatorez ternos occupant pedes. Quod si sex acies in mille passibus campi uolueris ordinare, nouem milia nongenti nonaginta sex pedites sunt necessarii. Si autem in terno hunc nume-

V. L. *corr. in per med. A Par. 6503 pro med. M* premedio *II* ppe medium δ 1 prope] quasi δP 4 scuta deerant] cuncti *L* cuncti *Q* [manu] *P* missilibus *II P* 5 dimica] bant — nomina] bant ϵ accessos δP 7 ad firmissimis α et] in δ [et scut. — armorum] *M*, *sed in margine a 1 suppletum.* 9 ut requieti] uti quieti *II* 11 de horum] deorum λ_1 de eorum δP 12 penderet *II*

CAP. XV. 13 [debeant] *II* 14 *In II erasa sunt quae legebantur inter exponam et acies mille nec tanta erant quanta in edit.; antiqua manus adscripsit:* Nam in mille nungentof nonaginta octo pedes (inde ab *ag* in *margine interiore*); idem emendator in sequenti uersu in mille passibus erasit substituitque IIIDCCCCXCVIII pedibus ordinis δ 15 sexcentof *Glx* 16 fuscipit *Ax* fuscipit *MGLP* fuscipit *corr. in fuscipit Q* quia] quasi *II* 18 nungentof (nung. α) ϵP 19 in terno] in ternof ordinis δP

S. L. 1 onagri *A'* dirigit] diriget] α' 2 saetis] setis *M* 3 contorto] cum torto *A'* (*P*) 9 hii *A* 10 *li*] *se* *M* 11 accedisset α'

CAP. XV. 15 campi] capi *A_1*

rum uolueris tendere, duo milia passuum comprehendit; sed melius est plures acies facere quam militem spargere. Senos pedes a tergo inter singulas acies in latum diximus interpatere debere, et ipsi bellatores stantes singulos obtinent
 5 pedes. Ideoque si sex acies ordinaueris, quadraginta duo pedes in latum et mille passus in longum decem milium hominum tenebit exercitus. Ad hanc rationem, siue uiginti milia siue triginta milia peditum fuerint, iuxta mensurae podismum sine aliqua difficultate poterunt ordinari, nec dux
 10 fallitur, cum sciat, qui locus quantos capere possit armatos. Dicunt, si angustior locus sit uel multitudo sufficiat, etiam in deno uel amplius acies ordinari. Magis enim expedit, ut conferti pugnent, quam longius separati; nam si nimium fuerit acies tenuata, cito ab aduersariis facta inpressione
 15 perrumpitur et nullum postea potest esse remedium. Qui

V. L. 1 duo m. — comprehendit] $\overline{\text{III}}\overline{\text{D}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{C}}\overline{\text{X}}\overline{\text{C}}\overline{\text{VI}}$ passuū et $\overline{\text{III}}$ pedes cōphen^{di} Π_2 (u. supra) i. l. er. cōprehendef (in V corr. ex. -enf) δP uulgo 2 spargere λ expargere α spandere Π expandere δP senof] igitur senof λ 3 in latum δP in lato ε
 illato Π intepatere M iterpatere λ 4 [stantef] δ singulof Π
 5 duof G 6 mille passuf δP mille [p.] ε $\overline{\text{XXX}}$ (in l. er. a 2) [p.] Π 6 decem] et decem δP 7 exercituf] in ΠV (ceteri mei non agnoscunt) et recentioribus quibusdam codicibus (e. g. Gissensi uel Parisino 7232 (XIV. saec.)), uulgo comma, quod iam Stewech. recte eiecit, subiungitur hoc: 'Si autem ([a.] Giss.) in terno (ΠV ; cet. internof) ordinare ([o.] ΠV Giss.) uoluerit (uol. aciem tenuare Π), XXI pedes in latum et duo (XXX Π_2 in l. er.) milia passuum ([p.] Π ; passuf V Giss.) in longum decem (et decem V) milium tenebit (-at V -if Giss.) exercituf'.
 9 difficultate π' dubitatione difficultatif (-if ex -ef corr. P) εP poterunt π potuerunt α' potuerunt corr. in potuerint λ potuerint $G\Pi_2$ 10 cum] dum Π 11 dicunt] denique δP etiam in deno uel Π etiam inde nouem uel (aut δP) $\varepsilon \delta P$ 12 ordinare P debet ordinare δ conferti $\delta P\Pi_2$ quam] quando A quam de M separari π' 14 facta] acta λ 15 rumpitur λ potest] poten^t Π

S. L. 4 optinent $A'\Pi$ 8 treginta A_1 10 armatos dicunt. Si $A\Pi$ (armatos; dicunt Si G) 14 ab aduersariis] alo aduersariis M ala (?) a. A_1 (eras.) inpressione Π 15 perrumpitur A_1

autem numeri in dextro cornu, qui in sinistro, qui in medio debeant ordinari, uel iuxta dignitates eorum seruatur ex more, uel certe pro qualitate hostium commutatur.

XVI. Constructa acie peditum equites ponuntur in cornibus, ita ut loricati omnes et contati iuncti sint peditibus, sagittarii autem uel qui loricas non habent longius euagentur. A fortioribus namque equitibus peditum protegenda sunt latera et a uelocioribus atque expeditis hostium cornua superfundenda atque turbanda. Scire dux debet, contra quos drungos, hoc est globos, hostium quos equites oporteat poni. 10 Nam nescio qua occulta ratione, immo paene diuina, alii contra alios dimicant melius, et qui fortiores uicerant ab inferioribus saepe uincuntur. Quod si equites in pares fuerint, more ueterum uelocissimi cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati isdem miscendi sunt, quos uelites 15 nominabant. Quo facto quamuis fortissimi equites hostium euenerint, tamen aduersum mixtum agmen pares esse non possunt. [Unum hoc remedium omnes duces ueteres inueniunt, ut adsuefacere iuuenes currentes egregie et inter binos equites singulos ex his pedites conlocarent cum leuioribus scutis gladiis atque missilibus.] XVII. Sed optima ratio est et ad uictoriam plurimum confert, ut lectissimos de peditibus et equitibus cum uicariis comitibus tribunisque uacantibus habeat dux post aciem praeparatos, alios circa

V. L. 2 seruantur $\varepsilon\delta P$ 3 commutantur $GI\delta P$

CAP. XVI. 8 atque exp.] aequae peditibus δ 9 turbanda sunt. Scire 1 10 gl. h., *uulgo* quos eq.] q. sequentes μ 14 peditum Π 15 uelites π' explectos u. M explicitos u. $GI\delta P$ expletitos u. A expeditos u. A_1 *uulgo Frontin. Strat. II, 3, 16* expeditos pedites ueteres uelites *Scr.* 17 euenerint] fuerint π uenerint *uulgo* conuenerint *Scr.* aduersus δP 18 [Unum — missilibus] *Lamg* 19 adsuefacere P adsuefacere π' adsuefacere faterent A adsuefacere faterent G adsuefacere facerent μ 20 binos] bonos δ 21 missilibus $\mu\Pi P$ CAP. XVII. 23 peditibus & equitibus ΠP peditibus equitibus $G\mu$ peditibus [et equitibus] δ peditibus equitibus A 24 praep.] in subsidiis pr. P

S. L. CAP. XVI. 5 sint] $\tilde{f} A_1$ 8 uelocioribus (uelatioribus M) μ cornua] cornu λ 13 impares Π 15 isdem] hisdem O 20 collocarent Π CAP. XVII. 23 uigariis α'

cornua alios circa medium, ut, sicubi hostis uehementer insistit, ne rumpatur acies, prouolent subito et subpleant loca additaque uirtute inimicorum audaciam frangant. Hoc primi Lacones inuenerunt, imitati sunt Karthaginienses, Ro-
 5 mani postea ubique seruauerunt. Hac dispositione nulla melior inuenitur. Nam directa acies hoc solum agere debet et potest, ut hostem repellat aut fundat. Si cuneus sit agendus aut forfex, superfluos habere debebis post aciem, de quibus cuneum uel forficem facias. Si ducenda sit serra, item ex
 10 abundantibus ducitur; nam si de loco suo ordinatum militem transferre coeperis, uniuersa turbabis. Si globus hostium separatus aut alam tuam aut partem aliquam urgere coeperit, nisi superfluos habeas, quos contra globum possis obponere, siue pedites siue equites de acie tuleris, dum alia uis
 15 defendere, alia periculosius denudabis. Quod si bellatorum tibi copia non abundat, melius est aciem habere breuiorem, dummodo in subsidiis conloques plurimos. Nam circa medias partes campi ex peditibus bene armatis debes habere lectissimos, de quibus cuneum facias et statim aciem hostium
 20 rumpas; circa cornua autem de contatis loricatisque equitibus ad hoc reseruatis et leui armatura peditum alas hostium circumuenire te conuenit.

In quo loco primus
 dux stare debeat,
 in quo secundus, in
 quo tertius.

XVIII. Dux, qui praecipuam sustinet potestatem, inter

V. L. 1 ueementius *P* uehementius *uulgo* 4 imitati] quof i. 1
 karthaginienses *M* kartaginienses *II* carthaginienses *P* cartagi-
 nienf *A* 2 carthaginenf *V* cartaginenf *D* 5 seruauerunt
uulgo 6 et] si *uulgo* 8 debebunt 1 debet *P* 9 cuneum uel
 forf. π cuneo (cum eo *M*) forficem α cuneū forf. (sed ū in l. er.
 a 2, qui idem in margine aut addit) *L* cuneū ficē (sed cuneū in
 l. er. a 2, qui idem in margine et for addit) *Q* c. aut f. *uulgo*
 9 si π [f.] α aut 1 10 ducetur *uulgo* 11 turbabitur *Q*
 turbabitur *L* 12 tuam] suam μ 14 siue equites siue pedites π
 15 denudarif α' 17 circa] contra ϵP 20 cornu δP

S. L. 2 subplant (supplant *M*) α' suppleant *II* 3 audaciam]
 audacia *II* 5 hac] ac α' 7 fundat] fundam *M* 8 forfex]
 forfex $\epsilon \delta P$ forfice *II* 10 habundantibus *A* 2 13 superfluos]
 superfluus *II* opponere μII 16 habundat (-et *L*) ϵ 17 col-
 locet *II* medial] media *II*

CAP. XVIII. 23 praecipuam] precipua *II*

equites et pedites in parte dextra stare consuevit. Hic enim locus est, in quo tota acies gubernatur, ex quo rectus est liberque procursus. Ideo autem inter utrosque consistit, ut et consilio regere et auctoritate tam equites quam pedites ad pugnam possit hortari. Hic de equitibus super-⁵ numerariis mixtis peditibus expeditis aduersariorum sinistrum cornum, qui contra ipsum stat, circumire debet et a tergo semper urgere. Secundus dux in media acie ponitur peditum, qui eam sustentet et firmet. Hic fortis-¹⁰ simos pedites et bene armatos de illis superfluis secum habere debet, ex quibus aut ipse cuneum faciat et hostium aciem rumpat aut, si aduersarii cuneum fecerint, ipse forcem faciat, ut cuneo illi possit occurrere. In sinistra parte exercitus tertius esse dux debet, satis bellicosus et prouidus, quia sinistra pars difficilior est et uelut manca in acie¹⁵ consistit. Hic circa se bonos equites supernumerarios et uelocissimos pedites habere debet, de quibus sinistrum cornum semper extendat, ne circumueniatur ab hostibus. Clamor autem, quem barritum uocant, prius non debet adtolli, quam acies utraque se iunxerit. Inperitorum enim²⁰ uel ignauorum est uociferari de longe, cum hostes magis terreantur, si cum telorum ictu clamoris horror accesserit. Semper autem studere debes, ut prior instruas aciem, quia ex arbitrio tuo potes facere quod tibi utile iudicas, cum nullus obsistit; deinde et tuis auges confidentiam et aduer-²⁵ sariis fiduciam minuis, quia fortiores uidentur qui prouocare non dubitant. Inimici autem incipiunt formidare, qui

V. L. CAP. XVIII. 1 dextera $\mu\delta P$ 2 [tota—quo] Π 3 [est] π' liberque] et liber δ utroque α utrumque λ 6 mixti peditibus expediti sunt λ 7 cornum qui A cornu qui $G\mu\Pi$ cornu quod δP circuire et a t. s. u. debet *uulgo* 8 urgere π' perurgere P 9 sustineat δP 11 ex] de *uulgo* [ex quibus a] ut δP faciat cuneum Π 12 aciem hostium π 13 ut Π et δP cuneo M cuneo D 16 hic] ideo λ 18 cornum M cornu A' cornu $\lambda\pi$ 23 quia] qui G

S. L. 12 cuneū Π 20 attolli GMI inperitorum] inperitorium A imperitorium Π 21 hostis *corr. in* hostes (α 1?) A 22 orror A_1 23 debet] debet A' instruat] instruant M 25 aduersariis M

uident contra se acies ordinari. Hinc additur maximum commodum, quia tu instructus paratusque ordinantem et trepidum aduersarium praeoccupas. Pars enim uictoriae est inimicum turbare, antequam dimices; exceptis superuentibus uel incursionibus repentinis ex occasione, quam numquam dux exercitatus amittit: nam in itineribus iam fatigatis, in fluminum transgressione diuisis, in paludibus occupatis, in iugis montium laborantibus, in campis sparsis atque securis, in mansione dormientibus opportunum proelium semper inferitur, cum aliis negotiis occupatus hostis prius interimatur, quam praeparare se possit. Quod si cauti sint aduersarii et insidiarum nulla sit copia, tunc aduersum praesentes scientes uidentes aequa condicione pugnatur. XVIII. Tamen ars belli non minus in hoc aperto conflictu quam in occultis fraudibus adiuuat eruditos. Cauendum uel maxime, ne ab ala cornuque sinistro, quod saepius euenit, aut certe dextro, quod licet raro contingit, circumueniantur tui a multitudine hostium aut a uagantibus globis, quos dicunt

Quibus remediis
uirtuti uel doli
hostium resistatur
in acie.

V. L. 1 ordinare ε hinc VP Förster huic ε D hunc II 4 exceptif] ab hoc uocabulo c. XVIII incipiunt O, in ε exceptif — amittit rubricae adnexis; mutauit Lang; [exc. — amittit] Ser. in quibusdam libris eadem praecedenti capiti adnecti adserens 6 nam] iam Schwebel. quod sequitur iam omisso ex codice, quem dicit Guelpherbyt. B 8 [in] δ P exparsif ε 9 Ab oportun. pr. quod incipit folium 41 cod. G eum in modum abscissum est, ut supra quarta infra uix sexta cuiusque uersus pars restet 10 occupatur hostes ε occupantur hostes II interimantur II interminantur ε intimatur P 11 polfit δ P possint II possent ε sunt ε δ P 12 aduersus π CAP. XVIII. 15 [uel] δ P 17 [licet] uulgo raro] tarde II contingit IIIa contiget α contingat P contigit δ 18 aut a uagantibus globis δ P aut ab hortantibus gl. II a uagantibus (uac. μ) aut globis ε

S. L. 4 demicif A' dimicif M 5 quam] qua α 6 amittit] Admittit ε 7 paludibus] padulibus ε 13 condicione] conditione α (G = Par. 7230 A) CAP. XVIII. 15 adiubat A, 16 ab ala] a uela II 17 certe] certo M circumueniantur] circumueniatur α (G = Par. 7230 A) circumueniant λ tui] tuti ε (G = Par. 7230 A)

drungos. Quod si acciderit, unum remedium est, ut alam cornumque replices et rotundes, quatenus conuersi tui socio- rum terga defendant; sed in angulo ipsius extremitatis fortissimi conlocentur, quia ibi impetus amplior fieri consuevit. Item aduersum cuneum hostium certis resistitur modis. 5 Cuneus dicitur multitudo peditum, quae iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit et aduersariorum ordines rumpit, quia a pluribus in unum locum tela mit- tuntur. Quam rem milites nominant caput porcinum. Contra quod ordinatio ponitur, quam forcem uocant. Nam ex 10 lectissimis militibus in V litteram ordo componitur et illum cuneum excipit atque ex utraque parte concludit, quo facto aciem non potest rumpere. Item serra dicitur quae ab strenuis directa ante frontem obponitur hostibus, ut turbata acies reparetur. Globus autem dicitur qui a sua acie sepa- 15 ratus uago superuentu incursat inimicos, contra quem alter populosior uel fortior inmittitur globus. Obseruandum quo-

V. L. 1 drungos *sP* drongos *II* druncos *δ* 2 cornumque *M* cornūque *A* cornuque *λπ* rotundef] rotundis *Aμ* retundaf
ex *Par.* 7230 *A*, quocum artissime cohaeret, codici *G* uindico

3 Sed et i. *Q* uulgo Sed i. *L* fortissimi conlocentur
(coll. *π*) *A'π* fortissimof conlocentur *M* fortissimof conlocent *λ*

5 item] hifdem *λ* aduersuf *π* certuf — modif *II* 6 [cum] *Scr.*

Schw. 8 quia a *GδP* quia^{a1} pluribus *II* quia [a] α' qm a *λ*
10 forcem *δ* 11 in V litterā *P* in V littera (sed V i. l. er.) *II* in
litterā c t a V in [V] laterā *D* in V litt *M* in V litt aut
litt⁹ *A*, (intrusit erasit subiunxit *A*, in similitudinē V litte)
in V littuf *Par.* 7230 *A* (u. s.) in unum confertif *λ* poni-
tur *Par.* 7230 *A* 14 a strenuis *P* 16 superuentu (in *P*
corr. ex lempuentu) *π* superuento *A'* superuentum *M* super-
uentu tum *λ*

S. L. 2 replices] replecis *A*, repletis *μ* repleaf *Par.* 7230 *A*
3 extremitatif] stremitatif α' 8 rumpit] rumpet α'
11 componitur *II* 12 excipit] excoepit *A*, excepit *M*
14 frontem] fronte α' opponitur *μII* 15 sua] suae *M*
16 uago] bago *M* incurfat] incurrat ε inimicof] inimi-
caf α' (*L*) 17 populosior] populosiof α' inmittitur] inmitte-
tur *A*, *L* inmitetur *MQ* imitetur *Par.* 7230 *A* immittitur *II*

que, ne sub tempore, quo iam committitur pugna, uelis ordines commutare aut de locis suis aliquos numeros ad alia transferre. Statim enim nascitur tumultus atque confusio, et in imparatos conturbatosque facilius hostis incumbit.

Quot generibus pugna publica committatur et quomodo etiam qui inferior numero et uiribus est ualeat obtinere.

XX. Depugnationum septem sunt genera uel modi, cum infesta ex utraque parte signa confligunt. Vna depugnatio est fronte longa quadro exercitu, sicut etiam nunc et prope semper solet proelium fieri. Sed hoc genus depugnationis periti armorum non optimum iudicant, 10 quia, in prolixo spatio cum tenditur acies, non aequalis semper campus occurrit, et si hiatus aliqui in medio uel sinus aut curuatura fit, in eo loco acies frequenter inrumpitur.

V. L. 1 [iam] ε 4 et in iparatof conturbatofque A₂ Oudend. et uim paratof c. (siquidem recte erasas illas tres litteras (uim) dispexi) A₁ et qui inparatof c. MBernensis atque insperatof c. Par. 7230 A et quof inparatof c. 1 et imparatof c. II quia inparatof c. corr. (a 2?) in et quof i. c. P quia inparatof corde V quia inparatof [c.] D quia in inparatof conturbatofque Otto et inparatof conturbatofque uulgo 4 facilius] innenerit f. 1 post intrusit innenerit P

CAP. XX. 6 confligunt] II Vna — exercitu, fortasse totum hoc de depugnationibus caput, ad Catonem referendum 7 longa] longo Cato quadro] quia quadro II quadrato Cato, uulgo ante Schwebel. 10 [in] δP cum tenditur εII (nam G quoque hanc lectionem praeuissae cum in eius adhuc extat, probat) contenditur Par. 7230 A δP; uulgo cum ante in prol. sp. inseritur 11 hiat aliqui i. medio uel α'

hiat aliquif in m. u. A₂ hiat adi≡qui i. m. u. corr. eras. in hia≡tali≡qui i. m. u. Par. 7230 A hi ad aliquid i. m. u. V hiatuf aliquid (sed d i. l. er.; subest f) i. m. u. II hi qⁱ ad aliqd (dal in l. er.) in m. [u.] D cū in eius parte uel in medio 1 quam lectionem P quoque sed in l. eraso praebebat cum in eius parte uulgo [sinus — loco] D 12 et in eo loco π hoc et interpolatoris esse apparet. Totum locum hunc in modum constituerim 'et si hiatuf aliqui in medio uel sinus aut curuatura fit, in eo l. (Oudend. censet et si hiat aliquando etc. scribendum)

S. L. 1 quo] q; A₁
CAP. XX. 7 exercitu sicut] exercitus sicut II 12 irumpitur II

Praeterea, si multitudine aduersarius antecedit, a lateribus aut dextram aut sinistram alam circumuenit. In quo periculum magnum est, nisi supernumerarios habeas, qui procurrant hostemque sustineant. Hoc genere solus debet configere qui et plures et fortes habuerit bellatores; ex utroque cornu hostem circumueniat et quasi in sinum sui concludat exercitus. Secunda depugnatio est obliqua, plurimis melior. In qua si paucos strenuos loco idoneo ordinaueris, etiam si multitudine hostium et uirtute turberis, tamen poteris reportare uictoriam. Huius talis est modus. ¹⁰ Cum instructae acies ad congressum ueniunt, tunc tu sinistram alam tuam a dextra aduersarii longius separabis, ne uel missibilia ad eam uel sagittae perueniant; dextram autem alam tuam sinistrae alae illius iunges et ibi primum inchoa proelium, ita ut cum equitibus optimis et probatissimis peditibus sinistram partem illius, ad quam te iunxeris, aggrediaris atque circumeas et detrudendo atque supercurrendo ad hostium terga peruenias. Quod si semel aduersarios exinde pellere coeperis, adcedentibus tuis indubitata uictoriam consequeris et pars exercitus tui, quam ²⁰ ab hoste submoueris, secunda durabit. Ad similitudinem autem A litterae uel libellae fabrilis acies in hoc dimicandi

V. L. 3 precurrant II 5 bellatores s b. qui II b. ut δP
6 in sinum suum λP 7 concludit M obliqua π publica
qua α' publica quae λ obliqua quae uulgo 12 a uoce huius G
fol. 42 incipit 13 missilia (corr. ex missibilia II) IIDP
ad eam] adeant (sic corr.) II 14 iunge] iunge uulgo
15 inchoa proelium λπ inchoa proelio (proleo A,) α' inchoato
proelio G [optimis] II 17 atque [circumeas — atque] II
19 indubitanda δ 22 A litt. AV a litt. MA (in l. cr. a 2)
l. G. CC. (forma antiqua litt. a) litt. uel C II A [litt.] (sed A
in l. cr., ubi dispicias adhuc tt) P [A] litt. D ut litt. L aut
litt. Q libellae] libelli δ [lib.] II

S. L. 1 antecedit] antecidet A, antecedet Par. 7230 A
a lateribus] alteribus α' 9 multitudine] multitudinem α'.
11 instructae] istae (iste α' histe Q) s 12 separauit II
13 missibilia] miscibilia α' L 14 iunge] iuge A, iūge G
16 iunxerit A 17 aggrediaris II 19 ceperit II
adcedentibus GAII 21 submouerit II durabit] durauit α'
22 fabrilis A fabrilis M

genere componuntur. Quod si tibi prior aduersarius fecerit, illos, quos post aciem supernumerarios diximus debere poni, tam equites quam pedites, ad sinistrum tuum colliges cornum, et sic aduersario resistis magnis uiribus, ne arte
 5 pellaris. Tertia depugnatio est similis secundae, sed in hoc deterior, quod a sinistro cornu tuo cum illius incipis dextro confligere. Nam quasi mancus impetus est eorum et aperte cum difficultate adgrediuntur hostes qui in sinistro dimi-
 10 cant cornu. Quod apertius explanabo. Si quando alam si-
 nistram longe habueris meliorem, tunc ei fortissimos equites peditesque coniunge et in congressu ipsam primam applica ad alam hostium dextram, et quantum potes, aduersarii dextram partem pellere et circumire festina. Tuam autem
 15 aliam exercitus partem, in qua deteriores bellatores habere te nosti, a sinistra illius longissime separa, ne uel gladiis inuadatur uel ad eam tela perueniant. In hoc genere cauendum est, ne inimicorum cuneis transuersa tua acies elidatur. Hoc autem modo uno casu utiliter pugnabitur, si aduersarius inferiorem dextrum cornum habuerit et tu
 20 longe fortiolem sinistrum. Quarta depugnatio talis est. Cum ordinaueris aciem, ante quadringentos uel quingentos

V. L. 1 componuntur] componere *II* constituitur *uulgo* [tibi] *uulgo* fecerit] hoc fecerit *λ uulgo* 2 [post] *II* 3 colligit *II* cornu *π* 4 resistet *P* 6 incipiet *δ* 7 [Nam quasi] *II* [et] *ε* aperte *αIV* aperte quorum *λ* aperti *DP uulgo* 8 difficultate] d. eorum *ε* 9 explanabo *δP* explanando *II* *ε* explanabo *A* *ε* expl. *M* est expl. *G* ut sit expl. *λ* 10 tunc ei *αδ* tunc et *II* cum ea *P*₁ cuneo *LP*₂ cuneo *Q* 12 potest *Gμπ'* potest *AP*₁ *Giss.* [adu.] *II* 13 partem [pellere — partem] *II* impellere *δ* tuam] tu *μ* 15 separa] separare *II* 16 [genere] *ε* 19 infirmiore *π* cornu *δP* 21 ante quadringentos uel quingentos] *unus ex Stewech. libris, quem ipse H dicit, praebebat a. quadraginta uel quinquaginta; inde Nastiuss (röm. Kriegsalterthümer p. 387 sq.) centum quadrag. u. quinq. legendum censet.*

S. L. 4 aduersario resist.] aduersariores istis *A*₁ (aduersario res istis *G*₁) 6 cornu] corno *A* 8 adgrediuntur *II* 10 que] qui *A*₁ 11 coniunge] coniunge *A*₁ 12 alam] ala *α'* 13 dextram] dextra *α'*

passus, quam ad hostem peruenias, non sperante eo subito ambas alas tuas incitare te conuenit, ut ex utroque cornu inprouisos hostes uertas in fugam et celerius uictoriam consequaris. Sed hoc genus certaminis, licet cito superet, si exercitatos fortissimosque produxerit, tamen 5 periculosum est, quia mediam aciem suam qui sic dimicat nudare compellitur et in duas partes exercitum separare. Et si primo impetu uictus non fuerit inimicus, habet occasionem, qua inuadat et diuisa cornua et mediam aciem destitutam. Quinta depugnatio est quartae similis, sed hoc 10 unum amplius habet, quod leuem armaturam et sagittarios ante primam aciem ponit, ut illis resistentibus non possit inrumpi. Nam sic de dextro cornu suo illius sinistrum et de sinistro cornu suo illius dextrum adgreditur. Quod si fugare potuerit, statim uincit; sin minus, media acies ip- 15 sius non laborat, quia a leui armatura sagittariisque defenditur. Sexta depugnatio optima est, prope similis secundae, qua utuntur qui de numero suorum et de uirtute desperant. Et si bene ordinauerint, quamuis cum paucioribus semper uictoriam consequuntur. Nam cum instructa acies 20 ad hostes accedit, dextram alam tuam sinistrae alae hostium iunge et ibi per equites probatissimos et uelocissimos pedes incipe proelium. Reliquam autem partem exercitus tui longissime ab aduersariorum acie remoue et in direc-

V. L. 2 [te] δP 3 inprouifol] interna Π improuifuf V
 4 consequerif s 5 fi (se α') exerc. $\alpha'\pi$ et ex. G [f.] ex. λ
 8 fuerit] adfuerit δP h. postea o. *Schw.* 12 primam O mediam *uulgo* 14 sinistram A' suo] tuo Π
 dextram G 15 potuerif *corr. ex* potuerit Π uincif *corr. ex*
 uincit Π 16 quia [a] Π defendetur (-fund- M) $\Delta\mu$
 18 [de] Π 20 semper] saepe δP instructa εP structa ΠV
 cstructa D 21 accedit $G\delta P$ accedif Π accedet $\Delta\mu$

S. L. 1 paffuf] -of α sperante eo] sperant eo α'
 2 incitare te] incitare se A_1 3 improuifol] Π 5 fi] se α'
 exercitafol] exercitafuf α' 6 mediam aciem] media
 aciem Π 7 compellitur λ 10 destitutam] destituta A_1
 12 possit] possint Π 13 irrumpi Π 16 laboref M laboref L_1
 (rasura a 2 *corr.*) 18 uirtute] uirtutef α' 18 disperant s
 24 longiffime] longiffimif A' logiffime M

tum porrige quasi uerū; nam, cum sinistram partem illius et a lateribus et a tergo coeperis cadere, sine dubio uertis in fugam. Aduersarius autem nec de dextra parte sua nec de media acie potest suis laborantibus subuenire, quia acies
 5 tua extenditur et tota se porrigit ad similitudinem I litterae longissimeque recedit ab hostibus. Quo genere in itineribus saepe configitur. Septima depugnatio est quae loci beneficio adiuvat dimicantem. In hac quoque et cum paucioribus et cum minus fortibus poteris aduersarium sustinere,
 10 hoc est, si montem aut mare aut flumen aut lacum aut ciuitatem aut paludes aut abrupta in una parte habeas, ex qua hostis non possit accedere, reliquum exercitum tuum directa acie ordines, sed in illa, quae munitionem non habet, omnes equites et ferentarios ponas. Tunc securus pro tuo
 15 arbitrio cum hoste configis, quia ab una parte loci natura te munit ab alia duplex prope ponitur equitatus. Illud tamen obseruandum est, quo nihil melius inuenitur, ut, siue dextro cornu solo pugnare uolueris, ibi fortissimos ponas, siue de sinistro, ibi strenuissimos conloques, siue in medio
 20 facere cuneos uolueris, per quos acies hostium rumpas, in

V. L. 1 uerum (-ū A) α' uera corr. in ueru P nam π quā (-am G) A' qua MQ₁ quia LQ₂ part. f. *uulgo* 2 uertif αII uertef λ uertetur δP 5 tota se porrigit λ tota se corrigit αII totā se corrigit δ totā se porrigit P 5 I litt. (*sed* I i. l. er.) II [I.] litt. εδP u. litt. L₂ 6 Quo genere — configitur *rubris litteris pro titulo scripta extant in ε* 12 hostef ε reliquum πQL₂ eliquum L₁ relictum α' relique Par. 7230 A reliquae (*si recte locum erasum dispexi*) G₁ (reliquum in l. er. A₂ G₂) et reliquum *uulgo* 13 illa εP illa ala II illa alia δ munitionem non habet] minutiore [n.] habet (*sed r' et f i. l. er.*) II 14 securuf] *erasa haec uox est in G* (securiuf Par. 7230 A) 15 configef δP quia] quando λ 16 prope ponitur] proponitur Lx' 17 quo] quod μ qm δ 18 f. c. d. *uulgo* dextro] de dextro II 19 [de] *uulgo* 20 cuneof facere π

S. L. 1 [sinistram partem] sinistra parte α 6 recedit] recidet A' 8 adiubat A₁ 11 paludef] padulef M 13 munitionem] munitione A₁ monitione M 14 securuf A₁ 16 munit] munet M munet A ponitur] punitur A₁ equitatuf] equitatif M 18 cornu solo] cornuf solo II 19 strenuissimof] -if α'

cuneo exercitatissimos ordines bellatores. Victoria enim per paucos fieri consuevit. Tantum est, ut electi a duce sapientissimo in his locis, in quibus ratio et utilitas postulat, ordinentur.

XXI. Plerique rei militaris ignari pleniorē ^{viam abscedendi} uictoriam credunt, si aduersarios aut locorum an- ^{hostibus dandam,} gustiis aut armatorum multitudine circumdederint, ^{ut deleantur facilius fugientes.} ut aditum non inueniant abscedendi. Sed clausis ex desperatione crescit audacia, et cum spei nihil est, sumit arma formido. Libenter cupit commori qui sine dubio scit se 10 esse moriturum. Ideoque Scipionis laudata sententia est, qui dixit uiam hostibus, qua fugerent, muniendam. Nam cum abscedendi aditu patefacto mentes omnium ad prae-benda terga consenserint, inulti more pecudum trucidantur. Nec insequentium ullum periculum est, cum uicti, 15 quibus defendi potuerant, arma conuerterint. Hoc genere, quanto maior fuerit, tanto facilius multitudo prosternitur. Neque enim ibi requirendus est numerus, ubi animus semel territus non tam tela hostium cupit declinare quam uultum. [Ceterum clausi, licet exigui numero et infirmi uiri- 20 bus, hoc ipso tamen sunt hostibus pares, quia desperantes sciunt aliud sibi licere non posse.]

V. L. CAP. XXI. 8 clausif] labfif II 9 crescet s
fimet s 10 commori] commorari s (in Q cū- corr. in cō-)
11 [esse] uulgo 12 fugerent IIQ fugirent α fugerant
rasura corr. in fugerent L fugiant P uulgo refugiant δ
mun.] minime muniendam δ 15 insequentium] consequen-
tium δ P₁ cum uicti LδP conuicti Q conuicti α cum uincti II
16 conu.] auerterint R. M. 17 fuerit] fuerit exercitus P
20 [Ceterum — posse] Gemoll exigui exiguo P
22 posse] posse. Sed (set Q₁; Nam uulgo) una saluf uictif

S. L. CAP. XXI. 5 militarif] militares a' 7 multitu-
dine] -em α' 8 inueniant] inueniat MG abscedendi] ab-
scidendi A abscedendi M desperatione Aμ 9 audacia GM(L₁)
10 cupit] cupet corr. in cupit A 13 abscedendi] absci-
dendi A₁ abscedendi M ad prae-benda terga] adpraehendat
erga Aμ ad prebendat erga G 14 pecudum εII 17 fuerit]
fuerint A₁ 18 ubi] unus A₁ 19 uultum] inultum II
22 aliud sibi] aliuf sibi A₁ aliof sibi M aliut f. II

Quemadmodum
ab hostibus re-
cedatur, si consilium
displicet pugnae.

XXII. Digestis omnibus, quae ratio militaris ex-
perimentis et arte seruauit, unum superest edocere,
quemadmodum recedatur ab hostibus. Nam disci-
plinæ bellicæ et exemplorum periti nusquam maius peri-
culum imminere testantur. Qui enim ante congressum recedit
ex acie, et suis fiduciam minuit et inimicis addit audaciam.
Verum quia hoc saepius necesse est euenire, quibus modis
tuto possit fieri, declarandum est. Primum ut tui nesciant,
ideo te recedere, quia declinas inire conflictum, sed credant
arte aliqua se ideo reuocari, ut ad oportuniorē locum
inuitetur hostis ac facilius superetur aut certe insequentibus
aduersariis secretiores conlocentur insidiae. Nam ad
fugam parati sunt qui ducem suum sentiunt desperare. Illud
quoque uitandum est, ne hostes te recedere sentiant et statim
inruant. Propterea plerique ante pedites suos equites po-
suerunt, ut discurrentes aduersarios uidere non sinerent, quem
ad modum pedites abscedebant. Item particulatim incipien-
tes a primis singulas acies subducebant retroque reuocabant,
in gradu suo manentibus reliquis, quos sensim postea ces-
simque ad illos iungebant, quos subduxerant primum. Ali-
quantum exploratis itineribus noctu cum exercitu recedebant,

V. L. nullam sperare salutem εP uulgo (*Verg. A. 2, 354*)

CAP. XXII. 2 superest edocere ε superest et docere Π

sup³² edocere P superest docere δ 4 [et] δP [maius] α
5 recedet α' 6 [et] suis ε minuet A 8 tuto πG toto α'
tot Q hoc L 9 inire] interi Π 10 ideo se AP 11 aut
facilius ε (ut f. $G_2 L_2$) 12 Nam necesse est ad fugam parati

sint δP 14 [te] Π sentiant] sciant M 16 quemadmodum O
quando uulgo 18 reuocabant] uocabant Π 19 in suo
gradu Π postea cessimque $A\mu$ postea cessimque GII post
aciem seque δP 20 aliquanti exploratis π aliquantif explo-
ratif G aliquantif plorati (*i. e.* aliquanti splorati) α' aliquantif
explorati λ 21 nocte Π

S. L. CAP. XXII. 2 seruauit] seruabit $\alpha \Pi$ 3 quemadmodum Π
5 imminere Π congressum] congressum A , congresso (*' er.*) M

6 fiduciam A addit] adit α' audaciam μ 12 collocen-
tur Π 13 disperare ε 15 inruant Π 16 finerent] finerent α
17 quemadmodum Π abscedebant] abscedebant A

ut hostes, die orta cum intellexissent, non possent comprehendere praecedentes. Praeterea levis armatura praemittebatur ad colles, ad quos subito totus reuocaretur exercitus, et si hostes insequi uoluissent, a leui armatura, quae ante occupauerat locum, additis equitibus fundebantur. Nihil enim ⁵ periculosius existimant, quam si inconsulte insequentibus ab his, qui in subsessa fuerint uel qui ante se parauerint, obuietur. Hoc tempus est, quo oportune collocantur insidiae, quia aduersus fugientes maior audacia et minor cura est. Necessario autem amplior securitas grauius solet ¹⁰ habere discrimen. Inparatis, cibum capientibus, in itinere, lassiss, equos suos pascentibus ac nihil tale suspicantibus superuentus adsolent fieri. Quod et nobis uitandum est et hosti in eiusmodi occasionibus perniciem inferenda. Hoc enim casu obpressis nec uirtus potest nec multitudo ¹⁵ prodesse. Qui in acie publica uincitur pugna, licet et ibi ars plurimum prosit, tamen ad defensionem suam potest adcusare fortunam; qui uero superuentum insidias subsessas passus est, culpam suam non potest excusare, quia haec uitare potuit et per speculatores idoneos ante cognos- ²⁰

V. L. 1 [die o.] δ d. orto *uulgo* 2 pcedentes A 3 ad quos π atque α' ad quā G [ad q.] λ quo *Oud.* totus *Kortt.* 2 *Stew.* totu^f (*hoc f a manu satis antiqua est additum, non ab ea, quae passim hunc codicem correxit (XV. saeculi)*) A tuto *Gm* reuocarentur μ 4 hostis — uoluisset Π occupauerant ϵ 5 fundebantur *GLIP* fundebatur $\alpha'\delta$ funderent L fundere Q defendebantur *Stewech. Schweb.* 7 se parauerint] repedauerint Π

8 obuietur π' *Förster* obferuetur ϵP obferuentur (*et antea insequentef*) *Stew.* obferuentur (*relicto insequentibus*) *Oud.* Hoc (quo μP) tempus est quo ([quo] λP) o. c. (collocari P) i. quia aduersum fug. m. a. e. m. c. e. *rubris litteris pro titulo scribuntur in* ϵP 9 quia] q Π 11 *Inp.*] In imparatis π' 15 [casu] M a 2 in marg. additum 16 qui π' quia ϵP quia qui *uulgo* publica qui λ 17 defensionem] offensionem A' 20 uitare A' euitare μ et uitare π

S. L. 1 orta] horta ϵ possent] possint α posse Π compr. Π 8 conlocantur *Gm* 11 cibum] cium A, 12 ac] hac α' 13 superuentus] superuentos α' affolent Π 14 hostis] hostis Π 15 oppressis *MII* 16 uincitur] uincetur α et ibi] et tibi A' 18 accusare *GLII* fortunam] fortuna Π

scere. Cum receditur, talis fraus fieri consuevit. Recto itinere pauci equites insecuntur, ualida manus occulte per alia mittitur loca; ubi ad agmen inimicorum peruenerint equites, temptant leuiter atque discedunt; ille credit quic-
 5 quid insidiarum fuerat praeterisse et sine cura resoluitur ad negligentiam; tunc illa manus, quae secreto itinere destinata fuerat, superueniens obprimit ignorantes. Multi, cum ab hoste discedunt, si per siluas ituri sunt, prae-
 10 mittunt qui angusta uel abrupta occupent loca, ne ibidem patiantur insidias; et rursus post se praecisis arboribus uias claudunt, quas concaedes uocant, ut aduersariis facultatem adimant persequendi. Et paene utrique parti in itinere ad subseas communis occasio est: nam qui praeced-
 15 se relinquit insidias, in quas cum inciderit inimicus, recurrit ipse et adiuvat suos; qui uero sequitur, auersis semitis longe ante destinat expeditos et praecedentem aduersarium arcet a transitu deceptumque a fronte et a tergo concludit. Dormientibus noctu aduersariis et qui praecessit potest re-
 20 gredi et qui sequitur, quantumuis intersit, potest superuenire per fraudem. In transfretatione fluuiorum qui prae-

V. L. 1 fieri] ita fieri δP 2 inf.] consequuntur *uulgo*
 3 peruenerint δP 4 illi credunt δP 5 fuerat π fuerit VP
 fuit D resoluitur ε soluitur Π soluuntur δP 9 qui] ut Π
 11 concaedes *Modius* concedes (sic; ipse correxit a in e) A
 concedes λ concedens M concedes *ex* concedunt *corr.* G con-
 cides δP cōpedit Π 15 relinquit δ relinquit Π reliquit A λP
 reliquit M qual ε quasi π aliquas A , *Giss. uncis incluse-*
runt quasi *Stewech. Scriuer.* quasi *ex illo* qual *natum est, quod*
ipsum fortasse ex sequenti qual *inrepsit* 16 auersis (uer-
 sis L_1) ε aduersis π *uulgo* 17 et *an* ut λ 18 arcet a
 transitu Π arcet transitu ε arcet ad transitum δP decep-
 tumque] delectumque Π concludit π' concludet εP con-
 cludat *uulgo* 20 superuenire per fr. εP f. qui fr. Π per-
 uenire ad f. δ

S. L. 1 receditur] reciditur $A\mu$ 2 insequuntur Π 3 mit-
 tetur ε 6 negligentia Q_1 7 obprimit] obpmit A_1 oppri-
 mit MII multas A 10 paciantur μ 12 adimant] adament α'
 adimant Π 13 praecedit] -et M 15 inimicus] -of Π
 16 adiubat A_1 17 destinat A'

cedit illam partem temptat opprimere, quae primâ transiuerit, dum reliqui alueo separantur; qui autem sequitur festinato itinere, illos, qui nondum potuerunt transire, conturbat.

XXIII. Camelos aliquantae nationes apud ueteres ^{De camelis et cata-} in acie produxerunt et Vrcilliani intra Africam ^{fractis equitibus.} † uel ceteri Mazices hodieque producunt. Sed genus animalium, harenis et tolerandae siti aptum, confusas etiam in puluere uento uias absque errore dirigere memoratur. Ceterum praeter nouitatem, si ab insolitis uideatur, inefficax bello est. Catafracti equites propter munimina, quae 10 gerunt, a uulneribus tuti, sed propter impedimentum et pondus armorum capi faciles et laqueis frequenter obnoxii,

V. L. 1 transierit π 3 nondum $\mu\pi$ Förster non[d.] A' δP

CAP. XXIII. 5 in aciem λP et] ut λ urcilliani $\alpha\pi$ urcilliani δ (urcilliana manus Coripp. Johann. V 390) turcilliani λ circilliani P ufilliani teste Scr. Ortel. circilliani uel ufilliani Scr.

intra africâ π in affricam ML in africâ AQ in africa G uulgo in terra Africa Scriu. [i. A.] suspicor 6 uel ceteri mazicef π uel ceteri mazetef (uoci ceteri in Q f adsum est) μG u. c. macetef A uel c. manzicef P neletari manzicef V uel ceterae nationes D [u. c.] macetef uulgo [u. c.] mazacef siue mazucef Scriuer. circetari mazucef Oudend. genuf] g. hoc λP hoc g. uulgo 7 tolerandae siti δP tolerandae sitif π toleranda e (est G) sitif α tollerabile sitif quod praecedat et omisso λ

[in] puluere [uento] Stew. in puluerulento Rolandius auct. St.

9 praeter] propter πP si ab insolitis u. $G\pi$ si ab insolitis u. α' si ab insolitis u. corr. (a 2?) in si hoc uti u. P si hoc uti u. λ [si ab i. u.] Modius a. St.; recte defendit Otto; 'Considera, lector, num hic aliquid lateat de odore uel ululatu siue barritu camelorum' Oud. 10 [bello] P_1 , in margine additum fortasse ab ipso 11 [a] e uuln. quidem uulgo 12 facilef et laqueif $Giss.$ facilef et laqueif (uel alioquin) Oud. facilef et aliquae his D facilef et alia quae his V facilef et alia quib. π facile est alia quae his α' facile est aliaque his G f. e. aliaque

(seq. obnoxia) A_2 eof facile est qm λ ^{eof} facile e & quoniâ (hoc uerbum i. l. er. a 2) P eof facile est quoniam uulgo ^{sunt 2} frequenter obnoxii π fr. obnixa uulgo

S. L. 1 opprimere λ

CAP. XXIII. 7 arenif αL arenif Q (spiritus ille asper num ab 1 additus?) 10 catafracti equites] catafracte equites A catafractae equites M 11 impedimentum π

Quomodo quadrigis
falcatis vel elefan-
tis in acie possit
sis

contra dispersos pedites quam contra equites in certamine meliores, tamen aut ante legiones positi aut cum legionariis mixti, quando comminus, hoc est manu ad manum, pugnatur, **XXIII.** Quadrigas falcatas in bello rex Antiochus et Mithridates habuerunt. Quae ut primo magnum intulere terrorem, ita postmodum fuere derisui. Nam difficile currus falcatus planum semper inuenit campum et leui impedimento retinetur unoque afflicto aut uulnerato equo decipitur. Sed maxime hac Romanorum militum arte perierunt: ubi ad pugnam uentum est, repente toto campo Romani tribulos abiecerunt, in quos currentes quadrigae cum incidissent, deletae sunt. Tribulus autem est ex quattuor palis confixum propugnaculum, quod, quoquomodo abieceris, tribus radiis stat et erecto quarto infestum est. Elefanti in proeliis magnitudine corporum, barritus horrore, formae ipsius nouitate homines equosque conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit, postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia

V. L. 1 *In distinguendis membris totius huius periodi Ouden-*
dorpium secutus sum maximam partem equitel. In c. *uulgo*
meliores. tamen π' Melior ē (est G) tamen α sunt, Melior (-us Q₂)
est tamen λ melius tamen ē (*illud* vñ a 2 in l. er.; item ē a 2
in margine adsutum est) P 2 aut ante] ut ante Π aut a. λ

legionarii⁸ A 3 mixti sint (sunt Q) λ manū ad m. μΠ
4 ac.] et acies λ CAP. XXIII 5 mitridates (-is α') O
13 ex quattuor] hic desinunt excerpta Kortiana 2 [ex] q. *uulgo*
confixis in corr. ex confixum Π propugnaculo α' 14 quo-
quomodo MD quomodo A'ΠVλP abieceris δP adieceris Π
abietis αQ abietis L [et] Π 15 quarto] quoque quarto Π
16 corporis A 17 conturbant] exterrent Π 18 in lucania P
pyrrhus V pyrrus εΠ pirrus DP hannibal ΠVPI annibal α'
hannibal DG in africa] i. italia Π 19 iugurtha Π iugurta εδP

S. L. CAP. XXIII. 7 falcatus] falcatos A₁ 8 retinetur α'
uno] unu M afflicto] afflicto Π adflicto μ adflicti A₁
9 hac] hoc A bac M₁ 10 arte] artem α' 12 incidissent M
13 tribulus Π 14 radiis stat] radifistat A₁ radifistā M
15 elefanti] elephantis MII et ita (exceptis tribus locis M) semper
16 barritus] barritus α' barritu Π 17 equosque] quos-
que μ 19 numidia] ovidia M nomidia A₁

copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excogitata sunt genera. Nam et centurio in Lucania gladio manum, quam promuscidem uocant, unius abscidit, et bini catafracti equi iungebantur ad currum, quibus insidentes clibanarii sarisas, hoc est longissimos contos, in elefantos ⁶ dirigebant. Nam muniti ferro nec a sagittariis, quos uehebant beluae, laedebantur et earum impetum equorum celeritate uitabant. Alii contra elefantos catafractos milites in miserunt, ita ut in brachiis eorum et in cassidibus uel umeris aculei ingentes ponerentur e ferro, ne manu sua ¹⁰ elefas bellatorem contra se uenientem posset adprehendere. Praecipue tamen uelites antiqui aduersum elefantos ordinauerunt. Velites autem erant iuuenes leui armatura et corpore alacri, qui ex equis optime missibilia dirigebant. Hi equis praetercurrentibus ad latiores lanceas uel maiora ¹⁵ spicula beluas occidebant, sed crescente audacia postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missibilia, in elefantos congerebant eosque uulneribus elidebant. Illud

V. L. 1 copio[so]f] cirquos[us] (circu[us] M) s aduersum dP
 a. f.] excogitarunt s 2 genera. Nam et centurio dP
 genera. Nam et minucius centurio quarte legionis primus alatus (cf. Flor. I 13, ubi tamen primus non apparet et hodie Numicius non Minucius legitur) II genera armatorum; turio a genera armaturum. Turio L g. armorum. Turio Q genera armorum. Nam et centurio omisso quod praecedit resistendi uulgo 3 unius Florus II huius D huius V uni sP 4 catafractati II V 5 [clib. — h. est] 1 6 [quos] M₁ 7 [b. laed.] II 8 catafractatos II V 10 ne [manu sua] sP 13 [et] corpore s 14 ex equis x et equis s et ex equis suspicor optimis dP missilia (corr. ex missibilia II) IIP missilia opt. uulgo 15 praetercurrentibus P Oudend. 17 missilia (corr. ex missibilia II) IIP 18 congerebant] congregabant d

S. L. 1 diuersa] aduersa a 3 manum] -u II promuscidem] promuschidem II abscidit] abscidet a' 5 clibanarii [sarisa] clibanariis arisa A' clibanariis arisa M elefantos] elephantos II 6 muniti] moniti M₁ 7 impetum] impetu II 8 immiserunt II 10 umeris] MQ^{hu} meris L humeris A' x punerentur a' 11 elefa] elefant s elefant d elefantem P pollet] pollet s apprehendere II 15 hii A 16 crescente A₁ audatia M

additum est, ut funditores cum fustibalis et fundis rotundis lapidibus destinatis Indos, per quos regebantur elephantī, cum ipsis turribus affligerent atque mactarent, quo nihil tutius inuenitur. Praeterea uenientibus beluis, quasi
 5 inrupissent aciem, spatium milites dabant. Quae cum in agmen medium peruenissent, circumfusus undique armorum globis cum magistris absque uulneribus capiebantur [inlaesae]. Carroballistas aliquanto maiores — hae enim longius et uehementius spicula dirigunt — superpositas
 10 curriculis cum binis equis uel mulis post aciem conuenit ordinari, et, cum sub ictum teli accesserint, bestiae sagittis ballistariis transfiguntur. Latius tamen contra eas et firmitus praefigitur ferrum, ut in magnis corporibus maiora sint uulnera. Aduersum elefantos plura exempla et machi-
 15 namenta rettulimus, ut, si quando necessitas postulauerit, sciatur, quae sint tam inmanibus beluis opponenda.

Quid fieri debeat,
 si uel pars fugerit
 uel totus exercitus.

XXV. Sciendum uero est, si pars exercitus uice-rit et pars fugerit, sperandum, cum in eiusmodi ne-

V. L. 1 fustibalis] fundibalis δ 2 indof] in hof (haf Q) λP
 4 quafi] qua uulgo 8 [inlaesae] ut otiosum inclusi
 carroballistas IIQ, P aliquantum Aμ hae (he VQ) GμVP
 hec A haec D hi II 10 curriculis] curribus δP uulgo
 binis] bonis s uel mulis post a. c. ord. (cf. II, 25) II aut
 mulis p. aciem [o. o.] V aut mulis p. ac. [c.] ord. DP [uel
 m. p. a. c.] ordinari (ordinaft A₁) s aut m. p. a. ordinari praemis-
 sis utile est et uocabulo carroballistas ac deletō inlaesae Oudend.
 aut m. p. a. ordinari conuenit uulgo 11 sub ictum Lang sub
 ictu II subiectu αL sub iactu QδP sub iactum uulgo 12 bal-
 listariis (ball. II) GIV ballistarii α' balistariis D ballistarum λ
 balistis P transfigantur (-fug- Q) λ, quam lectionem uulgata,
 mutato quod praecedit et in ut, retinuit 14 aduersus II
 15 rettulimus A' retulimus μIIP retulerimus δ

CAP. XXV. 18 sperandum α quid sperandum λ minime des-
 sperandum π eiusmodi] huiusmodi λ

S. L. 2 destinatis A₁ destinatis GM 3 ipis] ipis M
 4 tutius] totius α(V) 5 inrupissent] inrupisset A' spa-
 cium MG 11 hordinari II 14 sint] ī A₁ 15 postu-
 lauerit M 16 tam] tam (~ er.) A

cessitate ducis constantia totam sibi possit uindicare uictoriam. Innumerabilibus hoc accidit bellis, et pro superioribus sunt habiti qui minime desperarunt. Nam in simili conditione fortior creditur quem aduersa non frangunt. Prior ergo de caesis hostibus spolia capiat, quod ipsi dicunt, ⁵ colligat campum, prior clamore ac bucinis exultare uideatur. Hac fiducia ita perterrebit inimicos, ita suis fiduciam geminabit, quasi uictor ex omni parte discesserit. Quod si aliquo casu omnis in acie fundatur exercitus, perniciose clades; tamen reparationis multis fortuna non defuit, et ¹⁰ medicina quaerenda est. Dux ergo prouidus sub ea cautela publico debet Marte configere, ut, si quid pro uarietate bellorum uel condicionis humanae secus acciderit, absque graui detrimento liberet uictos. Nam si uicini colles fuerint, si post terga munitio, si ceteris abscedentibus fortissimi ¹⁵ quique restiterint, se suosque seruabunt. Frequenter iam fusa acies dispersos ac passim sequentes reparatis uiribus interemit. Numquam exultantibus maius solet euenire discrimen, quam cum ex subito ferocia in formidinem com-

V. L. 1 ducis consentiat et tam α' duci consentiat et tam G duci consentiat providentia et tamen λ 2 pro superioribus] superiores δP 5 et quod *uulgo* 6 ac] et $II P_1$ clamare ac bucinis exultare δ 7 [ita] δP perterruit α' perterruit G [ita suis] α et λ et suis *uulgo* 8 geminabit] g. suis λ 9 fundantur II perniciosae (pernec- P pernit- D) cladis tamen δP 10 reparationibus λ et med.] haec (hec Q) m. λ hac m. *Scriu.* 12 pro uarietate $A'\pi$ probari et ate M probavit et ante λ 18 interimit GP nam numq. *uulgo* euenire] esse *uulgo* uiri]bus — exultanti]bus δ 18 maius] magis δ 19 ex subito f. i. f. commutatur *Lang* subito fer. i. f. commutatur *uulgo* ex subita f. i. f. commutatur π' exubeta f. i. f. c. α' exhibita f. i. f. commutatur G exsuperata f. in formidinem (in fortitudinem λ) commutatur λP *Oudend.*

S. L. CAP. XXV. 2 accedit α' bellus A 3 desperarunt ε conditione ε 6 collegat α' bucinis II uideantur II 7 hac] ac A' 8 geminavit α uictor] dicto II 9 aliquo] alico A_1 13 conditionis ε 14 detrimento A 15 post erga α post terga II monitio M_1 abscedentibus A_1 16 restituerint II 17 sequentis α' 18 interhemit II
^{f1}
 19 exubita II

mutatur. Sed quocumque euentu colligendi sunt
 stites, bello erigendi adhortationibus congruis et
 instructione refouendi. Tunc noui dilectus, no
 runt auxilia et, quod amplius prodest, captatis
 5 nibus in ipsos uictores per occultas insidias im
 ciendus ac sic audacia reparanda. Nec oportuni
 cum pro felicitate superbius et incautius mentes e
 humanae. Si quis hunc casum ultimum putat, cogi
 tus omnium proeliorum inter initia contra illos mag
 10 quibus uictoria debebatur.

Regulae bellorum
 generales.

[XXVI. REGULAE BELLORUM GENERALIUM]

In omnibus proeliis expeditionis condicio
 ut quod tibi prodest aduersarium noceat, quod i
 iuuat tibi semper officiat. Numquam ergo ad ill
 15 trum aliquid facere aut dissimulare debemus, sed
 agere, quod nobis utile iudicamus. Contra te e
 incipis, si imiteris quod fecit ille pro se, et rurs
 quid pro tua parte temptaueris contra illum erit
 luerit imitari.

V. L. 1 quocumque euentu $G\pi$ quocumque euentu
 cumque euentus sunt A quicunque euentus sunt λ q
 euentus fuerit *uulgo* 2 congruis et] c. sed (*in A* l
 3 dilectus *uulgo* delectus δP dilecti Π dilectus (~ *er*
add.) A dilectum (di- *in de- corr.* G) μG queru
 4 captatis] occupatis ε 7 cum] dum Π felic.] fi

superbius ΠPQ superbi A superbi MG superbi^{uf 2} L
 CAP. XXVI. 12 In omn. pr. expeditionis c. t. e. l
 expeditionib; c. t. e. P I. o. p. et expeditionibus c. t. e.
 [I. o. p. e. c. t. e.] ε 13 aduersario δP [ad]iui
 15 aut] uel π 17 incipis *corr. ex* incipit Π incipit
Mirus est consensus huius primae regularum generalium
culae cum initio brevis excerpti, quod codex ille cel
scriptorum militarium Graecorum Laurentianus X. saeculi
131 continet et cui inscriptio est 'Τὰ εἰς ὅστας ἐν

S. L. 5 impetof faciendos α' 6 sic] si $A\mu$
 audatiam $A\mu$ reparanda] reparandam μ 7 efferantur
 tur μ 8 euentof A_1 9 praeliorum Π
 CAP. XXVI, 13 adiubat A_1

In bello qui plus in agrariis uigilauerit, plus in exercendo milite laborauerit, minus periculum sustinebit.

Numquam miles in acie producendus est, cuius antea experimenta non ceperis.

Aut inopia aut superuentibus aut terrore melius est ⁵ hostem domare quam proelio, in quo amplius solet fortuna potestatis habere quam uirtus.

Nulla consilia meliora sunt nisi illa, quae ignorauerit aduersarius, antequam facias.

Occasio in bello amplius solet iuuare quam uirtus. ¹⁰

In sollicitandis suscipiendisque hostibus, si cum fide ueniant, magna fiducia est, quia aduersarium amplius frangunt transfugae quam perempti.

Melius est post aciem plura seruare praesidia quam latius militem spargere. ¹⁵

V. L. ἀπὸ ἄλλων βιβλίων γνωμικά'. Incipit autem ab his uerbis 'Τοιαύτη τίς ἐστίν ἐν τοῖς τῶν πολέμων καιροῖς ἡ τοῦ συμφέροντος εὐρεσις. Τὸ σοὶ συμφέρον τοῖς πολεμοῖς ἐστὶν ἀσύμφορον· καὶ ὁ παρ' ἐκείνοις ἀφελίμον, τοῦτο τοῖς σοῖς ἐναντιοῦσθαι φιλεῖ· οὐδὲν τοίνυν κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην ἢ ποιεῖν ἢ παρατεῖσθαι συμφέρει ἡμῖν, τοῦτο δὲ μόνον πράττειν, ὅπερ τοῖς ἡμετέροις χρήσιμον εἶναι νομίζομεν· εἰ γὰρ, ὥπερ ἐκεῖνος ὑπὲρ ἑαυτοῦ πράττει, ταῦτα οὐ μιμήσῃ, σπαντὸν ἀδικεῖς, ὥσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν [·] εἰ τι σὺ πράττεις συμφέρον σπαντῶ, τοῦτο βλάπτει τὸν πολέμιον τὰ σὰ μμεῖσθαι βουλόμενον. Quae secuntur a nostris regulis prorsus discrepant. 1 [In bello — sustinebit] 2 rubris litteris haec sunt exarata pro titulo noui (XXVIII), capituli in α 2 miles R. M. 3 in aciem δ P 5 aut inopia] potes

inopia λ aut inopia (correxerit manus satis antiqua) P superuent.]

f. aut inopia P melius [eft] s 6 domare (do^mare G) ε II fame domari P (post corr. in fame domari) fame edomari δ

solet] potest II 8 [nulla — uirtus] A, sed a manu satis antiqua (I?) in margine addita sunt nisi] quam λ ignorauit II 9 faciat et occasio δ 10 [Occasio — uirtus] L

13 tr. fr. uulgo perempti] peremptio II 15 spargere π expargere α expurgere λ

S. L. 3 antea] ante ea A, 4 ceperis] coeperis A, 5 terrore melius] terrorem melius A' 12 fiducia A 15 laetitia M

Difficile uincitur qui uere potest de suis et de aduersarii copiis iudicare.

Amplius iuuat uirtus quam multitudo.

Amplius prodest locus saepe quam uirtus.

5 Paucos uiros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria.

Exercitus labore proficit, otio consenescit.

Numquam ad certamen publicum produxeris militem, nisi cum eum uideris sperare uictoriam.

10 Subita conterrent hostes, usitata uiliscunt.

Qui dispersis suis inconsulte sequitur, quam ipse acceperat, aduersario uult dare uictoriam.

Qui frumentum necessariaeque non praeparat, uincitur sine ferro.

15 Qui multitudine et uirtute praecedat, quadrata dimicet fronte, qui primus est modus.

Qui inparem se iudicat, dextro cornu suo sinistrum cornu pellat inimici, qui secundus est modus.

Qui sinistram alam fortissimam habere se nouit, dextram alam hostis inuadat, qui est tertius modus.

20 Qui habet exercitatissimos milites, in utroque cornu pariter proelium debet incipere, qui quartus est modus.

V. L. 1 [uere] 2 aduersariis II 2 iudicare IIPD indicare 2 uindicare α umdicare V 4 pr. sepe locus II f. l. pr. *uulgo* 5 institutione pl. reddit industria e. s institutio pl. reddit industriae. II institutio pl. reddit [ind.] e. δ institutio pl. reddit. Industria e. P 9 nisi cum eum sIIVP nisi cum D nisi eum *Schwebel.* sperare] spectare II 10 uilescunt πλ 11 disperfos suos 1P₁ 12 aduersariis (*sed* if i. l. er.) II 13 frumentum necessariaeque (-quae α') αII frumenta necessaria 2 frumentum necessariumque commeatum δP 14 ferro] ferro et est primus (primus Q₁) modus 2 16 primus] secundus 2P₂ 17 [Qui inparem — secundus est modus] sP₂ 19 alam [fortissimam h. f. nouit d. alam] hostis inu. P₁ nouerit *uulgo* 22 par[iter] δ est quart. *uulgo*

S. L. 3 iubet A₁ II 8 publicum] puplicam II 10 hufitata M 13 praeparat] -ant Aμ 15 praecedat] -et A₁ 17 inparem II 19 sinistram malam A fortissimam] fortissima A₁ dextram malam A dextrā² malam G

Qui leuem armaturam optimam regit, utramque alam hostis inuadat ferentariis ante aciem constitutis, qui quintus est modus.

Qui nec numero militum nec uirtute confidit, si depugnaturus est, de dextra sua sinistram alam hostium ⁵ pulset reliquis suis porrectis in similitudinem ueri, qui sextus est modus.

Qui pauciores infirmioresque habere se nouit, septimo modo ex uno latere aut montem aut ciuitatem aut mare aut fluuium aut aliquod debet habere subsidium. ¹⁰

Qui confidit equitatu, aptiora loca quaerat equitibus et rem magis per equites gerat.

Qui confidit pedestribus copiis, aptiora loca peditibus quaerat et rem magis per pedites gerat.

Cum explorator hostium latenter oberrat in castris, ¹⁵ omnes ad tentoria sua per diem redire iubeantur, et statim deprehenditur explorator.

Cum consilium tuum cognoueris aduersariis proditum, dispositionem mutare te conuenit.

Quid fieri debeat, tractato cum multis, quid uero ²⁰

V. L. 1 optimam] optime P regit] gerit 1 2 ferentarii 1 constitutis] constituti sint (sunt Q) 1 2 e. q. uulgo 5 dextera V 6 ueri (muri D) O ueru Q, uulgo 8 paucioresque infirmioresque II 10 aut aliquod δP aut aliquid II [a.] aliquod αQ 1 aliquod L [subsidium] δ 11 equitatu Gδ aequitatū (er.) A equitatum MQ equitatu (i in P postea adsumtum uidetur) IIP p equitatū L aptiora [loca quaerat — pedestr. copiis aptiora] II 12 rem magis per [equites] gerat — peditibus quaer. et rem magis per] s equites] pedites P 13 confidet M 16 ad tentoria sua] ad centuria sua II iubeantur (-atur D) π iubebantur α iubentur 1 [et] 1 20 tractato α tracta π tractatur Q tractetur L

S. L. 1 leuem armaturam] leue armatura II 3 modus] modis A 5 sinistram malam A sinistra malam G hostium] hostiam A, 8 pauciores A 11 confidit] confidet M quaerat] querit A, equitibus] aequi-^{if}tibus A 15 explorator] exploratos α' 16 omnes] om^{if} M 18 aduersariis] aduersariis M 19 dispositionem] dispositiorem II

facturus sis, cum paucissimis ac fidelissimis uel potius ipse tecum.

Milites timor et poena in sedibus corrigit, in expeditione spes ac praemia faciunt meliores.

5 Boni duces publico certamine numquam nisi ex occasione aut nimia necessitate confligunt.

Magna dispositio est hostem fame magis urgere quam ferro.

Quo genere depugnaturus sis, nesciant hostes, ne alii quibus remediis obsistere moliantur.]

De equitatu sunt multa praecepta; sed cum haec pars militiae usu exercitii, armorum genere, equorum nobilitate profecerit, ex libris nihil arbitror colligendum, cum praesens doctrina sufficiat.

15 Digesta sunt, imperator inuicte, quae nobilissimi auctores diuersis probata temporibus per experimentorum fidem memoriae prodiderunt, ut ad peritiam sagittandi, quam in serenitate tua Persa miratur, ad equitandi scientiam uel decorem, quae Hunnorum Alanorumque natio uelit
20 imitari, si possit, ad currendi uelocitatem, quam Saracenus

V. L. 1 fif] el¹² II ac] uel δP fidiffimis π 3 p. et t. uulgo corrigunt uulgo expeditionibus P 4 ac praem.] ad plia (prelia Q) λ 7 magis fame II urgere π 11 Commata De equitatu — sufficiat et Quo — moliantur suadente uno cod. II transposui. Quod omnes has regulas a Vegetio abiudicari, nemo, spero, dissentiet 12 exercitii δP exercitui ε exercitio II 16 probato temporibus exercitio per λ [probata] δ 17 sag. per. uulgo 19 quae (que II) π q; α' quam G [q.] λP₁ hunnorum II hunorum (hunorem L) λδP unorum α' h unorum G halanorum δ uellet δP 20 si] n A₁ i. l. cr. posset δP faracenus II VP faracenus (-of L) εD

S. L. 3 poena] pena MII sedibus] sediebus M (Par. 6503) corrigit AμII 5 hoccasione A 9 quo] quod II 12 usu] usum ε 13 profecerit] proficerit Aμ profecerint II praefens] phensuf (prehenfus G) A₁ 15 digesta] degefta A' nouilissimi A 17 peritiam] peritia α' 19 decorem] dequorem A₁ 20 currendi] curendi A₁

Indusque non aequat, ad armaturae exercitationem, cuius campidoctores uel pro parte exempla intellexisse gaudent, regula proeliandi, immo uincendi artificium iungeretur, quatenus uirtute pariter ac dispositione mirabilis reipublicae tuae et imperatoris officium exhiberes et militis. 5

V. L. 1 exercitationem] exercitium 2 3 regula] nunc Regula L Nunc regula Q iungeretur] α iungitur λ iniungeretur (sed alterum i α 2 insertum) II ingeratur δ P 4 quatinus δ P 5 exhiberes II exhibebis ε P exhibueris θ militum H

Flauii Vegeti (Vegeti G) Renati Viri (Virili A) Illustris Liber III Expt. Incipit Liber Quartus Incip̄ (Incipiunt G) Capitula A' Flauii Vegeti (Vegeti 1M₂) Renati Viri Int. (Int. Q) Lib. III Explicit (Expt. L Expte. Q) Incip̄ (Incipit L) Lib. III Incipiunt (Incipit L) Capitula (Capt. L) Libri Quarti (III Q) μ Expt. Lib. III (tertius V) Incip̄. (Incipit V) Lib. III (quartus V) Flauii Vegetii Renati V̄. (Vire V) Ill. (Illustris V) Epitoma (epytoma V) Institutum Rei Militaris Ad Theodosium Imperatorem ([A. Th. I.] D) Feliciter θ Explicit Liber Tertius. Incipit Liber Quartus. Item Capitula Libri Quarti II sub-
scriptione caret P.

S. L. 3 regula] -& A 4 uirtute] uirtutem ε disposi-
tione] dispositionem A' (L) 5 offitium A

LIBER III.

- I. Ciuuitates aut natura aut opere debere muniri.
- II. Non directos sed angulosos muros faciendos.
- III. Quemadmodum muris e terra iungatur adgestus.
- 5 IIII. De cataractis et portis, ne noceantur ab ignibus.
- V. De fossis faciendis.
- VI. Ne sagittis hostium homines laedantur in muro.
- VII. Quibus modis prouidendum sit, ne famem patiantur obsessi.
- VIII. Quae species praeparandae sint pro defensione mu-
rorum.
- 10 VIIII. Quid faciendum sit, si neruorum defuerit copia.
- X. Quid faciendum, ne aquae inopiam patiantur obsessi.
- XI. Si sales defuerint.
- XII. Quid faciendum, cum primo impetu uenitur ad
muros.
- 15 XIII. Enumeratio machinarum, quibus muri obpugnantur.
- XIIII. De ariete falce testudine.
- XV. De uineis, de pluteis, de aggere.
- XVI. De musculis.
- 20 XVII. De turribus ambulatoriis.
- XVIII. Quemadmodum ambulatoria turris possit incendi.
- XVIII. Quemadmodum altitudo muris addatur.
- XX. Quo pacto suffodiatur terra, ut machina nocere
nihil possit.

1 Ciuitatē *Q* 3 Quemammodum *II* aggestus *II*
& terra iungantur egesta *P* & terrae iungantur (*om. cet.*) *D*
4 catafractis *eII* caractis *P₁* ab igni *P* 6 Ne sagittis hostium
cedatur i. m. *II* 7 paciantur *α'* 9 praeparanda *A* sunt *P*
muro *M* 11 defecerit *II* 12 paciantur *α'* inde a *XI*
tituli huius libri desunt in *MQ₁* 13 Si sales defuerint *δP* Si
sales defuerit *A'* Si sales defuerit *L* Si sales defuerunt *II* 14 ad
morum *π'* 16 machinarum *A* obpugnatur *A* 19 musculis *II*

- XXI. De scalis sambuca exostra et tollennone.
- XXII. De ballistis onagris scorpionibus arcuballistis
fustibalis fundis, per quae tormenta defen-
ditur murus.
- XXIII. Aduersum arietes prosunt culcitae laquei lupi 5
columnae grauiiores:
- XXIIII. De cuniculis, per quos aut murus defoditur aut
ciuitas penetratur.
- XXV. Quid facere debeant oppidani, si hostes inrupe-
rint ciuitatem. 10
- XXVI. Quae sit adhibenda cautela, ne hostes furtim
occupent murum.
- XXVII. Quando oppidanis inferantur insidiae.
- XXVIII. Quid faciant obsidentes, ne ab oppidanis patian-
tur insidias. 15
- XXVIII. Quo genere tormentorum ciuitas defendatur.
- XXX. Quemadmodum mensura colligatur ad scalas uel
machinas faciendas.
- XXXI. Praecepta belli naualis.
- XXXII. Nomina iudicum, qui praeerant classi. 20
- XXXIII. Vnde appellentur liburnae.
- XXXIII. Qua diligentia fabricentur liburnae.
- XXXV. Qua obseruatione sit caedenda materies.
- XXXVI. Quo mense caedendae sint trabes.
- XXXVII. De modo liburnarum. 25
- XXXVIII. Nomina uentorum et numerus.
- XXXVIII. Quibus mensibus tutius nauigetur.
- XL. Quemadmodum tempestatum obseruanda sint
signa.

1 tollennone A'. L (hic corr.) tollennone δ tolenone Π te-
lenone P 5 Aduerful Π 7 defoditur] deponitur IID
9 oppida nifi AP hostif A irruerint Π 12 muri A
13 om. P, librarius autem ipse in margine addidit Quomodo IIP,
14 faciunt Π 16 ciuitates defendantur *uulgo* 17 Quemam-
modum Π item bis postea 19 [XXXI.—XLVI.] sed tres lineas
uacuas relictas habet D 20 iudicium Π classibus P 21 appel-
lantur LP appellantur α 24 sunt LP 25 Liburnorum A'
26 numerof A 27 nauigetur i. l. er. E 28 [XL.—XLVI.] V

XLI. De prognosticis.

XLII. De aestuariis, hoc est de rheumate.

XLIII. De locorum notitia siue remigibus.

XLIIII. De telis tormentisque naualibus.

5 XLV. Quemadmodum nauali bello collocentur insidiae.

XLVI. Quid fiat, cum aperto Marte bellum nauale committitur.]

Agrestem incultamque hominum in initio saeculi uitam
a communione mutorum animalium uel ferarum urbium
10 constitutio prima discreuit. In his nomen reipublicae reperi-
perit communis utilitas. Ideo potentissimae nationes ac
principes consecrati nullam maiorem gloriam putauerunt
quam aut fundare nouas ciuitates aut ab aliis conditas in
nomen suum sub quadam amplificatione transferre. In quo
15 opere clementia serenitatis tuae obtinet palmam. Ab illis
enim uel paucae uel singulae, a pietate tua innumerabiles
urbes ita iugi labore perfectae sunt, ut non tam humana
manu conditae quam diuino nutu uideantur natae. Cunctos
imperatores felicitate moderatione castimonia, exemplis in-

1 pronosticif A' 2 reumate O 3 notitiam II siue de
rem. P 4 telif] pilif II armif telif uulgo naualibus uulgo
muralibus O 6 nabali belli A [XLVI.] Et quid fiat, c.
a. M. b. n. c. Armorum denique inibi necessariorum enumeratif.
Quid afferef falcef & bipennef capit. XLV rubricae adnectentes
Scriu. Schweb. fiat] faciat PP Sequenti prologo praemittunt
expliciant Capitula Incipit Liber IIII 1 Incipit prefatio II
V. L. Prool. 8 [in] initio dP 9 mutorum eII mortuorum
dP brutorum uulgo 10 peperit π' 15 illif] aliif dP
18 natae Lang hanate α' enatae IV Schw. renatae P pacte G
ornate 1 [n.] D paratae uulgo ante Schw. cunctof] cunctof
itaque 1 19 imperator δ castimoniae dP exemplif indulgentiae
scripsi ex exempli indulgentiae α' exemplo indulgentiae Gl exc.
Cusanum exemplif indulgentia π indulgentiae exemplo uulgo

S. L. 8 incultam] incultum M saeculi A 9 communione] communitio A' 10 discreuit] describit α 11 ac] a α'
12 consecrati] consecrant in II 15 optinet A' 19 felicitate moderatione] felicitatem moderationem α'

dulgentiae, studiorum amore praecedis. Regni animique tui bona cernimus et tenemus quae anticipare et superior optauit aetas et extendi in perpetuum uentura desiderat. Quibus rebus tantum uniuerso orbi praestitum gratulamur, quantum uel humana mens petere uel gratia potuit diuina conferre. Sed dispositionibus uestrae clementiae quantum profecerit murorum elaborata constructio, Roma documentum est, quae salutem ciuium Capitolinae arcis defensione seruauit, ut gloriosius postea totius orbis possideret imperium. Ad complementum igitur operis maiestatis uestrae praeceptione suscepti rationes, quibus uel nostrae ciuitates defendendae sint uel hostium subruendae, ex diuersis auctoribus in ordinem digeram, nec laboris pigebit, cum omnibus profutura condantur.

I. Urbes atque castella aut natura muniuntur aut manu aut utroque, quod firmitus ducitur; natura aut locorum edito uel abrupto aut circumfuso mari siue palu-

V. L. 2 et tenemus quae] π etenim usq; α haec enim 1 exc. Cusan. [et] 1 exc. Cusan. 3 in perpetuo ε 4 praestitum] concessum prestitum 1 exc. Cusan. gratulamur] gr. donum 1 exc. Cusan. gr. honorē P_2 (in margine) gr. bonum uulgo 6 dispositionis uestrae [cl.] δ 7 profecerit Π proficerit $A\mu$

profuerit δP murorum] mutorū Π elaborata $G\delta P$ elabora α' elabora ε 2 antiq. Π documentu M documento Π 8 capitolina arx Π 9 [ut] Π 10 igitur] ergo uulgo possiderit $A\mu P$ possederit G 13 in ordine $\alpha\delta P$ dirigam V

dirigam D Incipiunt capitula libri quarti ([l. q.] D) δ , in quibus capitulatio et prologus transposita sunt. Post capitula enumerata V addit Expliciunt Capitula Incipit Liber Quartus Feliciter.

CAP. I. 17 locorum edito (aedeto corr. a 2 in -ito L aedito Q) uel abrupto $\varepsilon \Pi$ 1. editu uel abruptu V 1. editu aut abruptu D 1. editu uel abrupta (-o P_2) P loco edito uel abrupto uulgo circumfuso Π

S. L. 4 tantum] tanto α' 5 humana mens] humanam mens A' 8 capituline ε archif ε 9 seruauit] seruabit α' orbis] urbis A 11 rationes] narrationes Π

CAP. I. 15 muniuntur] minuuntur M 17 padulibus M

dibus uel fluminibus; manu fossis ac muro. In illo naturali beneficio tutissimo eligentis consilium, in plano quaeritur fundantis industria. Videmus antiquissimas ciuitates ita in campis patentibus constitutas, ut deficiente auxilio
5 locorum arte tamen et opere redderentur inuictae.

Non directus, sed
angulosos muros
faciendos.

II. Ambitum muri directum ueteres ducere noluerunt, ne ad ictus arietum esset expositus, sed sinuosis anfractibus, iactis fundamentis, clausere urbes, crebrioresque turres in ipsis angulis reddiderunt propterea,
10 quia, si quis ad murum tali ordinatione constructum uel scalas uel machinas uoluerit admouere, non solum a fronte sed etiam a lateribus et prope a tergo uelut in sinu circumclusus obrimitur.

Quemadmodum
murus e terra iun-
gatur adgestus.

III. Murus autem ut numquam possit elidi, hac ratione perficitur. Intervallo
15 uicenum pedum interposito duo intrinsecus parietes fabricantur. Deinde terra, quae de fossis fuerit egesta, inter illos mittitur uectibusque densatur, [ita ut a muro primus paries pro rata inferior, secundus longe minor ducatur, ut de plano ciuitatis ad similitudinem graduum quasi cliuo
20 molli usque ad propugnacula possit ascendi,] quia nec murus ullis potest arietibus rumpi, quem terra confirmat, et quo-

V. L. 1 muro. In illo π' muros. In illo α' muris. In illo G muro sine illa corr. in muro sine illo L , muro. si nullo QL , muro. sine ullo P 2 tutissimo O tutissima Scriuer. tutissimum *uulgo* consiliū corr. in consilio P 3 fundatis (-tal L) $AI P$

CAP. II. 6 ducere] duci P 7 esset expositus π essedispositus A esse dispositus G esset dispositus M esset dispositus λ 8 anfr.] ac fractibus MQ , 9 reddiderunt $\pi IV P$ tradiderunt D ediderunt *uulgo* 12 ueluti ϵ in sinu P circumclusus δ

CAP. III. 14 elidi] deleri δ Intervallo uicenum pedum V Intervallo bicennum pedum II I. uicenorū p. D Intervallo uicenum plenum pedum $\alpha' P$ intervallo uicinum pedum μ 15 interpositum λ 16 deinde] sed inde δ [de] δ 17 [ita ut — asc.] *Gemoll* 18 pro rata $\alpha d P$ prolatum II pro arte λP 19 cliuo molliusque ϵII 21 ullus D ullus M illis $II P$

S. L. CAP. II. 8 crebriores] creuiore α' 11 admouere] admonere α' 13 obrimitur A_1 obrimitur (corr. ex opp.) G obrimitur μII CAP. III. 14 hac] ac A_1 17 mittitur] mittetur ϵ 19 cliuo] clibo $A\mu$ 21 potest] post A

uis casu destructis lapidibus ea, quae inter parietes den-
sata fuerat, ad muri uicem ingruentibus moles obsistit.
III. Cauetur praeterea, ne portae subiectis ignibus De cataractis et
portis, ne nocean-
tur ab ignibus. exurantur. Propter quod sunt coriis ac ferro tegendae;
sed amplius prodest, quod inuenit antiquitas, ut ante por- 5
tam addatur propugnaculum, in cuius ingressu ponitur cat-
aracta, quae anulis ferreis ac funibus pendet, ut, si hostes
intrauerint, demissa eadem extinguantur inclusi. Ita tamen
supra portam murus est ordinandus, ut accipiat foramina,
per quae de superiore parte effusa aqua subiectum restin- 10
guat incendium. V. Fossae autem ante urbes latissimae De fossis faciendis.
altissimaeque faciendae sunt, ut nec facile possint coae-
quari replerique ab obsidentibus et, cum aquis coeperint
redundare, ab aduersario cuniculum continuari minime pa-
tiantur. Nam duplici modo opus subterraneum peragi, earum 15
altitudine et inundatione, prohibetur. VI. Formidatur, Ne sagittis hostium
homines laedantur
in muro. ne multitudo sagittariorum de propugnaculis exterritis
defensoribus adpositisque scalis occupet murum. Aduersum
quod catafractas uel scuta in ciuitatibus debent habere
quam plurimi. Deinde per propugnacula duplicia saga cili- 20
ciaque tenduntur impetumque excipiunt sagittarum. Neque

V. L. 1 destructif π distructif μG Par. 6503 distructuf A
2 fuerit εP fuerint D CAP. III. 4 exurantur] noceantur
Schwebelius, qui G cod. eam scripturam praebere confirmat. Sed
errauit homo doctus; contra in inscriptione capitis omnes mei in
noceantur conspirant ac] et uulgo 6 cataracta] cataracte II
catafracta λ 10 superiori Π restinguat (restingat D) $\pi \lambda$

restringuat M retinguat A , retinguat G CAP. V. 11 latissi-
mae altissimaque $\pi' P$, latissimaque (-que G) α latissima λP_1
14 redundare $\pi' A$, renundare α' redundari $G \lambda P$ CAP. VI. 18 Ad-
uersus Π 19 uel] atque uulgo 20 [per] propugnacula εP
duplicia] puplica Π saga ciliciaque π saga[cil]iciaque ε
saga cilicina P , in $l. cr.$ 21 impetumq; $A\pi'$ impetumque G
impetum quae M quae impetum λP

S. L. 2 molef] molif $A\mu$ CAP. III. 7 anulif] anulif $\Pi(Q)$
8 demissa] dimissa μ 9 portam] portem A_1 CAP. V. 14 me-
nime A_1 paciantur M 16 prohibetur] perhibetur α
CAP. VI. 18 appositif Π 19 catafractaf] catafractif A_1 (ca-
tafracta G)

enim facile transeunt spicula quod cedit ac fluctuat. Inuentum quoque remedium est, ut de ligno crates facerent, quas metallas uocauerunt, lapidibusque complerent, ea arte inter bina propugnacula constitutas, ut, si per scalas ascen-
 5 disset hostis et partem aliquam ipsius contigisset, supra caput suum uergeret saxa.

Quibus modis pro-
 uidendum sit, ne
 famem patiantur
 obsessi.

VII. Multa defensionum obpugnationumque sunt genera, quae locis competentibus inseremus. Nunc sciendum est obsidendi duas esse species, unam, cum
 10 aduersarius oportunis locis praesidiis ordinatis ***** uel aqua prohibet inclusos uel deditionem sperat a fame, quando omnes prohibuerit commeatus. Hoc enim consilio ipse otiosus ac tutus fatigat inimicum. Ad quos casus possessores, quamuis leui suspitione pulsati, omnem alimoniam uictus
 15 intra muros debent studiosissime collocare, ut ipsis exuberet substantia, aduersarios inopia cogat abscedere. Non solum autem porcinum sed et omne animalium genus, quod inclusum seruari non potest, deputari oportet ad laridum,

V. L. 2 [quoque] *M*, addit. a 2 in margine 3 metallas VP
 mactalas *D* metellas II uulgo matellas Oudendorpius et R. M.
 4 constitutas δP_1 constitutas εP constitutas II per] super ε
 (p Q_1) 6 uergeret αQIP uergerent L_1 uulgo uerteret (sic!) V
 uerteret *D*

CAP. VII. 9 species esse π' una π' 10 continuis in-
 fultibus impugnat obsessos, alteram cum supplet lacunam Parisinus 7232 (XIV saec.); quod supplementum uulgata adripuit
 11 [inclusos uel d. — hoc e. c. ipse otiosus] II inclusos δ
 deditionem sperat a corr. ex deditionem sperata *G* deditione
 sperata α' deditionem sperata $\lambda \delta$ dedicatione sperata *P* 14 leui
 suspitione pulsati omnem π' leui suspitionem pulsatione α' leui
 suspitionis pulsationem *G* leui suspitio fit pulsationis λ leui
 suspitione (one a 2 in l. er.) pulsatione λ (one a 2 in l. er.) *P*
 15 exsuperet II 16 substantiam II 17 sed [et] π'
 18 potest] poterit δ laridum εIP laritum *V* lardum *D*

S. L. CAP. VII. 7 obpugnationum supra lineam intrusum *M*
 oppugnationum II 8 compet. II inferemus] syllaba mul
 in loco eraso *M* 12 prohibuerit] prohibuerint α commea-
 tos α' ociosus μ 13 fatigat] fastigat *A* 16 abscedere]
 abscidere A_1 17 porcinum] portinum A_1 18 seruari] seruare A_1

ut adminiculo carnis frumenta sufficiant. Aues autem cohortales et sine impensa in ciuitatibus nutriuntur et propter aegrotantes sunt necessariae. Pabula equis praecipue congerenda et quae adportari nequiverint exurenda, uini aceti ceterarumque frugum uel pomorum congerendae sunt copiae 5 nihilque, quod usui proficiat, hostibus relinquendum. Nam, ut hortorum cura in uirdiariis domorum uel areis exerceatur, utilitatis ac uoluptatis ratio persuadet. Parum autem proficit plurimum collegisse, nisi ab exordio dimensione salubri per idoneos erogatio temperetur: numquam periclitati sunt fame qui frugalitatem inter copias seruare coeperunt. Inbellis quoque aetas ac sexus propter necessitatem nictus portis frequenter exclusa est, ne penuria obprimeret armatos, a quibus moenia seruabantur. VIII. Bitumen Quae species praeparandae sint pro defensione murorum. sulphur picem liquidam oleum, quod incendiarium uocant, ad exurendas hostium machinas conuenit praeparari; ad arma facienda ferrum utriusque temperaturae et carbonem seruantur in conditis; ligna quoque hastilibus sagittisque necessaria reponuntur. Saxa rotunda de fluuiis, quia pro soliditate grauiora sunt et aptiora mittentibus, diligentissime colliguntur; ex quibus muri replentur et turres; minima ad fundas siue fustibales uel manibus iacienda; maiora per onagros diriguntur, maxima uero pondere formaque

V. L. 3 pabulae quif α' pabula quif G pabulaeque sunt λP_1 p. equif sunt P_2 4 [ac.] δ 6 usui εP [u.] Π de suis V suis D [Nam — persuadet] *suspicio* 7 uirdiariif α uirdiariif Π uirdiariif δP (in hoc una cum hortorum cura in loco eraso) uirdiariif λ 8 ac] aut δP et uulgo [ac uoluptatif] $R. M.$ uoluntatif D 10 per idoneos] p. i. procuratores uulgo 11 copias [seruare] δ copia f. α' copiam f. λ Par. 6503 coeperant α 13 portif π fortif $A\mu$ fortif G CAP. VIII. 16 praeparare λ 21 replentur Π 22 ad fundas siue fustibales π' λ ad funda siue fustibales α' funda siue fustibales G fundif siue fustibales P 23 diriguntur [maxima — digeruntur] εIV

S. L. 1 adminiculo] aminiculo Π 2 impensa Π 3 congerenda] conierenda Π 4 apportari Π 10 pereclitanti (-tate G) α 12 sextas Π 13 opprimeret $\mu \Pi$ CAP. VIII. 14 Bitumen Π 15 sulphor A_1 sulfur Π incendiarium] incendiarum α 19 necessaria] necessariae α

uolubili in propugnaculis digeruntur, ut demissa per praeceps non solum hostes obruant subeuntes sed etiam machinamenta confringant. Rotae quoque de lignis uiridibus ingentissimae fabricantur, uel intercisi ex ualidissimis arboribus cylindri, quas taleas uocant, ut sint uolubiles, laeuigantur, quae per pronum labentia subito impetu bellatores solent [equos quoque] detertere. Trabes quoque et tabulata uel diuersae magnitudinis clauos ferreos esse oportet in promptu. Nam obpugnantium machinis per alias machinas
 10 consueuit obsisti, praecipue cum subitis operibus addenda sit muris uel propugnaculis altitudo, ne aduersariorum mobiles

Quid faciendum sit, si neruorum defuerit copia.

turres superemineant et capiant ciuitatem. VIII. Neruorum quoque copiam summo studio expedit colligi, quia onagri uel ballistae ceteraque tormenta nisi funibus
 15 neruinis intenta nihil prosunt. Equorum tamen saetae de caudis ac iubis ad ballistas utiles adseruntur. Indubitatum uero est crines feiminarum in eiusmodi tormentis non mi-

V. L. 1 digerantur *P* diriguntur *D* demissa δ dimissa *sHP*
 2 [hostes] *uulgo* obruantur *V* 3 confringant *II*
 4 [uel] *II* intercisi π intercisis *MGQ* intertensis (-ensis 2) *L*
 intercessis *A* 5 cylindri α cilindri δP chilindris λ cycli *II*
 taleas] galeas δ laeuigantur] eligantur *II* 7 solent [equos
 quoque] detertere *Lang* solent equos quoque deterere α' f. equos
 quosque detertere *G* f. eosque detertere *II* f. quosque detertere
 (detreri *D*) δ f. equosque detertere *P* sternunt equos \tilde{q} . (*punctum et ~ er. a 2*) deterere (deterrent,) *L* sternunt solent equos
 quoque deterre (deter^{ere} 2) *Q* sternunt equosque solent deterere
uulgo tabulata] tabulas π' 8 [oportet] *II* i. promptu λ
 10 obsisti] obesse *II* CAP. VIII. 13 [quoque] δ
 15 setae *Gx'* litae μ litae *A* setae *ex* litae *corr.* *P* 16 caudif
 ac iubif] c. \equiv et iubif *G* afferentur *II* indubitanter λ
 17 est π et ε [e.] *P*

S. L. 5 lenicantur *M* 6 labentia] lauentia α' 7 traues *M*
 8 diuersae magnitudinis] diuersas magnitudines *II* clauos]
 clauos *A* in promptu *II* 9 oppugnantium μ oppugnandum *II*
 CAP. VIII. 14 onagri *A'* ballistae μ ballistae *II*
 coeteraque *A*₁ 16 ac iubif] adiubif *A*₁ adiuiif *M* ballistas *II*
 (ballistas *G*) ballistas *A* μ

norem habere uirtutem Romanae necessitatis experimento. Nam in obsidione Capitolii corruptis iugi ac longa fatigatione tormentis, cum neruorum copia defecisset, matronae abscisos crines uiris suis obtulere pugnantibus, reparatisque machinis aduersariorum impetum reppulerunt. Maluerunt enim pudicissimae feminae deformato ad tempus capite libere uiuere cum maritis quam hostibus integro decore seruire. Cornua quoque uel cruda coria proficit colligi ad catafractas texendas aliaque machinamenta siue munimina.

X. Magna urbis utilitas est, cum perennes fontes Quid faciendum, ne aquae inopiam patiantur obsesal. murus includit. Quod si natura non praestat, cuiuslibet altitudinis effodiendi sunt putei aquarumque haustus funibus extrahendi. Sed interdum sicciora sunt loca quae montibus sunt saxisque munita; in quibus superposita castella extra murum inferiores reperiunt fontium uenas ac de propugnaculis uel turribus destinatis protegunt telis, ut aquatoribus liber praestetur accessus. Quod si ultra ictum teli, in cliuo tamen ciuitatis subiecta sit uena, castellum paruulum, quem burgum uocant, inter ciuitatem et fontem conuenit fabricari ibique ballistas sagittariosque constitui, ut aqua defendatur ab hostibus. Praeterea in omnibus

V. L. 1 r. nec. experimento cognoscitur λP r. necessitat[is] [e.] Π r. necessitat[is] expedito V romana necessitat[is] experimento D romanae scilicet necessitat[is] experimento *uulgo* 4 abscissos *uulgo* 8 profuit π' 9 catafracta Π texenda Π tegenda ϵ munimenta δ

CAP. X. 10 [est] Π 11 muris A praestet G 13 sicciora (ex-re corr. A) $A' \Pi V$ fictiora D sicciora M si altiora λ si altiora P Schwebel. — In distinctione huius orationis membri (fictiora — uenas) editionem Coloniensem (1524) secuti sumus; *uulgo* ante in quibus comma, post castella colon ponitur 15 extra m. i.] ad extrema muri inferioris δ font.] montium δP 18 iacti P 19 quem] quod $\lambda \pi' P$ 20 sagittarios[que] Π constitui ut $G \pi$ constituat A constituat ut μ

S. L. 2 obsidione] obsiditione A' capitali A_1 capitolii M 4 abscissos] abscisso Π uiris] uires A_1 optulere Π 8 cruda] erura α'

CAP. X. 10 perennet] perhennet Π 12 haustus] austus A_μ 15 repperiunt ϵ 16 protegunt] prodegunt M 18 cliuo] clibo α' 19 paruolum α burgum] uurgum Π 21 defendatur] fendatur A_1

publicis aedificiis multisque priuatis cisternae sunt diligenter substruendae, ut receptacula aquis pluuiialibus, quae de tectis effluunt, praestent. Difficile sitis uicit, qui quamuis exigua aqua ad potum tamen tantum in obsidione sunt
Si sales defuerint. *usi.* XI. Si maritima sit ciuitas et sales defuerint, liquor ex mari sumptus per alueos aliaque patula uasa diffunditur, qui calore solis duratur in salem. Quod si hostis ab unda prohibeat, nam hoc accidit, harenas, quas excitatum uento mare superfuderat, aliquando colligunt et dulci
 10 aqua eluunt, quae sole siccata nihilominus mutatur in sales.

Quid faciendum, cum primo impetu uenit ad muros. XII. Violenta autem inpugnatio quando castellis sed maiore obpugnantium sanguine exercentur luctuosa certamina. Illi enim, qui muros inuadere cupiunt, terrifico
 15 apparatu expositis copiis in spem deditionis formidinem geminant tubarum strepitu hominumque permixto; tunc, [quia timor magis frangit insuetos,] primo impetu stupen-

12?

V. L. 2 substruendae *ITML* subtruendae *Q* subtrahendae *A'* substituendae *δP* 3 sitis uicit *α* sitis uincit eol *λ* enim eol sitis uincit *II* enim eol quis uicit *δP* *Oud.* enim uincit sitis eol *uulgo* qui] quia *A* 4 exigua aquam *s* tamen tantum *αIIVP* tamen hac *λ* tamen *D* tantum *uulgo* CAP. XI. 5 sales defuerint *Gπ* sales defuerint *A* sales defuerit *M* sal defuerit *λ* 6 aliaque *s* atque alia *π'* atque *P* 7 qui *π* quia *s* qui *a* *uulgo* 8 hostes — prohibeant *II* accidit] saepe accidit *λ* 9 excitatum uento *II* excitato uento *α* exercitato uento *λ* exagitatum uentis *δP* colligant *λ* 10 eluunt] pfundunt *P* pfundant *λ* sales *GMIIVP* sales (*ita ut ipse correxisse uideatur*) *A* salem *λD* CAP. XII. 12 utrique *π'* 13 exerceantur *δ* 14 [enim] *II* 15 in spem] sine spe *δP* 16 tubarum] turbarum *II* hominumque] agminumque *II* tunc quia timor magis frangit insuetos *εP* t. q. t. magnus fr. inf. *II* tunc quia timor ea insuetus *V* tunc timor ea agit insuetus *D* tunc [quia timor magis frangit insuetos] *Lang*

S. L. CAP. XI. 6 alueos] albeos *α* 9 superfuderat] superfunderat *α* 9 dulci aqua] dulcia aqua *II* dulcia aqua *A* 10 nihilominus *α*

CAP. XII. 11 inpugnatio *II* 13 oppugnantium *MTI* sanguine] sanguinem *μ* 14 illi en.] ille en. *A* 15 deditionis *μ* 16 strepitum *α'*

tibus oppidanis, si discriminum experimenta non norunt, admotis scalis inuaditur ciuitas. Quod si a fidentibus siue militaribus uiris repellatur prima congressio, statim clausis crescit audacia, et iam non terrore, sed uiribus et arte configitur. XIII. Admouentur enim testudines arietes Enumeratio machinarum, quibus muri obpugnantur. falces uineae plutei muscoli turres; de quibus singulis, quali-
qualiter fabricentur, quo etiam pacto proelientur uel repellantur, edisseram. XIII. De materia ac tabulatis De ariete falce testudine. testudo contextitur, quae, ne exuratur incendio, coriis uel ciliciis centonibusque uestitur. Haec intrinsecus accipit trabem, quae aut adunco praefigitur ferro et falx uocatur ab eo, quod incurua est, ut de muro extrahat lapides, aut certe caput ipsius uestitur ferro et appellatur aries, uel quod habet durissimam frontem, qua subruit muros, uel quod more arietum retrocedit, ut cum impetu uehementius feriat. Testudo autem a similitudine uerae testudinis uocabulum sumpsit, quia, sicut illa modo reducit modo proserit caput, ita machinamentum interdum reducit trabem interdum exerit, ut fortius caedat.

XV. Vineas dixerunt ueteres quas nunc militari barbaricoque usu causias uocant. E lignis leui-
De uineis, de pluteis, de aggere.

V. L. 1 norunt *M* 2 admotif *G* $\mu\delta P$ admonitif *A* appositif
(sed ap non satis pure) *\Pi* [a] δ 3 uirif *s* δ uirib; *P* emi-
nuf *\Pi* clausif] oppida^{nif} *\Pi* CAP. XIII. 7 plientur $\mu\delta P$
pligentur *A'* proeliantur *\Pi* 8 edifferam] enarremuf δP
CAP. XIII. 8 materie *\Pi* materiea *G'* 12 incurua (-ba *A*) *A'P*
incuruata μ incuruatum *\Pi* curuatū δ 13 caput ipf.] caput
ei *V* ipf. cap. uulgo 14 qua *\Pi* Förster quae $\delta\delta P$ subruit δP
subruet $\alpha\pi$ subruat λ 18 proferit α proferit *\Pi* profert $\lambda\delta P$
machinamentum hoc interdum *\Pi* 19 exeret *A'* effert λ
CAP. XV. 21 barbaricoque (-quae α') α barbari quoque π
barbario (barbaro *Q*) quoque λ causias uulgo causias δ cau-

S. L. 1 obpidanif *A'* 3 reppellatur *A* 4 audatia $\Delta\mu$
5 configitur] confrigitur *A* CAP. XIII. 5 admouentur] am-
mou. *\Pi* 6 plutei] putei *A* (pultei *G*) 7 qualiter] pariter *\Pi*
CAP. XIII. 8 ac tabulatif] ac taenolatif Δ_1 (apte dolata Δ_2)
taenolatif *M* 9 contextitur] contessitur α' ne] nec α'
11 traem *M* fals α 15 retrocaedit Δ_1 impetu] impetum *M*
19 traem α' CAP. XV. 21 uocant] uocat *A'* uocant *M*

ribus machina colligatur, lata pedibus octo, alta pedibus septem, longa pedibus sedecim. Huius tectum munitione duplici tabulis cratibusque contextitur. Latera quoque uimine saepiuntur, ne saxorum telorumque impetu penetrantur. Extrinsicus autem, ne inmisso concremetur incendio; crudis ac recentibus coriis uel centonibus operitur. Istae, cum plures factae fuerint, iunguntur in ordinem, sub quibus obsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta. Plutei dicuntur qui ad similitudinem absidis contextuntur e uimine et ciliciis uel coriis proteguntur ternisque rotulis, quarum una in medio, duae in capitibus apponuntur, in quacumque parte uolueris admouentur more carpenti; quos obsidentes applicant muris, eorumque munitione protecti sagittis siue fundis uel missilibus defensores omnes de propugnaculis ciuitatis exturbant, ut scalis ascendendi facilius praestetur occasio. Agger autem ex terra lignisque extollitur contra murum, de quo tela iactantur.

De musculis.

XVI. Musculos dicunt minores machinas, quibus protecti bellatores sudatum auferunt ciuitatis; fossatum etiam

V. L. tial *P* cautius *II* cautib; (cautibul *G*) *z* cattol *Ed.* Bonon. Lipsius Pol. I. 7 Versio Germanica 1511; Vincentius Bellouacensis hunc locum exscripsit 'uineas dixerunt ueteres, quas nunc cautibulas alias chartas (cattol?) uocant'; Oudendorp. aut uulgatam retentam aut cautibulas scriptum uult; Schaebel. cattol probare uidetur haufias Frid. Mone proposuit 1 lata ped. octo alta *A* π lata [p. o. a.] μ alta ped. o. lata uulgo 2 sexdecim uulgo 3 tabulis δP Scriuer. 4 uimineae *MG* uinea *A*, uimina *D* uinee *A*, 5 concrementur *VP* cremetur 1 cremetur *D* 7 i. ordine 1 8 obsidentes] subfidentes δP [tuti] *II* 9 absidif] sudif *II* 10 [e] uimine *II* 12 adponuntur *D* opponuntur (obp. *P*) λPP in] et in *II* quacumque partem 1 quaecumque partem *P* 13 quof] quod λM_2 in margine [q.] M_1 subfidentes δP 14 missilibul corr. ex missilibul *II* CAP. XVI. 19 sudatū auferunt *z* *II* sudati auferunt *P*, in l. er. si lutū offuerit *V* si lutū obfuerit *D* et sine dubio *P*, sudatum auferunt Lipsius (*R. Mil. V*, 5) udatum auferunt teste St. Ianus Palmerius ciuitates[;] *II* ciuitati; Oud.; ciuitatib[;] uulgo

S. L. 5 immisso *II* 8 tuti] toti α' 9 plutei] putei α' 10 coriis] coris *M* 12 admouentur] ammouentur *II* 15 ciuitatib[;] ciuitates α 16 agger] ager *A*, 1

adportatis lapidibus lignis ac terra non solum complent sed etiam solidant, ut turres ambulatoriae sine impedimento iungantur ad murum. Vocantur autem a marinis beluis musculi; nam quemadmodum illi, cum minores sint, tamen ballenis auxilium adminiculumque iugiter exhibent, ita istae machinae breuiores [uel] deputatae turribus magnis aduentui illarum parant uiam itineraque praemuniunt. XVII. Turres autem dicuntur machinamenta ad aedificiorum speciem ex trabibus tabulatisque compacta et, ne tantum opus hostili concremetur incendio, diligentissime 10 ex crudis coriis uel centonibus communita, quibus pro modo altitudinis additur latitudo. Nam interdum tricenos pedes per quadrum interdum quadragenos uel quinquagenos latae sunt. Proceritas autem ipsarum tanta fit, ut non solum muros sed etiam turres lapideas altitudine superent. 15 His plures rotae mechanica arte subduntur, quarum lapsu uolubili magnitudo tam ampla moueatur. Praesens autem periculum ciuitatis est, si ad murum fuerit turris admota. Plures enim accipit scalas et diuerso genere conatur inrumpere. Nam in inferioribus habet arietem, cuius impetu 20 destruit muros, circa mediam uero partem accipit pontem, factum de duabus trabibus saeptumque de uimine, quem subito prolatum inter turrem murumque constituunt et

De turribus ambulatoriis.

V. L. 3 murum] muros π 7 ballenis O balaenis *grammatici* docent 6 [uel] deputatae uulgo uel dep. ϵIP_2 ualde put. δ ualde dep. P de uelut *cogitauit Oudendorpius* 7 aduentui μ aduentu $A'\pi'$ aduentu P CAP. XVII. 9 [ex] uulgo 11 communita quibus $\pi\lambda$ communit a quibus α communitur quibus A_2 *Stewech.* 13 uel] ac II 15 [altitudine] II 16 his plures rotae] his autem crates II quarum] quas II 17 uolubili] immobili II moueatur] moratur II 23 turrem ϵII turrem (rurim V) δP

S. L. CAP. XVI. 1 apportatis II complent II 2 ambulatoriae A_μ impedimento II 3 iungantur] iugantur A_1 beluis] ueluis II 4 quemadmodum II 5 exhibent II 7 parant] parat II CAP. XVII. 8 turre] turris α' 9 trabibus A_μ compacta II 12 tricenof] trecentof ϵ 16 rothae A_1 19 irrumpere II 21 destruit] destruet ϵ mediam] media α' partem] parte M accipit] accepit II 22 traibus A_μ de uimine] diuimine M

per eum egredientes de machina bellatores in ciuitatem transeunt et occupant muros. In superioribus autem turris illius partibus contati et sagittarii collocantur, qui defensores urbis ex alto contis missibilibus saxisque prosterant.

5 Quo facto ciuitas capitur sine mora. Quid enim auxilii superest, cum hi, qui de murorum altitudine sperabant, repente supra se aspiciant altiore[m] hostium murum?

Quemadmodum
ambulatoria turris
posset incendi.

XVIII. Huic tam manifesto discrimini multis occurritur modis. Primum, si confidentia uel uirtus est
10 militaris, eruptione facta globus egreditur armatorum et ui hostibus pulsus machinamentum illud ingens dereptis coriis de lignis exurit. Quod si oppidani exire non audeant, ad maiores ballistas malleolos uel falaricas cum incendio destinant, ut perruptis coriis uel centonibus intrinsecus
15 flamma condatur. Malleoli uelut sagittae sunt, et, ubi adhaeserint, quia ardentis ueniunt, uniuersa conflagrunt. Falarica autem ad modum hastae ualido praefigitur ferro; inter tubum etiam et hastile sulphure resina bitumine stuppisque conuoluitur infusa oleo, quod incendiarium uocant;
20 quae ballistae impetu destinata perrupto munimine ardens

V. L. 1 egredientes] ingredientes ● (cf. IV, 19) 4 missilibus μP 5 Quo] Eo δ CAP. XVIII. 11 ing. dereptis c. d. l. e. *Schoeb.* ing. directis (corr. ex directis P) cor. d. l. e. δP ignis dir. c. de lignis e. II ingens dir. c. ut ignis exurit A ingens dir. c. nel ignis exurit *GM Par. 6503* ing. dir. coriis ignis exurit (ignis exurit in l. cr. Q) 1 ing. dir. coriis uel centonibus ignis e. *Reg. 1286* 12 oppidani $\mu\pi$ oppidum A oppido G 13 ad maiores $\alpha L \delta P$ maiores Q de maiore II ballistas (balist. D) δP ballista II ballistae s 15 sagittae] sagitate $\frac{3}{2} A$ (sagittae *Par. 6503*) 16 quia] qua Q si II 18 hastile A' *LPV* 19 infuso δP

S. L. 1 bellatoris corr. in bellatores A 4 ex alto] ex altato A 5 auxilii superest] auxiliis superest α hii A qui de muris] quidem muris M 7 altiore] altiore II CAP. XVIII. 8 discrimini] discrimine s 10 eruptione A 14 destinant μ 15 malleoli] malleolis II 16 conflagrante] conflagrante G 17 ad modum] amodum α' 18 sulfure II uitumine II 19 incendiarium uocant] incendia conuocant II 20 ballistae II baliste (-ae λ) μ perrupto]

figitur ligno turritamque machinam frequenter incendit. Depositi quoque homines funibus, cum hostes dormiunt, in lanternis portant lucernas et incensis machinis rursum leuantur in murum. XVIII. Praeterea partem muri, Quemadmodum al- titudo muris ad- datur. ad quam machina conatur accedere, caemento atque lapidibus uel luto siue lateribus, postremo tabulatis extruendo faciunt altiore, ne defensores moenium desuper urbi uentura possit obprimere. Constat autem inefficax machinamentum reddi, si inueniatur inferius. Verum ob- sidentes eiusmodi dolum adhibere consueuerunt. Primo ¹⁰ talem extruunt turrem, quae propugnaculis ciuitatis uidea- tur inferior; deinde secreto aliam de tabulatis intrinsecus turriculam faciunt et, cum muris fuerit machina sociata, subito funibus trochleisque de medio turricula illa pro- ducitur, de qua egredientes armati, quia altior inuenitur, ¹⁵ statim capiunt ciuitatem. XX. Interdum longissimas Quo pacto suffodia- tur terra, ut ma- china nocere alicui possit. ferratasque trabes obponunt machinae uenienti eam- que a muri uicinitate propellunt. Sed cum Rhodiorum ciuitas obpugnaretur ab hostibus et turris ambulatoria supra murorum altitudinem ac turrium omnium pararetur, mecha- ²⁰ nici ingenio inuentum est tale remedium. Per noctem sub fundamenta muri cuniculum fodit et illum locum, ad quem

V. L. CAP. XVIII. 3 laternis *uulgo* 7 ne] ut π 8 in-
 efficax π efficax *Gl* efficac α' 10 consueuerunt] consueuerunt *II*
 11 turrem ϵII turrim *VP* murū *D* 12 tabulis δP
 14 trochleis] trocleis *O* CAP. XX. 18 [a] *II* 20 supra m.
 (muri *P*) a.] [f.] murorum altitudo λ pararetur] superaret λ
 mechanici *MV* mecanici A' machanici *corr. in* michanici *II*
 mechanico *Q uulgo* mechaneco *corr. in* mechanico *L* mechanici
 (sed a in l. er. a 2; mechanico 2) *P* moechanicho *D* 21 tale
 rem.] latere med. *II* 22 fundamenta] αII fundamento λ fun-
 damentis δP fodit] fodi *II*

S. L. perrumpto A' perrupta *II* 1 machinam] machina *M*
 2 quoque] quodque α' CAP. XVIII. 5 accedere] acci-
 dere *M* 7 maenium *II* 8 opprimere *II* 18 turriculum *M*
 (*L*) et] ut *II* fuerit] fuerint *II* 14 torricula *M*
 CAP. XX. 17 traues $A\mu$ opponunt μII 18 rodiorum *O*
 19 oppugnaretur (opugn. *Q*) μII

De scalis sambuca
exotra et tollennone.

die postero turris fuerat promouenda, nullo hostium se-
tiente egesta terra cauauit intrinsecus, et, cum rotis su-
moles fuisset impulsu atque ad locum, qui subtercauatu
fuerat, peruenisset, tanto ponderi solo cedente subsedit ne-
5 iungi muris aut moueri ulterius potuit. Ita ciuitas liberat
est et machina derelicta. XXI. Admotis turribus fun-
ditores lapidibus, sagittarii iaculis, manuballistarii ue-
arcuballistarii sagittis, iaculatores plumbatis ac missilibus
de muris submouent homines. Hoc facto scalis adpositis
10 occupant ciuitatem. Sed qui scalis nituntur frequenter
periculum sustinent, exemplo Capanei, a quo primum sca-
larum obpugnatio perhibetur inuenta, qui tanta vi occisus
est a Thebanis, ut extinctus fulmine diceretur. Et ideo
sambuca exotra et tollennone obsidentes in murum hostium
15 penetrant. Sambuca dicitur ad similitudinem citharae; nam
quemadmodum in cithara chordae sunt, ita in trabe, quae
iuxta turrem ponitur, funes sunt, qui pontem de superiore
parte trochleis laxant, ut descendat ad murum, statimque

V. L. 3 [ad] Π subtercanatus (subt c. V) subter caua-
tus *uulgo* 5 aut] ac δ ciuitas] et cin. π 6 derelicta ε VP
destructa Π deleta DP CAP. XXI. 8 missilibus (corr. ex
missilibus Π) IDDP 9 de m. Lang e. m. O homines O
hostes *uulgo* 11 capenei a quo A'P caueneia quo M caue-
niani quo λ primum] pr. haec *uulgo* [scalarum] δ
14 tollennone (-æ A) A' (cf. quae Bugge *Fleckeis. annal.* a. 187;
p. 106 disseruit) tollennone M tollennone δ tollennone Q tolle-
nne L tollennone Π telle none P [in] λ 15 ad simili-
tudine Π a similitudine δ P; hunc locum probare putat Oude-
dorpius supra in c. XIII huius libri ad similitudinem pro
similitudine legendum esse; sed loci sunt dissimiles 16 c
dae D cordae ε IVP [in] ε 17 turrem Π turre α turre
turrim δ P superiori α HQ superiora L 18 trocle (-æ

S. L. 1 die] due A promouenda] promouendi A,
3 moles] molis MG mollis AL impulsu Π 4 ponderi
ponderis solo α CAP. XXI. 6 ammotis Π 7 manubal-
8 arcubal. μ Π 9 e] et Π , summouent Π apposit
11 sustinent] sustineant M sustineant A 13 est] est
a Thebanis] ab euaniis Π 15 citharae M 16 quemar-
dum Π cithara μ trabe M trabe A₁ 18 descend

de turri exeunt bellatores et per eum transeuntes moenia urbis inuadunt. Exostra dicitur pons, quem superius exposuimus, quia de turri in murum repente protruditur. Tollenno dicitur, quotiens una trabes in terram praealta defigitur, cui in summo uertice alia transuersa trabes longior dimensa medietate conecitur eo libramento, ut, si unum caput depresseris, aliud erigatur. In uno ergo capite cratibus siue tabulatis contextitur machina, in qua pauci conlocantur armati; tunc per funes adtracto depressoque alio capite eleuati inponuntur in murum. 10

XXII. Aduersum haec obsessos defendere con-
sueuerunt ballistae onagri scorpiones arcuballistae
fustibali [sagittarii] fundae. Ballista funibus neruinis
tenditur, quae, quanto prolixiora brachiola habuerit,
hoc est quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit; 15
quae si iuxta artem mechanicam temperetur et ab exer-

De ballistis onagris scorpionibus arcuballistis fustibalis fundis, per quas tormenta defenditur murus.

V. L. inlaxant α troclea inlaxant L troclea inlaxant Q 1 de turre $G\mu$ de turrae A eum] eam μD 3 qui $\lambda \delta$ que P 4 Tollenno $Lang$ Tollennone d. A tollenon d. $M\delta$ tollennone d. G tollenone d. tolenon d. II tellennone d. P tollen dicitur nonne λ tolleno d. *uulgo* quoties λ trabif II trauif $A\mu$ trabif D (item 6, ubi tamen D uocabulis tr. longior dim. caret) in terra praealta AP in terram palta D i. terram praealte *uulgo* 5 longior dimensa] lon-

gior quidem sed λ 6 conecitur $A'L\pi'$ connectitur M cognec-
tatur Q connectitur P 8 cratibus] trabibus II 9 per funes
adtracto (attracto δ) $\epsilon \delta P$ ad funes locaq; attracto II per funes
uno attracto *uulgo* depressoque, a. *uulgo*

CAP. XXII. 11 Aduersus II confuerunt MD 13 [fustib. sagitt.] δ [sagitt.] $R. M.$ fundae. ballista] fundeballiste (-bal- M) $\alpha'P$ [f.] ballista δ funibus neruinis π f. neruis α f. et neruis λ 14 prolixa (prolexa L_1) ϵ 16 mechanicam $\mu P_2 V$ mechanicam A' mechanicham II moechanicham D methanicam P_1 temperetur II temperaretur α temperentur δP

S. L. 1 menia II 5 transuersa] transuersia A_1 6 libramento II 7 aliut II 9 collocantur II 10 eleuati imp.] eleuatim imp. II

CAP. XXII. 11 obfessor] obfessus α' 12 ballistae (-e II) MII onagri scorpionef] onagris scorpionef A arcuballistae] arcoball. $A'\lambda$ arcobal. MII 13 fustibali sag.] fustibales sag. $A\mu$ ballista II 14 brachiola A_1 16 artem] arcem α

citatis hominibus, qui mensuram eius ante collegerint, dirigatur, penetrat quodcumque percusserit. Onager autem dirigit lapides, sed pro neruorum crassitudine et magnitudine saxorum pondera iaculatur; nam quanto amplior
 5 fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species uehementior inuenitur. Scorpiones dicebant, quas nunc manuballistas uocant, ideo sic nuncupati, quod paruis subtilibusque spiculis inferunt mortem. Fustibalos arcuballistas et fundas
 10 describere superfluum puto, quae praesens usus agnoscit.

Saxis tamen grauioribus per onagrum destinatis non solum equi eliduntur et homines sed etiam hostium machinamenta franguntur. XXIII. Aduersum arietes etiam uel falces

Aduersum arietes
 prosunt culcitae
 laquei lupi colum-
 nae grauiiores.

sunt plura remedia. Aliquantum centones et culcitas funibus chalant et illis obponunt locis, qua caedit
 aries, ut impetus machinae materia molliore fractus non destruat murum. Alii laqueis captos arietes per multitudinem hominum de muro in obliquum trahunt et cum ipsis testudinibus euertunt. Plures in modum forcicis dentatum
 20 funibus inligant ferrum, quem lupum uocant, adprehensumque arietem aut euertunt aut ita suspendunt, ut impetum

V. L. 1 hominum δP collegerint π colligerent α colligerant λ dirigantur δP 2 penetrat quodcumque percusserit (*in contextu omissum, in margine (a 1?) suppletum M*) εP penetrat quaecumque percusserit Π penetrant quaecumque percusserint V [p.] quaecumque percusserint D 3 fed] et? 5 maiora π maior α magis λ 7 quos π' 9 inferant *uulgo* 12 equi et homines eliduntur (*sed eli i. l. er.*) Π

CAP. XXIII. 13 Aduersus Π 15 chalant *Turneb. Adu. 24, 25* calant $\varepsilon \Pi$ calcant δP qua εP que V que Π quo D cedit $A \mu \Pi$ 18 trahunt sursum et Π 19 euertunt plures. *G eu. plures.* Alii Π 20 alligant Π quod ΠD 21 euertunt] auertunt *P Oudend.* ita] modico Π

S. L. 3 crassitudine] crassitudinem α' magnitudine] magnitudinē (*er.*) A 5 fulminis] fluminis Π (V) contorquit α'

7 scorpines A scorpines G manuballistas Π 9 arcoballistas ε arcoballistas Π 13 franguntur] frangantur A
 CAP. XXIII. 15 opponunt $\mu \Pi$ 16 fractus] fractus α'
 18 obliquum] oblicuum α' 20 appreh. Π

non habeat feriendi. Interdum bases columnaeque mar-
moreae uibrato impetu iaciuntur de muris arietesque con-
fringunt. Quod si tanta uis fuerit, ut murus arietibus per-
foretur et, quod saepe accidit, decadat, salutis una spes
superest, ut destructis domibus alius intrinsecus murus 5
addatur hostesque intra binos parietes, si penetrare tem-
ptauerint, perimantur.

XXIII. Aliud genus obpugnationum est subterra-
neum atque secretum, quod cuniculum uocant a le-
poribus, qui cauernas sub terris fodiunt ibique con-
duntur. Adhibita ergo multitudine ad speciem metallorum,
in quibus auri argentique uenas Bessorum rimatur indu-
stria, magno labore terra defoditur cauatoque specu
in exitum ciuitatis inferna quaeritur uia. Quae fraus dupli-
cibus operatur insidiis. Aut enim penetrant urbem et noctu 15
non sentientibus oppidanis egrediuntur per cuniculum re-
seratisque portis suorum agmen inducunt hostesque in
ipsis domibus perimunt ignorantes aut certe, cum ad mu-
rorum fundamenta peruenerint, suffodiunt eorum maximam
partem adpositis siccioribus lignis ruinamque muri tumul- 20
tuario opere suspendunt; sarmenta insuper iungunt aliaque
fomenta flammaram; tunc praeparatis bellatoribus operi
ignis inmittitur combustisque columnis ligneis atque tabu-
latis muro subito corruente irruptioni aditus reseratur.

V. L. 1 basif α' columnae[que] ε 2 de murif Π ε murif $\varepsilon\delta P$ 4 decadat G decedat $A\mu$ cadat π 5 destructif $G\delta P$
distructif $A\mu$ distractif Π 6 hosteque si intra Π inter λ [si] Π

CAP. XXIII. 8 obpugnationum A' oppugnationum Π op-
pugnationif δP pugnationum μ 9 a leporibus scilicet qui Π
14 exitium] exitum ΠP_1 20 adpos.] et app. *uulgo*
ruinam[que] *uulgo* 22 bellatoribus operi ignif Π bellatori-
bus super ignif ε bellatoribus in opera ignif δP bell. subter i.
uulgo 24 irruptioni λ irruptioni Π irruptionif VP irruptionif D
et rumptioni A et ruptioni MG referatur] miseratur A
(ref. *Par.* 6503)

S. L. 1 basif] uasif Π 4 accidit] accedit A_1 cedit μ 7 pere-
mantur A' CAP. XXIII. 11 multitudine] -em α' 13 specu] spe-
cum $\alpha\Pi_1$ 14 exicium A_1 16 obpidanif A' 19 fundamenta]
-ã A subfodiunt Π 20 appositif Π 23 combusti que Π

Quid facere debeant oppidani, si hostes intruperint ciuitatem.

XXV. Innumerabilibus declaratur exemplis saepe caesos ad internicionem hostes, qui peruaserant ciuitatem. Quod sine dubio euenit, si oppidani muros ac turres retinuerint uel altiora occupauerint loca. Tunc
 5 enim de fenestris ac tectis omnis aetas ac sexus inrum-pentes obruit saxis aliisque generibus telorum; quod ne sustineant, obsidentes portas ciuitatis aperire consuerunt, ut resistere desinant fugiendi potestate concessa. Necessitas enim quaedam uirtutis est desperatio. In hoc casu
 10 unum oppidanis auxilium est, siue per diem siue per noctem hostis intrauerit, ut muros turresque teneant ac loca superiora conscendant hostesque per uicos et plateas undique obruant dimicantes.

Quae sit adhibenda cautela, ne hostes furtim occupent murum.

XXVI. Frequenter dolum excogitant obsidentes ac simulata desperatione longius abeunt. Sed ubi post metum murorum uigiliis derelictis requieuerit incauta securitas, tenebrarum ac noctis occasione captata cum scalis clanculo ueniunt murosque conscendunt. Propter quod maior est adhibenda custodia, cum hostis abscesserit,
 20 et in ipsis muris ac turribus teguriola conlocanda, in quibus uigiles hibernis mensibus ab imbri uel frigore, aestiuis

V. L. CAP. XXV. 2 internicionem *II* internitionem *s* *V* internitionem *corr. in* internitionem *D* internitionem *P* internecionem *uulgo* peruaserat *V* inuaserant *II* peruaserant *M* peruaserant *AP* 3 euenit] obuenerit *II* 4 retinuerint [uel altiora occupauerint] *II* tunc] hinc *II* 5 ac sexus inrum-pentes obruit *omiss. in* *contextu, suppletum (1?) in margine M* 7 ciuitatis (-if *in l.*

er. L) *G*1 π ciuitatis *M* ciuitatib; *A* conserunt *sD* confueuerunt *II* *P* confueuerint *V* 8 necessitatib; *l* 9 uirtut μ In hoc casu *A'* in occasu (-fū *D*) $\mu\pi$ 10 uno *s* 11 teneant] optineant *II*

CAP. XXVI. 14 [dolum] *II* 18 clanculum δP *uulgo* 20 teguriola (-ora *A*₁) *s* tuguriola π ; cf. *Orelli Insc. 1773* 21 imbribus *P* *uulgo*

S. L. CAP. XXV. 4 retenuerint α' 5 irrump. *II* 12 conscend.] conscendant *A*

CAP. XXVI. 15 simulata] simulta *II* disperatione *s* abeunt] habeunt α' 16 requieuerit] requieuerint *II* 20 collocanda *II* 21 hibernis] iuernis α'

defendantur a sole. Illud quoque usus inuenit, ut acerri-
mos ac sagacissimos canes in turribus nutrant, qui ad-
uentum hostium odore praesentiant latratuque testentur.
Anseres quoque non minore sollertia nocturnos superuen-
tus clamoribus indicant. Nam ingressi Capitolinam arcem ⁵
Galli Romanum nomen eruerant, nisi clamore anserum ex-
citatus Mallius restitisset. Mira diligentia siue fortuna uiros,
qui uniuersum orbem erant missuri sub iugum, auis una
seruauit.

XXVII. Non solum in obsidionibus sed in uni-
uerso genere bellorum supra omnia ducitur hostium <sup>Quando oppidante
inferantur insidiae.</sup>
consuetudinem explorare diligenter ac nosse. Oportunitas
enim insidiarum aliter non potest inueniri, nisi scias, qui-
bus horis aduersarius a laboris intentione discedat, quibus
reddatur incautior, interdum medio die, interdum ad uespe- ¹⁵
rum, saepe nocte, aliquando eo tempore, quo sumitur cibus,
cum utriusque partis milites ad requiem aut ad curanda
corpora disperguntur. Quod in ciuitate cum coeperit fieri,
obsidentes astu se a proelio subtrahunt, ut aduersariorum
neglegentiae licentiam tribuant. Quae ipsa impunitate cum ²⁰
creuerit, repente admotis machinis uel adpositis scalis oc-
cupant ciuitatem. Et ideo in muris saxa ceteraque tormenta

V. L. 1 defendantur $A\mu\delta$ defendatur Π defendatur GP
3 odore] nidore π' 5 Nam] Nuper Π 6 eruerant $\alpha'\pi'$ eru-
erent GLP eruerant *corr. in* eruerent (*a 1?*) Q anseris λ
uulgo 7 mallius] \equiv mallius A manilius P manlius *Florus*
uulgo 8 sub iugo suo auis Π

CAP. XXVII. 11 ducitur $\mu G\delta P$ dicitur A lucrum est Π
17 [cum] ε ; *comma* cum — disperguntur *uncis inclusit Scri-*
uerius 19 ut — tribuant] et — tribuunt π' 20 neglegen-
tiae] negligenciae sibi δP 21 admotif] amotif $A\mu$ ammonitif Π

S. L. 4 minore sollertia] minores sollertia A (sollertia *etiam* G)
superuentus] -of α' 5 capitulina marcem A_1 capituli
nam arcem M capitulinam arcem λ 6 clamore] clamorem A
8 uniuersum orbem] uniuersam urbem A_1 uniuersum ur-
bem M 9 seruauit] seruabit Π

CAP. XXVII. 14 horif] oris ε 15 incautior M 17 utrius-
que] utrisque Π partif] partes α 18 coeperit] ceperit Π
19 astu se a] astute A 20 impunitate Π 21 appof. Π

ponuntur in promptu, ut cognitis insidiis adcurrentes ad manum habeant quod supra caput hostium euoluant atque iaculentur. XXVIII. Cum neglegentia interuenerit, paribus insidiis subiacent obsidentes. Nam siue cibo siue somno fuerint occupati siue otio aut aliqua necessitate dispersi, tunc oppidani repente prorumpunt, ignorantes perimunt, arietes machinas ipsosque aggeres ignibus concremant omniaque in perniciem suam fabricata opera subuertunt. Propter quod obsidentes ultra ictum teli fossam
10 faciunt eamque non solum uallo et sudibus sed etiam turriculis instruunt, ut erumpentibus ex ciuitate possint obistere, quod opus lorikulam uocant. [Saepe, cum obsidio describitur, inuenitur in historiis lorica urbem esse circumdatam.]

[Quo genere tormentorum ciuitas defendatur.]

[XXVIII. Sed ex alto destinata missibilia siue plumbatae uel lanceae ueruta uel spicula in subiectos uehementius cadunt. Sagittae quoque arcubus missae et saxa manibus fundis siue fustibalis directa, quanto de excelsiore loco exeunt, tanto longius penetrant. Ballistae uero
20 et onagri, si a peritis diligentissime temperentur, uniuersa praecedunt, a quibus nec uirtus ulla nec munimina possunt

V. L. 1 cognitif] incognitif II 2 euoluant *GδP* et uoluant II euolant α' euolunt 1 CAP. XXVIII. 4 subiacent π subiciant α subiciunt 2 8 in perniciem π' ad perniciem P interniciem α 9 ictum] iactum DP [teli] II 10 uallo] uallif δ 11 possit II 12 lorikulam δP lorica II lorikulam α' lorikulam GL [saepe] et saepe P saepe — circumdatam *uncis inclusit Lang* 13 lorica π lorica GL lorikulam α' lurica Q

CAP. XXVIII. Totum hoc caput a Vegetio abiudicauit Gemoll 15 missibilia (corr. ex missibilia II) IIP 16 plumbata II lancea II ueruta *uulgo* uerruta (uerruta^r Q) εII uel rota V uel rotae DP 17 cadunt] -ent II 21 praecedunt] praecedunt δP, *uulgo ante Schwebelium* munimina] munimenta P

S. L. 1 promptu A' accurr. II 2 habeant] -at α capud A CAP. XXVIII. 3 negligentia A 4 op=identef M 9 fossam A 10 turriculif] turriculif A₁ 13 istoriif A₁ 14 circumdatam] circumdata A

CAP. XXVIII. 18 fustibalif A₁ 19 balistae II

defendere bellatores. Nam more fulminis quicquid per-
cusserint aut dissoluere aut inrumpere consuerunt.]

XXX. Ad capiendos muros scalae uel machinae <sup>Quomodo
mensura colligatur
ad scalas uel ma-
chinas faciendas.</sup> plurimum ualent, si ea magnitudine compactae fuerint, ut altitudinem exuperent ciuitatis. Mensura autem colligitur duplici modo; aut enim linum tenue et expeditum uno capite nectitur in sagitta, quae cum ad muri fastigia directa peruenerit, ex mensura lini murorum altitudo deprehenditur, aut certe, cum sol obliquus umbram turrium murorumque iaculatur in terram, tunc ignorantibus ¹⁰ aduersariis umbrae illius spatium mensuratur itemque decempeda figitur et umbra ipsius similiter mensuratur. Quo collecto nemo dubitat ex umbra decempedae inueniri altitudinem ciuitatis, cum sciatur, quanta altitudo quantum umbrae mittat in longum. ¹⁵

Quae ad obpugnandas uel defendendas urbes auctores bellicarum artium prōdiderunt uel quae recentium necessitatum usus inuenit, pro publica, ut arbitror, utilitate digessi, illud iterum iterumque commonens, ut sollertissime caueatur, ne quando aut potus inopia emergat aut cibi, quibus ²⁰

V. L. 2 confueuerunt *IIVP*

CAP. XXX. 4 compactae] conpectae α' conspectae A_2 ant.
confectae *Giss.* 5 exuperent] *III* exuberent α exsuperent δP
6 linum (linu *Par. 6503*) tenue (-em *II*) et expeditum *GINV*
Par. 6503 linum tenue expeditum *DP* linu tenue (-ae *A*) ex-
peditum α' lino tenui et expedito λ 7 nectitur] necti α
in sag.] et sag. δ 11 illin] melin] *II* 13 collecto] c.
numero λ decempedae] decempedef $\alpha'D$ decempeda G de-
cempedif λ 14 quanta] tanta *III* 17 prodiderunt] edi-
derunt *II* recentium] recentior δP uulgo 19 [iterum]
iterumque sP 20 inmergat δ

S. L. 1 quicquid A_1 2 irrumpere *II*

CAP. XXX. 4 ea] e *II* 6 duplici] dupli A_1 7 fasti-
gia] fastidigia A_1 fastidia *M* 8 peruenerit] -int α' altitudo]
dinē A_1 9 obliquu] *II* (oblicu] G_1) umbram] umbra A_1 *II*
10 terram] terra *II* 11 spaciū] *M* itemque] idem-
que α decempeda *M* 13 altitudinem] altitudine α'
16 Quae] Quem *II* oppugn. μ 17 recentium] *M* 20 in-
opia emergat] inopiē mergat A inopia mergat *M*

malis nulla arte succurritur; ideoque intra muros tanto plura condenda sunt, quantum scitur clausurae tempus in obsidentum potestate consistere.

Praecepta belli na-
ualia.

XXXI. Praecepto maiestatis tuae, imperator in-
uicte, terrestres proelii rationibus absolutis, navalis
belli residua, ut opinor, est portio; de cuius artibus ideo
pauciora dicenda sunt, quia iam dudum pacato mari cum
barbaris nationibus agitur terrestre certamen.

Romanus autem populus pro decore et utilitate magni-
tudinis suae non propter necessitatem tumultus alicuius
classem parabat ex tempore, sed, ne quando necessitatem
sustineret, semper habuit praeparatam. Nemo enim bello
lascessere aut facere audet iniuriam ei regno uel populo,
quem expeditum et promptum ad resistendum uindican-
dumque cognoscit. Apud Misenum igitur et Rauennam sin-
gulae legiones cum classibus stabant, ne longius a tutela
urbis abscederent et, cum ratio postulasset, sine mora, sine
circuitu ad omnes mundi partes nauigio peruenirent. Nam
Misenatum classis Galliam Hispanias Mauretaniam Africam
Aegyptum Sardiniam atque Siciliam habebat in proximo.
Classis autem Rauennatum Epiros Macedoniam Achaïam
Propontidem Pontum Orientem Cretam Cyprum petere di-

V. L. 2 quantum *Lang* quanto *O* claufurae tempus] cla-
fura et tempus *II* 3 obsidentum *ANVP* obsidendum *G*, ob-
fidendū *M* obsidentium *LDG*, hoc capite desinit *D*

CAP. XXXI. Ab hoc capite lib. V. apud *Scriverium* et
Schweb. incipit 11 parabat] parabant ε 15 misenum *II*
miserum *V* missenum μ *P* messenum *G* meffænenum *A* 19 mife-
natium *IV* misinantium α' *Q* misinantium *LP* mifenantium *G*
mauretaniam] mauritaniam *O* 21 rauennatum *V* rauennan-
tium (rauennanantium *L*) ε *II* *P* epiros ε epyrum *VP* piras *II*
epiron *uulgo ante Schw.* 22 cretam lacuna patere dir. *II*

S. L. CAP. XXXI. 5 proelii r.] proeliif r. *M* 7 pauciora *A*
quia] qui *A*, 8 terrestre] terrestre *M* terrestres *A*
11 classem] classem *M* 13 lascessere] lascessere *M* 21 ma-
chedoniam μ (*P*) 22 directa nauigatione] directam (-am ex
-um corr. *M*) nauigationem α'

recta navigatione consueverat, quia in rebus bellicis cele-
ritas amplius solet prodesse quam uirtus.

XXXII. Liburnis autem, quae in Campania sta-
bant, praefectus classis Misenatium praecerat, eas uero, ^{Nomina indicum, qui praecerant class.}
quae Ionio mari locatae fuerant, praefectus classis Rauennatium retinebat; sub quibus erant deni tribuni per co-
hortes singulas constituti. Singulae autem liburnae singulos nauarchos, id est quasi nauicularios, habebant, qui exceptis ceteris nautarum officiis gubernatoribus atque remigibus et militibus exercendis cotidianam curam et iugem exhibe-
bant industriam. XXXIII. Diuersae autem provinciae ^{Vade appellentur liburnae.}
quibusdam temporibus mari plurimum potuerunt, et ideo diuersa genera nauium fuerunt. Sed Augusto dimi-
cante Actiaco proelio, cum Liburnorum auxiliis praecipue uictus fuisset Antonius, experimento tanti certaminis patuit
Liburnorum naues ceteris aptiores. Ergo similitudine et nomine usurpato ad earundem instar classem Romani prin-
cipes texuerunt. Liburnia namque Dalmatiae pars est Iader-
tinae subiacens ciuitati, cuius exemplo nunc naues bellicae fabricantur et appellantur liburnae. XXXIII. Sed cum ^{Qua diligentia fa- bricentur libur- nae.}
in domibus substruendis harenae uel lapidum qualitas

V. L. 1 confueuerat $G\pi$ confueuerant α' confuerant λ
2 ampliuf] plus Π

CAP. XXXII. 4 misenatium ΠV misenantium $A\mu P$ mife-
nantium G eaf ε haf Π eae V ea P 5 ionio mari ε ionio
in mari VP in ionio mari Π praefectus — retinebat $\varepsilon \Pi$
ad praefectum — pertinebant VP rauennantium εP 6 [deni] λ
uulgo decem Böcking Not. dign. Π p. 997 8 nauarchos
uulgo nauarchos εVP nabasthof Π CAP. XXXIII. 13 diuersa]
diuersa eis uulgo 14 actiaco π attiaco αQ atia L 15 pa-
tuit (patet L) $A\mu \Pi V$ patuit esse GP 16 nauis] nauis α'
similitudine] et similitudine Π similitudinem $A\mu$ 17 usurpatis ε
18 Iadertinae uulgo diadertinae ($-\varepsilon V$ -ae λ) $\Pi V \mu A$, diater-
tinae A , diadertinae G dia=dertinae P CAP. XXXIII. 21 sub-
struendis $\Pi V \mu$ substrahendis A' substrahendis struendis P

S. L. CAP. XXXII. 3 quae] qui M_1 4 classis] classis A
5 locatae] locante A_1 rabennatium Π 7 singulas]
-if A_1 constituti] constituto A 10 cottidianam μ
CAP. XXXIII. 11 prouintiae $A\mu$ 13 demicante α

requiratur, tanto magis in fabricandis nauibus diligenter cuncta quaerenda sunt, quia maius periculum est nauem uitiosam esse quam domum. Ex cupresso igitur et pinu domestica siue siluestri et abiete praecipue liburna con-
 5 textitur, utilius aereis clauis quam ferreis configenda; quamlibet enim grauior aliquanto uideatur expensa, tamen, quia amplius durat, lucrum probatur afferre; nam ferreos clauos tepore et umore celeriter robigo consumit, aerei autem etiam in fluctibus propriam substantiam seruant.

Qua observatione sit caedenda materies.

XXXV. Obseruandum praecipue, ut a quintadecima luna usque ad uicesimam secundam arbores praecidantur, ex quibus liburnae contexendae sunt. His enim tantum octo diebus caesa materies immunis seruatur a carie, reliquis autem diebus praecisa etiam eodem anno interna
 15 uermium labe exesa in puluerem uertitur, quod ars ipsa et omnium architectorum cotidianus usus edocuit et contemplatione ipsius religionis agnoscimus, quam pro aeternitate his tantum diebus placuit celebrari. XXXVI. Ca-

Quo mense caedenda sint trabes.

duntur autem trabes utiliter post solstitium aestiuum, 20 id est per mensem Iulium et Augustum et per autumnale

V. L. 2 quaerenda] requirenda II quia] quam VP quanto
 uulgo 3 cupresso II A, quo pressio A, coepressio M cipraessio G
 cypressio 1 cipressio P cipressio V igitur] ergo uulgo pino sP
 4 filūi a 2 in l. er. A filu. larice (laricae A') et ab. s
 5 utiliuf]. Melius enim II configenda AVP configenda
 sunt GM Par. 6503 configenda] 1 configitur II compingenda St.
 6 quamlibet] quolibet V quolibet P, enim] esse sP uide-
 tur VP 7 durat] durando II 8 tepore L (Iuretus ad Sym-
 machum p. 9) tepore (~ er.) Q tempore α [et umore] V
 [celeriter] L 9 [etiam] 1 Cap. XXXV. 11 [luna] α uicesi-
 mam secundam II V uicesimam et secundam A uicesimam (uigesi-
 mam M) secundam Gp XX. II. P uices. tertiam uulgo 18 octo]
 VII P carie π cariae α caria 1 15 quod praeter omnium ar-
 chitectorum doctrinam cotidianus] 1 Cap. XXXVI. 20 per]
 post VP mensem] mense α' menses uulgo [et] uulgo

S. L. Cap. XXXVIII. 2 querenda A 4 sine] sine II
 7 afferre A, 8 umore A' II VP robigo] rubigo s VP
 Cap. XXXV. 11 bicesimam II 18 immunis μ 14 praeci-
 cifa] -am α' 15 labe] laue α' 17 cotidianus] cotidianus A
 cotidianus M 16 contemplatione] -em s 18 celebrari A
 Cap. XXXVI. 19 traues s solstitium μ

aequinoctium [id est] usque in kt. Ianuarias. His namque mensibus arescente umore sicciora et ideo fortiora sunt ligna. Illud etiam cauendum, ne continuo, ut delectae fuerint trabes, secentur uel statim, ut sectae fuerint, mittantur in nauem, siquidem et adhuc solidae arbores et iam diuisae per tabulas duplices ad maiorem siccitatem mereantur indutias. Nam quae uirides conpinguntur, cum natium umorem exdauerint, contrahuntur et rimas faciunt latiores, quo nihil est periculosius nauigantibus [quam hiare tabulata].

XXXVII. Quod ad magnitudinem pertinet, minime De modo liburnae liburnae remorum habent singulos ordines, paulo maiores binos, idoneae mensurae ternos uel quaternos interdum quinos sortiuntur remigio gradus. Nec hoc cuiquam enorme uideatur, cum in Actiaco proelio longe maiora referantur concurrisse nauigia, ut seniorum etiam uel ultra ordinum fuerint. Scafae tamen maioribus liburnis exploratoriae sociantur, quae uicenos prope remiges in singulis partibus habeant, quas Britanni † picatos uocant. Per has

V. L. 1 [id est] *uulgo* in] ad *uulgo* kt $\mu\Pi P$ k G Kalendas V ianuarias] iam $A'P$ ianuarias Q 5 [et iam] diuisae etiam Π 7 con=fi=guntur Π 8 exdauerint $A'dP$ 9 quo] quod (quod A) ε q. hiare t. (sed hiare a 2 in l. er. P) P Giss. q. iare t. V quam uire t. α' q. uigere t. G q. uirida (-da ex corr. L) t. 2 q. uiridia t. *Par. 6503*, quam minuire t. Π [q. h. t.] *uulgo* quam uiridia t. *retentum uult Scriuerius et antea scriptum* Namque uirides si compingantur c. n. h. exf. contrahunt rimas et naues faciunt lentiores. quare nihil etc.

CAP. XXXVII. 10 [Quod] Π 12 interdum π interno^{f 2} A internof $G\mu$ 13 remigio ε remigium P remigum ΠV *uulgo* 14 enorme V inorme (inor=me Q_1) $\varepsilon\Pi\Pi$ actiaco π actiaco (π actiaco L) ε 15 concurrisse] cucurrisse ε 16 maiorif α' maiorif G 18 habeant 2 habebant $\alpha\pi$ britanni^{f 2} (=i posterius a 2 renouat.) Q britanni VL_1 britani P brittani G brittani $\alpha'III_2$ picatos ε peccatos Π pictas VP *uulgo* picatas *Giss. pincas Stewech.*

S. L. 1 aequinoctiū A 2 humore O sicciora] sitiora A_1 3 ne continuo] nec continuo Π 4 trauet $A\mu$ ut] uel M 5 arbore] -if A_1 7 indutias] inducias $\mu\pi$ natium] natibum α' 8 humorem O

CAP. XXXVII. 12 binof] uinof α' 17 bicenof Π

et superuentus fieri et commeatus aduersariorum nauium aliquando intercipi adsolet et speculandi studio aduentus earum uel consilium deprehendi. Ne tamen exploratoriae naues candore prodantur, colore Veneto, qui marinis est fluctibus similis, uela tinguntur et funes, cera etiam, quae ungere solent naues, inficitur. Nautaeque uel milites Venetam uestem induunt, ut non solum per noctem sed etiam per diem facilius lateant explorantes.

Nomina uentorum
et numerus.

XXXVIII. Qui cum exercitu armatis classibus uehitur, turbinum signa debet ante praenoscere. Procellis namque et fluctibus liburnae grauius quam ui hostium saepe perierunt, in qua parte naturalis philosophiae tota est adhibenda sollertia, quia uentorum tempestatumque caelesti ratione natura colligitur. Et pro acerbitate pelagi, sicut prouidos cautela tutatur, ita neglegentes extinguit incuria. Igitur uentorum numerum atque uocabula ars nauigandi primum debet inspicere. Veteres autem iuxta positionem cardinum tantum quattuor uentos principales a singulis caeli partibus flare credebant, sed experimentum

V. I. 2 intercipi adfolet] intercipias. Solet II speculandi] specula (spic. α') ε 3 [Ne tamen — explorantel] ε uncis incluserunt Scriuerius et Schwebelius 6 ungeri folet II nauis II nautaeque] nautae quoque uulgo

CAP. XXXVIII. 9 Qui cum exercitu a. classibus uehitur α II Qui cum exercitu a. cl. uehantur λ Quicumque exercitum a. classibus (sed b; in l. er. P) uehit VP uulgo 10 debent ε

11 ui] ui II 12 tota] tota II 13 quia V quia ad P quia α qui II qua λ uulgo uentorum] neruorum V tempestatumque] tempestatum[que] V temporatumque A' caelestium R. M.

14 [natura] A' 16 Inde ab 'Igitur' incipit E nauigantem II 18 tantum] tamquam II [a] μ 19 [caeli] II experimentum posterioris aetatis (-el, -el α') duodecim α experimentum posterioris aetatis XII E per experimentum posteriora (posteriora L) aetatis (etatis L) d. λ per experimentum posterior aetatis d. P experi-

S. L. 1 superuentos α commeatos α' 4 candore] candores (sed f in l. er.) II

CAP. XXXVIII. 10 praenoscere α' 13 sollertia ε 14 acerrimitate ε II 17 Veteres] Verum E 18 cardinum] -em A, quattuor] quatuor E uentos] uentos corr. in uentos M

posterioris aetatis XII comprehendit; horum uocabula ad summouendam dubitationem non solum Graeca sed etiam Latina protulimus, ita ut uentis principalibus declaratis eos, qui ipsis dextra laeuaque coniuncti sunt, indicemus. A uerno itaque solstitio, id est ab orientali cardine, sumemus ex-
ordium, ex quo uentus oritur apheliotes, id est subsolanus; huic a dextera iungitur caecias siue euroborus, a sinistra eurus siue uulturnus. Meridianum autem cardinem possidet notus, id est auster; huic a dextera iungitur leuconotus, hoc est albus notus, a sinistra libonotus, id est corus. 10 Occidentalem uero cardinem tenet zephyrus, id est subuespertinus; huic a dextera iungitur lips siue africanus, a

V. L. mento posterior aetatis d. V *uulgo* non solum posteriori etatis [d.] II 1 horum s VP quorum E [h.] II, qui punctum, quod post comprehendit omisit, post uocabula ponit ad summouendam E ad submouendum α' (ad submouendam GLVP) ad diluendam uero II 2 etiam] et E 3 [ita ut] lingua II 4 [ip[s]i] a dextera II indicauimus II A uerno EIV hierno α hiberno IP 5 solstitio] εγνοctio II (sed εγνοc in l. er. a 2) solstitio V sumemus EII sumimus s VP *uulgo* 6 apheliotes EII afelioces ε αφιλιotes V ἀπηλιώτης *uulgo*; etiam solarium illud antiquum, quod in Museo Clementino Vaticano adseruatur, αφηλιωτης habet 7 a] ad E dextera E dextera s IVP iungitur] adiungitur V caecias EA' cecias μ celcias II κακας P κακίας *uulgo* [caecias — iungitur] V euroborus EA' eoroborus μ roboros quod latini uulturnum dicunt II υροβορους P euroboreus Oudend. [siue euroborus] *uulgo* 8 eurus] εὔρος *uulgo* et ita in sequentibus [siue uulturnus] II 9 notus A' notus M nothus P ad dexteram E ad dextra P leuconotus (-if M) s II leuconothus D λευκονοτος P λευκονατος V 10 hoc] id E *uulgo* albus notus] albus auster quod latini euroausterum uocant II libonotus] λευκονοτος P corus *uulgo* chorus solar. Clem. EsP eurus V austroafricanus II 11 zephyrus EsV zephirus II ζεφυρος P subuespertinus] subuespertinus siue fabonius II 12 a dextera μ ad dexteram E ad dextra P a dextra A' IV lip[s] α V lip[s] E lyp[s] λ απ[s] P lyb[s] II [siue africanus a sinistra iapyx] μ

S. L. 1 comprehendit EA, comprehendit II 2 greca etiam E 3 protulimus] pertulimus E 4 laeuaque etiam E 7 iungitur] iungit E 9 iungitur] iungit. E 12 iungitur] iungit. E

sinistra iapyx siue faunius. Septentrionalem uero cardinem sortitus est aparcias siue septentrio; cui adhaeret a dextra thrascias siue circius, a sinistra boreas, id est aquilo. Hi saepe singuli, interdum duo, magnis autem tempestatibus
 5 et tres pariter flare consueverunt; horum impetu maria, quae sua sponte tranquilla sunt et quieta, undis exaestuantibus saeuunt; horum flatu pro natura temporum uel locorum ex procellis serenitas redditur et rursum in procellas serena mutantur. Nam secundo spiramine optatos classis inuenit portus, aduerso stare uel regredi aut discrimen sustinere compellitur. Et ideo difficile naufragium pertulit qui uentorum rationem diligenter inspexit.

Quibus mensibus
 tutius nauigetur. XXXVIII. Sequitur mensum dierumque tractatus.

Neque enim integro anno uis atque acerbitas maris
 15 patitur nauigantes, sed quidam menses aptissimi, quidam

V. L. 1 iapyx *E* iapix *A'IV* iamē *P* 2 siue faunius] siue faunius *E* id est corus *II* ἀναγκλας uulgo aparcias *EA* *μ* aparkias *II* ἀναγκλας solarium *Clem.* aparkias *G* anarkias *P* apartius *V* septentrion *II* adhaeret] aderit *α* est *E*
 a] ad *E* 3 thrascias *Eu* *G* thrascias *A* thrascias *II* thrascias *P* thrascias *V* thrascias sol. *Clem.* circius] *λ* aquilo] aquilus *II* aquib; *L* 5 etiam tres uulgo [pariter] *V* consueverunt *E* consueverunt *IVP* 6 exaestuantibus *EV* exaestuantibus *II* *PM* *G* exaestuantibus *A* exaestuantibus *M* *G* exaestuantibus uulgo 7 horum] quorum *E* 8 rursum *VP* uulgo in procellis] procellis *E* 9 secundo] interdo *E* spiramine] in-

spiramine *A* inspiratione *M* optatos *ETI* obtatos] *λ* optatos *V* obtatos] (*posterius* *o* in *l. er.*) *P* optate *α* 10 portas *V* auerso *E*

gredi *V* aut] haud *II* 12 inspexit] intellexit *II*

CAP. XXXVIII. 13 Inscriptionem habet etiam *E* (sed nauigetur i. *l. er.*) [sequitur] queritur *II* mensum *E* mensum *α* mensum *IVP* *λ* 14 Neque] que *II* acerbitas] tranquillitas *II* totum locum *λ* sic praebent: uim (*etiam* *P*) atque acerbitem (*etiam* *P*) patiuntur (patiantur *L*)
 15 patiantur *P*

S. L. 1 septentrionalem *λ* (septentr. *Par. 6503*) 2 septentrio *ε* adheret *II* 5 impetu] impetum *μ* 8 serena mut.] serenā ut. *A* 10 aduerso stare] aduersos stare *II* *M*

11 compellitur *II* 12 rationem] -e *α'*

CAP. XXXVIII. 14 acerbitas *Eα* maris] moris *E*

dubii, reliqui classibus intractabiles sunt lege naturae. Pachone decurso, id est post ortum Pliadum, a die VI. kal. Iunias usque in Arcturi ortum, id est in diem VIII. decimum kal. Octobres, segura nauigatio creditur, quia aestatis beneficio uentorum acerbitas mitigatur; post hoc tempus usque in tertium idus Nouembres incerta nauigatio est et discrimini propior propterea, quia post idus Septembres oritur Arcturus, uehementissimum sidus, et VIII. kal. Octobres aequinoctialis euenit acerba tempestas, circa nonas uero Octobres aeduli pluuias, v. idus easdem Taurus. 10 A Nouembri autem mense crebris tempestatibus nauigia con-

V. L. 1 reliqui] quidam Π intractabiles sunt] *hic desinit V, etiamsi spatium supersit in ipso uersu*; intractabiles. sed E lege naturae. Pachone decurso *Mommsen (Hermes II p. 131)* lege naturae. pachnitae decurso E legē *lacuna* tepagnite decurso Π lege naturae phagnite decurso M *Bernensis*, l. n. phagnite decursu $A'P$ [l. n. P. d.] λ l. n. Pharmuti decursu *Turnebus adu. 24, 34* l. n. Pauni uel Paunitae decursu *Scriuer.* l. n. Phaenitae decursu *uulgo* 2 pliadum $\varepsilon\Pi P$ pleiadum E *uulgo* 3 VI E sexto $\varepsilon\Pi P$ kal. iunias E kalendarum iuniarum MP kalendarum (kalend. A_2) ianuarum A kalendarum (-end- G_2) iuniarum G kalendarum maiarum Π [a die VI — iunias] λ [in arctari — est] λ VIII E octauum $\varepsilon\Pi P$ 4 kal. octobres E kalendas octubres Π kalendarum octubrium $\alpha'L$ kalendarum octobrium QP kalendarum octobrium G *secura*] ut *secura uulgo* 5 post] ita post *uulgo* 6 in tertium εP in tertio $E\Pi A_2$ idus [Nouembres — idus] Π nouembres E nouembres ε nouis P 7 propior G propior $A\mu P$ peraptior E septembres $E\Pi$ septembres αQ leptis L leptis P 8 uehementissimum $E\mu$ sidus. Et *uulgo* VIII E octauo ε octauum Π 9 kal. octobres E kalendas octubres Π kalendarum octubrium μ kalendarum octobrium $A'P$ 10 octobres E octubres Π octobres $A'Q$ octobres ML octobres P aeduli E hedi Π edi QP edi α [aed.] L Haedi *uulgo* V E quinto ΠGA_2 quintum A_1 quintam μ eiusdem Π *uulgo* Tauris. A *uulgo* taurora. E taurora. $\varepsilon\Pi P$ 11 nouembres Π conturbantur λ

S. L. 2 ortum] ortu Π 3 diem] die α' 4 nauigatio] nauigio A' 5 aceruitas $\alpha\Pi$ 6 nauigatio] nauigio A
8 arcturuf] acturuf A_1 (acturuf G) 9 acerua α

turbat Vergiliarum hiemalis occasus. Ex die igitur tertio idus Nouembres usque in diem sextum idus Martias maria clauduntur. Nam lux minima noxque prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas, uentorum imbri uel niuibus geminata
 5 saeuitia non solum classes a pelago sed etiam commeantes a terrestri itinere deturbat. Post natalem uero, ut ita dicam, nauigationis, qui sollemni certamine publicoque spectaculo multarum urbium celebratur, plurimorum siderum ipsiusque temporis ratione usque in idus Maias periculose maria
 10 temptantur, non quo negotiatorum cesset industria, sed quia maior adhibenda cautela est, quando exercitus nauigat cum liburnis, quam cum priuatarum mercium festinat audacia. XL. Praeterea aliorum ortus occasusque siderum tempestates uehementissimas commouent; in quibus licet certi dies auctorum adtestatione signentur, tamen,

Quemadmodum
 tempestatum obseruanda sint
 signa.

V. L. 1 uergiliarum *ENP* uirgiliarum *L* uigiliarum *αQ*
 (sed fortasse in hoc erat uigiliarum) hiemalis occasus *ENα*
 hiemalis occasus *P* hiemalis occasus 2 tertio *IGP* tertium *E* tertium *Am* 2 id. nouembres *E* idum nouembrium *Π* iduum
 nouembrium *εP* iduum nouembrii *uulgo* VI *E* sextum *εP*
 sextam *Π* idus Martias *Lang* idus martiarum *E* iduum martiarum *εIIP* 3 prolixa *IIPG* plixa *E* prolifa *α'* poli 2
 4 imbri uel niuibus (nibibus *A'*) *εIIP* imbrium nubibus *E* imbrium uel niuium *Ser. Schw.* geminatis *A* 6 deturbat *ENIIPG*
 deturbata *α'* deturbant 2 natalem uero] octauo igitur kalendas ianuarias (*i. l. er. a 1*) *Π* 8 urbium *EII* gentium *εP* 9 periculosa *P* 10 temptantur *εP* tempestantur *Π* testantur *E*
 quod *E uulgo* 11 maius *Am* est caut. *uulgo* nauigat] pergit *Π*
 12 priuatarum mercium *E* priuatorum mercium *εP* priui commercium *Π* CAP. XL. 13 In inscriptione quomodo pro quemadmodum *E* aliorum *εIIP* aliquorum *E* *Giss. uulgo ante Schwebelium* 15 certi dies] certa [d.] *Π* signentur] signantur 2 firmentur *P*

S. L. 2 diem] die *A* 2 marciarum *μ* 5 leuicia *μ*
 pelago sed] pelagorum *E* 7 sollemni *EII* solemni *Am* (sollemni *G*) publicoque] publicoque *M* 8 celebratur] caelebratur *E* celebrantur *A* 9 ratione] rationem *EAm* maias] magias *A* periculose *E* 10 industria sed] industriarum *E*
 12 audacia *A* CAP. XL. 15 auctorum *E* adtestatione] attestatione *Π*

quia diuersis casibus aliquanta mutantur et, quod confiten-
dum est, caelestes causas humana condicio ad plenum nosse
prohibetur, ideo nauticae obseruationis curam trifariam diui-
dunt. Aut enim circa diem statutum aut ante uel postea
tempestates fieri conpertum est. Vnde praecedentes προ-
χειμάζειν, nascentes die sollempni χειμάζειν, subsequentes
μεταχειμάζειν Graeco uocabulo nuncuparunt. Sed omnia
enumerare nominatim aut ineptum uideatur aut longum,
cum auctores plurimi non solum mensum sed etiam dierum
rationem diligenter expresserint. Transitus quoque siderum, 10
quos planetas uocant, cum praescripto cursu Dei arbitrio
creatoris suscipiunt signa uel deserunt, frequenter assolent
serena turbare. Interluniorum autem dies tempestatibus
plenos et nauigantibus quam maxime metuendos non solum
peritiae ratio sed etiam uulgi usus intellegit. XLI. Mul- De prognosticis.
tis quoque signis et de tranquillo procellae et de tempesta-

V. L. 1 quia] quod *E* aliquando *II* uulgo ante Schwebe-
lium quod] quia *E* 2 nosse] scire *λ* 3 obserua-
tionef *E* diuidemuf *II* 4 statum uulgo 5 fieri lacuna
comp. *II* pre tota linea vacua cedentef *II* προχειμάζειν Lang
prochimazon *II* procymazon *E* progymnazon *εP*, προχειμασιν
uulgo 6 χειμάζειν Lang chimazon *II* cymazon *E* gymnazon *εP*,
ειχειμασιν uulgo subsequentem *II* 7 μεταχειμάζειν Lang
metachimazon *εP* metacymazon *E* et chimazon *II* μεταχειμασιν
uulgo; cf. Plin. N. H. 18, 57, ubi non μεταχειμάζειν, sed rectius
ειχειμ. traditur nuncuparunt] nuncupatur *E* nuncuparent *G*
8 aut ineptum uideatur aut longum *E* a. i. uidetur aut
longum *II* [a. i. u.] aut longum *αP*, [a. i. u.] est longum *λP*,
[a. i. u.] longum est uulgo 9 mensum *E* mensuum *Αμ* men-
sum *ΠGP* uulgo 10 transitum *E* quoque] que *εP*
11 dei *EA*, di *II* diei *A'P* die *M* dief *L* dierum uulgo de
Scriuer. Oudendorp. 14 plenaf *II* post hoc caput in *E* ex-
cerptum ex *II* 2 et 6 sequitur (uide praef.) CAP. XLI.
16 et [de] *M*

S. L. 1 quia diuerfif] quiaduerfif *M* confitendum] confiden-
dum *α'* 2 conditio *A* 5 compertum *II(P)* 6 die foll.] dief
foll. *E* sollempni *EIIIMG* sollempni (-if *L*) *λ* solempni *P* solem-
pni *A* subsequentef] -if *α'* 7 greco etiam *E* 11 planetaf]
planeta *α'* 12 affolent *E* adfolent *εIIP* 15 ratio sed] ratiorem *E*

tibus tranquilla produntur, quae uelut in speculo lunae orbis ostendit. Rubicundus color uentos, caeruleus indicat pluuias, ex utroque commixtus nimbos et furentes procellas. Laetus orbis ac lucidus serenitatem nauigiis repromittit, 5 quam gestat in uultu, praecipue si quarto ortu neque obtusis cornibus rutila neque infuso fuerit umore fuscata. Sol quoque exoriens uel diem condens interest utrum aequalibus gaudeat radiis an obiecta nube uarietur, utrum solito splendore fulgidus an uentis urgulentibus igneus neue pal- 10 lidus uel pluuiia sit inpendente maculosus. Aër uero et mare ipsum nubiumque magnitudo uel species sollicitos instruit nautas. Aliquanta ab auibus, aliquanta significantur a piscibus, quae Vergilius in Georgicis diuino paene comprehendit ingenio et Varro in libris naualibus diligenter 15 excoluit. Haec gubernatores si se scire profitentur, *sciunt* eatenus, quatenus eos imperitiae usus instituit, non altior doctrina formauit.

V. L. 1 tranquilla II Par. 7232 procella α' procellae GP serena *uulgo*; totum locum 1 hunc in modum praebent 'signif ex tranquillo et de tempestatibus procellae produntur' 2 orbis lune II ostendit] ostendit. Ostendit εP rub. enim *uulgo* 4 [ac lucidus] λ 5 neque obtusis α' non optusis II neque obtusis GAP 6 rutila] mutila II fuerit] sit II 7 uel diem] noctemque II [u. d.] λ candens λ 8 gaudeat] remiteat II candeat Scr. uarietur] rutiletur λ solito O solido *uulgo* 9 an] ac μ neue] ne uel II Giss. 10 uel] aut II Giss. [Aër uero] II 11 uel] cuius II 12 Aliquanta] portenta II ab auibus aliquanta significantur a piscibus ε ab a. a. f. et a piscibus II ab au. aliquanta a piscibus significantur P *uulgo* 13 uergilius μ IIP uergilius corr. ex uirgilius G diuino paene] summo-pere II 14 nau. lib. *uulgo* 15 si se sc. p. sciunt eatenus etc. Förster [si] se scire profitentur sed eatenus quatenus eos ([eos] II) imperitiae usus instituit non altior doctrina formauit II Par. 7232 si se scire p. sedeatenus quatenus eos imperitiae (inp. MG) usus instituit non altior doctrina firmavit (-bit α') α si f. f. profiten-tur peritiae magis usus instituit quam altior doctrina firmavit λ

S. L. CAP. XLI. 2 orbis A₁ 3 commixtos εP procellas] prouellat A' 5 gestat] gestant II hortu A' 6 umore recte G humore Aμ IIP 9 pallidus] paludis A' 14 Varro] barro II

XLII. Elementum pelagi tertia pars mundi est, ^{De aestuariis, hoc est de rheumate.} quae praeter uentorum flatus suo quoque spiramine motuque uegetatur. Nam certis horis, diebus pariter ac noctibus aestu quodam, quod rheuma uocant, ultro citroque percurrit et more torrentium fluminum nunc exundat 5 in terras nunc refluit in altitudinem suam. Haec reciprocantis meatus ambiguitas cursum nauium secunda adiuuat, retardat aduersa. Quae dimicaturum magna sunt cautione uitanda. Neque enim auxilio remorum rheumatis impetus uincitur, cui interdum cedit et uentus; et quoniam in diuersis regionibus, diuerso lunae crescentis minuentisque statu certis horis ista uariantur, ideo proelium nauale gesturus consuetudinem pelagi uel loci ante congressum debet agnoscere. XLIII. Nauticorum gubernatorumque sol- ^{De locorum notitia alius remigibus.} lertia est loca, in quibus nauigaturi sunt, portusque cognoscere, ut infesta prominentibus uel latentibus scopulis, uadosa ac sicca uitentur; tanto enim securitas maior est, quanto mare altius fuerit. In nauarchis diligentia, in gubernatoribus peritia, in remigibus uirtus eligitur propterea, quia naualis pugna tranquillo committitur mari libur- 20

V. L. [fi] se scire p. sed e. q. e. imperitiae ^{magis} usus instituit q altior doctrina firmavit P sese sc. p. sed e. q. e. i. u. instruit non a. d. firm. Ed. Col. 1524.

CAP. XLII. 2 quae A'IIIP qua M quod *uulgo* flatus suo II flatu suo α' Giss. flatum suo GIP 3 uegetatur] mitigatur II 4 rheuma] reuma O 5 percurrit εII Giss. Par. 7232 praecurrit P procurrit *uulgo* torrentium] torpentium II 6 reciprocantis MQGA₁P₂ reciprocant L recprocantis A₁ recprocantis P₁ recurrentis II 8 dimicaturum IIP dimicatur. O α dimicantur. Quae 1 9 auxilio QII Giss. Par. 7232 ab exilio GP ad exilio α' auxilio L₁ rheumatif] reumatif O 14 agnoscere] cognoscere Schw. CAP. XLIII. 15 nauigaturi sunt II Förster nauigatur εδP portus] situs II 17 uadosa] uada II tanto II tantum εP Giss. Par. 7232 securitas] lacuna II 18 quanto] quantum Giss. Par. 7232 nauarchif] nauarchif M nautarchif II 19 eligatur II

S. L. CAP. XLII. 3 motu] mutu α' uegitatur Aμ 7 adiuuat A' 11 minuentif] inuentif α minuentif G₁ 12 nabale A₁

CAP. XLIII. nauticorum] nautiquorum A₁ solertia A₁ 15 portusque M 16 cognoscere M scopolis μ

narumque moles non uentorum flatibus sed remorum pulsu
aduersarios percutit rostris eorumque rursum impetus uitat,
in quo opere lacerti remigum et ars clauum regentis ma-
gistri uictoriam praestat

De telis tormentis-
que naualibus.

XLIII. Multa quidem armorum genera proelium
terrestre desiderat; sed nauale certamen non solum
plures armorum species uerum etiam machinas et tormenta
flagitat, tamquam in muris dimicetur et turribus. Quid
enim crudelius congressione nauali, ubi aquis homines peri-
10 muntur et flammis? Praecipua ergo esse debet tegminum
cura, ut catafracti uel loricati galeati etiam et ocreis muniti
sint milites. De onere namque armorum nemo potest con-
queri, qui stans pugnat in nauibus; scuta quoque uali-
diora propter ictus lapidum et ampliora sumuntur. Praeter
15 falces et harpagones aliaeque naualia genera telorum sagittis
missilibus fundis fustibalis plumbatis onagris ballistis scor-
pionibus iacula inuicem diriguntur et saxa et, quod est
grauius, qui de uirtute praesumunt, admotis liburnis in-
iectis pontibus in aduersariorum transeunt naues ibique
20 gladiis manu ad manum, ut dicitur, comminus dimicant.
In maioribus etiam liburnis propugnacula turresque con-

V. L. 1 [flatibus] II 2 aduersariof] aduersa II rursuf
Giss. Par. 7232 impetuf] uirtuf] II 3 remigum et arf]
remi locus uacuuus arf] II

CAP. XLIII. In inscript. telis] pilis II 5 quidem] quedā II
9 aquif] et aquif] uulgo 10 precipuæ II tegminum St.
11 catafracta A catafractati GQ, Par. 7232 [uel] II
12 namque] quoque II potest] debet uel potest post Scriuerium
Schwebel. 14 sumuntur. Praeter] sumuntur pr. an f. propter I P,
15 harpagones uulgo arpagones A' IIP arpacones μ arpa-
gonas A, telorum sag.] telorum. Sag. O telorum et sag.
Par. 7230 A 16 missilibuf] (corr. ex missilibuf] II) IIP fusti-
balif] fundibalis P 18 iniectif] ingectifque II iniectifque Giss.
nectifque Par. 7232 20 manum ad manum Giss. 21 [In] II

S. L. 1 moles] molif] Aμ 2 aduersariof] aduersariuf] A,
3 clauum] clabum α'

CAP. XLIII. 6 nabale A, non solum] non sum M

9 crudelinf] crudelif] A, 16 balistif] AII balistas μ balistif] G
18 admotif] admonitif] A, ammotif] II

stituunt, ut tamquam de muro ita de excelsioribus tabu-
 latis facilius uulnerent uel perimant inimicos. Oleo incen-
 diario stuppa sulphure et bitumine obuolutae et ardentes
 sagittae per ballistas in hosticarum nauium alueos infigun-
 tur unctasque cera et pice et resina tabulas tot fomentis 5
 ignium repente succendunt. Alii ferro interimuntur et saxo,
 alii ardere coguntur in fluctibus; inter tanta tamen mor-
 tium genera qui acerrimus casus est, absumenda piscibus
 insepulta sunt corpora. XLV. Ad instar autem ter-
 restris proelii superuentus fiunt ignorantibus nauticis
 uel circa oportunas insularum angustias conlocantur insi-
 diae. Idque agitur, ut imparati facilius deleantur; si longo
 remigio fatigati sunt hostium nautae, si uento urgumentur
 aduerso, si pro rostris est rheuma, si nihil suspicantes
 dormiunt inimici, si statio, quam tenent, exitum non habet, 15
 si dimicandi optata euenit occasio, fortunae beneficiis iun-
 gendae sunt manus et ex opportunitate proelium conseren-
 dum. Quod si cautela hostium euitatis insidiis publico
 Marte confligat, tunc liburnarum instruendae sunt acies,
 non directae ut in campis, sed incuruae ad similitudinem 20

Quemadmodum na-
 uali bello collocen-
 tur insidiae.

V. L. 2 [facilius] suis II [per]imant G Oleo incen-
 diario] ex incendiario II 3 sulphure et 1 Giss. Par. 7232
 sulphur (-or A) et α' sulphore G sulphure IIP inuolute II
 4 [alueos] II 5 unctas] inunctas uulgo [et] pice
 oleo II et] uel Giss. Par. 7232 6 [ignium] II interimuntur
 uulgo opprimuntur II interimunt εP [alii] εP 7 intra
 tanta P mortium] artium II 8 absumenda] absumuntur 1
 (ceterum de Q non liquet, cum dimidia pars ultimi folii desit)
 CAP. XLV. 10 fiunt] fiant II 12 imparati GIIP inpa-
 ratum μ (Q?) imperati A imperiti Par. 7232 imparati uel impe-
 riti Giss. 13 defatigati II 14 pro rostris] IIP Giss. 1 (Q?)
 p. nostris α prouum Par. 7232 reuma O [fi] nihil εP
 15 si statio II Par. 7232 [fi] statio α et statio 1 Giss. P 16 dimi-
 candi II Giss. Par. 7232 dimicando αP dimicandum μ ad dimi-
 candum L₂ optata euenit II Par. 7232 optate (obt. L optate Q)
 uenit εP optata uenerit Giss. 20 ut] sicut II campo uulgo

S. L. 3 uitumine II 4 officarum M albeos α' 8 absum-
 enda] aufumenda A₁ absumendi M CAP. XLV. 11 collo-
 cantur II 13 urgentur II 14 nichil II 20 incurbe (-æ G) α

lunae, ita ut productis cornibus acies media sinuetur, ut, si aduersarii perrumpere temptauerint, ipsa ordinatione circumdati deprimantur. In cornibus autem praecipuum robur et liburnarum conlocatur et militum. XLVI. Praeterea utile est, ut alto et libero mari tua semper classis utatur, inimicorum uero pellatur ad litus, quia pugnandi impetum perdunt qui detruduntur in terras. In eiusmodi certamine tria armamentorum genera plurimum ad uictoriam prodesse compertum est, asseres falces bipinnes. Asser dicitur, cum trabes subtilis ac longa ad similitudinem antennae pendet in malo utroque capite ferrato. Hunc, siue a dextra siue a sinistra parte aduersariorum se iunxerint naues, pro uice arietis ui impellunt; qui bellatores hostium siue nautas sine dubio prosternit ac perimit ipsamque nauem saepius perforat. Falx autem dicitur acutissimum ferrum curuatum ad similitudinem falcis, quod contis longioribus inditum *chalatorios* [sub. funes], quibus antenna suspenditur, repente praecidit conlapsisque uelis

Quid fiat, cum
aperto Marte bel-
lum nauale com-
mittitur.

V. L. 4 conlocatur] conlocantur *M* conlocantur *G* collo-
cantur *P* collocatur *uulgo* CAP. XLVI. hoc caput antecedenti
adnectunt *Scriu. Schw.* 5 alto et libero] altissimo *II*
6 utatur] consistat *II* [uero] *II* quia] ut *II* 7 qui de-
truduntur] cum traduntur *II* 8 eiusmodi] huiusmodi *Par. 7232*
uulgo armorum *uulgo* genera] g. solent *uulgo* 9 pro-
desse compertum est *II Giss. Par. 7232* prodesset [c. e.] *εP*
prodesset solent *A*, afferet] id est a. 1 bipinnet *A'II* bipen-
net *μP* (sed hic scripturus erat bipinnet) (*Q?*) 11 antennae *II*
antennae *MP* antempne *A'* autem pre *L* antennae *Paris. 7232*
uulgo 12 [hunc] 1 (*Q?*) 13 iunxerit (t i. l. er. a 2 *II*) *A, II*
qui] quia *αP Giss.* 17 inditum] indutum *II* *chalatorios*
[sub. i. e. subaudiend. funes] *O. Keller* collatorio sub funes *αP*
collatoriof ubi funes *L* collatoriof sibi f. *Giss.* collatoriof funes *II*
chalatorios funes *Turnebus (Adu. 24, 25)* calatoriof f. *Schwebel.*
etiam de colatoriof f. *cogitauit Turneb.* antenna] antempna *A*,
antenna *Par. 7232*

S. L. 1 sinuetur] finetur *α* 3 praecipuum] praecipuum *A'*
4 collocatur *II* CAP. XLVI. 8 tria arm.] tria arm. *A*
triarm. *μ* 10 traues *μ* trabis *II* subtilis] subtilef *α'*
13 impellunt *II* 18 collapsif *II*

liburnam pigriorem et inutilem reddit. Bipinnis est securis habens ex utraque parte latissimum et acutissimum ferrum. Per has in medio ardore pugnandi peritissimi nautae uel milites cum minoribus scafulis secreto incidunt funes, quibus aduersariorum ligata sunt gubernacula. Quo facto statim capitur tamquam inermis et debilis nauis; quid enim salutis superest ei, qui amiserit clauum?

De lusoriis, quae in Danubio agrarias cotidianis tutantur excubiis, reticendum puto, quia artis amplius in his frequentior usus inuenit, quam uetus doctrina monstrauerat.

V. L. 1 liburnarum pigriores (f in l. er.; subest m) II
inutilef (f in l. er.; subest m) II bipinnif A bipennif
G^uIIIP securif] securem A 4 [cum min. — agraria]
sP lacunam indicant A', nam in utroque codice post milites
reliqua linea est uacua; cod. 7230 A uoce milites prorsus
desinit. [cum minoribus scafulis] Stewechius locum de urinatoribus
intellegens 7 ei qui] ei que II 8 de lusoriis Giss.
Par. 7232 de rostris II quae Giss. que Par. 7232 quae II
queis uulgo agrariafco lacuna if II agrarienses latere opinatur
Oudendorpius [agrariaf] uulgo tutantur II utantur sP
Giss. utantur l uulgo tantorum Par. 7232 9 excubias Par.
7232 puto quia] p. de reliquis quia l p. quia de reliquis P
in his] huius l 10 monstrauerit uulgo

„Adleuit sequentia editioni Stewechianae Scriuerius: „Recte quaedam desse conieceram. Nam, cum de Vegetio mihi nuper sermo esset apud V. C. Paulum Merulam, narrauit ille, se, dum in Gallia esset, usum antiquissimo et notae optimaee codice Vegetii msto., qui aliquot capitibus auctor est: quae descripta una cum multis aliis surrepta sibi a fele libraria conquerebatur. Codicem autem illum utendum acceperat ab Antonio Hotomanno, cl. Hotomanni fratre“ Oudendorp.

Fl. Eutropius Emendauit Sine Exemplario Constantino | polim Confut Valentiano Aug. VII Et Abieni | fol. 53 r. Flauii Vegeti Renati Viri Illustris Liber III expte Feliciter | Lector Memento Scriptore A FLS. Eutropius Emendauit Sine Exemplario Constantino | polim Confut Valentiano Aug. VII. Et Abieni | Flauii Vegeti (-eti 2) Renati Viri Illustris Lib. III. Explicit Feliciter M F | L. eutropius Emendauit Sine exem-

S. L. 6 salutis sup.] salutis sup. II 8 cotidianis] cottidianis pG coif II

plario | Constantinopolim Consulatu ualentiniāni Augusti VII G
 Fleutro Pius Emendani Sine explario Constantino polico Con-
 sulS Valentiniano Augſ Septet' Abieno *lacuna unius lineae* Fla-
 uii Vegeti Renati Viri Inlustrif | Liber III. | Explicit Feliciter
 Amen L Explicⁿ Libri Quattuor Flauii Vegeti Renati Viri Illu-
 strif Comitif Ad Theodofiuⁿ Imprē II Flauii Vegetii Renati Lib.
 Quartus Explicit P (a 2 quaedam adscripta erant sed postea
 sunt erasa). In Q prorsus nulla subscriptio comparet. De ad-
 sutis a 2 quibusdam in cod. II uide praefationem.

Index uerborum.

A.

A littera 107, 22.

a (ab) *praepositio passim*; ab eiusmodi conprobatus industria 37, 15; ab *sequente littera* s 20, 15. 105, 13. ab *seq. l. c* 54, 7? [a] *V. L.* 16, 23. *V. L.* 72, 16. *V. L.* 105, 8. ab hoste — ab aquis discrimen incurrit 14, 22.

abbreviare 64, 16.

abditus 76, 12.

abducebat 9, 19. (*V. L.* abdu-
xerat).

aberrat 92, 20.

aberrare 46, 16. -arent 51, 17.

abeunt 146, 15. -ire 87, 16.

abiciuntur 72, 15. -ieceris 116,
14. -iecerunt 116, 11.

abiete 152, 4.

abluebat 8, 1.

aboleuit 12, 19.

abrupta 34, 15. 71, 24. 110, 11.
114, 9. -is 68, 17. 82, 16. -o
129, 17.

abruptum (*gen. -us*) 86, 11.

abscedebant 112, 17. -ndi 111,
8, 13. -ntibus 119, 15. -re
132, 16. -rent 150, 17. -cessi
34, 3. -cesserit 146, 19.

abscondi 24, 6. 83, 12. -scidit
117, 3. -scisos 135, 4.

absente 43, 21. -ibus 26, 23.

absidis 138, 9.

absolutis 150, 5.

absque 81, 7. 115, 8. 118, 7.
119, 13.

absumenda 163, 8. -mi 54, 7.

abundant 17, 13. -ntibus 102,
10. -dat 102, 16. -det 87, 9.

ac *passim*.

accedat 7, 21. -dendi 97, 20.

dente 97, 2. -dere 110, 12.

141, 5. -dit 109, 21. accesserit

21, 10. 27, 17. 103, 22.

-sserint 118, 11. *uide* adc.

accensi 53, 22. -sos 98, 8.

accessus 135, 17.

accidere 29, 1. 46, 11. 68, 19.

-derit 105, 1. 119, 13. -disse

30, 4. -disset 99, 11. -dit 119,

2. 136, 8. 145, 4.

accincti 49, 8.

accipere 17, 8. 23, 12. 24, 15.

40, 10. 81, 18. -iat 131, 9.

-iebant 50, 14. -iendi 88, 14.

-it 137, 10. 139, 19, 21

-iunt 83, 17. [-ceperat 122,

11.] -erint 95, 12. -erit 53, 14.

-cepit 35, 1. 38, 21. 56, 23.

93, 4, 9.

aceti 70, 15. 133, 4.

acerba 157, 9.

acerbitas 156, 14. 157, 5. -tate

154, 14.

acerrimus 163, 8. -os 147, 1.

Achaiam 150, 21.

acies *passim*. -em *passim*. -e

- passim*. acies, *n. pl.* 50, 11. 66, 16. 80, 15. 97, 1. 99, 13. 107, 11, 22. 163, 19. acies, *acc. pl.* 34, 9. 46, 11. 50, 8. 99, 10, 17. 100, 2, 3, 5, 12. 104, 1. 110, 20. 112, 18. 116, 4.
- acrior 26, 14. -orem 24, 18. acrius 99, 9.
- Actiaco 151, 14. 153, 14. actis (*subst.*) 53, 7.
- aculei 117, 10. acumen 5, 2.
- acutissimum 164, 15. 165, 2.
- ad *passim*; *uide* exponuntur (*exposit.*), iung., similitudinem, uicem; ad exemplum 34, 12. 78, 3. in quattuor partes ad clepsydram sunt diuisae uigiliae 85, 2. obtemperare ad — 56, 3. 89, 2; *similiter* 71, 16. ad quae signa deberent impedimenta colligere 78, 8. ad equestrem meditationem interdum sequantur interdum etc. 28, 17. ad antiquae uirtutis imitationem conrobore possit exercitum 29, 7. exerceri (-e) ad — (= *abl.*) 15, 5, 14. 18, 1, 10. 19, 4. 49, 10. 57, 1, 14. 88, 18. *similiter* 7, 18. 14, 24. 15, 18. 48, 7. 101, 14. ad — (= *abl. instr.*) 50, 1, 2. 71, 18. 117, 15. 133, 22. 140, 13. porticus tegerentur ad equites (= ad equitum usum) — basilicae ad pedites 58, 17. occasio ad subsessas 114, 13. pateret ad plagam 16, 8. ad tempus 135, 6. ad manum habeant 148, 1. ad fidem = accurate 75, 15. ad hoc = praeterea 75, 19. ad instar 99, 1. 151, 17. 163, 9. ad plenum = prorsus 89, 6. 159, 2. ad postremum = postremo 30, 2.
- adacta 16, 13.
- adcedentibus 107, 19. -ere 86, 2. *uide* acc.
- adcelerare 78, 19.
- adcommoda (*sg.*) 54, 10. (*pl.*) 87, 6.
- adlescere 58, 3. -crescit 18, 7. 95, 11.
- adcurrentes 148, 1.
- adcusare 113, 18.
- addatur 131, 6. 145, 6. -ebatur 54, 19. -enda 134, 10. -ideris 13, 21. -it 112, 6. -itā 76, 2. 102, 3. -iti 41, 3. 53, 22. -itis 38, 3, 14. 80, 23. 113, 5. -ito 51, 20. -os 99, 6. -itum 118, 1. -itur 82, 23. 104, 1. 139, 12.
- adduxerit 87, 4.
- adeo 8, 3. 58, 14.
- adfectione 55, 20. *uid.* aff.
- adflicto 116, 8. *uide* aff.
- adformabat *V. L.* 44, 7.
- adgredi 33, 3. -iantur 94, 18. -iaris 107, 17. -iatur 91, 17. -itur 109, 14. -iuntur 108, 8.
- adgregari 52, 18. -getur 69, 15.
- adhaeret 156, 2. -serint 140, 15.
- adhibenda 18, 12. 146, 19. 154, 13. 158, 11. -bere 141, 10. -bitā 145, 11. -bitis 86, 16. bito 89, 10.
- adhortatione 88, 5. 95, 11. -nibus 120, 2.
- adhuc 71, 10. 153, 5.
- adimant 114, 12.
- aditus 145, 24. -u 111, 13. -um 27, 15. 111, 7.
- adiumento 36, 13.
- adiunarent 65, 18. -uat 96, 23. 104, 15. 110, 8. 114, 16. [120, 13.] 161, 7.
- adminiculum 36, 6. 139, 5. -o 133, 1.
- administrauerit 55, 15.
- admiratione 48, 4. 64, 11.

admisisset 43, 25.
 admodum 23, 23. 86, 15.
 admonebo 67, 16. -enta 56, 13.
 -itis 69, 23.
 admota 139, 18. -tis 137, 2.
 142, 6. 147, 21. 162, 18. -uen-
 tur 137, 5. 138, 12. -uere
 130, 11.
 adnectitur 48, 20.
 adnotata 75, 17. -tur 53, 9,
 14.
 adoptando 41, 4. -ati 41, 6.
 adpendunt 75, 1.
 adportari 133, 4. -tatis 139, 1.
 -tet 82, 12.
 adpositis 131, 18. 142, 9. -145,
 20. 147, 21.
 adprobatio 33, 3.
 adprobatis 53, 16.
 adprehendere 117, 11. -sum
 144, 20.
 adpugnatum *uel* ad adpugnan-
 dum 60, 13.
 adquiritur 18, 8. 57, 9.
 adscribendi 40, 3. -bi 35, 9.
 -bitur 53, 7. -scriptum 46, 14.
 51, 20.
 adsequi 90, 4.
 adsertor 13, 8.
 adserunt 75, 3. -untur 134,
 16.
 adsidua 21, 10. -ā 21, 3. 28, 7.
 29, 1. -is 44, 6. -o 13, 16.
 27, 11. 48, 12.
 adsidue 59, 5. 68, 18. 71, 15.
 adsolent 113, 13. -let 66, 8.
 154, 2. *uide* ass.
 [adsuefacient 101, 19.] -facien-
 di 14, 1.
 adnuescant 57, 17. -endum
 58, 9.
 adsultaret 16, 4.
 adsumo 13, 10.
 adtemptant 86, 13.
 adtendere 26, 4. -dit 18, 5.
 adtentus 72, 8. 75, 7. -to 38, 9.

adtenuatae 37, 5.
 adtestatione 158, 15.
 adtolli 103, 20.
 adtracto 143, 9.
 aduenerat 87, 19. -erint 88,
 16. -erit 14, 3. 79, 9. 94, 13.
 -iat 94, 12. -uenisse 9, 3.
 aduentat 94, 21.
 aduentus 154, 2. -tui 139, 7.
 -tum 74, 17, 147, 2.
 aduersarius 87, 20. 107, 1. 108,
 1. 19. 110, 3. [121, 9.] 132,
 10. 147, 14. -rii (*gen.*) 14, 10.
 89, 11. 96, 18. 107, 12. 108,
 12. [122, 1.] — (*nom.*) 69, 19.
 76, 22. 79, 1. 81, 10. 91, 16.
 94, 14. 103, 12. 104, 11. 164,
 2. -is 14, 3. 25, 18. 26, 24.
 77, 2. 82, 12. 17. 92, 4. 100,
 14. 103, 25. 112, 12. 114, 11,
 19. [123, 18.] 149, 11. -o 108,
 4. [122, 12.] 131, 14. -orum
 45, 6. 70, 20. 80, 4. 84, 1.
 86, 20. 95, 16. 96, 6. 97, 6.
 103, 6. 105, 7. 109, 24. 134,
 11. 135, 5. 147, 19. 154, 1.
 162, 19. 164, 12. 165, 5. -os
 51, 2. 86, 2. 98, 4. 107, 19.
 111, 6. 112, 16. 132, 16. 162,
 2. -um 18, 1. 5, 16. 89, 13.
 104, 3. 110, 9. 114, 17. [120,
 13. 121. 12.]
 aduersum (*praep.*) 9, 12. 18, 3
dis. 19, 1. 10. 38, 2. 97, 7.
 101, 17. 104, 12. 105, 5. 117,
 12. 118, 14. 131, 18. 143, 11.
 144, 13.
 aduersus (*praep.*) 5, 15, 16, 21.
 113, 9. 117, 1.
 aduersus (*adi.*) 97, 3. -a 119,
 4. 161, 8. -ae 88, 8. -is 87,
 18. -o 96, 14. 156, 10. 163,
 14. -um 79, 21.
 adulatione 85, 18.
 adulescens 10, 13. -tes 8, 15.
 adunco 137, 11.

- aedificia 45, 5. -iis 136, 1.
 -iorum 139, 8.
 aeduli 157, 10.
 aegri 44, 13. 68, 7.
 aegritudine 41, 5.
 aegrotantes 133, 3.
 Aegyptum 150, 20.
 aemulatione 72, 5.
 aequā 104, 13.
 aequalis 106, 10. -i 27, 20.
 -ibus 160, 7.
 aequaliter 13, 16. 14, 18. 36,
 1. 57, 7.
 aequat 126, 1.
 aequae 15, 12.
 aequinoctialis 157, 9.
 aequinoctium 153, 1.
 aēr 160, 10. -ris 158, 4. -re
 58, 18. 69, 1.
 aere 41, 17.
 aerei 152, 8. -is 152, 5. -o 73, 23.
 aestate 20, 18. 67, 20. 70, 14.
 79, 23. 83, 15. -tem 82, 13.
 -tis 157, 4.
 aestimatio 44, 11.
 aestiuus 13, 19. 15, 17. 146,
 21. -o 68, 23. 71, 22. -um
 152, 19.
 aestu 67, 21. 161, 4.
 aetas 129, 3. 133, 12. 146, 5.
 -te 8, 8, 14. 30, 4. 95, 2. 98, 1.
 -tem 9, 3. 20, 16. 23, 26. -tis
 37, 13. 57, 3. 155, 1.
 aeterna 37, 13.
 aeternitate 152, 17.
 affectione 35, 18. *uide* adf.
 afferre 152, 7.
 affligerent 118, 3. afflicto 25,
 9. *uide* adf.
 Africā 93, 9. 116, 19. -am 115,
 5. 150, 19.
 Africanus (Scip.) 19, 4. 93, 2.
 africanus 155, 12.
 Afrorum 5, 19.
 agendus 102, 7. -um 72, 12.
 76, 14. -ere 102, 6. [120, 16.]
 -i 30, 2. -itur 24, 10. 26, 4.
 68, 11. 76, 14. 150, 8. 163, 12.
 acturus est 10, 3.
 agger 83, 13. 84, 4. 138, 16.
 -re 81, 17. 92, 9. -rem 83, 6.
 92, 9. -res 148, 7.
 agilis 47, 18.
 agmen 27, 12. 101, 17. 114, 3.
 118, 6. 145, 17. -mine 66, 8.
 76, 18.
 agnoscant 73, 20. -as 5, 9.
 -ere 80, 8. 96, 5. 161, 14.
 -erentur 50, 17. -eret 73, 11.
 -i 12, 9. -imus 152, 17. -it
 74, 2. 144, 10.
 agrarias 53, 10. 56, 11. 85, 11.
 165, 8. -is 7, 19. 85, 21. [121, 1.]
 agrestem 128, 8. -ibus 73, 24.
 agricola 8, 2.
 agrimensuribus 83, 1.
 agris 7, 6. 8, 4.
 ait 8, 16. 17, 17. [21, 12.]
 alā 104, 16. -ae 34, 8. 107, 14.
 109, 21. -am 102, 12. 105, 1.
 107, 2. 12, 14. 108, 9, 12.
 109, 21. [122, 18, 19, 20. 123,
 1.] -arum 34, 8. -as 102, 21.
 109, 2.
 alacri 95, 4. 117, 12. -ibus
 14, 14.
 alacrior 16, 21. -ore 28, 15.
 -ores 78, 19.
 alacritas 8, 12. -atem 53, 4.
 alacriter 14, 4. 98, 9.
 alacrius 14, 5.
 Alanorum 22, 1. 124, 19.
 alares 9, 16. *V. L.* 34, 8.
 Albino 93, 9.
 albus (notus) 155, 10.
 algere 68, 5.
 alienos 30, 12.
 alimoniam 132, 14.
 aliquando 29, 12. 66, 16. 147,
 16. 154, 2. (al. — al.) 75, 1.
 136, 9. *in negatiuis enuntiatis*
 44, 18. 51, 16. 88, 11. 98, 3.

aliquanta 159, 1. 160, 12 *bis*.
 -ae 115, 4. -i (*plur.*) 74, 19.
 85, 22. 87, 17 *bis*. 112, 20.
 144, 14. -o 118, 8. 152, 6.
 -os 86, 23. 87, 1.
 aliquis 92, 8. *in neg. enunt.* 30, 3.
 (*adi.*) 19, 18. *in neg. en.* 57, 13.
 84, 10. -qui (*sing.*) 106, 11. -quid
 11, 2. 24, 2. 33, 12. 72, 12.
 74, 9. 88, 7. 96, 5. *in neg.*
enunt. 4, 3. [120, 15.] -cuius
 (*in n. en.*) 84, 7 *et* 150, 10.
 -cui (*in n. en.*) 53, 12. -quā
 14, 7. quā 112, 10. 148, 5.
 sine — 82, 5. 100, 9. -quam
 28, 14. 54, 20. 102, 12. 132, 5.
 -quas (*in neg. en.*) 76, 21.
 -quem 72, 1. -quorum *V. L.*
 158, 13. -quibus 89, 4. *in n.*
en. 53, 16. [124, 9.] -quo 25,
 10. 78, 9 (*si* —) 119, 9. -quod
 41, 9. 43, 25. 56, 4. 56, 12.
 123, 10. -quos (*in neg. en.*)
 106, 2.
 aliquot 88, 13.
 aliquotiens 87, 8.
 aliter 13, 15. 14, 15. 19, 2,
 69, 2. 74, 18. 85, 16. 147, 13.
 alius 35, 19. 145, 5. -ā 26, 22.
 35, 19. 37, 5. 73, 17. 74, 7.
 102, 14, 15. 106, 3. 114, 3.
 135, 9. 136, 6. 143, 5. 145,
 21. 162, 15. -ā 5, 13. 110, 16.
 -ae 64, 12. -am 108, 14. 141,
 12. -as 40, 15. 55, 13. 134, 9.
 -i 12, 24. 36, 23. 37, 15.
 (al. — al.) 85, 10. 92, 18. (al.
 contra alios) 101, 11. 117, 8.
 144, 17. (al. — al.) 163, 4, 5.
 -is 17, 16. 70, 7. (al. — al.)
 78, 15, 16. 93, 3. 104, 10.
 128, 13. 146, 6. -o 143, 10.
 -orum 158, 13. -os 45, 2. 49, 6.
 101, 12. (al. — al.) 101, 24.
 102, 1. aliud 34, 11, 14. 49, 13.
 71, 13. [111, 22.] 143, 7. 145, 8.

alter 67, 8. 82, 11. 105, 16.
 [-am 132, 10. *u. V. L.*]
 altior 25, 18. 80, 19. 96, 14.
 141, 15. 160, 16. -ra 79, 8.
 146, 4. -rem 140, 7. 141, 7.
 -ri (*abl.*) 33, 5. -ius 161, 18.
 altissimae 131, 12.
 altitudo 14, 7. 134, 11. 149,
 8, 14. -inis 135, 12. 139, 12.
 -inem 141, 20. 149, 5, 13. 161, 6.
 -ine 131, 16. 139, 15. 140, 7.
 altrinsecus 76, 15.
 altus 26, 12. 83, 9. -ā 26, 14,
 16, 20. 83, 13. 138, 1. -o 164,
 5. ex alto 140, 4. [148, 15.]
 in altum 26, 19.
 alueos 61, 1. 136, 6. 163, 4.
 alueus 80, 13. -o 81, 12. 115, 2.
 ambiguitas 161, 7.
 ambitio 36, 20.
 ambitum 26, 15. 130, 6.
 ambo 67, 8. -as 109, 2.
 Ambronum 93, 15.
 ambulante 78, 10. -tes 80, 9.
 -tibus 77, 6. -lare 13, 16. 59,
 1. -lat 85, 17. -latum 28, 11.
 ambulatoria (turris —) 141, 19.
 -ae (turres —) 139, 2. -as
 (—turres) 61, 6.
 amittit 94, 21. 104, 6. -serit
 165, 7. -sais 30, 9.
 amnes 80, 21.
 amore 129, 1.
 ampla 139, 17.
 amplificatione 128, 14.
 amplior 9, 17. 35, 8. 59, 15.
 66, 6. 67, 13. 69, 15. 105, 4.
 113, 10. 144, 4. -iora 162, 14.
 amplius 6, 16. 35, 14. 38, 2,
 15. 59, 7. 65, 18. 77, 14.
 78, 2, 6. 79, 18. 85, 2. 95, 3.
 100, 12. 109, 11. 120, 4 [121,
 6, 10, 12. 122, 3, 4.] 131, 5.
 151, 2. 152, 7. 165, 9.
 an *wide* utrum. 79, 21. 87, 21,
 22.

anfractibus 130, 8.
 angulis 130, 9. -o 105, 3.
 angusta (*pl.*) 83, 3. 87, 7.
 (— portarum) 94, 9. 114, 9.
 -ae (*pl.*) 79, 11.
 angustias 91, 7. 163, 11. -is
 111, 6.
 angustior 100, 11. 105, 7.
 anhelus *V. L.* 94, 21.
 animaduertitur (in militem)
 56, 9.
 animalibus (*dat.*) 66, 11. (*abl.*)
 80, 15. -ium 25, 12. 85, 13.
 115, 6. 128, 9. 132, 17.
 animauit 34, 1.
 animus 18, 14. 88, 6. 95, 12.
 111, 18. -i (*gen.*) 7, 11. 53, 4.
 129, 1. -o 36, 11. 38, 9.
 75, 6. 77, 16. -um 94, 16. -is
 (*dat.*) 7, 22. 95, 17. (*abl.*) 11, 7.
 38, 13. -orum 6, 13. -os 58, 21,
 88, 2. 90, 14.
 animosos 40, 7.
 annales 64, 2.
 anni (*pl.*) 92, 9. -is 37, 2.
 67, 10. (= -os) 88, 13. -o
 152, 14. 156, 14. -orum 30, 5.
 57, 2.
 annonā 17, 9. 44, 2. 66, 14.
 69, 7. -ā 53, 19. 54, 11. -am
 21, 8. 42, 7. -ae (*pl.*) 70,
 13. -as 41, 18. 42, 6. -is
 17, 6.
 annonaria (res —) 53, 8. -ae
 (— species) 69, 12.
 anseres 147, 4. -um 147, 6.
 ante (*adu.*) *seq.* quam 8, 13.
 17, 8. 69, 10. (— quam fu-
 erint perfecta) 84, 8. 86, 10
ter. 94, 11. *sine q.* 12, 8. 29, 1.
 36, 2. 69, 7. 70, 5. 77, 15.
 89, 8. 92, 1. 95, 15. 96, 21.
 113, 4, 7, 20. 114, 17. 144, 1.
 154, 10. 159, 4. *uide inante*
ante (praep.) 49, 1. 51, 3.
 (ante quarum impetum nec

equites nec ped. possunt sta-
 re) 60, 8. 64, 1. 68, 1. 84, 12.
 88, 12. 91, 13. 96, 22. 105, 14.
 (ante quadringentos — passus
 quam ad hostem peruenias)
 108, 21. 109, 12. 112, 5, 15.
 116, 2. [123, 2.] 131, 5, 11.
 161, 13.
 antea 92, 19. 97, 11. 98, 7.
 [121, 3.]
 antecedit 33, 7. 87, 3. -denti-
 bus 41, 5. -dit 107, 1.
 antemna 164, 18. -ae 164, 11.
 antequam 16, 17. 35, 21. 52, 16.
 96, 3. 104, 4. [121, 9.] *sem-*
per cum coniunctiuo, item ante
— quam uide ante.
 antesignani 41, 11. 50, 13. -os
 36, 8.
 anticipare 129, 2.
 Antiochus 116, 5. 19.
 antiquissimas 130, 3.
 antiquitas 131, 5. -tatem 33, 6.
 antiquus 73, 9. -ā (*sg.*) 8, 9.
 12, 21. 21, 18. 59, 20. 85, 19.
 (*pl.*) 33, 6. 52, 16. -ā 40, 17.
 -ae (*gen.*) 29, 7. 38, 6. -am
 5, 6. -i (*m.*) 15, 8. 46, 9. 77,
 17. 99, 8. 117, 12. -is 4, 1,
 12. 54, 4. 70, 12. 86, 15.
 -o 24, 17. -os [21, 11.] 23, 7.
 Antonius 151, 15.
 anulis 131, 7.
 aparctias 156, 2.
 apeliotes *uide aph.*
 aperire 71, 24. 79, 13. 146, 7.
 -unt 83, 19. -untur 44, 6.
 apertā (*sg.*) 79, 7. -i (*gen.*) 93,
 21. -o (conflictu) 104, 14.
 (Marte) 79, 3. (proelio) 86, 11.
 aperte 108, 7. -ius 108, 9.
 apheliotes 155, 6.
 apibus 10, 9.
 apparatu 136, 15.
 apparet 52, 1. 66, 4.
 appellabant 85, 7. 99, 8. -an-

- dos 20, 8. -ant 24, 12. 26, 17.
 61, 6. 71, 14. -antur 40, 24.
 42, 9. 54, 2. 151, 20. -ata
 35, 6. -ati 41, 4, 13. -atur 26, 2.
 39, 15, 17. 47, 10. 56, 7. 73, 22.
 137, 13.
 applica 108, 11. -ant 138, 13.
 apponuntur 138, 12.
 aprorum 11, 5.
 aptior 18, 9. -a (*cum. dat.*) [123,
 11, 13.] 133, 20. -em (*c. d.*)
 7, 8. -es 151, 16.
 aptissimi 156, 15.
 aptus (*cum dat.*) 12, 9. -a (*c.*
d.) 52, 18. -um 115, 7.
 apud 5, 3. 11, 11. 17, 5. 23, 7,
 19. 24, 7. 29, 16. 54, 5, 13.
 55, 2. 64, 2. 92, 22. 115, 4.
 150, 15.
 aquā 66, 15. 80, 12. 82, 14.
 84, 17. 131, 10. 132, 11. 135,
 21. -ā 136, 4, 10. -ae (*gen.*)
 25, 15. 68, 6. 79, 23. -am
 54, 11. -arum 68, 24. 70, 14.
 80, 17. 135, 12. -is (*abl.*) 14,
 23. 67, 17. 68, 5. 131, 15.
 162, 9. (*dat.*) 136, 2.
 aquaeductus 44, 17.
 aquatio 85, 14.
 aquatoribus 135, 17.
 aquila 46, 7. -ae (*dat.*) 42, 13.
 (*nom.*) 74, 4. -am 39, 11.
 40, 4. 41, 3.
 aquilifer 46, 8. -i 41, 3.
 aquilo 156, 3.
 aranti 8, 3.
 arbitrio (*ex —*) 103, 24. (*pro —*)
 110, 15. 159, 11. [-um (*ad —*)
 120, 14.]
 arbitror 11, 3. 55, 6. 124, 13.
 149, 18.
 arbores 152, 11. 153, 5. -ibus
 87, 8. 114, 10. 134, 4. -um
 67, 19. 84, 4.
 arcet (*V. L.* -eat) 114, 18.
 arcem 147, 5. -is 129, 8.
 architectorum 152, 16.
 Arcturus 157, 8. -i 157, 3.
 arcuarias 45, 10.
 arcuballistae 143, 12. -as 50, 3.
 144, 9.
 arcuballistarii 142, 8.
 arcus (*gen.*) 81, 9. -u 22, 16.
 -um 18, 12. -ubus 18, 9. 50, 1.
 148, 17.
 ardens 140, 20. -ntes 140, 16.
 163, 3. -re 163, 7.
 ardore 165, 3. -ibus 6, 21.
 arduis 21, 8. 28, 19. 70, 11.
 areis 133, 7.
 arescente 153, 2.
 argentatis 50, 16.
 argenti 17, 14. 144, 12. -o73, 24.
 argutissimos 76, 19.
 aridis 67, 18. 81, 1.
 aries 137, 13. 144, 17. -tis
 164, 13. -tem 139, 20. 144, 21.
 -tes 44, 17. 61, 5. 137, 5. 144,
 13, 17. 145, 2. 148, 7. -tum
 130, 7. 137, 15. -tibus 130,
 21. 145, 3.
 arma *passim*. -orum *passim*.
 -is (*dat.*) 8, 3. 12, 5. -is (*abl.*)
passim.
 armabatur 50, 4. -ndum (*ad —*)
 60, 4. -uerant 66, 3.
 armamentorum 164, 8.
 armaturā leuis 36, 5. 49, 17.
 51, 2, 11. 98, 10. 113, 2.
 grauis 49, 4. 51, 6, 9. -ā leui
 77, 12. 80, 9. 102, 21. 109, 16.
 113, 4. 117, 13. -ae (*gen.*)
 9, 7. (*leuis —*) 23, 20. 47, 18.
 grauis — 60, 8. 71, 18. 125, 1.
 -ae (*nom.*) 17, 3. 41, 17. 51, 1.
 57, 6. -am 16, 22. (*grau. —*)
 36, 7. (*lenem —*) 9. 57, 5.
 (*lenem —*) 109, 11 [et 123, 1].
 -as 17, 1. 49, 17. -is 98, 5.
 armatus 75, 7. -a (*sg.*) 84, 12.
 -a (*pl.*) 81, 12. ae- (*partis*)
 33, 1. -am (*militiam —*) 9, 18.

- (ciuitatem—) 61, 10. -i 20, 20.
 28, 13, 16. 49, 19. 60, 12.
 75, 6. 86, 21. 141, 15. 143, 9.
 -orum 35, 11, 13. 40, 13. 70, 2.
 77, 8. 111, 7. 118, 6. 140, 10.
 -os 59, 2. 79, 10. 88, 9. 100, 10.
 103, 10. 133, 14. -is 102, 18.
 154, 9.
 arripiant 77, 3.
 ars [2, 2.] 9, 5. 58, 3. 86, 16.
 (—militaris) 93, 1. (—belli)
 104, 14. 113, 17. 152, 15. 154,
 16. 162, 3. -tis 10, 20. 33, 3.
 86, 4. 88, 20. 165, 9. -tem
 (omnem rei mil.—) 15, 1. 18,
 16. (omnem —armaturae)
 47, 18. (—bellicam) 57, 4.
 (—proeliorum) 64, 6. 12.
 (—bellicam) 87, 21 et 89, 20.
 143, 16. -te (bellandi—) 16, 6
 et 17, 4. (militari—) 17, 11
 et 38, 11. (armorum—) 46, 3
 et 68, 20. 49, 11. (—bellandi)
 52, 11. 65, 4, 11. 68, 8. 72, 7.
 73, 24. 90, 3. (—pugnandi)
 93, 13. 108, 4. 112, 2, 10.
 116, 10. 130, 5. 132, 3. 137, 4.
 139, 16. 150, 1. -tes 59, 11,
 21. 64, 13. 89, 17. -tium (bo-
 narum—) 4, 1. 64, 3. (—bel-
 licarum) 149, 17. -tibus 5, 20.
 93, 18. 150, 6.
 artifices 18, 11. 45, 5. 59, 16.
 61, 4.
 artificium 125, 3.
 artissima 71, 12.
 ascendendi 138, 16. -ere 20, 20.
 28, 20. 48, 4. -erent 21, 4. [-i
 130, 20.] -isset 132, 4.
 ascias 61, 2.
 aspectus 96, 2. -u 75, 19.
 aspiciant 140, 7. aspererint
 91, 14.
 aspera (pl.) 96, 16. -is 66, 9.
 asperitate 71, 6.
 asser 164, 10. -es 164, 9.
 assolent 159, 12. *uide* ads.
 astu 147, 19.
 athleta 59, 9.
 at(—contra) 16, 13. *V. L.* 18, 11.
 (—uero) 78, 13. 80, 19.
 Atilium (Regulum) 65, 2.
 Athenienses 12, 24. 29, 10.
 64, 1, 2.
 atque *passim*.
 auctor (Mantuanus—) 10, 9.
 34, 5. -e 39, 3. -es 64, 15.
 72, 19. 124, 15. 149, 16. 159,
 9. -ibus 13, 4. 29, 4. 38, 1.
 86, 5. 129, 12. -um 158, 15.
 auctoritate 43, 25. 93, 2. 103, 4.
 -em 90, 17. -is 13, 10.
 aucupes 11, 1.
 audaciā 1, 9. 88, 5. 91, 6. 111,
 9. 113, 9. 120, 6. 137, 4. 158,
 12. -ā 117, 16. -am 6, 4. 24,
 19. 71, 9. 102, 3. 112, 6.
 audacior 33, 16. -es 94, 5.
 audacius 33, 10.
 audacter 9, 11.
 audax 33, 15. -ces 87, 21.
 audeant 96, 5. 140, 12. -eat
 79, 9, -ent 17, 21. -ere 5, 17.
 -et 65, 12. 86, 1. 150, 13.
 audire 86, 7.
 auditum (*subst.*) 74, 1.
 aueris 114, 16. -o (*non* adu.)
 51, 19.
 auferant 138, 19.
 augere 59, 11. -ges 103, 25.
 -getur 54, 12. [88, 4.]
 Augustales 40, 24. 41, 2.
 Auguste (imperator—) 37, 21.
 -i (*gen.*) 13, 8. 28, 9. 38, 21.
 -o 41, 1. 151, 13. -um 4, 6.
 Augustum (mensem—) 152, 20.
 auis 147, 8. -es 133, 1. -ibus
 160, 12.
 aureus 42, 4.
 auri 17, 15. 145, 12. -o 69, 16.
 auribus 73, 13.
 auriga 59, 9.

ausibus (litterarum) 4, 11.
 auspiciis 13, 12. 38, 15.
 auster 155, 9.
 aut *passim*; aut—aut *passim*;
vide certe.
 autem *passim*.
 autumnali 68, 22. -e 152, 20.
 auxilia 35, 3, 4, 15. 36, 4. 43, 16.
 59, 4. 88, 1, 15. 120, 4. -is
 35, 8. 37, 7. 38, 3. 66, 22.
 72, 8. 84, 18. 151, 14. -orum
 65, 19. 90, 13.
 auxiliares 35, 16. 72, 3. -ium
 67, 13.
 auxilium (ferret —) 65, 4.
 (— captes) 96, 11. (— exhibent)
 139 5. 146, 10. -i 140, 5.
 -o 130, 4. 161, 9.

B.

bainulare 21, 6.
 Balearium insucl. 19, 6.
 ballenis 139, 5.
 ballista 143, 13. -ae (*gen.*) 140,
 20. -ae (*pl.*) 44, 17. 134, 16.
 143, 13. 148, 19. -as 134, 16.
 135, 20. 140, 13. 163, 4. -is
 70, 19. 162, 16.
 ballistariis (sagittis —) 118, 12.
 ballistarios (*subst.*) 36, 10.
 balnearum 7, 10.
 barbarae 35, 12. -arum 33, 11.
 -is 150, 7. -orum 25, 8.
 barbari (*subst.*) 19, 20. 24, 8. 90,
 3. 92, 16. -os 52, 6.
 barbarico 74, 10. 137, 21.
 barritus (*gen.*) 116, 16. -um
 103, 19.
 bases 145, 1.
 basilicae 58, 17.
 bebras 24, 9.
 bellandi 16, 6. 17, 4. 52, 11.
 -o 29, 13.
 bellator 8, 2. 14, 10. -em 8,
 15. 117, 11. -es (*nom.*) 95, 10.

97, 9. 100, 4. 138, 19. 140, 1.
 143, 1. -es (*acc.*) 10, 5. 19, 10.
 40, 10. 80, 14. 107, 5. 108, 14.
 111, 1. 134, 6. 149, 1. 164,
 13. -ibus 99, 8. 145, 22. -um
 102, 15.
 bellicae (rei —) 6, 4 *et* 59, 13
et 64, 3. (artis —) 86, 4. di-
 sciplinae —) 112, 4. -ae (*pl.*)
 151, 19. -am artem 57, 4.
 87, 22. 89, 20. (-arum artium)
 149, 17. -is (rebus —) 151, 1.
 bellicosus 103, 14. -um 48, 10.
 -os 29, 15. 38, 12. 46, 17.
 bellum *passim*. -i 8, 16. (in
 quocumque — genere) 61, 8.
 68, 11. (dux —) 74, 7. 82, 3.
 86, 17. (necessitas —) 92, 21.
 (ars —) 104, 14. 150, 6. -o
 (*dat.*) 38, 4. 115, 10. 120, 2.
 -o (*abl.*) 30, 5. (commisso —)
 46, 10 *et* 50, 19. 150, 12. in
 bello: 6, 12. 25, 2. 28, 3. 59, 4.
 90, 11, 17. 116, 5. [121, 1, 10.]
 -a (*nom.*) 14, 24. -a (*acc.*)
 (ad —) 6, 22. 20, 5. -orum 6, 6.
 11, 13. 12, 22. (disciplina —)
 33, 12. (necessitate —) 43, 17.
 64, 4. 119, 13. (in universo
 genere —) 147, 11. -is (*dat.*)
 52, 18. -is (*abl.*) 66, 21. 119, 2.
 beluae 117, 7. -as 117, 16. -is
 118, 4, 16. 139, 3.
 bene 6, 5. 46, 5. 47, 21. 52, 1.
 59, 5. 92, 2. 102, 18. 103, 10.
 109, 19.
 beneficiarii 41, 13.
 beneficiis 163, 16. -o 41, 14.
 110, 8. 130, 2. 157, 5.
 Bessorum 45, 14. 145, 12.
 bestiae 118, 11.
 bibentibus 68, 7.
 bidentes 60, 21.
 bini 117, 3. -ae 43, 19. -a
 49, 8. 132, 4. -as 24, 9.
 38, 3. 41, 18. -os [101, 20.]

145, 6. 153, 12 -is 50, 10.
118, 10.
bipinnis 165, 1. -es 164, 9.
bitumen 133, 14. -ine 140, 18.
163, 3.
bonă 129, 2. [-ā 122, 5.] -arum
4, 1. -i 18, 18. 29, 1. 86, 11.
[124, 5.] -os 4, 7. 40, 10.
103, 16. -is 89, 15. 98, 6.
-um 82, 10. 96, 8.
boreas 156, 3.
brachiola 143, 14.
brachium 16, 15. -a 23, 10.
-is 10, 15. 117, 9. -o 99, 3.
breuiatos 86, 5.
breuibus (*subst.*) (*dat.*) 53, 13.
(*abl.*) 53, 15.
breue (*adi.*) 52, 8. 88, 13.
breuiorem 102, 16. -es 139, 6.
breuitas 5, 17.
breuiter 33, 8.
Britanni 153, 18.
bubus 60, 12.
bucină 73, 22. -ă 41, 17. -am
73, 22. -is 119, 6.
bucinatores 41, 16. 56, 1, 7.
burgum 135, 19.

C.

- cadere 66, 17. -unt 25, 12.
148, 17.
caecias 155, 7.
caedat 137, 19. -ere 58, 22.
71, 23. 110, 2. -it 144, 15.
-itur 44, 16. -untur 152, 18.
-sa (*part.*) 152, 13. -sis 119, 5.
-sos 146, 2.
caedem 6, 8.
caelestes 159, 2. -i 154, 13.
caeli 6, 13. 154, 19.
caemento 141, 5.
Caepionis 93, 11.
caeruleus 160, 2.
caesa (*subst.*) 16, 11, 15.
caesim 16, 9, 10. 57, 16. 71, 19.

caespes 83, 8, 11. -ites 26, 10,
13. 83, 6.
calciati 47, 21.
calculandi 53, 5.
calones 77, 4. -ibus 77, 18.
78, 5.
calor (Martius) 29, 9. -e 6, 16.
67, 20. 136, 7.
camelos 115, 4.
Campaniā 151, 3.
campestris (— exercitatio) 22, 5.
-i (— meditatio) 6, 2. (— ex-
ercitio) 7, 24.
campicursione 89, 5. -em 71, 14.
campidoctore 57, 7. -es 78, 18.
123, 18. -ibus 16, 23. 83, 17.
campigeni 41, 10.
campus 15, 16. 25, 19. 82, 15.
106, 11. -i (*gen.*) 56, 12. 99,
15, 18. 102, 18. -i (*nom.*)
34, 14. -um (— Martium)
15, 1. 27, 18. 116, 8. 119, 6.
-o 20, 18. 41, 12. 58, 8, 20.
60, 7. 68, 15. 116, 8. -is 28,
19. 52, 4. 67, 19. 78, 12.
104, 8. 130, 4. 163, 20. -os
87, 7.
candidati 42, 7, 8.
candore 154, 4.
canentis 73, 24. [-ere (receptui
—) 74, 4.] -it (receptui —)
56, 2. -itur 56, 8. -unt 56, 2,
4, 5, 6, 15.
canes 146, 2. -ibus 10, 7.
cannis 58, 16. 81, 1.
Capanei 142, 11.
capere 100, 10. -i 23, 4. 115,
12. -iant 134, 12. -at 67, 8.
119, 5. -ebantur 118, 7. -en-
das 45, 16. -endos 149, 3.
-endum 82, 6. -entes 91, 9.
-entibus 113, 11. -itur 140, 5.
165, 6. -iunt 141, 16. capta
89, 7. 93, 7. -us 25, 18. -os
144, 17. cepit 65, 4. [ceperis
121, 4.]

capitaliter 56, 9.
 Capitoli 135, 2.
 Capitoline arcis 129, 8. -am
 arcem 147, 5.
 captata 146, 17. -tatis 120, 4.
 -tes 96, 11.
 caput 16, 2. 39, 15. 42, 15.
 (-contubernii) 43, 11 et 47, 6.
 57, 16. 58, 10. (cantelae —)
 76, 8. 79, 10. 99, 3. (- por-
 cinum) 105, 9. 132, 6. 137, 13,
 18. 143, 7. 148, 2. -ite 24, 3,
 19. 81, 17. 135, 6. 143, 7, 10.
 149, 7. 164, 11. -ita 22, 18.
 70, 12. -itibus 22, 9. 138, 11.
 carbones 133, 18.
 cardine 155, 5. -em 155, 8, 11.
 156, 1. -um 154, 18.
 carie 152, 13.
 carminis 34, 6.
 carne 10, 16. -is 133, 1.
 carpentarios 11, 4. 45, 4.
 carpenti 138, 13. -is 60, 12.
 81, 6.
 carris 92, 16.
 carroballistae 60, 10. 98, 19.
 -as 60, 3. 118, 8.
 casae 44, 11.
 cassides 22, 8. 45, 11. 48, 8.
 49, 5. -ibus 19, 10. 49, 20.
 117, 9. -um 46, 18.
 castellum 134, 21. -a 70, 2. 17.
 72, 13. 85, 18, 20, 21. 128, 15.
 135, 18. -orum 19, 19. 74, 19.
 -is 136, 11.
 castimoniā 128, 19.
 castra 25, 3, 7, 14, 21. 26, 1,
 24. 27, 3, 9. 28, 14. 36, 12.
 54, 2. 60, 7, 14. 61, 9. 82, 21.
 83, 4. (statina —) 83, 15. 84,
 13. 92, 12. -orum (disciplina
 —) 5, 15. 24, 21. 25, 11. 26, 9,
 16. 44, 8, 10. 69, 3. 82, 2. 92,
 16. -is (*dat.*) 41, 13. -is (*abl.*)
 7, 4. 9, 1. 11, 4. 18. 25, 10.
 42, 1. 45, 13. 67, 14. 68, 21.

72, 12. 82, 10. 84, 20. 85, 10,
 13, 20. 94, 8. [122, 12].
 castrense (-peculium) 54, 12.
 -i (exercitatione —) 74, 11.
 casus 163, 8. casu (-aliquo) 25,
 10. (hoc —) 25, 20 et 68, 7 et 113,
 15. 28, 21. 65, 11. (uno —) 108,
 18. (aliquo —) 119, 9. (quo-
 uis —) 131, 1. (in hoc —) 146,
 9. -um (hunc —) 120, 8. -ibus
 37, 2. 66, 6. 69, 7. 159, 1. -ūs
 132, 13.
 catafractā 22, 15. -as 22, 8,
 12. 23, 11. 48, 8. 49, 5.
 50, 15. 131, 19. 135, 9. -is
 19, 10. 22, 4. 23, 9. 49, 20.
 50, 9. 97, 12.
 catafracti equites 115, 10.
 — equi 117, 4. — sint mili-
 tes 162, 11. -os milites 117, 8.
 cataracta 131, 6.
 catenis 60, 16.
 cateruis 35, 12.
 Cato (sicut ait —) 17, 17. 18, 18.
 (ille Maior) 37, 10. (ille Cen-
 sorius) 13, 5.
 cauato 145, 13. -auit 142, 2.
 caudis 134, 16.
 caueatur 149, 19. -endum 14,
 12. 25, 17. 82, 13. 88, 10.
 97, 2. 104, 15. 108, 16. 152, 3.
 -etur 131, 3. caussent 95, 2.
 cauta sunt 13, 9.
 cauernas 145, 10.
 causā 37, 5. -ā 89, 10. (= prop-
 ter) 54, 21. -as 92, 3. 159, 2.
 -is 44, 10. 53, 15.
 causetur 9, 2.
 causias (?) 137, 21.
 caute 27, 9. 82, 19. -ius 81, 13.
 cautelā 16, 7. 92, 11. 154, 15.
 158, 11. 163, 18. -ā 51, 13.
 119, 11. -ae 76, 8.
 cauti 87, 21. 104, 11.
 cautione 161, 8.
 cedant 28, 18. -ens 14, 19. -ente

- 142, 4. -entes 23, 24. 58, 1.
 -ere 25, 11. 98, 2. -it 132, 1.
 161, 10. cesserint 92, 1. ces-
 sit 34, 4.
 celantur 5, 4.
 celebrari 152, 18. -atur 158, 8.
 celeritas 151, 1. -tate 117, 7.
 celeriter 13, 16. 14, 2. 26, 8.
 46, 10. 52, 18. 151, 9. -ius
 8, 11. 50, 17. 65, 18. 87, 12.
 109, 3.
 Celsus 13, 6.
 Celtiberi 35, 11.
 censerentur 35, 11. -uerint
 20, 8.
 censu 45, 19.
 centenarii 43, 10. 46, 17.
 centeni 47, 2.
 centones 144, 14. -ibus 137, 10.
 138, 6. 139, 11. 140, 14.
 centum 43, 4. *uide* mille.
 centum decem 47, 12.
 centuriā 27, 4. 47, 9. -ā 46, 14.
 51, 21. -ae (*pl.*) 26, 5. 43, 4.
 47, 4. 83, 16. -am 42, 18.
 43, 3. -as 42, 13, 16. 43, 9.
 46, 12. 47, 1. 60, 2. -is 19, 3.
 46, 12. 53, 10. 84, 20.
 centurio (*primi pili*) 42, 12 *et*
 56, 14. 47, 15. 117, 2. -one
 47, 12. -onem 47, 3. -ones
 43, 9, 12, 14, 23. 46, 16. 50,
 15. 84, 6. -onibus 27, 5.
 cera 154, 5. 163, 5.
 cernat 79, 10. -imus 129, 2.
 -itur 95, 8.
 certabat 14, 15. -atur 73, 5.
 -aturus 19, 2. -aturi 95, 6.
 -auit 33, 9.
 certamen (— *publicum*) 89, 13
et [122, 8]. 94, 5. 96, 15. 150,
 8. 162, 6. -ine (— *bellorum*)
 6, 6. 86, 8. 116, 1. [(*publico*
 —) 124, 5.] 158, 7. 164, 8.
 -inis 95, 12. 109, 4. 151, 15.
 -ina 136, 13. -inibus 91, 12.
 -inum 65, 16.
 certe 58, 6. (an —) 74, 2. aut
 —: 23, 5. 78, 16. (aut — *certe*)
 91, 10. 94, 14. 104, 17. 112,
 11. 137, 13. 145, 18. 149, 9.
 uel —: 9, 15 (uel — *certe*)
 14, 12. 58, 6. 59, 10. 64, 7.
 74, 10. 80, 22. 86, 14. 91, 17.
 101, 3.
 certi 158, 15. -is 105, 5. 161,
 3, 12.
 ceruice 10, 14.
 cernorum 11, 4.
 cessant 56, 14. -are 59, 19.
 -arent 58, 20. -aret 22, 6.
 -asset 59, 8. 158, 10.
 cessim 112, 19.
 cetera 44, 18. 45, 8. 65, 1.
 90, 3. 134, 14. 147, 22. -ae
 69, 12. -i 43, 7, 23. [49, 3.]
 115, 6 (?). -orum 66, 2. -arum
 85, 14. 133, 5. -is 58, 19.
 119, 15. 151, 9, 16. -os 4, 11.
 17, 1. 46, 3.
 ceterum 22, 20. 52, 17. 70, 10.
 [111, 20.] 115, 9.
 chalant 144, 15.
 chalatorios 164, 17.
 chordae 142, 16.
 Christum 38, 19.
 cibus 147, 16. -i 149, 20. -o
 94, 5. 148, 4. -um 19, 8. 82, 6.
 91, 9. 113, 11. -is 68, 8.
 cilicia 131, 20. -iis 137, 10.
 138, 10.
 Cimbri 93, 11. -orum 93, 14.
 Cinnato 8, 4.
 cincti 83, 19.
 circa 49, 2. 58, 10. 83, 18. 99,
 3. 101, 24. 102, 1, 17, 20.
 139, 21. 157, 9. 159, 4. 163, 11.
 circitores 85, 8.
 circius 156, 3.
 circo 57, 6.
 circuitu 150, 18.

- circulo 73, 23.
 circumciditur 83, 8. -untur 26, 11.
 circumclusus 130, 12.
 circumdat 92, 10. -dederint 111, 7. -data 85, 19. [-datam 148, 15.] -us 48, 3. -i 97, 12. 164, 2.
 circumeant 85, 6. -eas 107, 17. -eunt 84, 8. -ire 108, 7. 108, 13.
 circumfunduntur 77, 13. -fusus 118, 6. -fuso 129, 17.
 circumitores 85, 7.
 circumsedentibus 82, 17.
 circumsidere 69, 20.
 circumueniantur 104, 17. -iat 107, 6. -iatur 79, 6. 80, 2. 103, 18. -ire 102, 22. -it 107, 2.
 cisternae 136, 1.
 citatior 13, 20.
 citharā 142, 16. -ae 142, 15.
 cito 66, 13. 87, 13. 100, 14. 109, 4.
 citro 161, 4.
 ciuile 92, 5. -i 89, 10. -ia 12, 3. 30, 1. -is pars 9, 18. res — 53, 8.
 ciuitas 82, 4. 136, 5. 137, 2. 140, 5. 141, 19. 142, 5. -atis 7, 20. 130, 19. 135, 18. 138, 15, 19. 139, 18. 141, 11. 145, 14. 146, 7. 149, 5, 14. -ati 151, 19. -atem 25, 4. 52, 2. 61, 10. 94, 13. 110, 11. [123, 9.] 134, 12. 135, 19. 140, 1. 141, 16. 142, 10. 146, 2. 147, 22. -ate 7, 23. 85, 12. 93, 8. 94, 8. 147, 18. 148, 11. -ates 45, 7. 61, 5. 70, 3. 85, 13. 128, 13. 129, 11. 130, 3. -atum 19, 20. -atibus (*dat.*) 136, 12. -(*abl.*) 42, 2. 131, 19. 133, 3.
 cinium 67, 14. 129, 8.
 clades (*sing.*) 119, 10. (*pl.*) 12, 1. 22, 11.
 clamor 103, 19. -is 103, 22. -e 77, 19. 119, 6. 147, 6. -ibus 147, 5.
 clanculo 146, 18.
 classicum 56, 7, 8. 65, 15.
 classis 150, 19, 21. (*gen.*) 34, 13. 151, 4 *et* 5. 156, 9. 164, 6. -em 34, 7. 150, 11. 151, 17. -es 158, 5. -ibus 84, 14. 150, 16. 154, 9. 157, 1.
 claua 16, 19. -ā 16, 1. 18, 1. -as 15, 12.
 clauum 162, 3. 165, 7. -is 81, 7. 152, 5. -os 134, 8. 152, 8.
 claudenda 77, 8. -dit 96, 24. -dunt 114, 11. -duntur 158, 3. -sere 130, 8. [-si 111, 20.] -sis 111, 8. 137, 3.
 claudicarit 11, 19.
 Claudius 18, 19.
 clausurae 150, 2.
 clementia 128, 15. -ac 129, 6. -am 4, 10. 33, 1.
 clepsydrum 85, 2.
 clibanarii 117, 5.
 clipeum 57, 12.
 cliuo 96, 14. [130, 19.] 135, 18.
 cliuosis 28, 19.
 clunibus 10, 16.
 coactis 70, 1.
 coaequabunt 52, 13. -quari 131, 12.
 coeperant *V. L.* 133, 12. -int 25, 10. 88, 8. 94, 15. 131, 13. -is 102, 11. 107, 19. 110, 2. -it 102, 12. 147, 18. -unt 22, 6. 133, 12. coepto 68, 1.
 cofino 55, 2. -os 61, 1.
 cogas 94, 20. -at 47, 21. 132, 16. -atur 25, 23. cogeantur 20, 20. 58, 14, 20. -batur 23, 20. -endam 8; 10. -endi 21, 7. (ad —, praeterea siluam caedere *etc.*) 71, 23. 98, 3. -ente 67, 6. -ere 47, 21. -erentur 17, 8. 23, 12. -itur

- 14, 20. -untur 23, 4. 42, 10. 163, 7.
 cogitanda 86, 10. -tare 91, 16.
 -tat 54, 14. 72, 6. -tent 22, 14. -tet 120, 8.
 [cogitationibus 88, 4.]
 cognoscat 72, 11. -ere 113, 20. 161, 16. [cognoscimus 21, 12.]
 -it 150, 15. -itur 30, 3. [cognoueris 123, 18.] cognouimus 11, 20. cognitis 148, 1.
 cohors *passim*. -tis 42, 18. 43, 5. -tem 40, 15. 43, 13. 55, 12. -te 39, 19. 46, 13. 48, 18. 51, 21. 55, 11, 16. -tes 26, 6. 39, 7. 40, 1. 45, 17, 21. 46, 9, 12. 54, 18. 55, 8, 10, 15, 20. 60, 12. 151, 6. -tibus 9, 16. 36, 7. 40, 11. 51, 17. -tium 55, 22.
 cohortales aues 133, 1.
 cohortarentur 46, 4.
 colenda 38, 21. coluere 90, 2.
 colligant 91, 12. (— campum) 119, 6. -atur 138, 1. -endi 120, 1. -endum 124, 13. -entes de 64, 6. -ere 75, 21. 78, 8. -es 108, 3. -i 83, 1. 134, 13. 135, 8. -it 80, 18. -itur 149, 6. 154, 14. -unt 136, 9. -untur 66, 11. 133, 21. collegerint 144, 1. collegiasse 133, 9. collectus 71, 4. -a 66, 1. [-um 8, 1.] -i 71, 1. 117, 17. -is 10, 17. 94, 10. -os (in unum —) 88, 19. -o 149, 13.
 colligatis 80, 23. -os 81, 3.
 collis 19, 19. 25, 17. -es 34, 15. 113, 3. 119, 14. -ibus 67, 19.
 collocantur 113, 8. 140, 3. -are 132, 15. *uide* conl.
 color 160, 2. -e 154, 4.
 columnae 145, 1. -is 145, 23.
 comes (maior) 67, 4. 90, 15. -itis 68, 9. -ites 87, 20. -itibus 84, 15. 101, 23.
 comitante 50, 7. -antes 74
 -atur 94, 2. -antur 57, 1.
 comitiuae primi ordinis 43.
 commeantes 158, 5. -ibus 22.
 commeatus 53, 15. 85, 17.
 1. -ūs (*acc.*) 81, 16. 132, -um 53, 14. -u 69, 4. -i 71, 15.
 commemorandum 95, 15.
 commentarios 86, 4.
 commerciorum 70, 21.
 comminus 6, 18. 51, 8. 57, 75, 6. 116, 3. 162, 20.
 committenda 11, 14. -ere 17. -itur 106, 1. 161, -untur 85, 4. commissio 10. 50, 19.
 commixtus 160, 3.
 commoditas 80, 4.
 commodius (—ut) 81, 3.
 commodum 103, 7. -a 42, 55, 17.
 commonendi 77, 15. -ens 19.
 commorari 86, 3. -morand 25, 16. -rantur 91, 19. -itur 7, 18. 67, 20.
 commori 111, 10.
 commouent 158, 14.
 communis 114, 13. 128, 11. 74, 15. 86, 12. -i 59, 20.
 communione 128, 9.
 communita 139, 11.
 commutare 106, 2. -atur 3. 119, 19.
 compellant 78, 20. -itur 109
uide conp.
 compertum 164, 9. *uide* cc
 complementum 129, 10.
 complent 92, 15. -erent 13
 -eta 53, 23. *uide* conpl.
 computandi 53, 5.
 conamur 5, 7. -atur 139, 141, 5.
 conbustis 145, 23.

- concaedes 114, 11.
 concludat 107, 7. -atur 83, 2.
 -dit 105, 12. 114, 18.
 concessa 146, 8.
 concinnitas 5, 1.
 concipere 33, 6.
 concordia 55, 23.
 concremant 148, 7. -etur 138,
 5. 139, 12. -ait 93, 8.
 concurrisse 153, 15.
 condant 70, 4. -antur 69, 8.
 129, 14. -atur 140, 15. -eba-
 tur 54, 19. -enda 150, 2. -ens
 160, 7. -untur 145, 10. -ditā
 22, 3. -ditae 128, 18. -ditam
 7, 22. -ditas 128, 13. in con-
 ditis 133, 18.
 condicio 95, 3. [120, 12.] 159,
 2. -one 104, 13. 119, 3. -onis
 119, 13.
 conditores 5, 10.
 condiscant 7, 16. 57, 16. -ere
 14, 18. 24, 21. 30, 10. -erent
 21, 2.
 conducere 30, 13.
 conecitur 143, 6. -nexi 34, 12.
 -nexis 92, 16.
 conferebat 54, 20. -ferendum
 70, 3. -ferre 129, 6. -ferret
 37, 12. -fert (— ut) 101, 22.
 conferti 94, 17. 100, 13.
 confestim 17, 19.
 conficerent 28, 15. -ficienda
 13, 19. -fecit 65, 5. -fecta
 20, 5.
 confidas 95, 8. -entes 98, 1.
 -it 6, 5. [123, 4, 11, 13.]
 -unt 90, 4.
 confidentia 140, 9. -am 12, 11.
 103, 25.
 configenda 152, 5. -fixas 60,
 20. -fixum 116, 13.
 confirmat 130, 21. -ent 29, 16.
 confitendum 159, 1.
 conflagrant 140, 16.
 conflictus 19, 18. 86, 7. -ūs
 93, 19. -um 66, 18. 89, 12.
 95, 5. (— hostium) 95, 18.
 112, 9. -u 12, 15. 14, 9. 68, 22.
 75, 5. 88, 19. 91, 15. 94, 6.
 (aperto —) 104, 14.
 configat 163, 19. -ere 107, 5.
 108, 7. 119, 12. -is 110, 15.
 -itur 110, 7. 137, 5. -unt 106,
 6. [124, 6.]
 conformatione 10, 4.
 confringant 134, 3. 145, 2.
 confundi 27, 16. 46, 11. -ndit
 96, 2. confusi 91, 15. -sas
 115, 7.
 confusio 56, 14. 106, 3. -ne
 74, 14.
 congerebant 117, 18. -enda
 133, 3. -endae 133, 5. -geri-
 tur 26, 18. congesti 29, 5.
 congestus 96, 23.
 conglobent 27, 12. -bati
 78, 1.
 congressi 22, 9.
 congressio 137, 3. -ore 162, 9.
 congressum 107, 11. 112, 5.
 161, 13. -u 65, 5. 108, 11.
 congruis 120, 2.
 coniunctio 55, 9.
 coniunge 108, 11. -gitur 48, 19.
 -iuncti 155, 4. -ctis 47, 8.
 conlapsis 164, 18.
 conlocanda 146, 20. -locant 79,
 3. -antur 81, 12. 84, 16. 98, 2.
 143, 9. 162, 9. -arent 100, 23.
 -atur 48, 20. 163, 11. -entur
 77, 5. 97, 11. 105, 4. 112,
 12. -es 102, 17. 110, 19. *uide*
 coll.
 comparanda 69, 16.
 conparationem 54, 7.
 compelli 9, 14. -it 73, 2. -itur
 18, 4. 68, 5. 87, 16. 156, 11.
 -pulisset 23, 24. -pult 13, 4.
 -pulsus 4, 10. *uide* comp.
 compendia 75, 14.
 conpertum 159, 5. *uide* comp.

- competentes 52, 19. -ibus 80, 16. 132, 8.
 conpinguntur 153, 7. compacta 139, 9. -ae 149, 4.
 complent 139, 1. -ere 17, 11. 36, 1. -euerit 27, 4. -etis 46, 22. *wide* compl.
 conplures 37, 15. -a 12, 25.
 componitur 105, 11. -untur 84, 6. 108, 1.
 comprehendant (terga —) 14, 5. -ere 33, 8. 113, 1. -di 38, 10. -dit 10, 8. 100, 1. 155, 1. 160, 13. -sus 77, 3.
 conprobandur 12, 13. -ata 6, 15. -atus 37, 16.
 conqueri 162, 12.
 conrobore 29, 7.
 conrotundata 15, 10.
 consauiant 20, 12.
 conscendant 146, 12. -unt 146, 18.
 conscribo 13, 11.
 consecrati 128, 12.
 [consenescit 122, 7.]
 consensu 36, 11. 72, 16.
 consentiant (sibi —) 88, 1. -at 18, 15. -unt 35, 18. -sense-rint (ad) 111, 14.
 consequantur 90, 6. -aris 109, 4. -atur 55, 17. -ebantur 42, 7. -ebatur 42, 5, 15. -ens 82, 1. -ēris 107, 20. -cuntur 41, 18. 54, 5. 109, 20.
 conserendum 163, 17. -turus 96, 10.
 conseruatur 89, 21.
 considentes 25, 9. -ere 82, 6.
 considerandum (— ne) 25, 18. -ero 4, 10. -eret 75, 15.
 consilium 76, 13. 94, 4. [123, 18.] 130, 2. 154, 3. -o 33, 5. 55, 6. 72, 12. 75, 18. 89, 10. 103, 4. 132, 12. [-a 121, 8.] -is 7, 5.
 consistant 29, 18. -at 68, 24. 85, 12. -entes 50, 4. -ere 59, 21. 87, 2. 90, 3. 150, 3. -eret 23, 25. -it 39, 20. 40, 5. 8. 65, 17. 84, 12. 93, 21. 103, 9, 21. -unt 13, 9.
 constant 22, 2. -stat 6, 9. 11, 12. 16, 18. 20, 24. 20, 5. 22, 2. 23, 18. 24, 17. 27, 10. 30, 12. 34, 6. 43, 18. 73, 11. 141, 8. -stet 8, 4.
 constantia 119, 1. -am 6, 18.
 constipant 83, 3. -etur 25, 22. -ati 27, 11. 78, 10.
 constituent 28, 1. -antur 97, 4. -es 82, 21. -i 135, 20. -it 25, 7. -tuunt 26, 6. 92, 13. 139, 23. 162, 21. -erunt 46, 13. -tuta 25, 2. -tutas 55, 7. 130, 4. 132, 4. -tuti 151, 7. [-tutis 123, 2.] -tutus 43, 7.
 constitutio 128, 10. -onibus 13, 9. 28, 10.
 construant 94, 12. -itur 98, 7. -ctā 101, 4. -ctum 130, 10. -cto 81, 17. -ctus 81, 8.
 constructio 129, 7.
 consuescant 74, 12. 96, 5. -suerunt 20, 10. 35, 15. 146, 7. [149, 2.] 156, 5. -sueuerant 36, 21. 99, 10. -sueuerat 151, 1. -sueuerint 79, 16. -sueuerit 25, 19. -sueuerunt 26, 21. 81, 1, 11. 97, 15. 141, 10. 143, 11. -sueuit 15, 11. 28, 3. 5. 35, 9. 36, 14. 40, 10. 14. 59, 11. 16. 23. 60, 3. 70, 9. 71, 10. 103, 1. 105, 4. 111, 2. 114, 1. 134, 10.
 consuetudo 7, 13. 8, 9. 12, 21. 20, 19. 21, 18. (— permansit ut) 23, 26. 28, 9. (— tenuit ut) 42, 11. 52, 13. 58, 21. 68, 21. 69, 13. -inē 5, 7. 79, 14. 90, 14. 147, 12. 161, 13.
 consul 37, 10. -es 38, 1. 65, 7.

- 67, 8. -ibus 30, 8. ex consu-
libus 43, 15.
consularis 67, 2.
consulere *V. L.* 90, 2.
consumit 69, 6. 152, 8. -sump-
serit 92, 5.
contagione 68, 24.
contati 101, 5. 140, 3. -is 79,
18. 87, 13. 102, 20.
contemplatione 152, 16.
contemptum 7, 3.
contendam 29, 17. -erent 43, 8.
-eret 16, 3.
contenta 7, 11.
conterrent 77, 17. [122, 10.]
contexendae 152, 12. -itur
44, 16. 137, 9. 138, 3. 143, 8.
152, 4. -texuntur 138, 10.
-textis 60, 16.
contextionem 55, 22.
containeret 52, 5. -eri 64, 8.
-net 83, 9.
contingere 19, 18. 75, 5. -ngit
59, 14. 104, 17. -tigisset 132, 5.
continuari 131, 14. -ata 14, 24.
continuo 78, 17. 153, 3.
continuus 74, 14. -is 33, 2.
uide V. L. 132, 11.
contis 60, 21. 140, 4. 164, 17.
-o 43, 5. -os 21, 3. 43, 8.
117, 5.
contorqueat 18, 5. -et 144, 5.
-torto 99, 3.
contra *adu.* 6, 20. 16, 13. (-
quam) 27, 12.
contra *praep.* 15, 20 *bis*. 22, 9.
53, 11. 67, 9. 96, 16. 18. 101,
9, 12. 102, 13. 103, 7. 104, 1.
105, 9. 106, 16. 116, 1 *bis*,
17. 117, 8, 11. 118, 12. 120, 9.
[120, 16, 18.] 138, 17.
contrahant 67, 21. -untur 153, 8.
contrarius 96, 22.
contubernalis 90, 16. -es 17, 3.
44, 13. 46, 1. 47, 20. 57, 8.
68, 8. 84, 16. -ibus (*dat.*) 36,
21. 54, 10. -ibus (*abl.*) 46,
15. 51, 16. 54, 7, 21. 72, 1.
90, 10.
contubernium 47, 7. -i 43, 11.
47, 6. 55, 20. -a 41, 8. 47, 4.
60, 4. -is 53, 10.
contumaciam 72, 15.
conturbant 116, 17. -at 115, 3.
157, 11. -atos 106, 4.
conueniat 8, 8. -uenit 9, 20.
11, 5. 12, 6. 19, 5. 26, 23.
38, 8. 48, 13. 53, 4. 59, 3.
79, 5, 20. 83, 3. 85, 12. 96, 8.
102, 22. 109, 2. 118, 10. [123,
19.] 133, 18. 135, 20. -uene-
rint 72, 5.
conuersio 97, 3.
conuerterint (*ad — animum*)
94, 16. (*arma —*) 111, 16. -ti
36, 1. -uersi 105, 2.
conuoluitur 140, 19.
copia 7, 2. 11, 14. 25, 16. 68,
3. 102, 16. 104, 12. 135, 3.
-ā 70, 9. -am 76, 3. 134, 13.
-ae (*pl.*) 17, 14. 67, 2, 11. 74,
17. 78, 14. 88, 2. -as 133, 11.
-is 69, 11. 86, 17. 89, 11. [122,
2. 123, 13.] 136, 15.
copiosissimos 38, 2.
copiosus 37, 4. 87, 19. -os 66,
4. 117, 1.
coria 135, 8. -is 131, 4. 137,
9. 138, 6, 10. 139, 11. 140,
12, 14. -o 98, 22.
Cornelius Celsus 13, 6.
cornicine 85, 4. -nes 41, 16.
55, 24. 56, 2, 5, 6, 15.
cornu (*quo canitur*) (*nom.*) 73,
23. (*acc.*) 56, 7. 73, 21.
cornu (= ala) (*abl.*) 40, 1. 48,
19. 50, 5. 101, 1. 104, 16. 107,
6. 108, 6, 9. 109, 3, 13, 14.
110, 18. [122, 17, 18, 21.] -um
40, 11. 49, 1. 50, 8. 103, 7,
18. 105, 2. 108, 3, 19. -ua
101, 8. 102, 1, 20. 109, 9.

-ibus 23, 21. 48, 18. 101, 8.
164, 13.

cornua (*materies*) 135, 8.

cornibus (lunae) 160, 6.

corporali 38, 22.

corpus 8, 13. 55, 9. -oris 45,
21. 53, 4. 57, 9. -ore [10, 2.]
16, 16. 48, 3. 117, 14. -ora
58, 22. 147, 18. 163, 9. -orum
5, 18. 6, 13. 116, 16. -oribus
(*dat.*) 7, 21. (*abl.*) 11, 7. 23,
3. 38, 13. 118, 13.

corrigi 17, 17. [-git 124, 3.]

corruente 145, 24.

corruptis 135, 2. -o 69, 1.

corus 155, 10.

cotidianus 22, 20. 152, 16. -a
(*pl.*) 12, 17 *et* 68, 12. -ā 57, 8.
59, 10. -am 151, 10. -as 53, 9.
-i 59, 3. -is 38, 14. 165, 8. -o
6, 1. 18, 17. 89, 17.

cotidie 36, 3. 44, 4. 46, 2. 52,
10. 53, 7. 73, 19.

crassitudine 144, 3.

cratis 15, 10. 16, 19. -e 16, 1.
-es 182, 3. -ium 15, 9. -ibus
138, 3. 143, 8.

creatoris 159, 12.

crebriores 130, 8.

crebris 71, 1. 157, 11.

crebuit 4, 9.

credant 112, 9. -at 48, 10. -atur
21, 9. 91, 1. -ebant 154, 19.
-erentur 38, 5. -is 5, 11. -it
76, 8. 114, 4. -itur 58, 12. 64,
8. 76, 10. 77, 11. 90, 8. 119,
4. 157, 4. -o 7, 7. -unt 111, 6.
-untur 60, 8. 82, 22. -diderunt
66, 23. -didit 19, 3. 37, 11.
-ditam 44, 6. -os 46, 1.

credulis 70, 22.

creseat 91, 6. -ente 117, 16.
-entis 161, 11. -entibus 54, 23.
-it (— in altum) 26, 19. 41, 12.
[88, 5, 6.] 111, 9. 137, 4. cre-
uerit 147, 21. creuit *V. L.* 4, 9.

Cretam 150, 22.

crimen 43, 25. -inum 72, 20.

crines 134, 17. 135, 4.

cristis 46, 18. 50, 17.

cruda 135, 8. -is 138, 6. 139, 11.

crudelius 162, 9.

crura 16, 4. ibus *V. L.* 10, 16.
23, 12.

cui, cuiquam, cuius, cuius-
libet, *uide* qui, quemquam,
quoslibet.

cuius *uide* quouis.

culcitas 144, 14.

culmo 58, 16.

culpa 85, 7. 90, 11. -am 113, 19.
-as 90, 18.

culpatur 4, 9. -us 34, 2.

cum *cum coni. praes.* 16, 12.
17, 3. 18. 19, 16. 29, 18.
33, 6. 35, 21. 36, 7 (*repetit.* 10),
11. 37, 18. 54, 11. 55, 20. 57,
14. 15. 59, 20. 68, 21. 69, 19.
71, 4. 73, 6, 8. (Erunt enim
utiles, cum intellegant) 76, 3.
(audeat obuiare, cum — cer-
nat) 79, 9. 82, 6. 100, 10. 103,
21. 104, 10. 118, 18. 120, 7.
124, 13. 129, 13. 134, 10. 139,
4. 140, 6. 149, 14. 151, 20.
153, 14.

cum *cum indicatio praes.*
15, 6. 24, 10. 12. 35, 16.
38, 17. 39, 2. 16. 46, 5. 56, 9.
14. 58, 10. 66, 2. (tunc cum)
70, 11. 72, 14. 80, 19. 83, 6.
91, 2. 103, 24. 106, 6. 10. 107,
11. 109, 20. 111, 9. 114, 1, 8.
119, 19. [123, 15.] 132, 9.
(magna utilitas est, cum) 135,
10. 141, 2. 147, 17. [148, 12.]
149, 9. 158, 12. 159, 11. (asser-
ditur, cum) 164, 10.

cum *cum coni. impf.* 19, 1. 22, 5.
33, 7. 36, 19. 37, 10. 67, 9.
141, 18.

cum *cum futuro exacto* 10, 17.

14, 2, 8. 25, 10. 27, 7. 28, 4.
72, 4. 79, 9. 88, 15. 91, 14.
94, 14, 15, 16. 95, 18. (— *nentum* fuerit) 98, 17. 108, 21.
110, 1. 111, 18, 15. 114, 15.
118, 11. [122, 9. 123, 18.] 181,
13. (— *factae fuerint*) 188, 7.
(— *fuerit sociata*) 141, 18. 145,
22. 146, 19. 147, 18, 20. 148,
3. 149, 7. 153, 7.
cum *cum coni. perfecti* 30, 4.
124, 11. 159, 9.
cum *cum ind. perfecti* 30, 10.
38, 21.
cum *cum coni. plusquamperfecti*
16, 19. 20, 6. 23, 16, 18. 37,
10. 93, 18. 95, 2. 113, 1. 116,
12. 118, 5. 135, 3. (— *fuisse*
impulsa) 142, 2. 150, 17. 151, 14.
cum (*prae*.) *passim*.
cumulo 92, 15.
cuncta 152, 2. -is 20, 8. -os
128, 18.
cuneus 102, 7. 105, 6. -um 28,
2. 102, 7, 19. 103, 11, 12.
105, 5, 12. -o (*dat.*) 103, 18.
- (*abl.*) 111, 1. -is 108, 17. -os
110, 20.
cunicularios 45, 14.
cuniculo 45, 15. -um 131, 14.
141, 22. 145, 9, 16.
cupimus 79, 23. -it 52, 6. 59, 6.
65, 10. 86, 6. 95, 8. 111, 10,
19. -iunt 78, 21. 136, 14.
cupis 80, 23.
cupresso 152, 8.
cur 37, 5. 71, 5.
cura 20, 20. 30, 1. 45, 12, 23.
48, 6. 64, 4. 113, 10. 133, 7.
162, 11. -ā 48, 6. 75, 9. 83,
15. 114, 5. -ae fuit 22, 12.
-am 44, 2. 54, 16. 151, 10.
159, 3.
curabant 43, 9. -abantur 44, 12,
13. -abatur 44, 5. -anda 70,
5. 147, 17. -are 41, 6. 48, 9.

-atis 91, 2. -entur 68, 9. -atos
94, 5.
currendi 124, 20. -entem 95, 4.
-entes 101, 19. 116, 12. -ere
59, 2.
curriculis 118, 10.
currus 116, 7. -um 117, 4.
cursus 8, 13. 13, 21. -ūs 15,
3. -um 94, 19. 161, 7. -u
[7, 24.] 13, 22. 14, 10, 14. 28,
15. 71, 20. 97, 21. 159, 11.
curuatum 164, 16.
curuatura 106, 12. -as 27, 20.
curuo 41, 17.
custodia 70, 9. 146, 19. -ae 76, 1.
custodiant 71, 14. -atur 67, 16.
-iendum est (— *ut*) 13, 14. -ire
59, 14. -iri 74, 9. 89, 19. -itur
56, 16. -isse 5, 9. -ita 93, 4.
-ito 65, 17.
cute 38, 16.
cylindri 184, 5.
Cyprum 150, 22.

D.

dabant 15, 12. 78, 7. 118, 5.
-abantur 16, 19. -abatur 53, 15.
-antur 73, 22. -are 73, 17.
-atis 17, 10. [122, 12.] de-
dere (nomen — *militiae*) 7,
15. dederit 80, 5.
Dacos 29, 14.
Dalmatiae 151, 18.
damno 75, 11.
Danubio 165, 8.
Dardani 35, 10.
Darii 66, 2.
de *passim*; *cf.* 7, 6, 18. 29, 4.
53, 10. 64, 5. 84, 20. 139, 22
bis. de *peditibus* tuis *victoriam*
speras 95, 15, 17. *cf.* 140, 6.
de *equitibus* *aduersarios* *circumire*
103, 5. *cf.* 102, 8, 19,
20. 108, 17. 109, 13, 14. de
longe 103, 21.

- debeant 99, 13. 101, 2. -at 76, 18. [123, 20.] -ebatur 120, 10. -ebis 102, 8. debemus 13, 1. 79, 14. 87, 7. [120, 15.] debent 24, 14. 77, 13. 94, 1. 131, 19. 132, 15. -ere *V. L.* 22, 8. 24, 11. 39, 8. 56, 19. 73, 19. 85, 10. 93, 6. 100, 4. 108, 2. debent 78, 8. debes 96, 17, 18. 102, 18. 103, 23. debet 11, 15. 14, 18. 17, 2. 24, 21. 26, 3, 4. 40, 14. 59, 19. 61, 9. 69, 11. 72, 8. 75, 10. 12, 21. 81, 18. 88, 18. 90, 10. 96, 21. 101, 9. 102, 6. 103, 7, 11, 14, 17, 19. 107, 4. 119, 12. [122, 22. 123, 10.] 154, 10. 17. 161, 13. 162, 10.
 debellarunt *V. L.* 93, 12.
 debilis 165, 6.
 debilitaret 58, 21. -ari 37, 1. -tetur 94, 10.
 decanus 47, 6. -ni 43, 10.
 decem 89, 7. 40, 11. 43, 4. 45, 17. 47, 5. 54, 17 *dis.* 55, 8. 60, 11.
 decem et septem 84, 2.
 decem milia 28, 12. 66, 22.
 decem milium 100, 6.
 decempeda 149, 11. -ae 149, 13. -is 84, 6.
 decet 4, 4. 89, 19.
 decidat 145, 4.
 decima 50, 7. -am 43, 13. 55, 12.
 decipiatur 70, 20. -ere 80, 10. -itur 66, 10. 116, 9. -ceptum 114, 18.
 declarandum 112, 8. -atis 155, 3. -atur 4, 8. 10, 7. 33, 2. 65, 2. 146, 1. -etur 48, 16.
 declinanda 70, 16. -ant 23, 6. -arant 71, 9. -are 111, 19. -arunt 95, 1. -as 112, 9.
 decōre 135, 7. 150, 9.
 decōrem 124, 19.
 decumana porta 26, 7.
 decurio 47, 11. 48, 2. -onem 48, 13. -one 47, 14.
 decurrat 80, 20. -ere 7, 15. -curso 157, 2.
 decursionem campi 56, 12.
 dedecore 23, 6.
 deditionem 132, 11. -is 136, 15.
 dedolantur 61, 2. -are 71, 24.
 deerant 99, 4. deesse 7, 3. -essent 44, 18. 58, 15. -esset 45, 13. 64, 18. -sit 82, 15. 87, 9. -sunt 76, 17. -fuerit 25, 13. -fuerint 136, 5. -fuit 119, 10.
 defendant 105, 3. -antur 16, 12. 70, 19. 147, 1. -atur 135, 21. -dendus 19, 19. -ae 129, 12. -as 149, 16. -fenditur 109, 16. -fendunt 60, 7. -untur 45, 7. -fendere 102, 15. 143, 11. [149, 1.] -fendi 60, 7. 111, 16. -fendebantur *V. L.* 112, 4.
 defensio 11, 13. -one 69, 18. 129, 8. -onem 113, 17. -onis 78, 11. 92, 6. -onum 132, 7.
 defensores 81, 18. 138, 14. 140, 3. 141, 7. -oribus 131, 18.
 deficiente 130, 4. deficit 66, 14. 70, 11. -iunt 69, 16. -fecisset (= mortuus esset) 54, 21. 135, 3.
 defigebantur (— in terram) 15, 18 *et* -gitur 143, 5.
 definiri 13, 22. -itur 86, 8. -iunt 83, 4.
 defit 120, 6.
 deflectere 9, 11.
 defoditur 145, 13.
 deformato 135, 6.
 defricentur 48, 1.
 degenerauit 29, 8.
 degentes 85, 22. -ibus 47, 5.
 dehinc 4, 7.
 delectae fuerint 153, 3.
 deinde 8, 12. 16, 15. 17, 16. 20, 22. 8. 26, 13. 36, 21. (miles deinde) 54, 13. 69, 6. 77,

3. 103, 25. 105, 7. 130, 16. 141, 12.
 deleantur 163, 12. -eret 93, 16. -eta 21, 18. -etae 116, 12. -ti 22, 10. -euerunt 93, 12.
 delectationem 29, 19.
 delicate 71, 6.
 deliciarum 7, 10. 8, 6. -is 7, 24.
 delicta 17, 18.
 deligantur *V. L.* 11, 8. -legerunt 15, 1. -lectus *V. L.* 12, 8. -lectis *V. L.* 91, 19.
 delinquentes 26, 8.
 demetiuntur 42, 1.
 demissa 131, 8. 134, 1.
 demonstranda 12, 18.
 demum 7, 18. 80, 9.
 denas *codd.* 9, 15. -i 151, 6. -is 43, 10.
 denegantur 70, 8. -entur 52, 20. denique 35, 9, 21. 54, 17. 64, 5. 66, 15. 67, 8. 78, 4. 93, 7.
 densatur 130, 17. -ta fuerat 131, 1.
 densitas 158, 3.
 dentatum 144, 19.
 denudabis 102, 15.
 deponeret 15, 4. deposita 55, 4. depositos 54, 13. -positi 141, 2. -positis 75, 2.
 deposcit 6, 9. 48, 7. 69, 13.
 deprehenderis 10, 18. -i 154, 3. -itur [123, 17.] 149, 9. -unt 76, 16. -ensa 79, 5.
 deprimantur 164, 3. -primit 96, 23. -presseris 143, 7. -presso 143, 9. -pressos 66, 5.
 deprompt 65, 14.
 depugnandi 86, 6. -aturos 88, 19. [-aturus 123, 4. 124, 9.]
 depugnatio 106, 7. 107, 7. 108, 5, 20. 109, 10, 17. 110, 7. -onis 106, 9. -onum 106, 5.
 deputabantur 53, 16, 21. -abatur 44, 1. -andus 10, 13. -antur 60, 5. 84, 19. -ari 132, 18. -tet 72, 13. -atae 139, 6. -atos 84, 17.
 derelicta 142, 6. -is 146, 16.
 dereptis 140, 11.
 derisere 16, 10.
 derisui 116, 7.
 descendat 142, 18. -ere 28, 20. -unt 96, 13.
 describere 144, 10. [-itur 148, 13.] descripta 75, 16. -ā 82, 1.
 descriptio 38, 7.
 deserat 9, 8. -endo 54, 14. -ere 37, 1. deserti 78, 22. deserturos 39, 5. -serunt 87, 17. 159, 12.
 desides 6, 3.
 desidiā 22, 5.
 desiderat 33, 6. 35, 7. 39, 23. 40, 7. 58, 12. 65, 9. 129, 3. 162, 6. -es 10, 19.
 desiderio 87, 14.
 desilire 21, 2.
 desinant 69, 20. 71, 16. 146, 8.
 desierunt 88, 15.
 desperandum *V. L.* 118, 18. -ant 109, 18. [antes 111, 21.] [-antibus 88, 5.] -are 112, 13. -arunt 119, 3. desperet 91, 8.
 desperatio 146, 9. -one 79, 1. 111, 8. 146, 15. -onem 87, 16.
 destinant 140, 14. -at 114, 17. -atur 40, 21. -ata 114, 7. 140, 20. [148, 15.] -ati 19, 11. -is 58, 7. 118, 21. 135, 16. 144, 11. -ato 9, 8. 18, 6. 19, 9.
 destinata (ad — peruen.) 68, 1 et 80, 3.
 destitutam 109, 10.
 destratis 91, 10.
 destruat 144, 17. -uit 139, 21. -structis 131, 1. 145, 5.
 desuetudine 30, 7.
 desuetum 90, 12.
 desuper 141, 7.
 detectis 22, 8. 23, 3.
 deterior 108, 6. -ores 108, 14.

- detertere 134, 7. deterret 45, 18. 100, 3. 108, 2. dixit 111, 12. dictum est 56, 22.
 detinendi 7, 20. 71, 20.
 detrimenti 67, 8. -o 81, 14. 119, 14.
 detrudantur 72, 2. -endo 107, 17. -untur 164, 7.
 deturbat 158, 6.
 deuerticula 75, 15.
 deniis 52, 17.
 deuotio 33, 9. 39, 1. -one 43, 8. -onem 44, 6. 71, 13. -onis 29, 3.
 Deus (nobiscum) 73, 16. -o 38, 22. 39, 1, 3. -um 4, 3. 38, 19, 20. -i 159, 11.
 dextra 18, 13. 24, 16. -terae 58, 3. -trā 103, 1. 107, 12. 110, 3. [123, 5.] 156, 2. 164, 12.
 dextrā laenāque 76, 21. 155, 4. -erā 155, 7, 9, 12. -tro 39, 23. 48, 19. 50, 5. 101, 1. 104, 17. 108, 6. 109, 13. 110, 18. [122, 17.] -tram 107, 2, 13. 108, 12, 13. 109, 21. [122, 19.] -trum 16, 15. 108, 19. 109, 14. -tris 21, 1. 23, 12. -tros 24, 13.
 dicam 51, 7. 95, 3. 158, 6. -antur 61, 7. -at 92, 8. -atur 69, 5. -ebant 144, 7. -ebantur 23, 20. 98, 10. -ebatur 23, 7. dicenda 73, 3. 95, 15. 150, 7.
 dicere 13, 5. dicerentur 67, 2. diceret 93, 6. -eretur 142, 13. [dicit 10, 9.] -itur 41, 9. 47, 10. 49, 10, 15. 65, 19. 73, 16. 87, 10. 97, 6. 98, 17. 105, 6, 13, 15. 142, 15. 143, 2, 4. 162, 20. 164, 10, 15. dicimus 49, 17. -unt 6, 17. 55, 2. 56, 7. 60, 17. 99, 2. 100, 11. 104, 18. 119, 5. 138, 18. -untur 19, 7. 34, 8. 38, 18. 40, 23. 73, 16. 138, 9. 139, 8. dixerim (ut ita —) 5, 22. dixerunt 137, 20. diximus 45, 18. 100, 3. 108, 2. dixit 111, 12. dictum est 56, 22.
 dicione 29, 18.
 dictaturam 8, 4.
 dies (*pl.*) 25, 3. 158, 15. 159, 14. die 57, 2. (*masc.*) 71, 20. 79, 15. (*fem.*) 95, 6 *et* 113, 1. 97, 5. (*masc.*) 142, 1. 147, 15. 157, 3. 158, 1. 159, 6. diem 74, 18. 79, 21. 85, 10. 93, 19. [123, 16.] 146, 10. 154, 8. 157, 3. 158, 2. 159, 4. 160, 7. dierum 53, 14. 156, 13. 159, 9. diebus 57, 6. 58, 19. 68, 15. 77, 1. 152, 13, 14, 18. 160, 3.
 differat 89, 12. -atur 94, 13. -erre 95, 10. dilatus fuerit 87, 14.
 difficile (*adu.*) 53, 15. 86, 1. 116, 7. [122, 1.] 136, 3. 156, 13.
 difficilior 103, 15.
 difficilis 59, 3. 82, 17. -e 21, 9. 52, 16. -es 80, 1.
 difficillimis 68, 17.
 difficultas 66, 12. 70, 15. -ate 100, 9. 108, 8. -ati 38, 8. -ates 14, 8. 91, 8. -atum 66, 19.
 diffunditur 136, 7. -unt 83, 3.
 digeram 129, 13. -geruntur 83, 8. 134, 1. -gessi 149, 18. -gestā 56, 21. -gestā (*pl.*) 124, 15. -gestis 112, 1.
 digitis 10, 15.
 digmata 51, 18.
 dignabitur (*cum inf.*) 86, 5.
 dignitas 89, 21. -ate 89, 9. 44, 9. -em 43, 21. -atis 84, 11. -ates 40, 19. 59, 15. 70, 12. 101, 2.
 dilabatur 84, 4.
 dilectus 5, 5. 29, 6. 84, 1. -ni 52, 17. -um 8, 10. 10, 3. 65, 13. -ūs (*pl.*) 120, 4. -ūs (*gen.*) 11, 9.
 diligentur (*cf. del.*) 11, 8. dilectus 12, 8. -ectis 91, 19.

- diligenda 38, 20. -git 39, 2. 54, 14.
 diligens 5, 2. 29, 6. 44, 5. -entibus 94, 2.
 diligenter 15, 17. 18, 16. 19, 5. 37, 18. 88, 13. 52, 9, 19. 65, 10. 89, 3. 90, 14. 93, 5. 95, 6. 147, 12. 152, 1. 156, 12. 159, 10. 160, 14.
 diligentia 68, 10. 161, 18. -am 35, 7. -ā 12, 6. 53, 8. 75, 9. 147, 7.
 diligentissime 77, 17. 133, 20. 136, 1. 139, 10. 148, 20.
 diligentissimus 13, 7.
 dilueret 15, 3.
 dimensa 143, 6.
 dimensione 133, 9.
 • dimicabant 47, 8. 51, 8. -ndi 6, 4. 24, 18. 59, 13. 107, 20. 163, 16. -dum 16, 17. 96, 9. -ans 36, 16. -ntē 151, 13. -ntem 110, 8. -ntes 49, 2. 146, 13. -ant 93, 10. 101, 12. 108, 8. 162, 20. -antium 27, 17. -are 47, 16. 95, 10. -ari 87, 12. -at 54, 15. 109, 6. -ent 35, 21. -es 96, 3. 104, 4. -et 65, 11. 122, 15. -etur 57, 11. 162, 7. -aturis 90, 5. -aturo 161, 8.
 dimicatione 7, 4. 14, 9. 28, 8.
 dimidia pars 54, 5.
 diminutio 85, 20.
 dimitti 37, 1. -missis 36, 22.
 dinoscatur 74, 8.
 Diocletianus 20, 6.
 directa 73, 22. 102, 6. 105, 14. -ā 110, 13. 150, 22. -ae 163, 20. -um 24, 6. (in —) 97, 15 et 109, 24. 130, 6.
 direptis V. L. 140, 11.
 dirigit 18, 6. -atur 144, 1. -ebant 50, 3. 117, 6, 14. -enda 71, 17. -endi 27, 19. 58, 3. -endum 60, 4. -ere 58, 14. 115, 8. -it 99, 1. 144, 1. -unt 99, 3. 118, 9. -untur 134, 1. 162, 17. directum (*part.*) 49, 11. directa 148, 18. 149, 8. discalciatos 91, 10.
 discant 13, 16. 57, 12. -ebant 16, 9. 57, 8. -ebat 9, 1. -enda 19, 16. 33, 8. V. L. 73, 3. -endi 9, 4. -ere 92, 18. -i 18, 16. -untur 8, 12. didicerant 66, 20. -cerit 47, 18. -cerunt 75, 3. 92, 18. 95, 8. -cisse 6, 5. -cissent 29, 2. didicit 12, 20.
 discedat 147, 14. -unt 84, 8. 114, 4. 8. -cesserit 119, 3.
 disciplina 10, 8. 37, 7. 65, 1. (exercitii) 17, 5 et -ā 46, 6. -ā (castrorum) 5, 14. (militari) 13, 5 et 18, 19. (bellorum) 33, 12. 35, 18. (armorum) 52, 11. 64, 1. -am (armorum) 5, 3 et 12, 11. (militare) 13, 1 et 37, 12 et 65, 14. 29, 4. 47, 20. 64, 8. 71, 12. 92, 21. -ae 44, 3. 65, 17. 93, 4. (militaris) 20. (bellicae) 112, 3.
 discordiarum 92, 1.
 discrepant 35, 20. -are 55, 21.
 discreuit 128, 10.
 discrimen 14, 23. 28, 6. 76, 6. 113, 11. 119, 18. 156, 10. -inis 82, 5. -ini 140, 8. 157, 7. -inum 137, 1.
 discurrentes 112, 16.
 disperguntur 147, 18. -persa 5, 4. 13, 11. 64, 15. -si 71, 1. 78, 1. 91, 3. 148, 6. -sis 82, 7. [122, 11.] -os 51, 10. 116, 1. 119, 17.
 dispersio 82, 9.
 disponantur 85, 17. -at 91, 8. -is 5, 9. -itur 97, 8. 98, 5. -positos 27, 11. -tis 83, 18.
 dispositio 37, 21. [124, 7.] -one

- 51, 13. 52, 7. 102, 5. 125, 4.
[-onem 123, 19.] -onibus 129, 6.
[dissimulare 120, 15.] -ari 30,
2. -etur 94, 14.
dissimulatio 12, 19. 37, 22. 80,
5. -onem 12, 4. -one 20, 17.
48, 11.
dissoluere 149, 2.
distantia 96, 15.
distare 97, 2. distat 59, 8. -et
27, 21.
distendit 13, 3. -tentis 10, 17.
districte 20, 15.
diu 25, 6. 90, 12. 92, 19.
diuersa 26, 9. 51, 17. 117, 1.
151, 13. -ae 134, 8. 151, 11.
-arum 64, 3. -as 55, 10 *bis*.
55, 15. -is 35, 17 *bis*. 36,
3. 37, 2. 51, 17. 67, 9. 71, 3.
72, 4. 88, 16. 91, 1 *bis*. 124,
16. 129, 12. 159, 1. 161, 10.
-o 139, 19. 161, 11. -os 5, 3.
64, 15. 67, 9.
diuidentibus 83, 16. -itur 34,
7. -unt 159, 3. -untur 78, 9.
-uiserunt 46, 12. -sus 13, 18.
80, 21. -si (— per) 28, 15. 35,
3. 81, 13. -sae 47, 5. 74, 17.
85, 2. 153, 6. -sa 109, 9. -sis
104, 7.
diuina 39, 13. 129, 5. -ā 101,
11. 128, 18. 160, 13.
diuinitatis 52, 7. 55, 6.
diuinitus 54, 4.
dini (Gratiani) 22, 3. (— Au-
gusti atque Hadriani) 28, 9.
-o (Traiano) 37, 15. (— Ve-
spasiano) 41, 2.
sub dino 7, 9, 17.
diuitiarum 69, 17. -is 5, 20.
diurni 92, 11. -o 25, 7.
diutius 25, 16. 68, 23.
doceamur 92, 22. -eantur
18, 16. (= dicantur) 20, 9.
89, 4. emur *V. L.* 92, 22.
-etur (= traditur) 49, 16.
similiter 54, 10 *et* 79, 20 *et*
-ebatur 15, 17. -endus (*cum*
abl.) 68, 20. -entes 5, 4. -ere
6, 1. 9, 7. 12, 20. -eret 45, 2.
doctos 57, 13.
doctissime 47, 17. 48, 5.
doctissimis 6, 14. -orum 10, 7.
doctor (armorum) 18, 5. -em
65, 7. -es (— armorum) 17, 5.
18, 11.
doctrina 4, 5. (armorum —)
12, 18. 59, 8. (pugnandi —)
94, 3. 124, 14. 160, 17. 165,
10. -inis 90, 1.
documentum 36, 14. 129, 7.
dolabras 61, 2.
dolatoriis 79, 12.
doleat 9, 3.
dolum 141, 10. 146, 14. -o 70,
20. -is 5, 19.
[domare 121, 6.] domuit 65, 5.
domesticus 90, 16. -a 152, 4.
dominatur 94, 4.
domini 12, 5. -o 33, 10.
domitori 33, 11.
domum 152, 3. -orum 133, 7.
-ibus 145, 5, 18. 151, 21.
donatio 54, 4. -is 54, 11.
dormientes 91, 9. -ibus 104, 9.
114, 19. -iunt 141, 2. 163, 15.
draconarii 22, 16. -is 46, 9.
-os 41, 7.
dracones 26, 6. 46, 8. 74, 4.
drungos 101, 10. 105, 1.
dubii 157, 1.
sine dubio 96, 1. 110, 2. 111,
10. 146, 3. 164, 14.
dubitant 103, 27. -antem 88, 10.
-ari (numquam — *cum acc. c.*
inf.) 7, 8. -at (nemo — *cum*
acc. cum inf.) 149, 13. *et* -auit
5, 21. -et (quis — *cum acc. c.*
inf.) 89, 20.
dubitatio *V. L.* 100, 9. -onem
155, 2.
ducatur 18, 13. 71, 5. 130, 18.

-ebant 67, 1. -ebat 42, 17.
 -enda 102, 9. -endi 89, 8. -ere
 7, 12, 9, 9. 130, 6. -it 90, 13.
 -itur 102, 10. 129, 16. 147, 11.
 -unt 40, 24. -untur 35, 16.
 duxerunt 13, 7. 78, 4. -xisse
 38, 3. -xisset 37, 11. ductis
 25, 6. 27, 2. 89, 20. 84, 3. 92,
 12. -cto 45, 14.
 ducenarium 42, 17.
 ducentis 78, 6.
 ductor 74, 6.
 dudum 20, 2. 34, 2. 150, 7.
 dulciarios 11, 2.
 dulcis 95, 9. -i 136, 9.
 dum *cum praes. ind.* 4, 9, 10. 11,
 16. 12, 1, 2, 3. 16, 15. 23, 5. 33,
 16. 71, 10. 94, 9. 102, 14. 115,
 2. — *cum impf. coni.* 20, 19.
 dummodo 102, 17.
 dumos 71, 24.
 dumtaxat 13, 19.
 duo 34, 13. 67, 6 *bis*. 130, 15.
 156, 4. duae 20, 2. 38, 4. 80,
 15. 138, 11. -orum 76, 5. -arum
 86, 7. -obus 97, 21. 98, 11.
 144, 6. -abus 139, 22. -as 16,
 13. 35, 3. 42, 6. 16. 109, 7.
 132, 9.
 duo milia 66, 23. 100, 1.
 duplares 41, 17. 42, 3, 6 *bis*, 8.
 duplas 42, 5. -pli 15, 12. 16,
 18. -plis 17, 6. -plum 15, 10.
 duplex 96, 14. 110, 16. -ici
 131, 15. 138, 3. 149, 6. -es
 153, 6. -ia 131, 20. -ibus *V. L.*
 17, 6. 145, 14.
 duplicent 27, 22.
 durabit 107, 21. -at 152, 7.
 -atur 136, 7. -arint 88, 14.
 -atis ad 7, 11.
 durissimam 137, 14.
 duritia 10, 17.
 dux 72, 7. 73, 10. (— belli) 74,
 7. 75, 10. 76, 18. 88, 16. 89,
 9. 90, 6. 100, 9. 101, 9, 24.

102, 23. 103, 8, 14. 104, 6.
 119, 11. ducis 41, 9. 76, 13.
 79, 4. 86, 16. [88, 6.] 92, 3.
 95, 11. 119, 1. duci 84, 15.
 97, 1. ducem 85, 12. 96, 8.
 112, 13. duce 111, 2. duces
 56, 18. 67, 1, 6. 72, 21. 75, 16,
 22. 86, 11. 94, 1. 95, 2. 101,
 18. [124, 5.] ducum 93, 2. du-
 cibus 30, 9. 89, 15.

E.

e 26, 11. *vide ex.*
 ea, eadem *etc. vide is, idem.*
 eatenus 160, 16.
 edicta 69, 23.
 ediscere 12, 11. 64, 12.
 edisseram 137, 8.
 editiora 96, 19.
 edito 129, 17.
 edocendi 13, 13. -ere 64, 11.
 112, 2. -cuit 65, 15. 152, 16.
 edomari 48, 13.
 educantur 28, 11. -cere 94, 5.
 -cuntur 26, 8. -xit 116, 18.
 effectus 33, 4.
 efferantur 120, 7.
 effetae 29, 9.
 efficit 8, 15. 52, 19.
 effluunt 136, 3.
 effodiendi 135, 12. -itur 92, 14.
 effugere 78, 21. -erint 66, 18.
 effusa 131, 10.
 egesta 130, 16. 142, 2.
 ego 4, 9. mihi 13, 10. 38, 8.
 me 4, 12. 13, 4. 33, 17.
 egrediantur 94, 11. -ientes 140,
 1. 141, 15. -itur 140, 10. -iun-
 tur 145, 16. egressi 67, 20.
 egregie 101, 19.
 [egregius 34, 5.]
 egressus 82, 18. 94, 13.
 eiusmodi 14, 8. 37, 16. 67, 7.
 71, 9. [88, 4.] 113, 14. 118,
 18. 134, 17. 141, 10. 164, 8.

- elabora 96, 10.
 elaborata 129, 7.
 electio 11, 20.
 electis 80, 15. -os 70, 1. 88, 17.
 electissimos 39, 10.
 elefanti 116, 15. 118, 2. -os
 117, 5, 8, 12, 18. 118, 14.
 elefas 117, 11.
 elementum 161, 1.
 eleuati 143, 10.
 elidatur 108, 18. -ebant 117,
 18. -i 130, 14. -untur 144, 12.
 eligat 10, 5. -atur 25, 17. -eban-
 tur 55, 4. -endus 47, 15. 48, 1.
 -endi 10, 20. 18, 11. -endo
 35, 6. [-endum 75, 22.] -entis
 130, 2. -ere 5, 22. 87, 7. 96,
 17. -eret 75, 19. -i 12, 6. -itur
 53, 6. 161, 19. -unt 41, 13.
 85, 6. electi 52, 9. 72, 15.
 111, 2.
 eloquentia 4, 9.
 eluunt 136, 10.
 emendationem 17, 18.
 emendauit 93, 10. -etur 37, 22.
 emergat 149, 20. -erent 45, 16.
 -it 7, 19. 80, 12. -rserit 85, 7.
 eminent 15, 20.
 emittit 74, 2. -itur 58, 10.
 enatae V. L. 128, 18.
 eneruauerit 30, 7.
 enim *passim*.
 enorme 153, 14.
 enucleata 29, 5. -ti 40, 3.
 enumerando 61, 7. -are 29, 17.
 159, 8.
 eo (*adu.*) 74, 6. *uide* usque.
 epistolam 40, 20.
 epitomata 13, 11.
 Epiri 29, 12. -os 150, 21.
 equestris 48, 7. -em 28, 17.
 equi 20, 17. 44, 2. 81, 2. 117,
 4. 144, 12. -orum 20, 15. 48,
 14. 82, 9. 85, 11. 117, 7. 124,
 12. 134, 15. -is 10, 6. 66, 11.
 74, 7. 76, 19. 91, 11. 117, 14,
 15. 118, 10. 133, 3. -os 15,
 20, 12. 48, 12. 68, 18. 87,
 94, 19. 96, 7. 113, 12. 116, 1
 [134, 7.] -o 18, 15. 116, 9. -u
 48, 4.
 equitandi 124, 18. -are 48,
 equitatus 110, 17. -u 60, 1.
 87, 6. [123, 11.] 124, 11.
 equitem 9, 5. 80, 19. -es *pa-*
sim in libris I. II. III.
 erat, erant, erit, erunt *uide*
 esse.
 ergo *passim*.
 erigatur 143, 7. -gendi 120, 2.
 -gitur 84, 5. erectis 75, 1.
 erecta 10, 14. -o 116, 15.
 eripit 96, 22.
 erogant 54, 9. -atur 66, 15.
 erogatio 70, 9. 133, 10.
 errant 89, 4. -ntium 90, 18.
 -atum est 17, 17. -auerit 84, 7.
 error 47, 2. 57, 13. 76, 6. 95,
 14. -em 17, 19. -e 115, 8.
 erudiantur (— ad) 7, 18. -eba-
 tur (— armis) 58, 18. -ire 30,
 12. (— ad) 48, 8. -iuerant
 (— ad) 15, 1. -iuit 93, 13. -iti
 17, 3, 13. 57, 2. 72, 3. 89, 7.
 -itos (— armis) 66, 20. 104,
 15. -itus 46, 6.
 erueraut 147, 6.
 erumpentibus 148, 11.
 eruptione 140, 10.
 esca 94, 6.
 esse *passim*; *saepe omittitur*,
ut 7, 8, 23. 8, 10. 9, 14. 25,
 9. 34, 17. 37, 12. 39, 4. 43,
 17. 54, 7. 72, 17. 77, 11. 78,
 4. 89, 13. 94, 15. 96, 9. 142,
 13. 151, 16. 166, 9. *essent*,
esset, *erant*, *erat passim*; *erat*
omittitur 8, 2. *est passim*,
uide qui, quae, quod; omitti-
tur: iuxta gerund. 24, 10. 25,
 17, 19. 26, 21. 28, 1. 76, 4.
 78, 15. 79, 1. 82, 13. 86, 22.

104, 15. 105, 17. 120, 6. 152, 10. 153, 3. *antecedente* sunt 133, 6. 163, 17. quid audacius 83, 10. perniciose 119, 9. erit 9, 13. [120, 18.] erunt 76, 2. sunt, sit, sint *passim*; sunt *omittitur* 18, 11. *V. L.* 77, 17. 95, 15. (*antecedente* est) 146, 20. fuerant (missi —) 93, 11. (locatae —) 151, 5. fuerat 18, 21. 114, 5. (destinata —) 7. (densata —) 131, 2. (subtercautus —) 142, 4. fuere 116, 7. fuerint *et* fuerit 26, 18. 27, 6. 40, 16. 59, 4. 60, 6. 72, 4. 77, 2. 80, 13. 81, 15, 17. 83, 11. 84, 9. 85, 9. 87, 14. 88, 13. 89, 6. 96, 12. 98, 15, 18. 100, 8, 14. 101, 13. 109, 8. 111, 17. 113, 7. 119, 14. 130, 16. 139, 18. 141, 13. 143, 15. 144, 5. 145, 3. 149, 4. 153, 3, 4. (ut —) 153, 16. 160, 6. 161, 18. fuerunt 20, 2. (pariter non —) 36, 2. 151, 13. fuimus 5, 20. fuisse [10, 2.] 29, 15. 120, 9. fuisset (postea additi quam — completa) 53, 22. 92, 10. (—impulsa) 142, 3. (uictus —) 151, 15. fuit 4, 1. 22, 12. 42, 4. 64, 4. futura sunt 18, 3. futurum esse 19, 6. *V. L.* 65, 12. *et passim*; = etiam 5, 18. 13, 22. 15, 4. 34, 11. 37, 5. 39, 22. 40, 7, 9. 51, 20. 58, 11. 74, 7. 113, 16. 132, 17. 156, 5. 161, 10. *et* — *et passim*; eadem *et* — *et* 37, 18. quod *et* nobis uitandum est *et* hosti perniciem inferenda 113, 14; *cf.* 18, 18. 19. 55, 4. *et* — *et* non 7, 2, 3. *et* quidem 8, 9. *uide* nec, que. etenim 6, 5.

etiam *passim*; *uide* nec non, non solum, non tantum, tam

VERGIUS.

— quam; *postponitur saepissime*. etiam nunc 16, 24. 51, 18. 106, 7. etiam si *cum praes. coni.* 25, 4. 107, 9. *cum. fut. exact.* 23, 1. euaderet 93, 8. euagentur 101, 6. euaginosos 21, 2. euehere 59, 16. eueniat 15, 7. 90, 11. -ire 6, 2. 85, 16. 88, 8. 112, 7. 119, 18. -it 19, 17. 95, 18. 104, 16. 146, 3. 157, 9. 163, 16. euenierint 14, 8. 101, 17. -erit 78, 11. 101, 17. euentu 98, 20. 120, 1. euentus (*pl.*) 12, 22. 65, 11. 120, 8. euentibus 64, 5. euertunt 144, 19, 21. euidenter 18, 19. 66, 4. euitatis 163, 18. euntibus *uide* ire. euoluant 148, 2. -lutis 13, 4. euroborus 155, 7. eurus 155, 8. *ex passim*; *cf.* 43, 7. 54, 4. 86, 16. tribunus uocatur *ex* tribu 40, 22; *ex* quibus (= quibus) muri replentur 133, 21. *ex* consulibus *uide* consules. *ex subito* 119, 19. *uide* more, occasione, oportunitate, parte, tempore, usu. exaestuans 156, 8. examinatione 11, 9. excanatas 60, 15. 81, 5. excellere 11, 15. excelsiore 148, 18. -ibus 163, 1. excidia 22, 11. excipere 98, 4. -iebant (— proelium grauis armatura) 51, 6. -cipit 105, 12. -cipiunt 131, 21. exceptis 104, 4. 151, 8. excitatus 74, 15. 147, 6. -um 136, 8. exclusa 133, 13.

- excogitant 146, 14. -tet 52, 15.
 -ata sunt 117, 1.
 excoluit 160, 15.
 excrescit 83, 13.
 excubias 85, 9. -is 165, 9.
 excubitum 53, 10. 84, 21.
 exculcatores 49, 17. 51, 1.
 excurrant 91, 16. -it (uiginti
 et quod — annorum) 30, 5.
 excusare 113, 19.
 exemplum 34, 12. 78, 8. -o 22,
 1. 46, 4. 48, 16. 65, 2. (= cu-
 ius rei exemplum praebet C.)
 142, 11. 151, 19. -a 66, 3. 118,
 14. 124, 16. -orum 112, 4. -is
 4, 8. 92, 22. 128, 19. 146, 1.
 exerceantur 59, 5. 89, 4. -ea-
 tur 11, 17. 133, 7. -ebantur
 15, 14. 21, 5. 49, 11. 57, 1, 2.
 -ebat (se —) 16, 2. -ebit 88,
 20. -endus 14, 7. -endi 30, 11.
 (*gen.*) 45, 23. [-endo 121, 1.]
 -enda 18, 10. -endis 151, 10.
 -entur 136, 13. -ere 15, 6. 68,
 18. 88, 13. -eri 19, 5. 57, 15.
 58, 20. 68, 15. -etur 18, 1.
 -cuere (hoc genere —) 15, 9.
 -cuisse 19, 7. -cuit 93, 5.
 exercitatio 19, 21. 22, 5. 38, 4.
 44, 3. -onis 48, 14. -one 5, 5.
 29, 1, 6. 34, 1. 74, 11. 89, 18.
 -onem 124, 16.
 exercitissimi 23, 23. 78, 18.
 -os 111, 1. [122, 21.]
 exercitatus 9, 2. (*part.*) 15, 17.
 17, 2. 59, 5. [104, 6.] -a 6, 6.
 -i (*part.*) 52, 9, 17. (*part.*)
 72, 2. 76, 5. 86, 21. 95, 10.
 97, 10. 101, 15. -is 28, 5. 143,
 16. -os 109, 5.
 exercitum [2, 2.] (— armorum)
 15, 1. V. L. 23, 5. (— mili-
 tare) 30, 10. (armorum —) 47,
 21. 56, 21. 65, 13. -ii 16, 22.
 17, 5. 28, 12. (— militaris)
 30, 1. 35, 1. 41, 12. 46, 6.
 124, 12. -io (— armorum) 5,
 14. 6, 1. [(campestri —) 8, 1.]
 8, 14. 12, 8. 13, 16. 14, 13.
 18, 7. 17, 19. 16. 27, 11. 58,
 14. (— armorum) 59, 18. 67,
 17. -ia (— armorum) 12, 17.
 23, 5. (— armorum) 68, 13. 67,
 71, 8. -iis 15, 2. 36, 3. 38,
 14. 56, 15. 59, 13, 17.
 exercitus *passim*; -tūs (*gen.*)
 8, 5. 67, 16. 76, 19. 87, 2. 97,
 7. 103, 14. 107, 7. 20. 108, 14.
 109, 23. 118, 17. -tūs (*pl.*) 19,
 1. 25, 8. 37, 11. 38, 19. 43,
 15. 66, 4, 13, 21. 67, 6, 12.
 93, 3. 96, 3. -tui 45, 12. 95,
 11. -tum *passim*. -tu 36, 17.
 39, 12. 73, 18. 78, 10. 86, 16.
 90, 9. 106, 7. 112, 21. 154, 9.
 -tibus 30, 9. 65, 4.
 exerit 137, 19.
 exesa 152, 15.
 exeunt 56, 12. 143, 1. 148, 19.
 -ire 98, 13. 140, 12. -ituri 56,
 4. -ituros 94, 15.
 exhaustur 37, 4.
 exhibebant 151, 10. -ent 139,
 7. -eres 125, 5. -etur 57, 6.
 exigantur 69, 13. -igit 7, 14.
 9, 20. 21, 16. -igunt 92, 17.
 exacta 20, 16. exactam 9, 15.
 exegerit 48, 17.
 exigua 136, 4. -am 59, 9. [-i
 111, 20.] -um 6, 19.
 exilior 10, 16.
 exinde 107, 19.
 existere 29, 7. -eret 47, 2. -it
 57, 13.
 existimant 113, 6.
 exitium 145, 14.
 exitum 163, 15.
 exordium 23, 22. 155, 5. -o 34,
 6. 132, 9.
 exoriens 160, 7.
 exostra 142, 14. 143, 2.
 expediam 35, 16. -iat *cum acc.*

cum inf. pass. 79, 22. 87, 11.
 -it 27, 12. 78, 2. (— ut) 100,
 12. (*cum acc. cum inf. pass.*)
 134, 13.
expedita 77, 5. -um 149, 6. 150,
 14. -i 80, 24. -is 101, 8. 103,
 6. -os 114, 17.
expeditio 7, 19. [-onis = τοῦ
 συμφοροῦς? 120, 12.] -onem
 67, 1. 72, 4. 87, 18. -one 66,
 12. 69, 9. 71, 7. 124, 8. -oni
 68, 4. -onibus 21, 8. 35, 21.
 70, 11. 76, 10. 88, 13.
expeditissimis 98, 8.
expensā 55, 1. 152, 6. -ā 34,
 18. -ae 44, 14. 52, 20. -as 37,
 18. -is 69, 11.
experimentum 154, 19. -o 135,
 1. 151, 15. -a 64, 5. 91, 2.
 [121, 4.] 137, 1. -is 11, 20.
 12, 13. 17, 10. 66, 19. 112, 1.
 -orum 124, 16.
explanabo 108, 9. -ato 99, 13.
explora 95, 7. -andum 14, 4.
 -antes 73, 20. 154, 8. -are 79,
 5. 80, 6. 147, 12. -ari 53, 4.
 -emus 8, 8. -et 90, 15. -ato
 80, 14. -atis 112, 21.
 [explorator 122, 15, 17.] -ores
 76, 15. 77, 1.
exploratoriae 153, 16. 154, 8.
exponam 38, 7. 99, 14. -untur
 ad 22, 14. exposuimus 143, 2.
 expositus ad 130, 7. -a ad 6,
 7. -ā 40, 17. -tis 136, 15.
expresserint 159, 10.
expugnantur 45, 6.
extendat 103, 18. -i 25, 23. 129,
 3. -itur 110, 5. extenta 27, 19.
exterritis 131, 17.
extinguantur 131, 8. -guit 154,
 15. -tinctus 142, 13.
extollitur 138, 17.
extra 85, 9. 135, 15.
extrahat 137, 12. -endi 135, 13.
extrema 72, 19. -i 78, 22.

extremitatis 105, 3.
extrinsecus 36, 13. 188, 5.
extruendo 141, 6. -unt 141, 11.
exturbant 138, 15.
exuberet 132, 15.
exudauerint 153, 8.
exultare 119, 6. -antibus 119, 18.
exundare 14, 21. -dat 161, 5.
exuperent 149, 5.
exurantur 131, 4. -atur 137, 9.
 -enda 133, 4. -endas 133, 16.
 -it 140, 12.

F.

fabricanda 45, 5. -andis 151,
 20. -antur 130, 15. 134, 4.
 151, 20. -ari 135, 20. -entur
 137, 7.
fabricas 45, 9.
fabrilis (libellae —) 107, 22.
fabros 11, 4. 45, 3. -ūm 45, 17.
fabulae 29, 16.
facere 6, 5. 14, 3. 21, 6. 42,
 10. 57, 17. 71, 24. 81, 1, 11.
 85, 9. 100, 2. 103, 24. 110, 20.
 [120, 15.] 150, 13. -erent 45,
 8. 132, 2. faciant 68, 2. 71,
 15. -as 102, 9, 19. [121, 9.]
 -at 22, 16. 37, 18. 38, 12. 61,
 10. 103, 11, 13. -ebant 21, 3.
 58, 8. -enda 25, 15. 26, 1. 47,
 19. 60, 21. 73, 9. 76, 10. 82,
 7. 86, 10. 133, 17. -endae 131,
 12. -endas 56, 11. -endum 56,
 19. 76, 20. -endus 120, 5.
 -endis 93, 5. -ens 87, 15. -en-
 tes 89, 15. -ent 22, 18. -et 94,
 21. facit *cum. inf.* 11, 16. (*c.*
acc. c. inf. 31, 3.) -unt 53,
 11. 54, 3. 61, 6. 71, 6. 79, 3.
 83, 6. 84, 21. 85, 12. 92, 15.
 [124, 4.] 141, 7, 13. 148, 10.
 153, 8. fecerant 58, 9. -erint
 103, 12. -eris 88, 7. -erit 108,
 1. -erunt 37, 14. 53, 13. -isset
 45, 3. [fecit 120, 17.] facta

- sunt 92, 8. factam esse 23, 18.
 factae fuerint 138, 7. factus
 sum 33, 15. factus est 85, 8.
 factā 100, 14. 140, 10. quo
 facto 28, 1. 101, 16. 105, 12.
 140, 5. 165, 5. hoc f. 142, 9.
 facto 78, 21. factum 139, 22.
 factis 26, 18. 99, 2. [facturus
 sis 124, 1.] facturos 39, 4. 79, 16.
 faciem 16, 2. 96, 22. 97, 6.
 facile (*adv.*) 16, 10. 24, 7. 29,
 7. 51, 15. 52, 12. 71, 2. 75,
 10. 80, 21. 82, 7. 84, 4. 95,
 15. 131, 12. 132, 1.
 facile (*adi.*) 26, 23. -es (capi —)
 115, 12.
 faciliior 138, 16. -us 93, 16.
 facilius (*adv.*) 14, 5. 28, 8. 46,
 18. 56, 16. 106, 4. 111, 17.
 112, 11. 154, 8. 163, 2,
 12.
 facillimum 21, 11.
 factis 33, 7.
 [factitauisse 21, 11.]
 facultatem 114, 11.
 falaria 140, 16. -as 140, 13.
 falcatus 116, 7. -as 116, 4.
 fallitur [10, 1.] 100, 10.
 falx 137, 11. 164, 15. -cis 164,
 16. -ces 60, 20. 137, 6. 144,
 13. 162, 15. 164, 9.
 fames 66, 9. 87, 10. -e 69, 20.
 [124, 7.] 132, 11. 133, 11. -em
 71, 1.
 famulatus 39, 1.
 famulus 34, 2.
 fasces 58, 5. 80, 24. 81, 3.
 fascicularia 53, 23.
 fastidium 64, 17.
 fastidiunt 12, 5.
 fastigia 149, 7.
 fatalem 93, 19.
 fatigarentur 94, 6. -igat 66,
 13. 132, 13. -igati sunt 163,
 18. -igatis 104, 6. -igatos 91,
 17. -igatum 94, 19.
 fatigatione 67, 21. 135, 2. -em
 85, 11.
 fauerit 4, 4.
 fauonius 156, 1.
 fauorem 59, 10.
 felicitate 64, 7. 120, 7. 128,
 19. -tis 52, 14.
 felicius 17, 12.
 feminae 135, 6. -arum 134, 17.
 fenestris 146, 5.
 ferarum 128, 9.
 ferentarii 23, 21. 49, 16. 51, 1.
 [-is 121, 21.] -os 36, 9. 98,
 7. 110, 14.
 feriat 137, 16. ferendi 57, 9.
 145, 1. -endo 71, 19. -ire 16,
 9. 58, 2. -undum 18, 14.
 ferociā 119, 19.
 ferocissimis 67, 5.
 ferramenta 44, 15. -is 61, 4.
 83, 8. -orum 59, 23.
 ferrarios 11, 4. 45, 4.
 ferratas 141, 17. -to 164, 11.
 ferre 7, 13. 16. 23, 3. ferret
 65, 4. ferri 74, 5. ferunt 41, 4.
 -untur 46, 9. tuleris 102, 14.
 ferreus 51, 7. -eas 23, 11. 50,
 16. 60, 20. -is 60, 15. 81, 7.
 131, 7. 152, 5. -os 60, 19. 134,
 8. 152, 7.
 ferrum 7, 12. 118, 13. 133, 17.
 144, 20. 164, 16. 165, 2. -i 72,
 18. -o 24, 4. 49, 8. 13. 69, 6.
 87, 11. 117, 6. 10. [122, 14.
 124, 8.] 131, 4. 137, 11, 13.
 140, 17. 163, 6.
 festina 108, 13. -inant 37, 7.
 -inantibus 78, 15. -inat 158,
 12. -ato 115, 2.
 festinanter 81, 9.
 festis diebus 54, 6.
 fiat 84, 10. fieri 13, 15. 33, 13.
 51, 19. 56, 10. 19. 90, 15. 92,
 8. 97, 6. 105, 4. 106, 8. 111,
 2. 112, 8. 113, 13. 114, 1.
 [123, 20.] 147, 18. 154, 1.

- 159, 6. -it 22, 13. 25, 13. 26, 13, 19. 69, 19. 83, 9. 106, 12. 139, 14. -unt 37, 13. 89, 22. 163, 10.
 fidelis 5, 2. 38, 22. 79, 8. -es 55, 3.
 fidelissime 13, 4.
 fidelissimos 76, 19. [-is 124, 1.]
 fideliter 37, 17. 38, 22.
 fidentibus 137, 2.
 fides 87, 18. -ei 29, 3. 64, 17. 76, 3. 88, 1. 90, 7. -em 35, 7. 75, 15. 124, 17. [-e (cum —) 121, 11.]
 fiducia 38, 4. 95, 7. -ā 119, 7. [121, 12.] -am 6, 18. 72, 7. 91, 12. 103, 26. 112, 6. 119, 7.
 figant 42, 2. -enda 56, 14. -ere 9, 10. -itur 141, 1. 149, 12.
 fixerit 61, 9. fixum 24, 5. fixis 80, 22.
 filios 19, 8.
 finiri 87, 13. -itis 85, 4.
 finis 25, 13. -e 13, 3. -em 55, 19. -ibus 13, 2.
 firmantur 64, 6. 83, 16. 85, 20. -entur 75, 18. -et 103, 9. -auit V. L. 160, 17. -ata 70, 2. 93, 2.
 firmissimis 99, 7.
 firminus 17, 12. 118, 12. 129, 16.
 fixa 18, 13.
 flagello 74, 9.
 flagitat 162, 8.
 flamma 140, 15. -arum 145, 22. -is 74, 18. 162, 10.
 flammulae 74, 5. -is 34, 10.
 flare 154, 19. 156, 5.
 flatibus 162, 1. -u 156, 7. V. L. 161, 2. -um V. L. 161, 2. -ūs (pl.) 74, 1. 161, 2.
 Flauiales 41, 1.
 flectitur 73, 23.
 florentiorem 9, 19.
 fluctuat 132, 1.
 fluctus 80, 19. -ibus 152, 9. 154, 5, 11. 163, 7.
 flumen 110, 10. -ina 14, 19. 34, 15. 60, 17. 75, 15. -inibus 59, 1. 66, 9. 130, 1. -inum 81, 10. 104, 7. 161, 5.
 fluuius 71, 22. [-ium 123, 10.] -iorum 80, 11. 91, 6. 114, 21. 133, 19.
 fodientes 93, 6. -iunt 145, 10. -derit 84, 7. -dit 141, 22.
 foedantur 48, 11.
 foederatis 35, 4.
 foeditate 69, 1.
 foenum 54, 1.
 folles 54, 17.
 fomenta 145, 22. -is 163, 5.
 fontem 135, 19. -es 135, 10. -ium 135, 15.
 foramina 131, 9.
 forfex 102, 8. -icis 144, 19. -icem 102, 9. 103, 12. 105, 10.
 forma 45, 9. 82, 22. 133, 23. -ae 116, 16.
 formabantur 45, 11. -abat 44, 7. -atur 38, 16. -avit 160, 17.
 formidandae 78, 14. -antem 88, 10. -are 66, 18. 103, 27. -at 59, 6. -atur 131, 16. -do 34, 3.
 formido 9, 13. 73, 2. 95, 7. 96, 3. 111, 10. -ini 77, 17. -inem 119, 19. 136, 15.
 fortasse 22, 19, 20.
 forte (nisi —) 33, 12. (si —) 60, 12.
 fortes 10, 19. 88, 1. 107, 5. [122, 5.] -ibus 110, 9.
 fortior 105, 17. 119, 4. -em [10, 2.] 89, 13. 108, 20. -es 86, 22. 101, 12. 103, 26. -a 153, 2. -ibus 101, 7.
 fortissime 48, 4.
 fortissimi 101, 16. 105, 3. 119, 15. -a (sing.) 37, 21. [-am 122, 19.] -is 26, 20. -os 103, 9. 108, 10. 109, 5. 110, 18.

- fortiter 18, 12. 20, 8. 24, 6. 37, 14. 47, 16. 88, 7.
 fortius 54, 15. 60, 6. 137, 19.
 fortuna 11, 14. 119, 10. [121, 6.] -ā 147, 7. -ae (*gen.*) 163, 16. -ae (*nom.*) 90, 8. -am 113, 18.
 fossa 26, 12, 13. 27, 5. 83, 12. -ā 26, 15, 18. 52, 4. 92, 9. -ae 44, 11. (*pl.*) 14, 6. 44, 16. 131, 11. -am 7, 12. 9, 9. 72, 1. 83, 19. 84, 12. 148, 9. -as 58, 22. 71, 21. -arum 60, 21. 68, 17. -is 25, 6. 27, 3. 80, 21. 81, 17. 85, 19. 87, 8. 92, 12. 93, 5. 130, 1, 16.
 fossatum 138, 19.
 fragrant 102, 3. -at 69, 10. -ebantur 7, 24. -et 80, 18. [-it 136, 17.] [-itur 88, 5.] -unt 119, 4. [121, 12.] -untur 97, 10. 144, 13. fractus 144, 16. fracti 87, 16.
 fraus 114, 1. 145, 14. -dem 114, 21. -de 75, 8. -dibus 104, 15.
 frequenter *passim*.
 frequenti 19, 16. 69, 2. -ibus 4, 7. 14, 16.
 frequentior 165, 10.
 frequentissime 21, 7. 59, 2. 71, 20.
 frequentius 70, 21. 77, 7.
 frigore 146, 21.
 frons 97, 7. fronte 77, 6. 79, 10. 86, 2. 96, 23. 106, 7. 114, 18. [122, 16.] 130, 11. -em 105, 14. 137, 14.
 Frontinus 13, 6. 37, 15.
 frugalitatem 133, 11.
 fruge 69, 22. -um 133, 5.
 frumentariae (*rei* —) 66, 12.
 frumentum 69, 12. [122, 13.] -i 70, 15. 85, 14. -a 133, 1. -is 69, 4. -o 17, 7.
 fruticum 58, 4.
 fugā 22, 13. 23, 5. 91, 15. -am 17, 20. 28, 6. 98, 13. 109, 3. 110, 3. 112, 13.
 fugare 51, 3. 98, 5. 109, 15. -assent 51, 9. -gent 96, 6.
 fugere 11, 16. 51, 15. -erent 111, 12. -iendi 76, 3. 146, 8. -ientes 51, 12. [74, 3.] 113, 9. -ientium 14, 5. -erit 118, 18.
 fulgebant 23, 9. -ens 46, 6.
 fulgidus 160, 9.
 fulmine 142, 13. -is (*more*) 144, 5 *et* 149, 1.
 fumo 74, 18.
 fundā 58, 10. 98, 22. -ā 19, 9, 11. 71, 18. -am 19, 17. 58, 13. -ae (*pl.*) 143, 13. -arum 19, 6. -as 50, 1. 133, 22. 144, 9. -is 19, 5, 20. 70, 18. 99, 2. 118, 1. 138, 14. 148, 18. 162, 15.
 fundamentum 11, 8. -a 45, 15. 138, 9. 141, 22. 145, 19. -is 130, 8.
 fundantis 130, 3. -are 128, 13. -atur 40, 12.
 fundat 102, 7. -atur 28, 6. 119, 9. -ebantur 113, 5. fusa 119, 17. fusis 91, 5.
 fundibalis *V. L.* 118, 1.
 fundibulatores 98, 19, 20.
 funditores 19, 15. 23, 20. 36, 9. 50, 1. 51, 2. 58, 4. 98, 20. 99, 1. 118, 1. 142, 6. -ibus 51, 11.
 funes 142, 17. 143, 9. 154, 5. [164, 17.] 165, 4. -ibus 60, 15. 81, 8. 131, 7. 134, 14. 135, 13. 141, 2. 14. 143, 13. 144, 15, 20.
 furentes 160, 3.
 fuscata 160, 6.
 fustibalis 98, 21. -o 19, 11. 58, 7. fustibali (*pl.*) 143, 13. -is 70, 18. 98, 20. 118, 1. 148, 18. 162, 16. -os 50, 1. 133, 22. 144, 9.

fustis 98, 21.
 futuri 95, 12. -is 37, 20. in
 futurum 80, 8. 97, 2.

G.

Gaius Marius 93, 13.
 galeā 22, 19. 24, 2. -ā 22, 15.
 47, 4. -is 22, 4. 23, 9. 50, 9.
 -as 22, 12. 23, 11. 50, 14, 16.
 galeati 162, 11.
 galiarios 15, 5. 78, 5.
 Galli 35, 11. 147, 6. -orum 5, 16.
 Galliam 160, 19. -as 93, 12.
 gaudeat 160, 8. -emus 87, 6.
 -ent (intellexisse) 125, 2.
 geminabit 119, 8. -nant 136, 16.
 -atur 69, 18. -ata 158, 4.
 gemmarum 17, 14.
 generat 68, 7.
 gens 6, 12. -tem 6, 12. -tes 87,
 22. -tium 33, 11. 73, 9. *V. L.*
 158, 8. -ibus 35, 4. 67, 5.
 genu 50, 11. -ibus 23, 14.
 genus 28, 12. 34, 11. 41, 12. 52,
 5. (armor.) 57, 1. 106, 9. 109,
 4. 115, 6. 132, 17. 145, 8.
 -eris 24, 7. (— humani) 33,
 11. -i humano 38, 20. -e 11,
 14. 15, 8. 16, 18, 22. (ar-
 morum) 21, 16 et 24, 17. 28,
 4. 39, 9. 45, 11. 59, 23. 61, 8.
 81, 5. 99, 7. 107, 4. 108, 1, 16.
 110, 6. 111, 16. [124, 9.] (ar-
 morum) 124, 12. 139, 19. 147,
 11. -a 8, 2. 11, 11. 26, 22. 34,
 13. 44, 18. 45, 8. (armorum)
 11. 73, 11. (armorum) 88, 18.
 106, 5. 117, 2. 132, 8. 151,
 13. 162, 5, 15. 163, 8. 164, 8.
 -ibus 144, 6. 146, 6.
 Georgicis 160, 13.
 Germanorum 5, 17.
 gerat (proelium) 36, 12. [123,
 12, 14.] -ebatur 75, 17. -endam
 69, 14. -dum 65, 20. -it 72, 7.

-itur 75 12. -unt 115, 11. -un-
 tur 75, 2.; gessisset 33, 13.
 gestas 12, 22. gesturus (proe-
 lium —) 161, 12.
 gestabat 24, 2. gestat 160, 5.
 -are 7, 12. -anerit 23, 1.
 gestiendo 57, 18.
 gestūs (*pl.*) 9, 7. -um 71, 18.
 gladiatoribus 15, 15.
 gladiis 15, 12. 24, 13. 49, 18,
 20. 50, 9. 51, 8. 57, 10. 101,
 21. 108, 15. -o 16, 1. 47, 17.
 83, 19. 117, 2. 162, 20. -orum
 71, 19. -os 21, 2. 49, 5.
 globus 102, 11. 105, 15. 106,
 2. 140, 10. -um 102, 13. -is
 104, 18. 118, 7. -os 101, 10.
 gloria 90, 9. 94, 2. -am 128, 12.
 gloriosa 59, 14.
 gloriosius 129, 9.
 gnaris 75, 20.
 Gnei Pompei Magni 14, 13.
 Gothorum 22, 1. -os 22, 9.
 gradūs 85, 8. -um 13, 13. 55,
 11. -u (militari) 13, 18. (pleno)
 20. (militari) 21, 6 et 28, 13.
 55, 13. (pleno) 59, 1. 84, 18.
 112, 19. -ūs (*pl.*) 5, 6. 153, 13.
 -uum 130, 19.
 grandes 10, 19. 67, 12.
 Graeca 155, 2. -o 159, 7. -i 35,
 10. -orum 5, 20. 12, 24.
 gratiā 129, 5. -ā 91, 19. -am
 12, 4. 17, 15. 36, 20.
 Gratiani 22, 3.
 gratulamur 129, 4.
 grauior 152, 6. -ore 16, 20.
 -oris 18, 2. -ores 19, 12. -ibus
 98, 1. 144, 11. -a 37, 6. 133,
 20. -us 23, 4. 113, 10. 162, 18.
 grauis 22, 19. 24, 2. 49, 4. 51,
 6, 9. 60, 8. 80, 11. -e 28, 6.
 -em 36, 7. -i 119, 14. -ia
 22, 6.
 grauiessimum 13, 17.
 grauius (*adv.*) 154, 11.

gubernabat 42, 14. 43, 1, 4.
-nant 22, 17. -nantur 43, 20.
47, 13. -nare 47, 1. -atur
103, 2.
gubernacula 165, 5.
gubernatores 160, 15. -ibus 151,
9. 161, 19. -um 161, 14.
gynaecea 11, 3.

H.

habeant 13, 18. (necesse — *cum*
inf.) 72, 6. 77, 16. 86, 20.
148, 2. 153, 18. -as 88, 12.
102, 13. 107, 3. 110, 11. -at
9, 4. 12, 21. 27, 20. 54, 15.
87, 1. 88, 3. 101, 24. 145, 1.
-atur 19, 18. -ebant 45, 9. 49,
4. 50, 15. 151, 8. -ebat 43, 12.
47, 4. 150, 20. -endi (procul)
7, 20. 81, 8. -ens 43, 21. 165,
2. -ent 25, 12. 35, 14. 69, 8.
101, 6. 153, 11. -ere *passim*.
-erent 45, 14. 97, 19. -eret
15, 10. -et *passim*. -eri 26, 22.
habueris 108, 10. -erit 107, 5.
108, 19. 143, 14. -erunt 20, 3.
35, 10. 76, 11. 116, 5. 117, 1.
-uisse (libenter —) 4, 7. 75,
18. -uit 150, 12. habiti (sunt
—) 119, 3.
habitatores 19, 7.
habili 48, 2.
Hadriani 13, 9. 28, 10.
Hannibal 65, 6. 116, 18. -i
30, 7.
harena 15, 16. -ae 151, 21. -as
136, 8. -is 115, 7.
harenosa 92, 13.
harpagonas 60, 19. -es (*acc.*)
162, 15.
hastae 140, 17. -as 22, 17.
47, 16.
hastatus (primus —) 42, 16.
(secundus —) 43, 3. -i 23,
14, 28. 50, 4. [-orum 49, 15.]
-os 36, 8. 97, 14.

hastile 18, 5. 140, 18. -i 49,
9, 13. -ia 18, 2. -ibus 133, 18.
hausias *vide* causias.
haustibus 69, 1. -tūs (*nom.*)
135, 12.
herbarum 83, 9.
Herculianos 20, 8.
hiare 153, 9.
hiatus 106, 11. -u 68, 17.
hibernis 58 19. 146, 21.
hibernorum (*subst.*) 45. 5.
hic 42, 14. 103, 1, 5, 9, 16.
haec (*f. et n.*) *passim*. hoc
(*n. acc. abl.*) *passim*; hoc est
in quo 11, 6. hoc est *pas-*
sim in libris II et III 143, 15.
155, 10. hoc *omiss.* 115, 6.
hoc — ut 95, 18 *et* 102, 5. in
hoc — quod 108, 5. hoc —
quod 109, 10. hoc remedio
— si 96, 2. hoc — quia 111, 21.
huius 12, 18. 25, 5. (— ut)
52, 14. 66, 1. 107, 10. 138, 2.
huic 9, 12. 45, 20. 47, 11. 48,
19, 20. *V. L.* 104, 1. 140, 8.
155, 7, 9, 12. hunc 27, 7. 29,
5. 99, 19. 120, 8. 164, 12.
hanc 18, 11. 20, 16. 55, 16,
21. 90, 1, 2, 4. 100, 7. hac
4, 9. 21, 18. 39, 15. 19. 51,
13. 90, 3. 102, 5. 110, 8. 116,
9. 119, 7. 130, 14. hi 23, 22.
41, 5. 42, 8. (— qui) 71, 5.
98, 2. 99, 9. 117, 15. (— qui)
140, 6. 156, 3. hae 40, 1. 60,
5. 118, 8. haec = hae *V. L.*
118, 8. horum (— quos) 13, 10.
87, 16. *bis.* 45, 16. 64, 13.
99, 11. 155, 1. 156, 5, 7. his
20, 3. (— quae) 24, 8. 26, 11.
36, 5. 40, 11. 50, 12. 52, 1.
(— qui) 53, 2. (— quibus)
68, 11, 18. (— qui) 70, 17.
78, 7. (— quae) 79, 2. 88, 1.
91, 2. (— quos) 94, 15. 97,
21. (— qui) 98, 9. 101, 20.

(— in quibus) 111, 3. (— qui) 113, 7. 128, 10. 139, 16. 144, 5. 152, 12, 18. 153, 4. 165, 10. hos 20, 4, 7, 19. 49, 16. 86, 4. 93, 4. V. L. 95, 1. 116, 17. has 99, 2. 153, 18. 165, 3.
hiemalis 158, 1.
hieme 20, 18. 68, 2. 70, 14. 80, 1. 82, 14. 83, 15. -is 58, 15.
hinc 12, 1. (— inde) 26, 18. 104, 1.
Hispanias 150, 19.
Hispaniensis 93, 3.
Hispanos 5, 18.
historicos 5, 3.
historiis 12, 20. [148, 18.]
hodieque 36, 18. 90, 2. 115, 6.
hominem 18, 4. -es 29, 19. 42, 17. 48, 1, 3, 4. 54, 8. 55, 4. 60, 5. 86, [20. 91, 13. 116, 16. 141, 2. 142, 9. -i 24, 2. -ibus 6, 15. 10, 6. 29, 8. 144, 1, 12. 162, 9. -um 10, 8. 48, 14. 79, 19. 85, 11. 95, 17. 100, 7. 128, 8. 136, 16. 144, 18.
honestas 11, 15. -ate 45, 21.
honestiores 12, 2.
honestum 55, 18.
honor 43, 6.
honoratis 75, 20.
hordeum 17, 8.
horā 79, 15. 97, 4. -arum 86, 8. -ris 13, 19, 20. 85, 3, 4. 147, 14. 161, 3, 12.
horreorum 70, 8.
horror 103, 22. -ore 116, 16.
hortari 103, 5.
hortorum 138, 7.
hospitia 42, 2.
hosticarum 163, 4.
hostili 139, 10.
hostis *passim*. [(*gen.*) 123, 2.] -i 113, 14. [121, 6. 124, 7.] -em 14, 2. 18, 20. 57, 10. 75, 6. 96, 4. 97, 7. 102, 7. 107,

4, 6. 109, 1. -e 14, 21. 25, 14. 83, 15. 96, 4. 107, 21. 110, 15. 114, 8. hostes, -ium, -ibus *passim*.
huiusmodi 91, 12.
humanā 129, 5. 159, 2. -ā 73, 14. 128, 17. -ae 119, 13. (*pl.*) 120, 8. -i 83, 11. 54, 15. -o 88, 20. 55, 6.
Hunnorum 22, 1. 124, 19.

I.

I litt. 110, 5.
iaciat 9, 9. -ebant 50, 2. -enda 133, 22. -endas 71, 17. -endos 19, 5. -unt 49, 8. 93, 21. -untur 145, 2. iactis 99, 4. 130, 8.
iactandos 71, 17. -antur 138, 17. -are 18, 4. 58, 12. -tent 20, 11.
iacula 18, 3. 162, 17. -is 60, 1. 142, 7.
iaculandi 18, 7. -do 89, 6. -antur 60, 6. -atur 144, 4. 149, 10. -entur 148, 3. -etur 47, 16.
iaculatores 142, 8. -ibus 18, 20. 98, 6.
Iadertinae 151, 18.
iam 8, 16, 13, 21. 20, 17. 24, 7. 25, 6. 56, 14, 22. 59, 18. 104, 6. 106, 1. 119, 16. 137, 4. 150, 7. 153, 5. iam uero 68, 7. 79, 17.
Ianuarias 153, 1.
iapyx 156, 1.
ibi 105, 6. 107, 14. 109, 22. 110, 18, 19. 111, 18. 113, 16. 135, 20. 145, 10. 162, 19.
ibidem 54, 6. 114, 9.
ictus 24, 12. -ūs (*pl.*) 57, 17. 130, 7. 162, 14. -u 9, 9. 18, 6. 19, 14. 103, 22. -um 20, 13. 49, 10. 118, 11. 135, 17. 148, 9. -ibus 9, 10.

- idem 8, 2 *bis*. Idem 14, 3. *V. L.* (hoc —) 21, 3. 37, 14. eadem 131, 8. earundem 151, 17. eadem 37, 18. 157, 10. eisdem 53, 17. 70, 13. isdem 36, 11. 60, 16. eodem 43, 24. 152, 14. 68, 23. 101, 15. eosdem 48, 7. 80, 9. idem (*pl.*) (*V. L.* item) 15, 11.
- ideo *passim*.
- idoneus (*cum dat.*) 68, 4. -o 107, 8. -um 11, 15. -os 12, 6. 75, 22. 78, 5. 85, 5. 113, 20. 133, 10. -a 70, 2. 85, 16. -ae 153, 13.
- idus 157, 6, 7, 10. 158, 2 *bis*, 9. igitur 5, 5. 7, 1. 34, 5. 38, 13. 52, 1, 6. 69, 10. 84, 13. 150, 15. 152, 3. 158, 1. *primo loco enuntiati*: 33, 7. 65, 9. 154, 16.
- ignara 7, 10. -i 111, 5. -os 94, 18.
- ignauae 17, 20.
- ignauia 84, 8. 95, 14.
- ignauiores 80, 14.
- ignauus 11, 17. -ae 88, 1. -orum 103, 21. -os 6, 11. 94, 3.
- igneus 160, 9.
- ignis 145, 23. -ibus 131, 3. 148, 7. -ium 163, 6.
- ignorantes 114, 7. 145, 18. 148, 6. -ibus 149, 10. 163, 10. ignorat (nullus —) 8, 10 *et* 19, 15. ignoretur 76, 9. [ignorauerit 121, 8.]
- ignorantia 14, 22.
- ignoscere 4, 11. 91, 1.
- ille 13, 5. 14, 12, 15. 37, 10. 76, 12. 114, 4. [120, 17.] -ā 16, 19. (*pl.*) 65, 16. (— quae) 91, 19. (— quod) 96, 15. (— quae, 114, 6. [(*pl.*) 121, 8.] 137, 17. 141, 14. -ud (— quod) 18, 14 *et* 57, 11. 50, 17. (— ut) 54, 3 *et* 77, 9. (— ne) 78, 15. (— ut) 92, 7 *et* 110, 16. (— ne) 112, 13. (— ut) 117, 18. 140, 11. (— ut) 147, 1 *et* 149, 19. (— ne) 153, 3. -ius 88, 2. 107, 14. 108, 6, 15. 109, 13, 14. 110, 1. 140, 3. 149, 11. -i (*nom.*) 12, 22. (— qui) 23, 1 *et* 13, 18. 72, 3. (— quorum) 73, 1. (— qui) 136, 14. 139, 4. (*dat.*) 103, 13. -um 15, 20. 18, 3. (— qui) 26, 3. 105, 11. [120, 14, 18.] (— ad quem) 141, 22. -am (— ad quam) 26, 4. (— quae) 115, 1. -o 12, 10. 16, 23. 46, 14. 54, 21. 130, 1. -ā 16, 1. 17, 7. (— ne) 67, 12. 110, 13. -ae 85, 17. -arum 139, 7. -is 37, 6. 88, 4. 54, 14, 15. 68, 3. 79, 20. 90, 11. 91, 5. 94, 17. 103, 10. 109, 12. 128, 15. 144, 15. -os 18, 10. 30, 6. 52, 11. (— qui) 66, 17. 79, 16. (— quos) 108, 2 *et* 112, 20. (— qui) 115, 3. (— quos) 120, 9. 130, 17.
- Illyrico 20, 1.
- imaginarii 41, 3.
- imagines 39, 12. 40, 4. 41, 4.
- imbri 146, 21. 158, 4. -ibus 14, 21. 68, 14.
- imbibuntur *V. L.* 8, 11.
- imbuendi 71, 21. *uide* inb.
- imitantes 92, 12. -ari 20, 11. [120, 19.] 124, 20. -ati sunt 102, 4. [-eris 120, 17.]
- imitatione 4, 10. -em 29, 7. 46, 3.
- immineat 28, 7. 48, 15. *uide* inm.
- immo 37, 2. 101, 11. 125, 3.
- immunis 152, 13.
- immunitas 53, 12.
- imparati 163, 12. -os 106, 4. *uide* inp.
- imparem 84, 2. -es 5, 20. *uide* inp.

- impedita 96, 20. -o 80, 2. *uide* in p.
 imperante 93, 9. -antur 47, 19.
 imperator 4, 4. (— inuicte)
 5, 7 et 29, 3 et 33, 4. (— Aug-
 guste) 37, 21. 38, 11, 21. 39, 4.
 (— inuicte) 64, 16 et 124, 15
 et 150, 4. -is 33, 13. 38, 20.
 40, 20. 41, 2. 43, 15. (— in-
 uicti) 52, 7. 53, 18. 56, 10.
 59, 16. 73, 17. 125, 5. -e 22, 7.
 56, 9. -es 128, 19. -um 39, 12.
 -ibus 93, 3.
 imperita 76, 7. -i 97, 1. -is
 15, 6. *uide* in p.
 imperite 17, 20.
 imperitia 80, 5. -ae 160, 16.
uide in p.
 imperium 13, 2. 20, 6. 90,
 1. 129, 9. -i 5, 10. 29, 18. 56, 8.
 impetant 97, 6.
 impetus 106, 4. 108, 7. 120, 5.
 144, 16. 161, 9. -ūs pl. 28, 18.
 162, 2. -u 14, 1. 16, 5, 11.
 27, 22. 49, 7. 75, 8. 96, 13.
 109, 8. 134, 6. 136, 17. 137,
 15. 138, 4. 139, 20. 140, 20.
 145, 2. 156, 5. -um 27, 2.
 60, 8. 79, 3. 80, 17. 117, 7.
 131, 21. 135, 5. 144, 21. 164, 7.
 implere (— bellatores) 10, 5.
 implet 96, 24. *uide* in p.
 importent 19, 13. *uide* in p.
 impugnat V. L. 132, 10. *uide*
 in p.
 in *passim*. in quantum 37, 17.
 in tantum 29, 14. in *ante* abl.
omittitur 50, 5. 151, 5. cf. *etiam*
casu et Actiaco.
 inaequalia 96, 17.
 inanes 92, 14. -ium 54, 7.
 -ibus 80, 23.
 inante (*uel* in ante) (pedes —
 habere) 24, 11 et 14. (— sit
 fossa) 26, 12.
 inbellis 133, 12.
 inbuat 65, 10. -endus est 16,
 23. -endi 89, 8. -ere 9, 6. 93,
 16. -untur 8, 11.
 incauta 70, 21. 146, 17. -um
 82, 4. 92, 7.
 incantior 147, 15.
 incantius 120, 7.
 incedendi 13, 15. -entes 78, 19.
 -ibus 78, 16. incedit 46, 6.
 incendiarium (oleum) 133, 15.
 140, 19. -o (oleo) 163, 2.
 incendit 141, 1. -sis 141, 3.
 incendium 131, 11. -o 137, 9.
 138, 5. 139, 10. 140, 13.
 inceptum 18, 1.
 incerta 156, 7. -um 93, 18.
 incessu 95, 7.
 inchoa 107, 15. -ari 79, 22.
 -atur 4, 3. -etur 69, 11.
 inciderit 114, 15. -issent 116, 12.
 incidunt 165, 4.
 incipe 109, 23. [incipere 122,
 22.] -iente 79, 15. -ientem
 8, 10. -entes 112, 17. -is 108,
 6. [120, 17.] -it 39, 16. 48, 18.
 87, 19. -iunt 91, 15. 103, 27.
 incitare 108, 2. -atur 72, 16.
 inclinant 17, 15.
 includit 135, 11. inclusi 131, 8.
 -os 132, 11. -um 132, 18.
 incognita 5, 8. -um 68, 19.
 incolumis 51, 14.
 incommam (ad —) 9, 14.
 incommodum 82, 12.
 incompositos 51, 11.
 incongruum 53, 18.
 inconsulte 113, 6. 122, 11.
 inconsultiores 6, 21.
 incultam 128, 8.
 incumbat 26, 24. -bit 15, 7.
 68, 11. 106, 4.
 incuria 154, 15.
 incuriosius 12, 2.
 incurrit 14, 23.
 incursant 77, 9. -at 105, 16.
 [incursionibus 104, 5.]
 incurso 85, 15. -um 75, 10.

- incurua 137, 12. -ae 163, 20.
 indagemus 11, 1.
 inde (hinc —) 26, 18.
 Indiam 29, 13.
 indicabo 40, 19. -cant 75, 2.
 147, 5. -at 160, 2. -atur 27, 3.
 -emus 155, 4.
 indicia 89, 2. -is 10, 7.
 indicti 12, 3.
 indigens 36, 13.
 indignatione 95, 17.
 indigni 12, 13.
 inditum 164, 17.
 indoctus 59, 6. -a [2, 2.] 6, 7.
 induat 87, 4. -ebant 22, 7.
 -unt 154, 7.
 indubitata 33, 3. -am 107, 19.
 -is 74, 1. -um 134, 16.
 inducunt 145, 17.
 indulgentia 33, 17. -ae 128, 19.
 indumentis 74, 8.
 Indus 125, 1. -os 118, 2.
 industria 46, 5. 64, 4. 79, 4.
 88, 18. [123, 6.] 130, 3. 145,
 12. 158, 10. -ā 37, 16. -am
 44, 7, 14. 151, 11.
 indutias 153, 7.
 inedia, 94, 7.
 inefficax 115, 9. 140, 8.
 ineptum 159, 8.
 inermis 165, 6. -es 20, 19.
 91, 10.
 inexercitatus 57, 5. -o 17, 2.
 inexpertis 95, 9.
 inferenda 113, 14. -endum 16,
 7. -ens 69, 22. inferre 9, 12.
 24, 16. 79, 7. -tur 16, 15, 16.
 77, 7. (proelium —) 104, 10.
 -ferunt 144, 9. intulere 116,
 6. inlata fuerit 81, 14. inlatae
 sunt 12, 1. inlatum 75, 11.
 inferior 44, 9. 65, 8. 79, 9.
 80, 18. 130, 18. 141, 11. -orem
 4, 12. 108, 19. -ores 89, 14.
 135, 15. -oribus 91, 4. 101, 13.
 139, 20. inferius 141, 12.
 inferna 145, 14.
 infesta 106, 6. 161, 16. -um
 116, 15.
 inficitur 154, 6.
 infiguntur 163, 4.
 infinita (*sing.*) 67, 4. (*pl.*) 55, 17.
 infirmi 111, 20.
 infirmiores [88, 8.] 96, 1. [123,
 8.]
 infitiandum est 7, 22.
 inflectit 96, 22.
 infligit 14, 12.
 infractum est 36, 19.
 infusa 140, 19. -o 160, 6.
 ingenii 5, 2. 54, 15. -o 141, 21.
 160, 14.
 ingens 140, 11. -ti 66, 10. -tes
 117, 10.
 ingentissimae 134, 4.
 ingressi 147, 5.
 ingressu 131, 6.
 ingruentes 84, 12. -ibus 76, 18.
 131, 2.
 iniectis 162, 17.
 inimicus 109, 8. 114, 15. -i 77,
 13. 103, 27. [*gen.*] 122, 18.]
 163, 15. -um 104, 4. 132, 13.
 -orum 92, 5. 95, 14. 102, 3.
 108, 17. 114, 3. 164, 6. -is
 87, 5. [88, 9.] 91, 5. 94, 10.
 112, 6. -os 51, 12. 84,
 13. 96, 6. 105, 16. 119, 7.
 163, 2.
 inire 89, 12. 112, 9.
 initia (inter —) 120, 9. initio
 (ab —) 70, 10. (in —) 128, 8.
 iniuria 90, 12. -am 150, 13.
 [inlaesae 118, 8.]
 inlecebris 7, 21.
 inligant 144, 20.
 inlustres uiros 43, 18.
 inmanibus 118, 16.
 inmergitur 16, 14.
 inminere 112, 5. -net 21, 8.
 26, 15. *uide* imm.
 immittitur 105, 17. 145, 23.

- inimiserunt 117, 8. -misso 138, 5.
 inmōta 23, 25. 50, 19.
 innumerabilem 93, 14. -es 66, 3. 128, 16. -ibus 119, 2. 146, 1.
 inopiā 69, 10. 132, 16. 149, 20. [ā 121, 5.] -am 68, 3.
 inordinatus 13, 18.
 inpar 18, 21. 95, 8. [-em 122, 17.] -es 101, 13. *uide* imp.
 imparatis 113, 11. *uide* imp.
 impediens 14, 7. -irent 78, 2.
 impedimentum 115, 11. -o 27, 14. 116, 8. 139, 2. -a 77, 8. 78, 3, 8. 80, 13, 16. -orum 25, 21. 66, 10. -is 44, 12. 78, 9.
 impedita 87, 8. *uide* imp.
 impellunt 164, 13. impulsus 98, 22. -a (fuisse) — 142, 3.
 inpendendus 39, 1.
 inpendente 160, 10.
 inpenā 133, 2.
 inperitiam 95, 8. *uide* imp.
 inperite 97, 9. *uide* imp.
 inperitorum 103, 20. *uide* imp.
 impleant 18, 13.
 inpolitior 38, 7.
 impossibile 84, 21. 92, 21.
 inponunt 81, 2. -untur 143, 10.
 inportat 48, 10. *uide* imp.
 inpressione 100, 14.
 imprimis 48, 2.
 improbables 12, 12.
 inprouisi 45, 15. -o 80, 10. -os 109, 3.
 inpugnare 78, 12. *uide* imp.
 inpugnatio 136, 11.
 inpune 34, 4. 73, 21.
 inpunitatem 72, 17. -e 147, 20.
 inputari 38, 8.
 inquinari 93, 6.
 inquirere 13, 1.
 inruant 112, 15.
 inrumpentes 146, 5. -ere 139, 19. [149, 2.] -i 109, 13. -itur 106, 12. -rupissent 118, 5.
 inruptionem 70, 4. -i 145, 24.
 insecuntur 114, 2. -quens 14, 20. -quentium 111, 15. -ibus 112, 11. 113, 6. -qui 113, 4.
 insepulta 163, 9.
 inseremus 132, 8. -seruntur 38, 17. 53, 13. insertos 20, 10.
 insidentes 117, 4.
 insidiae 82, 7. 112, 12. 113, 8. 163, 11. -arum 104, 12. 114, 5. 147, 13. -as 76, 22. 81, 10. 89, 15. 113, 18. 114, 10, 15. 120, 5. -is [88, 7.] 145, 15. 148, 1, 4. 163, 18.
 insidiatores 77, 9.
 insigne 39, 12. 56, 8. -ia 90, 7.
 insilire 21, 2. -iret 16, 4.
 insinuare 33, 12.
 insistit 102, 2.
 insitos 36, 10.
 insoliti 71, 7. -is 115, 9.
 [inspectionem armorum 71, 14.]
 inasperatus 91, 17.
 inspicere 154, 17. -itur 27, 5. -spexit 156, 12.
 instar *uide* ad.
 instauratione (armorum —) 120, 3.
 instinctu 55, 7.
 instituendus 27, 7. -ui 52, 19. -uit 73, 1. (*pf.*) 160, 16. -utam 52, 1. -uti 34, 13. 53, 16. -utis 18, 20. -uto 9, 12. -utum (est, ut) 54, 4.
 instituta 33, 1. 35, 19. 37, 16. 64, 13. -is 93, 10.
 institutione 39, 9. [122, 5.] -em 65, 14.
 instructionis 97, 10.
 instruant 28, 4. -struas 103, 23. -struat 36, 12. -enda 48, 15. -ae 163, 19. -endi 21, 16. -endos 24, 16. -ui 99, 13. -uit 160, 11. -uitur 26, 11. 60, 1. -unt 148, 11. -ctus 97, 7.

- 104, 2. -a 49, 16. 109, 20.
-cti *V. L.* 97, 7. (*pl.*) 28, 13.
-ae 107, 11.
[insuetos 137, 17.]
insularum 19, 6. 163, 11.
insultare 94, 14.
insultibus *V. L.* 132, 10.
insuper 46, 16. 145, 21.
insurgere 57, 17. -eret 16, 7.
integri 99, 9. -is 19, 12. 86, 13.
-gro (de —) 50, 12. 135, 7.
156, 14. -um 52, 12.
intellegentiā 38, 10.
intelligent 76, 3. intellegere
74, 12. -erentur 65, 18. -i
17, 2. -it 65, 12. 89, 13. 159,
16. -itur 34, 16. 68, 19. -unt
79, 2. intellexisse 125, 2.
-issent 113, 1.
intendat 10, 3. -ta 134, 15.
intentione 147, 14.
inter (— probari) 9, 16. 11, 10.
23, 20, 24. 35, 15. (— se) 18,
19. 47, 9, 10. 57, 13. 73, 5,
7, 20. (— praecipua) 85, 12.
87, 2. 89, 10. 92, 2. (— se)
97, 18. 98, 16. 100, 3. 101,
19. 103, 23. 103, 3. (— initia)
120, 9. 130, 16. 131, 1. 132,
4. 133, 11. 135, 19. 139, 23.
140, 17. 163, 7.
intercidit 25, 6. 92, 22. -dunt
86, 9.
intercipi 154, 2.
intercisā 27, 16. -i 134, 4.
interclusis 70, 8.
interdum *passim*.
intereat 19, 14. -ire 37, 2.
-issent 23, 19.
interesse 35, 16. interest
utrum 88, 11. 160, 7. intersit
114, 20.
interficit 16, 12.
interimant 86, 13. 96, 6. -atur
104, 10. -untur 163, 6. -emit
65, 8. 119, 18.
interluceat 97, 17. -lucentes
27, 14.
interluniorum 159, 13.
intermissa 58, 21.
intermissione (sine —) 57, 2
et 68, 14.
interna 152, 14.
internecionem (ad —) 146, 2.
interpatere 100, 3.
interpellata 78, 17.
interpositis 84, 3. -o 130, 15.
interrumpatur 78, 16. -ruperit
28, 5.
interrualla 75, 13. 79, 22. -is
80, 15. -o 130, 14.
interveniente 22, 5. 81, 12.
-uenerit 148, 3.
intimetur 76, 18.
intimo 76, 12.
intra 23, 15. 25, 3. 26, 5. 45,
15. 52, 8. 84, 13. 85, 21. 93,
12. 94, 12. 115, 5. 132, 15.
145, 6. 150, 1.
intractabiles 157, 1.
intrauerint 131, 8. -erit 146, 11.
intrinsecus 83, 13. 87, 10. 130,
15. 137, 10. 140, 14. 141, 12.
142, 2. 145, 5.
intuentes 46, 15.
intuitu 29, 3.
inuadat 91, 11. 109, 9. [122,
20. 123, 2.] -atur 108, 16.
-ere 136, 14. -erent 23, 17.
99, 9. -itur 137, 2. -unt 143, 2.
inueniant 111, 8. -ias 5, 12.
12, 19. -iatur 141, 9. -iri 82,
11. 147, 13. 149, 13. -uēnit
156, 9. 116, 8. -itur 15, 8.
25, 2. 38, 1. 77, 2. 89, 12.
102, 6. 110, 17. 118, 4. 141,
15. 144, 7. [148, 13.] -iuntur
70, 18. -uenerunt 101, 18. 102,
4. -uēnit 73, 9. 131, 5. 147, 1.
149, 18. 165, 10. -uenisse 19,
7. -uenta 142, 12. -uentum
132, 1. 141, 21.

inuiae 80, 1.
 inuicem (sibi —) 27, 14. 72, 2.
 162, 17.
 inuictissimi (— principis) 38,
 15.
 inuictus 37, 10. -i (imper. —)
 52, 7. -am 38, 10. -um (— ar-
 mis) 15, 16. -e (imp. —) 5,
 8 et 29, 4 et 33, 5 et 64, 16
 et 124, 15 et 150, 4. -ae 130, 5.
 inuidia (— sanguinis) 19, 13.
 72, 10.
 inuitare 80, 7. -tat 93, 20. -etur
 112, 11.
 inulti 25, 12. 111, 14.
 inundari 25, 19. 82, 16.
 inundatione 131, 16.
 inuoluta 5, 4.
 inutillem 165, 1.
 Ionio 151, 5.
 Iouianos 20, 7.
 ipse 12, 20. 16, 8. 33, 13. 44, 7.
 45, 2. 77, 1. 86, 19. 87, 20.
 88, 6. 20. 91, 11. 96, 2. 103,
 11, 12. 114, 16. [122, 11. 124,
 1.] 132, 12. -ā 28, 2. (pl.)
 36, 2. 36, 16. (et —) 40, 7
 et 9. 66, 15. (pl.) 87, 5. 92,
 5. 147, 20. 152, 15. -ā 28, 8.
 35, 1. (— quoque) 40, 3. 56,
 16. 57, 12. 75, 4. 95, 5. 164,
 2. -ius 13, 3. 38, 8. 43, 22.
 44, 1, 12. 55, 1. 68, 9. 24.
 86, 20. 90, 11. 99, 14. 105, 8.
 109, 15. 116, 16. 132, 5. 137,
 13. 149, 12. 152, 17. 158, 8.
 -am 33, 6. 108, 11. 164, 15.
 -um 29, 15. 96, 9. 101, 15.
 103, 7. (nom.) 160, 11. -o [(et
 —) 10, 1.] 14, 9. [21, 12.] 27,
 22. 57, 9. [111, 21.] -i 22, 16.
 35, 2. 46, 3. 51, 18. (etiam —)
 69, 20. 71, 14. 81, 2. 89, 1.
 98, 14. 100, 4. 119, 5. -ae 47,
 4. -arum 139, 14. -is (dat.)
 54, 6, 10. 72, 13. 132, 15.

155, 4. -is (abl.) 14, 22. 74, 8.
 78, 5. 93, 7. 118, 3. 130, 9.
 144, 18. 145, 18. 146, 20. -os
 15, 5. 18, 10. 27, 2. 29, 11.
 48, 12. 58, 2. 80, 13. 87, 3.
 98, 16. 120, 5. 148, 7.
 ira 95, 16.
 irasci 71, 4.
 ire (ac redire) 28, 14. eunti-
 bus 79, 23. ituri sunt 114, 8.
 is 27, 22. 45, 1. 73, 18. eā
 (sing.) 77, 10. 131, 1. eā
 55, 13. 58, 10. 119, 11. 132,
 3. 149, 4. eā (pl.) 6, 14.
 13, 4. 86, 1. id 79, 16. [120,
 15.] 163, 12. id est 42, 16.
 43, 3. 48, 6. 54, 1. 151, 8.
 152, 20. [153, 1.] 155, 5, 6, 8,
 10, 11. 156, 3. 157, 2, 3.
 eius 43, 23. 44, 4, 14. 74, 13.
 84, 15. 86, 8. 87, 20. 144, 1.
 ei (dat.) 35, 1. 47, 19. 68,
 21. 108, 10. 150, 13. 165, 7.
 eam 64, 12. 103, 9. 107,
 13. 108, 16. 141, 17. 148, 10.
 eum 39, 2. 82, 19. 122, 9. 140,
 1. 143, 1. eo (modo) 7, 21 et
 15, 13. 18, 6. (— amplius) 38,
 15. 82, 11. 95, 5. 96, 24. 97,
 3. 106, 12. 109, 1. 143, 6. 147,
 16. ab eo quod 34, 8. 41, 13,
 15. 47, 8. 54, 2. 137, 13.
 earum 117, 7. 131, 15. 154, 3.
 eorum 7, 21. 12, 14. 24, 14.
 35, 7. 41, 6, 11. 51, 4. 53, 13.
 54, 12. 56, 3. 84, 14. 92, 15.
 101, 2. 108, 7. 117, 9. 138,
 13. 145, 19. 162, 2. eis
 (dat.) 17, 8. eas 118, 12.
 151, 4. eos 10, 5. 20, 8.
 27, 6. 29, 16. 35, 19. 51, 5.
 56, 17. 72, 11. 76, 1. 91,
 18. 93, 10. 117, 18. 155, 3.
 160, 16.
 ista (pl.) 5, 8. 12, 23. 25, 10.
 73, 19. 80, 4. 161, 12. (sing.)

- 54, 9. 92, 10. -ae 138, 7. 139, 6.
ita passim; *ita ut passim. ita*
 — *ne* 16, 7.
Italiam 65, 6.
itaque postpositum 12, 17. 30, 8. 33, 15. 38, 9. 40, 13. 73, 11. 89, 9. 155, 5. — *prae-positum* 22, 7. 48, 13. 66, 21. 68, 14.
item V. L. 15, 11. 34, 13. 36, 8. 41, 1. 42, 16. 43, 2. 44, 2. 17. 49, 8. 19. 53, 10. 56, 7. 60, 11. 21. 74, 14. 98, 7. 102, 9. 105, 5, 13. 112, 17. 149, 11.
iter 21, 6. 26, 4. 68, 2. 71, 24. 76, 14. 20. 77, 3. 79, 21. 85, 22. 91, 9. *itineris* 28, 14. 16. 67, 21. 82, 1. 83, 5. 94, 20. -e 13, 13. 68, 1. 75, 7. 79, 13. 80, 2. 91, 16. 113, 11. 114, 2, 6, 12. 115, 3. 158, 6. -a 139, 7. -ibus 66, 7. 70, 8. 74, 11. 75, 4. 76, 9. 104, 6. 110, 6. 112, 21.
iterum iterumque 149, 19.
itineraria 75, 11, 16.
 [iubeantur 123, 16.] -ebantur 28, 14. -enda 73, 8. -erent 46, 2. iubetur ut 28, 3. iusserit 74, 5. iusserunt 47, 1. 68, 18. -isset 33, 13. iussisti 64, 16. iussus 34, 3. fuerit iussa 40, 16.
inbis 134, 16.
iudicabant 67, 11. [-camus 120, 16.] -cant 106, 9. [-care 122, 2.] -as 103, 24. [-at 122, 17.] -atur 96, 11. -et 89, 11. -asset 73, 10. -aturus 89, 10.
iudex 43, 20. 45, 16. -icium 53, 20. (— *icum* 127, 20.)
iudicium 59, 16. -o 40, 20.
Iugurtha 116, 19.
iugis 68, 10. -em 151, 10. -i 58, 13. 89, 17. 128, 17. 135, 2. -ibus 59, 13.
iugiter 139, 5.
iugum (sub — miserant) 19, 2. (sub — missi fuerant) 93, 11. (erant missuri sub —) 147, 8. -is 104, 8.
Iulium (mensem —) 152, 20.
iungantur ad — 139, 3. -e 109, 22. -ebant ad 112, 20. -ebantur 36, 5. 117, 4. -endae 163, 16. -ebatur 50, 6. -eretur ad 125, 3. -es 107, 14. -i 142, 5. -itur 155, 7, 9, 12. -unt 145, 21. -untur 138, 7. *iuncta cum* 105, 6. *iuncti sunt* 41, 1. *iuncti sint* 101, 5. *iunxerint* 164, 13. -eris ad 107, 16. -erit 103, 20.
Iunias 157, 3.
iuniores 12, 6. 14, 1. 19, 6. 20, 19. 21, 7. 28, 7. 30, 11. 40, 4. 52, 9. 56, 23. 99, 6. -um 18, 9. 37, 3. -ibus 20, 1. 38, 13. 98, 8.
iurant 38, 18. 39, 3. -are 38, 17.
ius (— armorum) 5, 22. *V. L.* 44, 2. (legionis —) 51, 14. -ris militaris 13, 7. 38, 6.
iussa 36, 1.
iussu 38, 15.
iustissimis 53, 16.
iustitiam 53, 11.
iustus 44, 5.
iuvant 36, 4. [-are 121, 10.] -at 97, 9. [122, 3.]
iuuenis 9, 2. -es 101, 19. 117, 13. -ibus 98, 6.
iuventus [8, 1.] 8, 16. 11, 12. 15, 2. -utem 9, 19. 64, 10.
iuxta (in palum uel —) 18, 6. 67, 18. 100, 8. 101, 2. 142, 17. 143, 15. 154, 17.

K.

kalendas (kt.) 153, 2. kal. 157,
3, 4, 9.
Karthaginienses 102, 4. -ibus
65, 3.

L.

labe 152, 15.
labentia 134, 6.
labor 5, 2. 19, 17. 37, 6. 73, 1.
-is 59, 3. 68, 21. 71, 7. 129,
13. 147, 14. -em 9, 1. 23, 2,
6. 36, 21. -e 7, 9. 14, 9. 15,
4. 40, 21. 43, 7. 48, 12. 66,
11. 79, 12. 83, 16. 87, 16. 94,
20. [122, 7.] 128, 17. 145, 13.
-um 7, 11. . .
laborantibus 84, 10. 104, 8. 110,
4. -are 7, 15. -at 23, 1. 109,
16. [-auerit 121, 2.]
labyrintho 76, 12.
Lacedaemonii 12, 24. 90, 2.
-iis 64, 4. -orum 64, 18. -os
29, 9. 64, 1. -um 65, 6.
lacerti 162, 3. -is 18, 7.
laccessere 150, 13.
Lacones 102, 4.
lacum 110, 10.
laedantur 78, 10. -ebantur
117, 7.
laetus 160, 4.
laenā uide dextra laeuaque.
laeuigantur 134, 5.
lanceae 148, 16. -as 117, 14.
-is 97, 13.
lanternis 141, 3.
lapide 19, 9. -es 19, 4. 11. 50,
2. 71, 17. 98, 20. 137, 12.
144, 3. -ibus 19, 20. 58, 6.
99, 4. 118, 2. 131, 1. 132, 3.
139, 1. 141, 6. 142, 7. -is 19,
14. -um 151, 21. 162, 14.
lapideas 139, 15. -i 81, 9.
lapidosis 19, 18.
lapsu 139, 16.

Venerius.

laqueis 115, 12. 144, 17.
largo 6, 22.
larice V. L. 152, 4.
laridum 132, 18.
lassis 79, 15. 113, 12. -os 94,
19. -um 95, 4.
lassitudinem 15, 3.
lateant 154, 8. -entibus 161, 16.
[latenter 123, 15.]
lateris 83, 11. -ibus 141, 6.
Latina 155, 3.
[Latinorum 34, 5.]
latior 80, 13. 105, 7. -a 83, 3.
-es 81, 4. 117, 15. 153, 8. -ibus
25, 22. 81, 17. -us 118, 12.
[latius (adu.) 121, 15.]
latissimae 131, 11. -um 165, 2.
latitudo 139, 12. -inis 82, 22.
latratu 147, 3.
lātus 83, 10. -a 26, 14, 16, 20.
83, 13. 138, 3. -ae 139, 14.
-am 83, 19. -o 10, 14.
in latum 97, 19. 100, 3, 6.
lātus 16, 15. [-ere 123, 9.] -era
24, 14. 57, 15. 101, 8. 138, 3.
-eribus 16, 3. 77, 7. 107, 1.
110, 2. 130, 12.
laudabiliores 72, 21. -us 17, 12.
laudandos 64, 12. -atur 46, 5.
-ata est 111, 11. esse lauda-
tum 11, 12.
laude 45, 3. 59, 17. -em 42, 5.
44, 7.
laxamento 78, 9.
laxant 142, 18. -ent 27, 13.
lectissimi 94, 17. -is 77, 11.
105, 11. -os 101, 22. 102, 18.
lectos 19, 4.
legati 43, 14. -o 43, 21.
legebant 78, 6. -ebantur 23, 23.
-ebatur 45, 2. -endi 6, 10. 7, 1.
8, 15. 30, 11. -entes 46, 15.
-ere 82, 10. 86, 5. -i 8, 8. -it
12, 2. lēgit 40, 23. lectus 59,
18. -ctis 38, 13.
legio 35, 6. 36, 7. 38, 16. 40, 11.

- 45, 3. 51, 13. 53, 22. 54, 20.
55, 24. 59, 4. 22. 60, 16. 61, 8.
-onis 17, 9. 38, 6. 39, 12, 15.
40, 17. 42, 12, 15. 43, 20.
44, 1. 46, 7. 48, 16. 51, 14.
53, 6. 56, 21. 65, 14. -oni 34,
12. -one 39, 7. 40, 14. 43, 1,
7, 13. 55, 17. 60, 10. -onem
44, 5. 45, 18. 52, 1. 66, 22.
-ones 20, 2. 23, 8. 35, 3, 13,
15. 37, 5. 38, 3, 5. 43, 16, 19.
52, 8. 55, 7. 65, 8. 88, 15.
93, 12. 116, 2. 150, 16. -onum
9, 16. 23, 25. 35, 5. 36, 17.
65, 19. 90, 13. -onibus 20, 9.
35, 8. 36, 4. 15. 41, 2. 53, 1.
55, 22. 72, 8. 76, 11. 84, 18.
legionarii (equites) 34, 11 *et*
55, 19. 72, 3. -is 116, 2. -orum
(equitum—) 44, 4. -os (equi-
tes —) 36, 10.
legitima 26, 15. -i 54, 1. -o
27, 20.
lenitor 96, 3.
leporibus 145, 9.
letale 19, 13.
leuantur 141, 4. -ata fuerit
26, 18. -ati sunt 26, 13.
leuconotus 155, 9.
leuiora 16, 20. -em 83, 6.
-ibus 66, 21. 93, 18. 101, 20.
137, 21.
leuis 9, 5. 23, 20. 36, 5. 49,
16. 51, 2, 11. 98, 10. 113, 2.
-e 11, 10. -em 36, 9. 109, 11.
[123, 1.] -i 77, 11. 80, 9.
102, 21. 109, 16. 113, 4. 116,
8. 117, 13. 132, 14. -ibus
101, 14.
leuissimas 81, 6.
leuiter 114, 4.
lex (— est ut) 97, 10. lege
137, 1. legibus 56, 10. 90, 18.
libellae fabrilis 107, 22.
libello 5, 10. -um 29, 5.
34, 1.
libenter (— habuisse) 4, 7.
(— cupit) 111, 10.
liber 65, 13. -bris 12, 21. 15,
8. 18, 18. 33, 6. 92, 19. 93, 1.
124, 13. 160, 14. -bros 4, 2.
12, 25. 13, 8. 41, 15. 64, 15.
liber 103, 9. 135, 17. -ero
164, 5.
libere 135, 7.
liberet 119, 14. -ata 142, 5.
-atus 16, 21.
libertas 89, 21. -ate 59, 20.
libonotus 155, 10.
libralia (— saxa) 58, 11.
libramento 143, 6.
librarii 41, 14.
libras 21, 5.
liburna 152, 4. -ae 151, 7, 20.
152, 12. 153, 11. 154, 11. -am
165, 1. -arum 34, 14. 161, 20.
163, 19. 164, 4. -is 151, 3.
153, 16. 158, 12. 162, 18, 21.
Liburnia 161, 18.
Liburnorum 151, 14, 16.
licentiam 147, 20.
[licere 111, 22.] -eret 35, 2.
licet (— sit) 5, 1. (— profe-
cerint) 22, 1. (— superet)
108, 4. (— prosit) 113, 16.
(— signentur) 158, 15. — *ab-*
solute (ut quamuis) 20, 16.
44, 9. 104, 17. [111, 20.]
ligatur 98, 22. ligata sunt
165, 5.
lignarios *V. L.* 45, 3.
lignatio 85, 15.
lignae 15, 12. 45, 6. -i 20, 18.
83, 7. -is 18, 10. 145, 23.
lignum 54, 1. 82, 15. 84, 17.
-i 81, 5. -o 132, 2. 141, 1. -a
44, 17. 133, 18. 153, 3. -orum
25, 15. 68, 2. 70, 14. -is 26,
20. 134, 3. 137, 21. 138, 17.
139, 1. 140, 12. 145, 20.
ligones 26, 22. 61, 1.
linea (sub —) 26, 17.

- linquentes 12, 23.
 linteones 11, 2.
 linum 149, 6. -i 149, 8. -o
 99, 2.
 lips 155, 12.
 liquidam 133, 15.
 liquor 136, 6.
 litterae (*sing.*) 107, 22 et 110, 5.
 -am 105, 11. -arum 4, 11.
 39, 10. -is 4, 2. 29, 5. 33, 7.
 45, 19. 46, 14. 64, 14. -as (in
 — conferre) 37, 12.
 litterati 55, 4. -os 53, 2.
 litus 164, 6.
 lixas 15, 5.
 locabantur 23, 21. 50, 10.
 -cantur 48, 17. -catae fue-
 rant 151, 5.
 locus 21, 16. 100, 11, 12. 103,
 2. [122, 4.] -i 25, 16. 26, 1.
 82, 20. 110, 7, 15. 161, 13.
 -o 6, 14. 25, 15. 61, 9. 96, 11,
 14. (primo —) 98, 16. 102, 10.
 106, 12. 107, 8. 148, 19. -um
 9, 8. 12, 14. 26, 3. 37, 3. 41,
 13. 43, 17. 72, 1. 82, 10. 96,
 9. 105, 8. 112, 10. 113, 5.
 141, 22. 142, 3. -a 14, 2. 42, 2.
 76, 8. 20. 79, 8. 84, 19. 85, 16.
 86, 1. 87, 5, 7. 96, 16, 19.
 98, 16. 102, 3. 114, 3, 9. [123,
 11, 13.] 135, 13. 146, 4, 11.
 161, 15. -orum 75, 13, 20.
 78, 11. 79, 22. 81, 19. 111, 6.
 129, 17. 130, 5. 156, 7. -is
 6, 11. 19, 18. 28, 20. [35, 17.]
 66, 9. 67, 17 *bis*. 68, 23. 69,
 14. 71, 3. 78, 13. 79, 2. 82, 18.
 84, 13. 85, 19. 88, 16. 91, 1.
 96, 4. 106, 2. 111, 3. 132, 8,
 10. 144, 15.
 locuntur 64, 2. loquendum
 (ad —) 47, 19.
 longe 11, 3. 35, 8. 74, 3. 91,
 18. 108, 10. 20. 114, 17. 130,
 18. 153, 14. *uide* de.
 longior 7, 19. 69, 19. 143, 5.
 -e 66, 7. 94, 6. -ibus 10, 15.
 164, 17.
 longissime 108, 15. 109, 24.
 110, 6.
 longissimas 141, 16. -is 60, 15,
 20. -os 117, 5.
 longitudo 57, 3. -inis 82, 23.
 longius 60, 6. 78, 1. (ne aqua
 sit —) 82, 15. 100, 12. 101, 6.
 107, 12. 118, 9. 143, 15. 146,
 15. 148, 19. 150, 16.
 longus 83, 10. 98, 21. -a 12, 1.
 138, 2. 164, 10. -ā 106, 7.
 135, 2. -ae 12, 19. 29, 19.
 -am 45, 1. -o (— tempore)
 20, 4 et 88, 15. 91, 16. 94, 18.
 163, 12. -um (— est si) 29, 16.
 91, 13. 159, 8.
 in longum 87, 14. 97, 17. 100,
 6. 149, 15.
 lorica 22, 19. -ae (*pl.*) 60, 1.
 -am 24, 6. -as 48, 8. 50, 14.
 81, 1. 87, 4. 101, 6. [-is 19,
 10.]
 loricarias 45, 10.
 loricated 48, 3. -i 60, 9. 101, 5.
 162, 11. -is 102, 20. -os 39,
 14. [46, 18.] 49, 12.
 lorculam 148, 12. [-ā 148, 13.]
 loris 81, 3.
 Lucania 116, 18. 117, 2.
 lucernas 141, 6.
 lucidus 160, 4.
 lucrum 152, 7.
 luctuosa 136, 13.
 ludentes 58, 8.
 lunā 152, 11. -ae 160, 1. 161,
 11. 164, 1.
 lupos 60, 20. -um 144, 20.
 lusoriarum 34, 14. -is 165, 8.
 (sagittis —) 18, 10.
 luto 93, 5. 141, 8.
 lux 158, 3. lucem 68, 1.
 luxum (per —) 54, 6.

M.

Macedones 29, 12. 35, 9. -as 64, 1.
 Macedoniam 150, 21.
 macellarios 11, 4.
 maceratur 87, 14.
 machina 138, 1. 141, 5, 13. 142, 6. 143, 8. -ā 140, 1. -ae (pl.) 139, 6. (dat.) 141, 17. (gen.) 144, 16. (pl.) 149, 3. -am 141, 5. -as 45, 5. 130, 11. 133, 16. 134, 9. 138, 18. 148, 7. 162, 7. -is 134, 9. 135, 5. 141, 3. 147, 21.
 machinamentum 137, 18. 140, 11. 141, 9. -a 118, 14. 134, 2. 135, 9. 139, 8. 144, 12.
 mactarent 118, 3.
 maculosus 160, 10.
 madere 93, 6.
 magis *passim*. [= potissimum 136, 17.]
 magistri 162, 3. -is (— armorum) 64, 9 et 66, 1. 118, 7. -os (— militum) 43, 18. (— armorum) 64, 9.
 Magni 14, 13.
 magnitudo 86, 15. 139, 17. 160, 11. -inis 134, 8. 150, 9. -inem 53, 3. 153, 10. -ine 116, 15. 144, 6. 149, 4.
 magno opere (V. L. magno-pere) 10, 18.
 magnus 37, 5. 43, 6. -a [121, 12. 124, 7.] 135, 10. -ā 12, 6. 161, 8. -ae 43, 6. 67, 2. -am 96, 9. -is 12, 5. 118, 13. 139, 6. 156, 4. — uiribus 9, 9. 18, 5. 47, 15. 108, 4. -o 145, 13. -um (nihil —) 87, 15. 107, 3. 116, 6.
 Maias 158, 9.
 maiestate 84, 14. -em 38, 19. -i (uestrae) 33, 8. -is (tuae) 87, 20 et 150, 4. (uestrae) 129, 10.

maior 18, 11. 25, 21. 34, 17. 40, 14. (tribunus —) 40, 20. (comes —) 67, 4. 84, 1. 94, 1. 111, 17. 113, 9. 143, 15. 146, 19. 158, 11. 161, 17. -ore 14, 1. 53, 8. 55, 13. 83, 15. 96, 13. 136, 13. -orem 68, 10. 86, 19. 128, 12. 153, 6. -ores 49, 5. 60, 5. 66, 13. 80, 2. 118, 8. 140, 13. 153, 12. -ora 117, 15. 118, 13. 133, 22. 144, 5. 153, 16. -oribus 86, 19. 153, 16. 162, 21. -us 49, 8. 57, 11. 94, 2. 112, 4. 119, 18. 152, 2.
 Maior 37, 10.
 maiores 17, 5. -orum 33, 1. 72, 19.
 mala 97, 9. -ae 68, 6.
 male 68, 10. 92, 1.
 malis 150, 1.
 Mallius 147, 7. -ii 93, 12.
 malleoli 140, 15. -os 140, 13.
 mālō 164, 11.
 maluerunt 135, 5.
 mancipare 76, 1.
 mancus 108, 7. -ā 103, 15.
 mandabantur 52, 17. mandandum 11, 10. -are (litt.) 4, 2. -auerunt (litt.) 29, 5.
 mandatis 33, 14.
 mane 15, 13. 52, 10. 56, 23. 85, 10.
 manendum est 82, 2, 16. -tibus 94, 13. 112, 19. mansurum 92, 9.
 manibus 19, 5. 47, 8. 59, 12. 77, 16. 133, 22. 148, 18. -u 22, 17. 58, 11. 71, 18. 74, 9. 98, 22. 99, 4. 117, 10. 123, 18. 129, 18. 130, 1. -u ad manum 24, 13. 116, 3. 162, 16. -um (priusquam ad — potuerit perueniri) 20, 13. (— conser-turus) 96, 10. 117, 3. (ad — habeant) 148, 2. -ūs (iungen-dae sunt —) 163, 17.

- manicis 23, 10.
 manifesta 56, 18. -o 140, 8.
 -um est *cum acc. cum inf.* 5,
 19, 20, 17, 29, 15.
 manipulus 47, 7, 10.
 Manlius *uide* Mall. Manlii
uide Mall.
 mansione 104, 9. -em 82, 3.
 [Mantuanus auctor 10, 9.]
 manus (*militum*) 52, 18. 114,
 2, 6. -um 66, 23. -u 77, 8.
 manuballistarii 98, 19. 142, 7.
 manuballistas 50, 2. 144, 7.
 marcidus 94, 21.
 mare 71, 22. 110, 10. [123, 9.]
 136, 9. 160, 11. 161, 18. -is
 156, 14. -i 59, 1. 129, 17.
 136, 6. 150, 7. 151, 5, 12. 161,
 20. 164, 5. -ia 34, 15. 156, 5.
 158, 2, 9.
 marinis 139, 3. 154, 4.
 Marius 93, 18.
 maritima 136, 5.
 maritis 135, 7.
 marmoreae 145, 1.
 Marsos 29, 10.
 Marte (aperto —) 79, 3. (pu-
 blico —) 93, 15 *et* 119, 12
et 163, 19. -em 29, 16. -is
 (aperti —) 93, 21.
 Martias 158, 2.
 Martinus calor 29, 9. -ii ope-
 ris 64, 14. -o operi 10, 13.
 -um (campum —) 15, 1.
 matellas *V. L.* 132, 3.
 materia 137, 8. 144, 16.
 materies 44, 15. 61, 2. 152, 13.
 -em 71, 24.
 matres 19, 8.
 matriculae (*sing.*) 27, 18. -as
 40, 19. -is 36, 11. 38, 17.
 matronae 135, 3.
 Mattiobarbuli 20, 4. -os 20, 7.
 mattiobarbulis 98, 9. -os 19,
 21. 20, 9.
 maturi 98, 1.
 maturiora 37, 9.
 maturius 66, 14. 69, 13.
 Mauretaniam 150, 19.
 maxima (*pl.*) 134, 22. -am 43,
 22. 54, 16. 73, 18. 90, 17.
 145, 19. -is 5, 11. -o 23, 6.
 -um 69, 9. 104, 1.
 maxime (uel —) 67, 15. 70, 10.
 (uel —) 87, 2 *et* 87, 11 *et*
 104, 16. 116, 9. (quam —)
 159, 14.
 Maximianus 20, 6.
 maximis (*subst.*) 89, 19.
 me, mihi *uide* ego.
 meam 64, 16.
 meatus 161, 7.
 mechanica 139, 16. -am 148, 16.
 mechanici 141, 20.
 media (— pars peditum) 27, 1.
 (acies) 109, 15. 164, 1. -ā
 acie 39, 20. 48, 20. 103, 8.
 110, 4. -am aciem 50, 6. 109,
 6, 9. (partem) 139, 22. -as
 (partes) 102, 17. -is 52, 4. -o
 147, 15. 165, 3. -um 118, 6.
 medici 44, 13. -orum 68, 8. -os
 68, 14.
 medicina 71, 10. 119, 11. -ā
 67, 17. -am 72, 18.
 medietate 143, 6. (pro —)
 54, 12.
 mediocribus 44, 10.
 mediocritatem meam 64, 16.
 mediocriter 36, 4.
 meditabantur 58, 11. -tanti
 22, 19. -tari 46, 2. -tentur 58, 2.
 meditatio 21, 10. -onem 28, 17.
 -one 6, 3. 10, 6. 21, 3. 28, 7.
 57, 8. 59, 10, 21. -onum 13, 12.
 medium (proferantur in —)
 5, 5. (circa —) 102, 1. (per
 —) 80, 16. 98, 22. in medio
 40, 8. 77, 4. 101, 1. 106, 11.
 110, 19. 188, 11. de medio
 141, 14.
 melior 17, 3. 82, 11. 102, 5.

107, 8. -em 108, 10. -es 87, 1. 99, 3. 116, 2. [124, 4.] -a 4, 4. [121, 8.] -us 110, 17. melius est (— ut) 9, 2. *cum inf.*: 79, 11. 100, 2. 102, 16. [121, 5, 14.] melius (*adu.*) 17, 1. 101, 12. membris 7, 12. 19, 12. -orum 10, 5. memorat (— de) 14, 14. -atur 115, 8. memoriā 38, 9. -ae 124, 17. mens 33, 5. 129, 5. -tis 75, 18. -tem 14, 11. -tes 95, 16. 96, 2. 111, 13. 120, 7. mense 28, 10. 157, 11. -em 152, 20. -es 156, 15. -ibus 14, 18. 37, 3. 146, 21. 153, 2. -um 156, 13. 159, 9. -uum 38, 15. *V. L.* 156, 13. menses 42, 1. mensurā 149, 5. -ā 149, 8. -ae 83, 1. 100, 8. 153, 12. -am 99, 14. 144, 1. mensuratur 27, 5. 149, 11, 12. mercede 30, 12. -em 59, 9. mercium 153, 12. mereantur 153, 6. -uisset 42, 5. mergere 80, 14. meridianum 155, 8. post meridiem 15, 14. 52, 10. 57, 1. 85, 11. merita 42, 15. pro merito 20, 7. metallas (?) 132, 3. metallorum 145, 11. metandis 82, 10. metatores 41, 12. *μετατορες* 159, 7. Metellus 93, 8. metiuntur 84, 7. metuendos 159, 14. -entes 71, 8. -eret 52, 3. -it (facere —) 6, 3. -itur 84, 1. -o 33, 16. -unt 6, 19. 95, 10. metus 72, 20. -u 27, 16. 70, 6. 83, 14. -um (post —) 146, 16.

miles 14, 8. 17, 2. 27, 21. 43, 25. 46, 5. 54, 13. 57, 5. 59, 6, 17. 68, 4. 75, 8. [121, 3.] -itis 51, 20. 125, 5. -item 11, 15. 12, 2. 53, 13. 56, 9. 59, 11. 94, 19. 100, 2. 102, 10. [121, 15. 122, 8.] -ite 27, 21. 59, 8. [121, 2.] -es, -um, -ibus *passim*. milia *uide* mille. miliaria (cohors) 39, 15. 45, 18. -as 40, 15. militandi 37, 6. -ns 39, 1. -re 35, 15. -sse 19, 15. militaris 8, 12. 13, 8. 14, 24. 29, 4. 30, 2. 34, 5. 38, 6. 68, 12. 93, 1. 20. 111, 5. 112, 1. 140, 10. -e 30, 10. -em 12, 11. 13, 1. 37, 12. 64, 7. 65, 15. 75, 3. -i 13, 5, 12. 18. 17, 11. 21, 7. 28, 13. 38, 11. 137, 20. -ibus (— uiris) 137, 3. -ium 53, 7. militiae 5, 15. 7, 15. 9, 1. 11, 5. 37, 8. 38, 18. 55, 19. 59, 15. 85, 8. 124, 12. -am *V. L.* 9, 1. (— armatam) 9, 18. 39, 5. 45, 1. mille 97, 16. 99, 15, 17. 100, 6. mille centum quinque 39, 14. mille sescenti sexaginta sex 97, 16. mille sescentos sexaginta sex 99, 17. milia (XX—) 13, 19, (XXIII—) 21. (VIII—) 35, 11. sena— 20, 2. 35, 13, 14. sex— centum 40, 12. duo— 66, 23. 100, 1. decem 66, 22. uiginti— 100, 8. triginta— 100, 8. nouem milia nongenti nonaginta sex 99, 18. decem milium 100, 6. uiginti milibus 67, 3. minaretur 16, 3. minima 92, 3. 133, 22. 153, 3. -ae 153, 10.

- minime 76, 14. *V. L.* 118, 18.
 119, 3. 131, 14.
 ministrantur 84, 17.
 minor 35, 8. 37, 8. 40, 13. (—
 tribunus 40, 21. 68, 3. 113, 9.
 [130, 18.] -e 34, 18. 147, 4.
 -em [10, 2.] 134, 2. -es 49,
 6. 50, 14. 66, 24. 138, 18.
 139, 4. -ibus 89, 8. 165, 4.
 -us 49, 13.
 Minotauri 76, 11.
 minuentis (lunae) 161, 11. mi-
 nuis 103, 26. minuit 112, 6.
 minus (sanguinis) 6, 17. (—
 deliciarum) 8, 6. 84, 7.
 minus (*adu.*) 8, 6. 12, 14. 65, 6.
 70, 17. 75, 7 *bis*. [88, 9.] 92, 1.
 104, 14. (sin —) 109, 15. 110,
 9. [121, 2.]
 mirā 147, 7. -o 33, 15.
 mirabilis 125, 4.
 miratur 124, 18. -retur 30, 4.
 miscendi sunt 101, 15. -cuisset
 (nisi in omnibus centuriis
 lectos sagittarios —) 19, 4.
 mixtis 66, 22. 103, 6. mixti
 116, 3. mixtum 101, 17.
 Misenatium 150, 19. 151, 4.
 Misenum 150, 15.
 missibilia 45, 10. 47, 16. 48,
 28. 58, 13. 71, 17. 107, 13.
 117, 14, 17. 148, 15. -ibus
 49, 18. 50, 10. 51, 7. 58, 1.
 99, 4. 101, 21. 138, 14. 140,
 4. 142, 8. 162, 16. -ium 20, 3.
 missile 8, 8. 18, 6. -ibus 24, 3,
 10. 93, 12.
 Mithridates 116, 5. -is 66, 2.
 mitigatur 157, 5.
 mittantur 153, 4. -at 76, 20.
 91, 5. 149, 15. -ebantur 35, 4.
 43, 15. 45, 20. 67, 6. -ebatur
 67, 4. -entibus 133, 20. -ere
 48, 5. -it 143, 15. -itur 114,
 3. 130, 17. -untur 97, 21.
 105, 8. miserant 19, 2. missa
 82, 18. -ae 148, 17. -i 76, 15.
 93, 11. missuri 147, 8.
 mobiles 134, 11.
 moderata 70, 9.
 moderatione 128, 19. -em 71,
 13.
 modestiam 7, 4. 73, 1.
 modicus 10, 15.
 modo — modo 137, 17.
 modus 66, 1. 69, 15. 107, 10.
 [121, 16, 18, 20, 22. 123, 3,
 7.] -i (*pl.*) 106, 5. -o 7, 21.
 15, 13. 108, 18. [123, 9.] 131,
 15. 149, 6. (pro —) 139, 12.
 -um (in —) 15, 9. (ad —)
 140, 17. (in —) 144, 19. mo-
 dis (— omnibus) 50, 18. 83,
 4. 105, 5. 112, 7. 140, 9.
 moenia 133, 14. 143, 1. -ibus
 70, 4. -um 141, 7.
 Moesos 29, 14.
 moles 131, 2. 142, 3. 162, 1.
 -e 66, 7.
 molestia 80, 11.
 moliantur 76, 22. [124, 10.]
 -atur 80, 7.
 molli 130, 20.
 molliore 144, 16.
 momento 94, 3. 96, 24.
 monita 89, 2. -is 65, 7. 73, 6.
 95, 10.
 monoxylis 60, 17. -os 81, 4.
 mons 19, 18. 25, 17. -tem 110,
 10. [123, 7.] -tes 75, 15. -ibus
 79, 7. 114, 14. 135, 14. -ium
 91, 7. 104, 8.
 monstrauerat 165, 10.
 montuosa 87, 9. 96, 17. -is
 78, 13.
 morā (sine —) 21, 4. (absque
 —) 81, 7. (sine —) 140, 5 *et*
 150, 17. -as 66, 10.
 morbus 69, 2. -i 68, 12. -o 37,
 1. -um 67, 21.
 morbosa 82, 13. -as 67, 18.
 moretur 11, 18.

- moriturum 111, 10. -undi 25, 12.
 mortalis 16, 13.
 mortem 8, 6. 39, 5. 144, 9.
 -es 23, 4. -is 7, 2. -ium
 163, 7.
 mos (fuit *c. inf.*) 4, 1 et 94, 4.
 -ris est *cum acc. cum inf.* 39,
 20. 51, 19. 84, 3. -rem (ad—)
 45, 14. -re 25, 12. (= modo)
 33, 15. (— ut) 54, 15. 72, 19.
 74, 9. 101, 14. 111, 14. 137,
 15. 138, 12. 144, 5. 149, 1.
 161, 5. ex more 36, 22. 79,
 17. 101, 3. -res 96, 6. -ribus
 11, 14. -rum 45, 21.
 motibus 95, 8. -u 161, 2.
 moueantur 95, 17. -at 52, 13.
 -atur 139, 17. -enda sunt 56,
 5. -entur 56, 14. -eri 142, 5.
 -et 71, 3. -etur 41, 10. mota
 (*pl.*) 56, 14. -ā 74, 10.
 muli 60, 3. -is 113, 10.
 multi 23, 23. *V. L.* 25, 12.
 92, 9. 114, 7. -a 73, 3. *V. L.*
 74, 7. [124, 11.] 132, 7. 162,
 5. -arum 158, 8. -is 10, 7.
 66, 17. 89, 11. 119, 10. [123,
 20.] 136, 1. 140, 8. 159, 15.
 -o die 71, 19. -os 25, 8.
 66, 17.
 multum (uirium) 94, 20. (prae-
 cesserint) 78, 20.
 multitudo [2, 1.] 6, 7. 9, 17.
 12, 16. 25, 21. 28, 6. 65, 20.
 66, 6. 67, 5, 13. 68, 23. 72,
 16. 73, 7. 100, 11. 105, 6.
 111, 17. 113, 15. [122, 3.]
 131, 17. -inis 57, 14. -i 66,
 16. -em 5, 16. 36, 14. 93, 14.
 144, 17. -e 22, 10. 51, 4. 66, 5.
 104, 18. 107, 1, 9. 111, 7.
 [122, 15.] 145, 11.
 multifariam 80, 20.
 multiplex 71, 10.
 mundi 13, 3. 150, 18. 161, 1.
 munera 37, 6. 42, 10. 54, 3.
 82, 7. 84, 17. -um (militari-
 um —) 53, 7.
 munit 36, 12. -atur 77, 12.
 -ebatur 22, 3. -enda 25, 21.
 -endam 111, 12. -endas 72,
 14. -endi sint 22, 17. -ire
 26, 16. 24. 27, 9. -irentur 23,
 12. -iret 52, 5. -iri 83, 4. -it
 109, 17. -iunt 27, 5. -untur
 42, 9. 129, 15.
 munifices 42, 9. 54, 2.
 munimenta 25, 11. -is 93, 2.
 munimina 115, 10. 135, 12.
 148, 21. -e 140, 20.
 munitio 26, 9. 85, 19. 119, 15.
 -one 79, 19. 82, 5. 138, 2, 14.
 -onem 24, 21. 110, 13.
 munitissimam 52, 2. -is 69, 14.
 munitus 46, 1. -a 135, 14. -i
 23, 12. 86, 21. 98, 1. 117, 6.
 162, 11. -o 24, 19. -is 99, 8.
 -os 19, 16.
 murata (ciuitas —) 82, 4. (ca-
 stella —) 85, 18. -am ciuita-
 tem 25, 4.
 murus 23, 7. 26, 11. 51, 7.
 130, 13. [20.] 131, 9. 135, 11.
 145, 3, 5. -i 84, 5. 98, 2. 130,
 6. 131, 3. (*pl.*) 133, 21. 141,
 4, 18, 22. 145, 20. 149, 7. -o
 130, 1 [17]. 137, 12. 144, 18.
 145, 24. 163, 1. -um 130, 10.
 131, 18. 135, 15. 138, 17. 139,
 3, 18, 23. 140, 7. 141, 4. 142,
 14, 18. 143, 3, 10. 144, 17.
 -orum 70, 5. 129, 7. 138, 8.
 140, 6. 141, 20. 145, 18. 146,
 16. 149, 8, 10. -is 45, 15. 134,
 11. 138, 13. 141, 13. 142, 5, 9.
 145, 2. 146, 20. 147, 22. 162,
 8. -os 132, 15. 136, 14. 137,
 14. 139, 15, 21. 140, 2. 146,
 3, 11, 18. 149, 3. 150, 1.
 musculi 137, 6. 139, 4. -os 61,
 5. 138, 18.
 musculosus 10, 14.

muta (*pl.*) 73, 12, 13. 74, 4, 7.
 -orum 128, 9. -um 74, 14.
 mutabat 8, 2. -anda est 28, 2.
 -antur 156, 9. 159, 1. [-are
 123, 19.] -atur 136, 14. mu-
 tata 52, 13. 97, 3.
 mutatione 69, 3.
 mutuo 136, 14.

N.

nam *passim*; *cf.* 104, 6.
 namque *praepositivum* 10, 6.
 — *postpositivum* 76, 10. 101,
 7. 151, 18. 153, 1. 154, 11.
 162, 12.
 nascatur 97, 4. nascentes 159,
 6. -eretur 64, 17. -i 6, 12.
 -itur 69, 2. 105, 5. natum
 esse 29, 16. natae 128, 18.
 natalem 158, 6.
 natandi 14, 17. 15, 3. -do 81,
 2. -dum 14, 5. 71, 28. natans
 8, 1. -are 14, 20. 59, 1.
 natio 92, 4. 124, 19. -ones 6,
 15. 35, 12. 115, 4. 128, 11.
 -onibus 6, 10. 93, 19. 150, 8.
 nativum 153, 7.
 natura (rerum —) 36, 17. 110,
 15. 122, 5. 135, 11. 154, 14.
 -a 129, 15, 16. 156, 7. -ae
 157, 1.
 naturali 130, 1. -is (*gen.*)
 154, 14.
 naturaliter 55, 21. 95, 18.
 naualis 150, 5. 161, 20. -e
 161, 12. 162, 6. -i 162, 9.
 -ia 162, 15. -ibus (*libris* —)
 160, 14.
 nauarchis 161, 18. -os 151, 8.
 naufragium 156, 11.
 nauicularios 151, 8.
 nauigandi 154, 16. -antes 156,
 15. -antibus 153, 9. 159, 14.
 -at 153, 11. -aturi sunt 161, 15.
 nauigatio 157, 4, 6. -onis 153,
 7. -one 151, 1.

nauigari 80, 21.
 nauigia 153, 15. 157, 11. -is
 160, 4. -o 150, 18.
 nauis 165, 6. -em 152, 2. 153,
 5. 164, 15. -es 151, 16, 19.
 154, 4, 6. 162, 19. 164, 13.
 -ium 151, 13. 154, 4. 161, 7.
 163, 4. -ibus 152, 1. 162, 13.
 nautae 154, 6. 163, 13. 165, 3.
 -arum 151, 9. -as 160, 12.
 164, 13.
 nauticae 159, 3. -is 163, 10.
 -orum 161, 14.
 ne *passim. uide* cauendum,
 illud, illā, obseruandum, ni-
 tandum *etc.* metiuntur, ne
 minus foderit 84, 7. *uide* ita,
 ut ne.
 ne — quidem 89, 7.
 nec *passim. antecedente* ut 79,
 9. *antecedente* numquam 39, 5.
in uetitiuo enuntiatio 153, 13.
 nec — nec 5, 1, 2. 51, 15.
 53, 16, 17. 60, 8, 9. 68, 4.
 80, 19. 110, 3. 113, 15. [123,
 4.] 148, 21. nec — nec —
 nec 35, 18. nec — et 76, 3.
 117, 6. 130, 20. (*in final.*
sententia) 97, 17 et 131, 12.
 nec non etiam 44, 15. 49, 2.
 53, 20. 65, 20. 70, 16. (*in*
uetitiuo enuntiatio) 71, 11. 77,
 12. 90, 13.
 necdum 9, 18.
 necessario 56, 19. 113, 10.
 necessarius 74, 14. 81, 16. -a
 (*sing.*) 5, 1. 90, 5. -a (*pl.*)
 52, 2. 61, 8. [122, 13.] 133,
 19. -ae 133, 3. -i 99, 19. -is
 5, 11. -os 34, 16. -um 25, 1.
 45, 12.
 necesse est — ut 16, 14. 24,
 18. *cum acc. cum inf.* 27, 15.
 35, 20. 36, 23. 38, 10. 56, 10.
 66, 17. 112, 7. *cum coniunc-*
tivo 74, 6. — sit *c. infin.*

- 71, 7. 85, 3. — habeant op-
tare 72, 6.
necessitas 7, 13. 9, 19. 13, 3.
15, 7. 21, 8. 23, 16. (proe-
lii —) 23, 24. 26, 1, 10. 27, 8.
(— belli) 68, 11. 69, 18. 70,
16. 72, 18. 75, 17. 81, 18.
82, 8. (— belli) 92, 20. 118,
15. 146, 8. -atis (Romanae
—) 135, 1. -atem 70, 13. 81,
11. 87, 12. 133, 12. 150, 10.
11. -ate (— bellorum) 43, 17.
67, 6. (— proelii) 68, 18.
69, 8. (pro — rerum) 73, 8.
77, 16. (pro — loci) 82, 20.
118, 15. [124, 6.] 148, 5. -ati-
bus 86, 22. -atum 149, 17.
nectantur 82, 7. -itur 149, 7.
nexum 78, 24.
necubi 27, 12.
negassem 33, 16.
neglegens 7, 9. -entes 154, 15.
-ibus 80, 11.
neglegenter 37, 18. -tius 27,
6. 30, 2.
neglegentiā 148, 3. -ā 22, 5.
-ae 73, 4. 147, 20. -am 36, 18.
78, 15. 114, 6.
negotia 53, 17. -is 104, 10.
negotiatorum 158, 10.
nemo *passim*. ut — 92, 8.
neque *passim*; Neque enim 9,
4. 14, 15. 29, 8. 57, 3. 69, 17.
156, 14.
neque — neque 4, 3. (*antece-
dente* nihil) 25, 1. 96, 19. 20.
160, 5. neque — neque —
neque *antecedente* nihil 17,
12. Neque (enim) — et 161, 9.
nequeamus 92, 18. -eunt 60,
18. -iuerint 133, 4.
neruinis 134, 15. 143, 13.
neruorum 10, 17. 134, 12. 135,
3. 144, 3.
nescia 7, 10.
nesciant 112, 8. [124, 9.] -o
(— quomodo) 8, 5. (— quā
101, 12. -ri 76, 10. -it 76, 8.
neue 25, 22. 94, 19. (*V. L. ne
uel*) 160, 9.
nidore *V. L.* 147, 3.
nihil 13, 9, 13. 17, 12. 25, 2.
54, 14. 59, 8. (ut —) 68, 18.
73, 5. 84, 14. (— magnum)
87, 15. 88, 6. 91, 11. (— su-
peruentus) 92, 11. 110, 17.
(spei —) 111, 9. 113, 5, 12.
118, 4. 124, 13. 133, 6. 134,
15. 153, 9. 163, 14. — *in ueti-
tuo enuntiato*: 71, 13.
nihilominus 71, 21. 136, 10.
nimbos 160, 3.
nimia 26, 10. -ā 67, 6. [124,
6.] -ae 66, 15. -o 6, 16.
nimium [46, 17.] 66, 4. 100, 13.
nisi 5, 14. 15, 17. 23, 8. 53,
15. 69, 2. 71, 13. [(nulla
meliora —) 121, 8. 124, 5.]
134, 15. nisi *c. cons. prae*.
13, 16. 37, 2. 69, 8, 17. 82,
10. 85, 16. 102, 13. 107, 3.
133, 9. 147, 13. — *cum fut.*
ex. 4, 3. 92, 4. [(— cum)
122, 9.] — *c. cons. plsqpf.*
14, 16. 19, 3, 9. (— forte)
33, 12. 147, 6.
niti 72, 2. -itur 96, 14. -untur
142, 10.
nitidus 46, 5.
nitor 17, 14.
niues 58, 19. 68, 2. -ibus 14,
21. 68, 15. 158, 4.
nobilissimi 124, 15.
nobilitate 124, 12.
noceat 77, 15. 97, 3. [*cum acc.*
120, 13.] -ant 79, 4. 92, 1.
(noceantur 126, 4.) -ere 92,
11. -et 86, 18. -erunt 70, 22.
-uit *V. L.* 52, 14.
noctu 112, 21. 114, 19. 145, 15.
nocturnas 85, 9. -i 92, 11. -is
85, 3. -o 25, 7. -os 147, 4.

- nolit 71, 4. -uerunt 130, 6.
 -uissent 93, 7.
 nomen (— dedere militiae) 7,
 14. 35, 1. 36, 17. 38, 21. 51,
 20. 56, 22. 71, 16. 128, 10,
 14. 147, 6. -is 11, 8. -e 151,
 17. -a 40, 18. 53, 12.
 nominabant 98, 7. 99, 6. 101,
 16. -nant 28, 12. 49, 6. 51,
 18. 98, 10. 105, 9. -nantur
 43, 10. -natur 47, 7, 12. -nati
 41, 11.
 nominatim 90, 15. 159, 8.
 non *passim*; *in finali enuntiato*
 94, 6. 144, 16. *in uetitiuo enun-*
tato 71, 16. 89, 12. non modo —
 sed 20, 3. non quo 5, 7. 158, 10.
 non solum — sed etiam *passim*;
 non solum — sed et 15, 4. 132,
 17. non solum — sed 25, 9.
V. L. 132, 17. 147, 10. non
 solum — uerum etiam 42, 13.
 60, 6. 162, 6. non solum —
 uerum 75, 18. non tam —
 quam [2, 1.] 9, 20. 12, 15.
 33, 8. 66, 20. 67, 11. 78, 21.
 111, 19. 128, 17. non tantum
 — sed etiam 6, 13. 8, 11.
 10, 6. 11, 7. 15, 13. 20, 14.
 40, 15. 43, 19. 55, 6. 59, 14,
 22. 75, 17. 81, 15. 90, 9. non
 tantum — sed et 5, 18. non
 tantum — sed 57, 6.
 nonā 40, 7. -ā 50, 7.
 nonas 157, 10.
 nondum 9, 2. 115, 3.
 nonne 29, 11, 12.
 normam 38, 6.
 norunt *uide* nosse.
 nos (*nom.*) 12, 25. *acc.* 5, 21.
 24, 7. 79, 20. -bis 12, 21. 79,
 20. 80, 5. (a —) 82, 12. 87,
 6. (a —) 92, 18. *et* 95, 15.
 113, 13. [120, 16.] -biscum
 (Deus —) 73, 16.
 noscerentur 46, 18.
 nosse 79, 14. 87, 20. 96, 8.
 147, 12. 159, 2. nosti 108,
 15. norunt 137, 1. noueris
 95, 9. -erit 9, 10. 47, 17.
 -erunt 6, 20. -it 8, 7. 86, 2.
 [122, 19. 123, 8.]
 noster 88, 3. -ra 80, 3. (*pl.*)
 88, 1. -ā 95, 1. -rae 129, 11.
 -ram (= *gen. obi.*) 17, 15.
 -ri 21, 10. -ris 5, 19. -rorum
 85, 16. -ros 73, 20. -rum 97, 5.
 nōta 12, 23.
 nōtarum 53, 5.
 notitiā 35, 18.
 nōtus 155, 9, (albus —) 10.
 noua 45, 8. 52, 15. 120, 3. -as
 128, 13. -i (— milites) 56, 23.
 120, 8. -os 93, 16.
 nouellus 59, 18.
 nouem 24, 5. 26, 14, 17. 49, 9.
 83, 19. 100, 18.
 Nouembres 157, 6. 158, 2. -bri
 157, 11.
 nouitate 116, 16. -em 115, 9.
 nox 158, 3. noctis 82, 8. 83, 5.
 146, 17. per -ctem 74, 17.
 79, 21. 141, 21. 146, 10. 154,
 7. -cte 79, 21. 147, 16. -ctes
 25, 3. 92, 17. -ctibus 68, 2.
 77, 1. 84, 21. 161, 4.
 nube 160, 8. -ium 74, 16. 158,
 3. 160, 11.
 nuda 22, 18. -di 22, 14.
 nudare 109, 7. -ari 87, 18. -atur
 16, 16. -atos 22, 2.
 nullus (= nemo) 8, 10. *et* 19,
 15. *et* 92, 9. 19, 17. 47, 1. 93,
 8. 103, 25. -a (res) 28, 21.
 (*pl.*) 60, 1. 73, 4. 92, 3. 102,
 5. 104, 12. [(*pl.*) 121, 8.]
 144, 6. -ā 5, 13. 150, 1. -ae
 60, 1. -am 128, 12. -i (*dat.*)
 90, 18. -um 19, 8. (*et* —)
 100, 15. -o 36, 13. 91, 8. 142,
 1. -is 7, 24 (*bis? uide V. L.*).
 71, 15.

Numantinos 19, 1. 93, 7.
 numerosis 66, 11. -os 66, 20.
 numerus 34, 17. 35, 9. 40, 13.
 57, 4. 111, 18. -i (*pl.*) 43, 19.
 101, 1. -o 5, 18. 25, 20. 39, 8.
 59, 23. 65, 8. 75, 14. 79, 19.
 89, 14. 109, 18. [111, 20.]
 [123, 4.] -um 84, 2. 86, 19.
 99, 19. 154, 16. -is 85, 17. 72,
 5. -os 9, 7. 88, 17. 106, 2.
 Numidiā 116, 19.
 numquam 7, 7. 11, 18. 35, 1.
 39, 4. 45, 12. 72, 15. 91, 13.
 104, 5. 119, 18. [120, 14. 121,
 3. 124, 5.] 133, 10. *in finali*
enuntiatio 130, 13. [*in uetit. en.*
 122, 8.]
 nunc *uide* etiam nunc. 8, 8. 12,
 23. 34, 9. 41, 7. 42, 17. 43,
 10, 11. 17. 46, 17. 48, 15. 49,
 10, 14, 17, 19. 53, 23. 55, 2.
 67, 15. 85, 7. 99, 13. 132, 8.
 137, 20. 144, 7. 151, 19. nunc
 — nunc 16, 2, 3. 57, 18. 58,
 1. 161, 5.
 nuncuparunt 159, 7. -ata 85,
 21. -ati 144, 8.
 nuntiant 41, 8. -ari 74, 19.
 nusquam 112, 4.
 nutare 15, 19.
 nutriant 147, 2. -it 6, 4. -itur
 7, 9. 84, 18. -iuntur 133, 2.
 nutu 44, 12. 52, 7. 128, 18.
 -um 56, 3. 89, 3.

O.

O (*cum acc.*) 64, 11.
 ob 76, 10. 81, 11.
 oberrant 91, 3. [-at 123, 15.]
 obiecta 160, 8.
 obliquus 149, 9. -a 107, 7. -is
 9, 10. -um (*in —*) 144, 18.
 obliuionem 30, 3. 93, 1.
 obliuisci 35, 2.
 oblonga 82, 21.

obnitentes 96, 13.
 obnoxii 115, 12.
 oboedientiam 73, 2.
 oboedire 33, 14.
 obponere 102, 13. -itur 105,
 14. -unt 141, 17. 144, 15. -po-
 sitis 77, 11. *uide opp.*
 obprimantur 81, 13. -ere 115,
 1. 141, 9. -rent 51, 11. -eret
 133, 13. -it 114, 7. -itur 130,
 15. -pressis 113, 15.
 obpugnandas 61, 4. 149, 16.
 -antium 134, 9. 136, 13. -are-
 tur 141, 19.
 obpugnatio 142, 12. -one 19, 19.
 -num 132, 7. 145, 8.
 obruant 134, 2. 146, 13. -it
 146, 6.
 obscurior 38, 7.
 obscuritas 82, 8. 158, 4.
 obsequia 53, 20. -is 53, 17.
 -orum 53, 6.
 obseruanda 73, 3. -dum ne 94,
 7. 105, 17. — ut 110, 17. 152,
 10. -are ad 71, 16. -ari 84, 3.
 -atur (*ne*) 94, 18. -etur *cum*
dat. V. L. 113, 8.
 obseruatione 82, 1. -onis 159, 3.
 obsideat 25, 4. -endi 132, 9.
 -entes 138, 8, 13. 141, 9. 142,
 14. 146, 7, 14. 147, 19. 148,
 4, 9. -entum 150, 3. -entibus
 131, 13. -sessos *V. L.* 132, 10.
 143, 11.
 obsidio 69, 19. [148, 12.] -one
 135, 2. 136, 4. -onibus 147, 10.
 obsistere [124, 10.] 143, 11. -i
 134, 10. -it 103, 25. 131, 2.
 obsit 79, 23.
 obtemperabant (*dat.*) 43, 16.
 -rant ad 56, 3. -are (*dat.*)
 73, 6. -perent 56, 16. (— ad)
 89, 3.
 obtinent 100, 4. -et 50, 8.
 128, 15.
 obtusis 160, 5.

- obuiantibus 72, 2. -are 79, 9.
 -uietur 113, 8.
 obuolutae 163, 3.
 occasio (ad) 114, 13. [121, 10.]
 138, 16. 163, 16. -onem 80, 5.
 82, 9. 109, 8. -one 88, 7. 89,
 7. (ex —) 91, 5. 96, 5. (ex —)
 104, 5. [124, 5.] 146, 17. -oni-
 bus 91, 1. 113, 14. 120, 4.
 occasus 158, 1. (-ūs *pl.*) 13.
 occidebant 117, 16. -i 91, 14.
 -cisus est 142, 12.
 occidentalem 155, 11.
 occipitium 97, 5.
 occultā 101, 11. -as 120, 5. -is
 104, 15. ex occulto 86, 12.
 -um 76, 13.
 occulte 114, 2. occultius 79, 2.
 occupanda 79, 8. -ant 99, 17.
 140, 2. 142, 10. 147, 21. -are
 69, 23. 72, 1. 97, 18. -aret 36,
 20. -et 91, 19. 131, 18. -ent
 14, 3. 114, 9. -auerat 113, 4.
 -auerint 146, 4. -atus 44, 9.
 82, 12. (fuerit —) 96, 12. 104,
 10. -ati 148, 5. -atis 82, 6.
 104, 7. -atos 70, 6.
 occupationem 83, 5.
 occurrant 80, 1. -ere 103, 13.
 -i 76, 18. -it 82, 4. 106, 11.
 -itur 140, 8.
 ocreas 23, 11. 49, 5. -is 162, 11.
 ocreati (— equites) 34, 12. 50, 9.
 octaua 50, 6.
 Octavianum 4, 6.
 octo 138, 1. 152, 13.
 Octobres 157, 4, 9, 10.
 oculus 18, 14. -is 10, 4, 14.
 46, 2. 76, 16. -orum 76, 16.
 -os 14, 11. 73, 14. 96, 24.
 odium 92, 5. 95, 16.
 odore 147, 3. -is 68, 24.
 offendere 65, 12. -si 71, 7.
 offerre 4, 2. obtuli 34, 2. -tu-
 lere 135, 4. -latam 8, 4.
 [officiat 120, 14.] -ere 25, 18.
 officium 11, 10, 20, 12. 125, 5.
 -a 12, 3. 30, 1. -is 92, 20. 151,
 9. -o 55, 18.
 oleum 133, 15. -o 140, 19.
 163, 2.
 olim 5, 9. 30, 3. 52, 13.
 omittam *V. L.* 6, 15. 65, 1.
 -amus 6, 15. -i 80, 6. -ssa
 92, 19.
 omnis 14, 18. 28, 6. 119, 9. 146,
 5. -e 27, 4. 52, 5. 16. 57, 1.
 65, 5. 132, 17. -i [2, 1.] 10, 4.
 12, 15. 16, 5, 6. 24, 17. 36,
 12. 43, 7. 52, 11. 55, 17. 66,
 12. 69, 9. 70, 16. 74, 11. 75,
 9 *bis*. 86, 18. 93, 5. 99, 7.
 119, 8. -em 7, 11. 14, 24. 44,
 6, 7. 47, 17. 71, 12. 132, 14.
 -es *passim*. -ia *passim*. -ium
passim. -ibus *passim*.
 omnino 91, 13.
 onager 144, 2. -gri 44, 17. 60,
 11. 99, 1. 134, 14. 143, 12.
 148, 20. -gris 70, 19. 162, 16.
 -gros 133, 23. -um 144, 11.
 onerosa 23, 1.
 onus 7, 12. -ere 162, 12. -era
 58, 22.
 opacitate 67, 19.
 operā 41, 11.
 operantur 56, 13. 76, 22. -atur
 84, 11. 145, 15. -ati (fuerint
 —) 27, 6.
 operitur 138, 6.
 opes 59, 15.
 opinor 150, 6.
 oporteat 74, 3. 101, 10. -ere
 95, 9. -et 25, 23. 59, 12. 80,
 6. 83, 1. 91, 2. 132, 18.
 134, 8.
 oportuna 14, 2. 79, 2. -as 163,
 11. -is 68, 8. 69, 14. 85, 19.
 114, 14. 132, 10. -um 89, 12.
 (— proelium) 104, 9.
 oportune 20, 10. 113, 8.
 oportuniorum 112, 10.

- oportunitas 120, 6. 147, 12. ex
 -ate 163, 17.
 oppidani 140, 12. 146, 3. 148,
 6. -is 137, 1. 145, 16.
 146, 10.
 opponenda 118, 16. -oni 71, 10.
 optabile 72, 13.
 optāre 72, 6. 87, 7. -at 65, 10.
 -uit 129, 3.
 optata 163, 16. -os 156, 9.
 optimates 87, 20.
 optime 117, 14.
 optimus 88, 16. -a 101, 21. 109,
 17. -um 106, 9. [-am 123, 1.]
 -i 97, 9, 13. -is 107, 15. -o
 79, 15.
 optiones 41, 4.
 opus 26, 22. 27, 4. 34, 3. 41,
 10. 52, 16. 56, 4, 12. 84, 6.
 131, 15. 139, 10. 148, 12. -eris
 64, 14. 129, 10. -eri 10, 13.
 12, 9. 145, 22. -ere 10, 18. 35,
 1. (tumultuario) 80, 23 *et* 83,
 12 *et* 145, 21. 92, 7. 93, 5.
 128, 15. 130, 5. 162, 3. -era
 60, 21. 89, 17. 148, 8. -eribus
 44, 6. 134, 10. opus est (*cum*
acc. cum infn.) 18, 16.
 opusculo 5, 1. 13, 4.
 orbis 129, 10. 160, 2, 4. -i 129,
 4. -em (— terrarum) 5, 14 *et*
 52, 12. 147, 8. in — 55, 10,
 15. 83, 18. 92, 16. -es 28, 4.
 ordinandā 43, 2. 78, 4. -andā
 89, 6. -andus 131, 9. -antem
 104, 2. -antur 27, 2. 40, 2. 80,
 15. 83, 6. 97, 1, 19. -are 79,
 20. 99, 18. -ari 39, 16. 48, 18.
 100, 9, 12. 101, 2. 104, 1. 118,
 11. -entur 97, 13. 111, 4. -es
 96, 4. 110, 13. 111, 1. -auerint
 109, 19. -aueris 100, 5. 107, 8.
 108, 21. -auerunt 117, 12.
 -aturus 96, 20. -atus 37, 19.
 -atae 55, 8. -atis 132, 10.
 -atum 102, 10.
 ordinarii 40, 29. [49, 3.] -is 41,
 1. 43, 5.
 ordinatio 28, 3. 105, 10. -onis
 99, 14. -onem 38, 5. 51, 10.
 -one 35, 5. 40, 17. 43, 16. 56,
 21. 97, 9. 130, 10. 164, 2.
 ordo 6, 9. 27, 23. 59, 15. 69, 4.
 98, 12. 99, 6. 105, 11. -inis
 43, 21. -inem (in —) 13, 11,
 15. 27, 18. (per —) 83, 8. 97,
 18 *bis*. 98, 12. (in —) 138, 7 *et*
 129, 13. -e 65, 17. 97, 12. 99,
 5. -es 9, 8. 27, 11. 40, 24. 46,
 10. 57, 11. 94, 16. 97, 5. 98,
 8. 105, 8. 106, 2. 153, 11.
 -um 153, 16. -ibus 97, 21. 98,
 11. 99, 11.
 orientali 155, 5.
 Oriente 116, 19. -em 150, 22.
 orientem 26, 2.
 oritur 155, 6. 157, 8. orta
 113, 1.
 ortu 160, 5. -um 157, 2, 3. -ūs
pl. 158, 13.
 ossibus 16, 13.
 ostendendus 95, 14. -ere 5, 7.
 -issent 17, 10. -it (*pl.*) 18, 19.
 (*pr.*) 160, 2.
 ostentatione 76, 2.
 otiose 71, 6.
 otiosus 132, 12.
 otium 72, 6. -i 30, 1. -o 30, 6.
 56, 19. [122, 7.] 148, 5.

P.

- pabula 66, 11. 69, 12. 80, 9.
 84, 17. 132, 4. -i 25, 15. 70,
 14. 91, 17. -o 69, 4.
 pabulatio 69, 7. 82, 15. 85, 15.
 pacato 150, 7.
 Pachnitae V. L. 157, 2.
 Pachone 157, 2.
 pacto (quo —) 137, 7.
 paene 13, 2. 37, 3. 95, 17. 101,
 11. 114, 12. 160, 13.
 paganus 59, 8.

- palas *V. L.* 26, 22. 61, 1.
 pali 15, 18. 61, 3. -orum 15,
 14. -is 116, 13. -os 15, 14. 18,
 11. 58, 2. -um 15, 20. 16, 5.
 18, 2, 3, 6. 57, 14.
 pallidus 160, 9.
 palma 73, 16. -am 55, 16.
 128, 15.
 paludes 67, 18. 80, 1. 110, 11.
 -um 91, 7. -ibus 87, 8. 96, 20.
 104, 7. 129, 17.
 palustribus 68, 5. 78, 14.
 Pannonicos 23, 27.
 papilione 47, 5. papiliones 26,
 6. 84, 19. -ibus 7, 17.
 par 14, 16. -i 36, 12. 72, 16.
 77, 8. -es 17, 21. 30, 8. 101,
 17. [111, 21.] -ibus 148, 3.
 parabat (*c. inf.*) 79, 6. 150, 11.
 -ant 138, 7. -aretur 141, 20.
 -auerint 113, 7.
 paratior 58, 12.
 paratus 47, 19. 91, 11. 94, 13.
 104, 2. -a 76, 4. -i 77, 15.
 112, 13. -is 80, 8. 94, 10.
 parco 7, 16. 94, 4.
 parendo (*in* —) 33, 15.
 pariat 76, 6. peperit *V. L.*
 128, 10.
 [paries 130, 18.] -etes 130, 15.
 131, 1. 145, 6.
 pariter 18, 14. 21, 8. 36, 2. 47,
 8. 56, 6. 57, 17. 81, 7. 117,
 17. 122, 22. 125, 4. 156, 5.
 161, 3.
 pars (*civilis* —) 9, 18. 18, 9.
 54, 5. 77, 5, 10. 82, 23. 84, 11.
 86, 22. 88, 3. 96, 13. 103, 15.
 104, 3. 107, 20. 118, 17, 18.
 124, 11. 151, 18. 161, 1. -tis
 (*armatae*) 33, 1. 86, 8. 147,
 17. -ti 114, 12. -tem 26, 4. 28,
 15. 96, 9. 102, 12. 107, 16.
 108, 13, 14. 109, 23. 110, 1.
 115, 1. 132, 5. 139, 21. 141,
 4. 145, 20. -te 6, 10. 7, 7.
 16, 8. (*uel ex* —) 16, 24. 21,
 18. 34, 9. (*ex omni* —) 36, 12.
 81, 14. 86, 14. 103, 1, 13. 105,
 12. 106, 6. 110, 3, 11, 15. (*ex*
omni —) 119, 8. (*pro tua* —)
 120, 18. (*uel pro* —) 125, 2.
 131, 10. 138, 12. 142, 18. 154,
 12. 164, 12. 165, 2. -tes 34, 7.
 35, 3. 85, 2. 89, 10. 102, 18.
 109, 7. 150, 18. -tibus 21, 1.
 140, 3. 153, 18. 154, 19.
 parsimonia 70, 10.
 particulam 54, 20.
 particulatim 94, 9. 112, 17.
 partim — partim 29, 19, 30, 1.
 parua 9, 5. *in paruis* (*subst.*)
 25, 22. 64, 18. 89, 18. paruis
 144, 8. -o 5, 10 (*subst.*) 7, 11.
 -os 19, 8.
 paruissimis 13, 2.
 paruulum 135, 19.
 parum 7, 4. 17, 7. 133, 8.
 pascebatur 53, 19. -entibus 113,
 12. -entium 82, 8.
 pascua 85, 13.
 passibus 97, 16. 99, 15, 18.
 -ūs 100, 6. 109, 1. -uum 13,
 19. 28, 12. 75, 13. 100, 1.
 passim 11, 10. 82, 5. 119, 17.
 patefacto 111, 13.
 patentia 96, 19. -entibus 78,
 12. 130, 4. -eretad 16, 8. -uit
 151, 15.
 Paternus 13, 7.
 pati 68, 8. patiantur 68, 3. 114,
 10. 131, 14. -atur 25, 20. 75,
 10. -ens 7, 9. 9, 1. -tur 80, 20.
 156, 15. -untur 25, 10. 71, 1.
 passus est 113, 19.
 patula 136, 6.
 pauci 114, 2. 143, 8. -ae 128,
 16. -is 66, 8. 72, 17. -os 72,
 20. 107, 8. 111, 2. [122, 5.]
 pauciores 89, 14. [123, 8.] -a
 150, 7. -ibus 109, 19. 110, 8.
 [paucissimis 124, 1.]

- paucitas 5, 16. 6, 6. 25, 22.
 pauefactis 77, 19.
 paulo 81, 4. 96, 18. 153, 11.
 paululum (post —) 97, 3.
 pauore 91, 15.
 pauperes 54, 8.
 pax 12, 2. 30, 6. -cis 29, 19.
 43, 17. 70, 22. 92, 20. -cem
 65, 9. in pace 21, 5. 53, 9. 59,
 8. 74, 13. 88, 14.
 peccare 72, 17.
 in pecore 69, 21.
 pectora 22, 18. -e 10, 14. 24,
 19. -ibus 22, 9.
 pecudes 23, 7. -um 111, 14.
 peculium (castrense —) 54, 12.
 pecuniae 53, 7. 54, 10.
 pedali 24, 5.
 pedaturas 83, 17.
 pedem 83, 10 *bis*. -es *V. L.* 9, 15.
 24, 10, 14. 26, 14 *bis*, 16, 17,
 19. 57, 15. 83, 13. 97, 15, 19.
 99, 17. 100, 3, 5, 6. 139, 13.
 -ibus 10, 16. 15, 19. 26, 12.
 58, 5. 84, 1, 2. 98, 21. 138, 1
bis, 2. -um 9, 15. 48, 9, 14.
 130, 15.
 pedes (— sagittarius) 22, 15.
 -iti 22, 19. -item (— sagitta-
 rium) 9, 6. 80, 19. -ite 87, 7.
 -ites, -itum, -itibus *passim*.
 pedestris exercitus 22, 4. 23,
 7. 24, 4. -es copiae 78, 14.
 pedestribus (*subst.*) 22, 13.
 pelagi 154, 14. 161, 1, 13. -o
 158, 5.
 Pelignos 29, 11.
 pellaris 108, 5. [-at 122, 18.]
 -atur 164, 6. -endi 19, 20. -en-
 dos 11, 3. -ere 107, 19. 108,
 13. -it 96, 14. pulsī fuerint
 98, 15. pulsīs 140, 11.
 pellibus 24, 3. 50, 15.
 pendebat 99, 12. -det 131, 7.
 164, 11.
 penetrant (ad —) 138, 8. (in —)
 142, 15. (— urbem) 145, 15.
 (longius) 148, 19. -are 145, 6.
 -at 144, 2. -entur 138, 4. -et
 16, 14. -arunt (usque ad —)
 29, 14.
 penitus 10, 20. 21, 19.
 penuria 69, 5. 79, 23. 133, 13.
 -ā 87, 14.
 per 5, 6. 9, 1. 12, 4, 17. 20, 4.
 26, 8. 28, 16. 36, 18, 20, 21.
 38, 18, 19. 40, 20. 41, 8. 46,
 8. 54, 6, 18. 55, 10, 13, 15, 21.
 56, 7. 60, 5, 11. 64, 15. 68,
 2. 69, 23. 70, 1, 12. 71, 24.
 73, 10, 21. 74, 1, 18. 76, 20.
 78, 15. 79, 21 *bis*. 80, 16, 20.
 82, 13. 83, 8. 84, 16. 85, 10,
 16. 87, 16. 88, 17. 89, 20. 90,
 4, 5. 94, 9. 95, 2. 109, 22.
 110, 20. 111, 1. 113, 20. 114,
 2, 8, 21. 118, 2. 120, 5. [123,
 12, 14, 16.] 124, 16. 131, 10,
 20. 132, 4. 133, 10, 23. 134,
 1, 6, 9. 136, 6. 139, 13. 140,
 1. 141, 21. 143, 1, 9. 144, 11,
 17. 145, 16. 146, 12. 151, 6.
 152, 20 *bis*. 153, 6, 18. 154,
 7, 8. 163, 2. 165, 3.
 peragebant 28, 16. -enda sunt
 13, 21. -i 131, 15. -unt 25, 3.
 percipiat *V. L.* 91, 2.
 percipere 87, 8. *V. L.* 76, 1.
 -iuntur 73, 13. -ceperint 28, 7.
 -ceptā 38, 12. -cepto 8, 14.
 percommodum est *cum inf.* 15,
 6. 57, 15.
 percurrit 161, 5.
 percutit 162, 2. -itur 83, 12.
 -cusserint 149, 1. -cusserit
 144, 2. -cussissent 19, 9. -cus-
 sis 81, 17.
 perdeleri 92, 4.
 perdiscat 75, 14.
 perdoctis 18, 20.
 perducta (in obliuionem —)
 30, 3.

perdunt 27, 13. 164, 7. perdi-
derunt *V. L.* 95, 3.
perennes 135, 10.
perennitas *V. L.* 33, 17. 52,
15. -atis 33, 17.
pereunt 17, 19. -ierunt 116, 10.
154, 12.
perfecta 36, 13. -i 46, 3. 89, 5.
perfectius 8, 11.
perficitur 130, 14. -fecta (fue-
rint —) 84, 9. -fectae sunt
128, 17.
perfidiae 76, 4.
perforat 164, 15. -oretur 145, 3.
perfossis 45, 15.
pergant 14, 4. 74, 7.
perhibetur 76, 13. 142, 12.
perhorrescunt 91, 14.
periclitati sunt 133, 10.
periculose 158, 9. periculosus
102, 15.
periculosus (*adi.*) 113, 6.
153, 9.
periculosum 109, 6.
periculum 13, 17. 79, 13. 86, 12.
94, 2. 107, 2. 111, 15. 112, 4.
[121, 2.] 139, 18. 142, 11.
152, 2. -i 33, 15. 79, 6. -o
136, 12. sine -o 51, 13. 60, 19.
[sub -o 75, 22.] -a 14, 24.
75, 4.
perimant 163, 2. -antur 145,
7. -it 164, 14. -unt 145, 18.
148, 7. -untur 162, 9. [per-
empti 121, 13.]
perite 19, 7. 47, 16.
peritia 18, 7. 53, 5. 65, 16.
91, 5. 161, 19. -ae 64, 8. 94,
3. 159, 15. -am 124, 17.
peritissime 33, 2.
peritissimus 45, 1. -i 165, 3.
periti 68, 12. (— armorum)
106, 9. 112, 4. -is 148, 20 -os
78, 5.
periuriis 70, 20.
perlustrent 76, 21.

permanere 86, 1. -et 36, 18.
-mansit 23, 27. 28, 9.
permisit 36, 17.
permixtionibus 57, 12.
permixto 136, 16.
perniciēs 113, 14. -em 92, 6.
148, 8.
perniciosa 119, 9. -is 68, 5.
perniciosissimus 69, 1.
perpetuo 58, 13. in perpetuum
129, 3.
perquirere 75, 21.
perrumpendi 27, 15. -ere 164,
2. -it 24, 7. -itur 100, 15.
-ruptis 140, 14. -rupto 140, 20.
Persa 124, 18. -ae 92, 12. -is
29, 13.
perscribam 86, 15. -scripta
75, 13.
persecuntur 98, 14. persequen-
di 25, 13. 114, 12. [-qui 74, 3.]
persecutores *V. L.* 70, 1.
perstringenda 13, 6. -stringit
V. L. 14, 11.
persuadet (— ut) 133, 8. -sua-
serit 72, 19.
pertemptandus 12, 8.
perterrebit 119, 7. -territos
93, 17.
pertinebant 44, 14. *V. L.* 151,
6. -ebat 43, 11. -ens 11, 3.
-entes 41, 13. -ent 43, 2. -et
48, 14. ad rem pertinet nosse
87, 19. quod ad — pertinet
153, 10.
pertrahunt 81, 3.
pertulit 156, 11.
perturbatione (sine —) 27, 8.
peruadunt 78, 17. -uaserant
146, 2.
perueniant 68, 1. 82, 19. 107,
13. 108, 17. -ias 107, 18. 109,
1. -iat 72, 21. 80, 3. -ire 35,
20. 43, 8. -irent 150, 18. -iri
20, 13. -it (Minor tribunus —
ex labore) 40, 21. 55, 16, 19.

- nenerint 114, 3. 145, 19. -erit 149, 8. -erunt 22, 12. 30, 10. -isse 20, 17. -issent 20, 6. 118, 6. -isset 142, 4. -uenturos 95, 13.
- peruigil 39, 1.
- peruii 80, 22.
- pestilenti 67, 18.
- pestilentiam 68, 7.
- petat 52, 8. -ebatur 43, 24. -enda 70, 7. -ere 57, 16. 128, 5. 150, 22. -eret 16, 3. -iturus 65, 6.
- phalangas 35, 10. -e 35, 11.
- philosophiae (naturalis —) 154, 12.
- † picatos 153, 18.
- pice 163, 5. -em 133, 15.
- pictores 45, 4.
- pietate (a — tua) 128, 16.
- pigebit 129, 13.
- pigrescat 8, 14.
- pigriorem 165, 1.
- pigrinus 78, 19.
- pilatae legiones 23, 8.
- pili (primi —) 42, 12 et 55, 14.
- pilleis 23, 27.
- pilum 49, 10. -a 24, 4. 117, 17. ad pila uenitur 24, 12. ad pila uentum fuerit 98, 17.
- pingebant 51, 18. picta 75, 18.
- pinnae 74, 6. 84, 5.
- pinu 152, 3.
- piscatores 11, 1.
- piscibus 160, 13. 163, 8.
- placuiisset 45, 22. -cuit 152, 18.
- plāga (— caeli) 6, 13. -is (caeli) 7, 1.
- plāgam 9, 11. 14, 11. 16, 8. 24, 16.
- plana 34, 15. 80, 20. 96, 19. -is 68, 16. -o (de —) 130, 19. (in —) 130, 2. -um (adi.) 116, 7.
- planetas 159, 11.
- plateas 146, 12.
- plebem 7, 8. -is 59, 10.
- Pleiadum *V. L.* 157, 2.
- plena (legio —) 36, 7 et 40, 12. -o (— gradu) 13, 20. (gradu —) 59, 1. -os 159, 14. -um 33, 14. 32, 5. *uide* ad.
- pleniozem 111, 5.
- plenissime 33, 1. 75, 12.
- plenitudo 64, 17. 93, 21.
- plerique 12, 12. 37, 7. 54, 8. 111, 5. 112, 15.
- Pliadum 157, 2.
- plumbatae 148, 16. -arum 19, 21. -as 49, 7. 53, 13. 98, 9. -is 49, 18. 50, 10. 142, 8. 162, 16.
- plures 9, 17. 35, 12. 43, 19. 48, 17. 53, 1. 67, 12. 87, 4. 100, 2. 107, 5. 117, 17. [122, 6.] 138, 7. 139, 16, 19. 144, 19. 162, 7. -a 4, 5. 37, 6. 61, 7. 73, 8. 75, 4. 76, 7. 118, 14. [121, 14.] 144, 14. 150, 2. -ibus 11, 17. 18, 19. 66, 6, 15. 75, 21. 105, 8.
- plurimi 87, 17. 131, 20. 159, 9. -orum 158, 8. -is 64, 17. 72, 18. 107, 7. -os 102, 17.
- plurimum 6, 14. 7, 20. 15, 15. 28, 3. 29, 12. 35, 22. 48, 9. 86, 18. 92, 2. 97, 8. 101, 22. 113, 17. 133, 9. 149, 4. 151, 12. 164, 8.
- plus 37, 11. 68, 12. 79, 6. [121, 1 *bis*.]
- plutei 137, 6. 138, 9.
- pluuia 160, 10. -ae 58, 20. -as 160, 3.
- pluuiales (aeduli —) 157, 10. -ibus 136, 2.
- podismum 42, 1. 83, 1. 98, 16. 99, 12.
- poena 17, 19. 72, 21. [124, 3.] -ae 76, 2. -am (ad —) 26, 8 et 44, 1.
- pollentes 45, 19.

- polyptychis 53, 19.
 pomorum 133, 5.
 Pompei Magni 14, 13.
 ponas 110, 14, 18. -ebant 58, 5.
 -ebantur 20, 18. 54, 18. 98,
 18. -ebatur 50, 5. -erentur
 117, 10. -i 101, 10. 108, 2. -it
 109, 12. -itur 40, 1. 103, 9.
 105, 10. 110, 16. 131, 6.
 142, 17. -untur 60, 8. 84, 14.
 101, 4. 148, 1. posuerunt 112,
 15. positam 54, 16. positas
 49, 7. positi 116, 2. positis 23,
 15. 85, 10. posito 50, 11. po-
 sitos 48, 6.
 pondus 7, 15. 15, 10. 21, 5.
 (— armorum) 115, 12. -eris
 15, 12. 16, 19. 18, 2. -eri 142,
 4. -ere 16, 20. 133, 23. -era
 144, 4.
 pons 81, 8, 15. 143, 2. -tem
 139, 21. 142, 17. -tibus 14,
 19. 60, 18. 162, 19.
 Pontum 150, 22.
 poplites 16, 4.
 populosior 105, 17.
 populus 150, 9. -i 6, 20. (*gen.*)
 13, 1 *et* 19, 1. -um 5, 13. -o
 67, 9. 150, 13. -is 93, 20. -os
 66, 8.
 porcinum (caput —) 105, 9.
 132, 17.
 porrige 110, 1. -git (se —) 110,
 5. [porrectis 123, 6.]
 porta 26, 2. (decumana —) 26,
 7. -ae 131, 3. -am 131, 5, 9.
 -arum 94, 9. -as 94, 11. 146, 7.
 -is 133, 14. 145, 17.
 portabant 54, 2. -tandi 21, 9.
 -tandis 28, 2. -tant 24, 9. 41,
 3, 7. 141, 3. -tantur 60, 12.
 -tare 7, 15. 19, 17. 20, 10.
 25, 5. 26, 21. 58, 22. 61, 9.
 -taret 52, 3. -tat 46, 8. 60,
 16. -tet 81, 6. -tetur 61, 1.
 -tauerant 92, 14.
 porticus 58, 16.
 portio 150, 6.
 portūs 156, 10. 161, 15.
 positio 44, 10. -onem 154, 17.
 posse 4, 11. 38, 5. 66, 23. 83,
 4. 87, 13. 90, 4. 92, 8. [aliud
 sibi licere non posse 111, 22.]
 -ssent 15, 19. 30, 8. 46, 16.
 113, 1. -sset 28, 21. 46, 11.
 50, 12. 54, 7. 68, 19. 117, 11.
V. L. 124, 20. -ssimus 80, 8.
 -ssint *V. L.* 6, 2. 14, 8. 24,
 15. 27, 9. 60, 14. (quid artis
 — habere) 89, 1. (doceantur
 quamdiu — esse perfecti) 89,
 5. 131, 12. 148, 11. -ssis 102,
 13. -ssit 7, 3. 12, 9. 20. 24, 6,
 16. 25, 18. 29, 8. 48, 4, 17.
 58, 3. 68, 22. 73, 7. 82, 11.
 83, 12. (*absolute*) 90, 17. 100,
 10. 103, 5, 13. 104, 11. 109, 12.
 110, 12. 112, 8. 119, 1. 124,
 20. 130, 14 [20]. 141, 8.
 -ssunt 6, 2. 23, 3. 34, 17. 60,
 2, 9. 64, 13. 86, 13. 101, 18.
 148, 21. poterat 33, 5. poteris
 107, 10. 110, 9. poterit 52, 18.
 69, 23. poterunt 100, 9. po-
 tes 103, 24. 108, 12. po-
 test *passim*; *cf. V. L.* 108, 12.
 potuerant 51, 4. 111, 16. po-
 tuerint 54, 9. 98, 14. [potueris
 88, 9.] potuerit 18, 9. 20, 13.
 109, 15. potuerunt 30, 11. 115,
 3. 151, 12. potuisse 7, 8. po-
 tuissent 92, 12. potuisset 5,
 17. 14, 15. potuit 113, 20.
 129, 5. 142, 5.
 possessio 69, 17.
 possessores 132, 13. -ibus 12,
 3. 70, 1. -um 90, 7. possidere
 96, 10. possideret 129, 9. -det
 40, 11. 155, 8.
 post (*adu.*) 88, 19.
 post (*pr.*) *passim*.
 postea 30, 2. (— quam fuisset)

- 53, 22. 66, 18. 90, 2. 93, 2, 10.
99, 6. 100, 15. 102, 5. 112, 19.
116, 18. 117, 16. 129, 9.
159, 4.
posterioris 155, 1.
postero 142, 1.
postmodum 17, 17. 116, 6.
postquam (*cum fut. ex.*) 55, 14.
postremo 59, 6. 82, 8. 87, 4.
141, 6.
ad postremum *uide ad.*
postulant 22, 7. -at 69, 4. 81,
19. 111, 4. -asset 23, 16. 150,
17. -auerit 26, 3. 27, 8. 118, 15.
potentissimae 128, 11.
potestas (consularis —) 67, 3.
-atis 90, 7. 121, 7. -atem 43,
22. 68, 10. 73, 18. 102, 23.
-ate 146, 8. 150, 3.
potiorem *V. L.* 89, 13. 89, 20.
potitos 64, 2.
potius 67, 21. [124, 1.]
potus 68, 6. -ūs 149, 20. -um
136, 4.
praealte 143, 4.
praebebantur 70, 12. praeben-
da (ad — terga) 111, 13.
-bent 80, 24.
praeaeabant (— ne) 77, 18.
-etur (— ut) 28, 10.
praecedant 17, 4. praecedens
33, 17. -entem 114, 17. -entes
41, 9. 51, 3. 113, 2. 159, 5.
-entum 37, 23. -cedere 79, 12.
-cedis 129, 1. -cedit 6, 12. 39,
9. 114, 13, 21. [122, 15.] -ce-
dunt 148, 22. -cesserint 78,
20. -cessit 114, 19.
praececlant 79, 19.
praeceps 92, 6. per praeceps
134, 1. praecipitia 91, 6.
praeceptione 129, 11.
praeeptum 41, 9. -i 35, 22.
-o 44, 4. 67, 7. 150, 4. -a 37,
17. 43, 23. 64, 14. 86, 7. 89,
3. 124, 11.
praecidantur 152, 11. -cidit
164, 18. -cisa 152, 14. -cisis
114, 10.
praeciperent (*cum inf.*) 64, 10.
-erer (*cum inf.*) 33, 9. -cipien-
dum ut 27, 21, 23. -cipit (*cum*
acc. cum inf.) 74, 9. -ceperint
(*cum acc. cum inf.*) 56, 18.
-ceperit 39, 4.
praecipitantur 71, 9.
praecipue 8, 5. 11, 12. 14, 1.
16, 18. 23, 21. 24, 8. 35, 5.
37, 15. 49, 11. 54, 8. 64, 12.
70, 19. 71, 5. 77, 10. 95, 12.
117, 12. 133, 3. 134, 10. 151,
14. 152, 4, 10. 160, 5.
praecipuus 45, 21. -a 45, 12.
64, 4. 86, 15. 162, 10. inter
praecipua 85, 12. -am 102, 23.
-um 39, 11. 164, 3.
praeconem (per —) 27, 3.
praeda 59, 15. -ae 91, 18. ad
praedam 94, 15.
praedandum (ad —) 91, 3.
praedicendum (illud est —, ut)
92, 7.
praecerat 42, 13. 45, 20. 151, 4.
-esset 47, 6. -est 40, 22.
47, 11.
praeffectus (castrorum —) 44, 9.
(— classis) 151, 4 *et* 5. (— le-
gionis) 43, 20. (— fabrum) 45,
17. -i (— legionis) 17, 9 *et* 43,
25. 44, 7. -orum (— prae-
torio) 55, 18.
praeferent 78, 7.
praefigere 81, 14. -itur 118, 13.
137, 11. 140, 17. -guntur 26,
21. -xa 24, 5. -xis 25, 6.
praegrauetur 53, 12.
praeiudicat 82, 21.
praemittebatur 113, 2. -unt
114, 8. -missa sunt 65, 16.
-missis 79, 8. 93, 18.
praemium 42, 4. 76, 4. -i 76, 2.
-a 36, 19. 37, 9. 43, 8. [124, 4.]

- praemuniunt 139, 7.
 praenosceret 6, 3. 154, 10.
 praecoepas 104, 3. praecoep-
 pent 14, 4.
 praeparare (— se) 104, 11. -ari
 133, 16. [-parat 122, 13.] -pa-
 ratur 84, 15. 136, 12. -paret
 (se —) 14, 13. 65, 9. -paretur
 66, 14. 79, 7. -parasset (seque
 et milites — ad) 14, 17. -pa-
 rata 77, 13. -atam 150, 12.
 -ati 75, 7. -atis 81, 7. 145, 22.
 -atos 45, 7. 101, 24.
 praepeditis 41, 5.
 praepollet 35, 6.
 praeponantur 52, 18. -atur 48,
 2. -ponendi sunt 78, 17. -po-
 siti 43, 11. 46, 1. -positis 45, 22.
 praescripto 159, 11.
 praesens 124, 13. 139, 17. 144,
 10. -ti 38, 22. -tem 16, 5. 23,
 26. -te 56, 9. -tes 40, 19. 104,
 12. -tia 39, 13. -tibus 37, 19.
 94, 7.
 in praesenti 80, 7.
 praesentia (sub —) 17, 9.
 praesentiant 147, 3.
 praesertim 25, 14. 57, 10.
 59, 20.
 praesidia 81, 12. 85, 17. [121,
 14.] -is 70, 2. 79, 8. 132, 10.
 praestanda (est —) 38, 22.
 -stant 27, 15. 42, 3. 86, 1.
 -stare [2, 3.] 68, 22. -stat (ne
 s. noceant, ducis — industria)
 79, 4. 81, 9. 82, 9. 135, 11.
 162, 4. -stent 136, 3. -stetur
 53, 12. 82, 18. 135, 17. 138,
 16. -stitisse 5, 19. -stitutum
 129, 4.
 praestantibus 38, 14.
 praestantissimi 11, 7.
 praestringenda V. L. 13, 5.
 praestringit 14, 11.
 praesumunt 162, 18.
 praetemptandus V. L. 12, 8.
 praeter 23, 8, 11. 42, 5. 115,
 9. 161, 2. 162, 14.
 praetercurrentibus 117, 15.
 praeterea *passim*.
 praeterisse 9, 3. 114, 5.
 praetermissus 82, 11.
 praetores 67, 1.
 praetoria (porta) 26, 2.
 praetorium 26, 7. 84, 15. -o
 55, 18.
 praetulisse 20, 9.
 praeuenerint 70, 6.
 premebantur 51, 5. premit
 26, 10.
 primiscrinus 55, 17.
 primo (*adu.*) 20, 19. 22, 7. 27,
 19. 30, 2. 105, 7. 116, 6.
 141, 10.
 primum (*adu.*) 7, 15. 54, 10.
 (— omnium) 59, 23. 75, 11.
 83, 5. (quam —) 86, 6. 91,
 14. 107, 14. 112, 8. 20. 140,
 9. 142, 11. 154, 17.
 primus 40, 23. (— hastatus)
 42, 16. 65, 13. 116, 17. [122,
 16.] [130, 17.] -a 27, 4. 39, 8,
 16. 23. 45, 18. 49, 15. 50, 19.
 98, 16. 115, 1. 128, 10. 137,
 3. -a (*pl.*) 84, 13. -ā 6, 10. 11,
 9. 23, 13. 40, 2. 42, 14. 48,
 18. 49, 2. 55, 11, 16. -ae 42,
 18. 43, 5. (*pl.*) 26, 5 et 50, 11.
 -am 55, 14. 98, 15. 108, 11.
 109, 12. -i 19, 6. 40, 24. (— pili)
 42, 12 et 55, 14. 43, 21. (*pl.*) 64, 5.
 77, 3. 102, 4. -o (— principe)
 42, 11. 49, 7. 98, 13. 109, 8.
 137, 17. -um 30, 4. 46, 7. 96,
 10. -is 9, 16. 13, 12. 98, 11.
 99, 10. (a —) 112, 18. in primo
 97, 10.
 princeps (*militare uocabulum*)
 (— secundus) 42, 18. -ipe
 (primo —) 42, 12. -ipes 23,
 13. 36, 8. 49, 3. -ipum 49, 15.
 principale 36, 6. -es (— milites)

- 42, 8. [49, 4.] (uentos —)
 154, 18. -ibus (uentis —) 155,
 3. -ium (— militum) 40, 17.
 53, 21.
 principem 4, 5. -es 4, 7. 128,
 12. 151, 17. -i 33, 10. 45, 22.
 -is 38, 16. -ibus 4, 2.
 principia legionum (*locus*) 23, 24.
 principiis = militibus princi-
 palibus 72, 9. 83, 17. -orum
 17, 10. 40, 18. 68, 9. 71, 12.
 prior (triarius —) 43, 4. 103,
 23. 108, 1. 119, 4, 6. -ores
 23, 19.
 priisci 64, 2.
 priuatus 39, 2. -a 53, 17. -arum
 (*V. L.* — orum) 158, 12. -is
 53, 20 *et* 136, 1.
 priuilegiis 42, 9. -o 84, 11.
 prius (— quam *cum* *coni.*
praes.) 14, 11 *et* 104, 10. 18,
 21. (— quam *cum* *fut. ex.*)
 25, 12 *et* 103, 23. 79, 5. 93,
 1. 97, 14.
 priusquam *uide* prius. (*cum*
fut. exact.) 20, 12. (*cum* *coni.*
praes.) 80, 3.
 pro 5, 4, 8. 15, 12. 17, 7.
 (— merito) 20, 7. 25, 20. 37,
 13. 39, 5. 52, 15. 54, 14, 15.
 59, 17, 19. 66, 7. 70, 9. (—
similitudine) 71, 18. 72, 10.
 11. 73, 8, 15. 81, 5. 82, 20.
 84, 18. 88, 14. 90, 9. 101, 3.
 110, 14. 119, 2, 12. 120, 7,
 17, 18. 125, 2. [130, 18.] 133,
 20. 139, 11. 144, 3. 149, 18.
 150, 9. (— *rostris*) 163, 14.
 152, 17. 154, 14. 156, 7. (—
uice) 164, 13. *uide* parte.
 probandis 11, 19. -ant 35, 8.
 58, 3. -antium 12, 4. -aren-
 tur 9, 16. -ari 39, 20. -atur
 152, 7. -auit 15, 17. -ata
 124, 12. -atam 45, 1. -atos
 91, 4.
 probatissimis 76, 20. 86, 5.
 107, 15. -os 85, 6. 109, 22.
 procedit 94, 9. 105, 7.
 procellae 159, 16. -as 156, 8.
 160, 3. -is 154, 10. 156, 8.
 procerā 47, 15.
 proceritas 139, 14. -atem 5,
 17. 9, 14. 10, 18.
 processionibus 56, 16.
 procinctu (in —) 84, 12.
 [procreat 122, 5.]
 procul 7, 20. 58, 2. 92, 20.
 procurabat 45, 1. -etur 70, 10.
 procurrant 14, 2. 107, 3. -it
V. L. 161, 5.
 procursus 103, 3.
 prodantur 154, 4. -dere 23, 5.
 -dit 74, 16. -dunt 87, 17.
 -duntur 160, 1. -diderunt 64,
 14. 124, 17. 149, 17. -ditum
 123, 18.
 prodesse 4, 6. 27, 10. 28, 3.
 34, 17. 59, 7. 68, 13. 113, 16.
 151, 2. 164, 9. -dessent 78, 3,
 -dest 7, 4. 11, 17. 12, 15.
 15, 15. 120, 4. [120, 13. 122.
 4.] (*amplius* — ut) 131, 5,
 -sint 92, 2. -sit 35, 22. 113.
 17. -sunt 134, 15. -fuerit 65,
 1. -fuit 5, 22. -futura 129, 14.
 -futurum 37, 11.
 proditor 77, 2. -es 76, 17. 80, 6.
 producas 88, 11. 94, 9. -endi
 27, 17. [-endus (in *acie* —)
 121, 3.] -citar 141, 14. -cunt
 115, 6. [-dixeris 122, 8.]
 -duxerit 109, 5. -duxerunt
 (in *acie* —) 115, 5. -ductis
 164, 1.
 proeliandi 36, 5. 125, 3. -en-
 tur 137, 7.
 proelium 35, 17. 36, 12. 41,
 17. 46, 9. 51, 6. 71, 8. 72, 5.
 94, 8. 20. 95, 8. 104, 9. 106,
 8. 107, 15. 109, 23. [122, 22.]
 161, 12. 162, 5. 163, 17. -i

- 21, 4. 23, 24. 51, 16. 68, 19.
74, 14. 86, 6. 150, 5. 163, 10.
-o (*dat.*) 52, 2. -o (*abl.*) [2, 1.]
22, 18. 24, 1. 35, 12. 40, 23.
56, 20. 73, 15. 78, 10. [121,
6.] 147, 19. 151, 14. 153, 14.
-a 14, 17. -is 6, 2. 17, 1. 18,
18. 19, 15. 24, 9. 64, 18. 89,
8. 116, 15. [120, 12.] -orum
17, 18. 64, 6. 73, 7. 120, 9.
profectionem 76, 15. -is 43,
24.
proferantur 5, 5. -tulimus 155,
3. -latum 139, 23.
proficeret (consuetudo —) 20,
19. -ficiat 133, 6. -ficit 11, 19.
37, 20. (*cum inf.*) 73, 6. [122,
7.] (*cum inf.*) 133, 9. (*cum
acc. cum inf.*) 135, 8. -iunt
89, 18. -fecerant 17, 7. -fecer-
int 22, 2. -fecerit 124, 13.
129, 7.
proficiscens 75, 10. -ente 74,
15. -fectos 7, 23. -fecturus
(est —) 26, 5. 75, 19. (sit —)
76, 9, 19.
profitentur 160, 15.
progenuere 29, 11.
progredi 74, 2.
progressu (in —) 76, 21.
prohibeat 136, 8. -eri 69, 2.
-et 11, 16. 132, 11. -etur 131,
16. 159, 3. -buerit 132, 12.
prolixa 158, 3. -o 106, 10.
prolixiora 143, 14.
prolusione 17, 7. 57, 13.
promeretur 55, 1.
prominentibus 161, 16.
promittit 76, 7.
promouenda 142, 1. -uentur
41, 14. 55, 11. -uerentur 36,
20. -ueretur 42, 12. -ueri 36,
21. -motus 55, 12.
prompti 70, 17. -um 150, 14.
promptior ad 6, 5.
promptissimi 6, 22.
in promptu 26, 23. 184, 9. 148, 1.
promuscidem 117, 3.
per pronum 134, 6.
pronuntiantur 73, 15.
propagantur 89, 21.
prope (*adu.*) 18, 8. 20, 11. 23,
26. 36, 3. 43, 1. 49, 19. 58, 8,
67, 10. 72, 13. 92, 13. 99, 1.
106, 8. 109, 17. 110, 16. 130.
12. 153, 17.
propellunt 141, 18.
properare 79, 23.
propior 157, 7.
Propontidem 150, 22.
proprius 43, 20. 45, 17. -ā 59,
19. 66, 5. 78, 22. -ae 45, 7.
-am 152, 9. -a (*pl.*) 83, 18.
87, 15. -o 40, 18. 46, 3. -is
36, 7. 92, 4. -os 36, 10.
propter 59, 9. 66, 9. 85, 11.
115, 10, 11. 131, 4. 133, 2,
12. 146, 18. 148, 9. 150, 10.
162, 14.
propterea 6, 18. 24, 1. 34, 11.
58, 7. 81, 8. 99, 16. 112, 15.
130, 9. 157, 7. 161, 19.
propugnaculum 116, 13. 131,
6. -a 84, 6. 130, 20. 181, 20.
132, 4. 162, 21. -is 131, 20.
134, 1, 11. 135, 16. 138, 15.
141, 11.
propugnatores 78, 9. 83, 2.
propulsandum 27, 1.
prorogato 69, 16.
prorumpant 94, 17. -it 72, 16.
-unt 148, 6.
prorsus 25, 6. 28, 21.
prosecutores 70, 1.
proserit 137, 18.
prospicere 96, 21.
prosternant 140, 4. -it 164, 14.
-itur 111, 17. -stratis 65, 4.
protegenda 101, 7. -endi 57,
10. -endos 24, 17. -unt 135,
16. -untur 138, 10. -tecti 138,
14, 19.

- protrahi 87, 12.
 protruditor 143, 3.
 prouideant 67, 7. -endum 67, 15, 76, 4. 94, 10. -ere 75, 9. 85, 12. -uisa 77, 17. -uisis 82, 20.
 prouidus 103, 14. 119, 11. -o 97, 2. -os 154, 15.
 prouinciae 89, 21. 151, 11. -arum 11, 13. 29, 17. 75, 17. -is 6, 9.
 prouinciales 70, 3. -ium 70, 20. -ibus 69, 13.
 prouisione 37, 20. -is 52, 14.
 prouocabant 51, 3. -andum 98, 12. -are 65, 11. 103, 26.
 prouolare 58, 1. -ent 102, 2.
 prout *cum fut. exacto* 26, 1. *cum coni. pispf.* 45, 21.
 προχειμαδζειν 159, 5.
 proximior 24, 16.
 in proximo 82, 14. 150, 20.
 prudens 59, 20. 89, 9. -tes 52, 18.
 prudenter 9, 11.
 prudentiā 7, 3. -ā 5, 21.
 prudentiori (*abl.*) 72, 11. -ori-bus 75, 20.
 pruinas 68, 2.
 pubertatem 8, 10.
 publicus (*conflictus* —) 86, 7. -a (*iniuria*) 90, 11. -ā pu-gna —) 52, 6 *et* 97, 8. (*an-nona* —) 53, 19 *et* 54, 11. (*acie* —) 113, 16. 149, 18. -am (*pugnam* —) 88, 11. (— *pugnam*) 89, 7. -i (*conflictus*) 93, 18. -is 136, 1. -o (*conflictu* —) 88, 20. (— *Marte*) 93, 15 *et* 119, 12. [(— *certaine*) 124, 5.] 158, 7. -um (*scutum* —) 15, 11. (*certamen* —) 89, 13. (— *proelium*) 94, 20.
 pudicissimae 135, 6.
 pudore 33, 10.
 pueris 8, 12. 78, 7. -os 80, 13.
 pugna 48, 7, 15. 69, 5. 95, 9. 106, 1. 161, 20. -ā 22, 13. 27, 10. 50, 12. 52, 6. 56, 16. 59, 7. 97, 8. 113, 16. -am 88, 11. 89, 8. 103, 5. 116, 10. -arum 64, 5.
 pugnabitur 108, 18. -andi 6, 19. 9, 3. 23, 22. 27, 13. 64, 10. 93, 14. 94, 3. 164, 7. 165, 3. -ando 98, 4. -andum 39, 16. 59, 19. 75, 6. 87, 5. -ante 97, 4. -antes 16, 10. 23, 18. 78, 1. 87, 22. 97, 19. -antibus 28, 21. 73, 4. 135, 4. -are 9, 12. 17, 1. 56, 17. 71, 4. 88, 15. 110, 18. -aret 16, 21. -aretur 67, 10. -at 87, 10. 161, 12. -atur 24, 13. 56, 6. 104, 13. 116, 3. -ent 100, 13. -et 65, 12. -auerint 17, 20. -aturus 94, 21.
 pugnatore 99, 16. -um 86, 19.
 pulchriora 82, 22.
 [pulset 123, 6.] -ati 132, 14.
 pulsu 162, 1.
 puluis 74, 16. 96, 23. -erem 7, 16. 15, 3. 96, 21. 152, 15. [-ere 115, 8.]
 puluerulentā 92, 14.
 puncta (*subst.*) 16, 13, 16.
 punctim 16, 9. 71, 19.
 punctis (*n. punctum*) 12, 7. 38, 16.
 Punico (*secundo* — bello) 30, 7. -cum (*primum* — bellum) 30, 5.
 puta (*ut* —) 73, 16. putamus 79, 17. -ant 90, 3. 94, 15. -at 120, 8. -etur 11, 10. -o 144, 10. 165, 9. -aris 69, 19. -auerunt 68, 13. 128, 12.
 putei 135, 12.
 Pyrrhus 116, 18.

Q.

quā (*adu.*) 85, 16. 144, 15.
 quadragenos 139, 13.
 quadraginta duo 100, 5.
 quadrata 25, 24. 82, 20. [-ā
 122, 15.] -am 28, 1.
 quadrigae 116, 12. -as 116, 4.
 quadringentos 108, 21.
 quadro 106, 7.
 per quadrum 139, 13.
 quaedam (*pl. f.*) 58, 17. (*sing.*)
 146, 9. -quādam 128, 14.
 quendam 55, 10. quidam 156,
 15 *bis*. quibusdam 53, 5. 78,
 4. 151, 12. quodam 28, 18.
 161, 4. quosdam 5, 6.
 quaerantur 76, 5. [-at 123,
 11, 14.] -enda 119, 11. 152,
 2. -endum 86, 22. -entes 80,
 10. -imus 12, 23. -is 96, 18.
 -it 39, 10. -itur 66, 1. 68, 10.
 130, 2. 145, 14. -unt 53, 2.
 -untur 120, 3. -sinit 65, 7.
 92, 20.
 quaestuosum 55, 19.
 qualis 87, 19. -es 12, 5.
 qualitas 26, 1. 151, 21. -tate 75,
 14. 101, 3.
 qualiter 48, 15. 99, 13. 137, 7.
 qualos 26, 22.
 quam *passim*. *uide* ante, post-
 ea, prius. — maxime 159,
 14. — plurimi 131, 20. —
 primum 86, 6.
 quamdiu 81, 19. (*cum coni.* =
 dum) 89, 4.
 quamlibet (*cum coni.*) 152, 6.
 quamuis 12, 12. 37, 4. 50, 13.
 92, 3. (*c. coni. pr.*) 97, 9.
 (*c. fut. ex.*) 101, 16. 109, 19.
 132, 14. 136, 3.
 quando 53, 13. *V. L.* 96, 24.
 (= aliquando) 108, 9 *et* 118,
 15. 116, 3. 132, 11. 136, 11.

(ne —) 149, 20 *et* 150, 11.
 158, 11.
 quanta (*pl.* = quot) 57, 4.
 (*pl.*) 79, 22. (*sing.*) 149, 14.
 -tos 38, 12. (=quot) *V. L.* 86,
 13 *et* 100, 10.
 quantamlibet 36, 13.
 quantitatem 83, 2.
 quantolibet 66, 14.
 quantouis 46, 15.
 quantum 11, 20. 17, 2. 18, 17.
 36, 16. (tantum —) 54, 9. 64,
 18. 86, 13. 90, 16. 108, 12.
 (tantum —) 129, 5, 6. 149,
 14. (tanto —) 150, 2. *uide*
 in. -o (— tanto) 60, 5. (tanto
 —) 66, 15. 68, 20. 89, 19.
 (tanto —) 94, 1 *et* 96, 12.
 (— tanto) 111, 17 *et* 143, 14,
 15 *et* 144, 4 *et* 148, 18. (tanto
 —) *V. L.* 150, 2 *et* 161, 18.
 quantamuis 114, 20.
 quapropter 38, 5.
 quartus 98, 7. [122, 22.] -a 18,
 8. 39, 21. 43, 13. 48, 20. 108,
 20. -ae 109, 10. -o 116, 15.
 160, 5. -um 98, 12.
 quasi 16, 2, 5. 25, 4. 47, 6.
 50, 12. 52, 1. 55, 9. 88, 19.
V. L. 95, 13. 107, 6. 108, 7.
 110, 1. (*c. plaqf. coni.*) 118, 4.
 (*c. pf. coni.*) 119, 8. [130, 19.]
 151, 8.
 quassata 45, 9.
 quatenus *c. praes. coni.* 60, 16.
 91, 11. 105, 2. *c. imperf.*
coni. 47, 1. 125, 4. *c. ind. pf.*
 160, 16.
 quaterni 84, 20 *bis*. -os 153, 12.
 quattuor 38, 15. 42, 13. (— mi-
 libus) 67, 3. 85, 2. 98, 21.
 116, 13. 154, 18.
 que *passim*. que — et: seque
 et milites 14, 16. seque et
 equos 68, 17. seque et sua
 70, 4.

quemadmodum (— ita) 47, 9
et 59, 5. 67, 16. (— ita) 76,
12, 17. 89, 1. 112, 3. (uidere
— abecedebant) 112, 17. (—
ita) 139, 4 et 142, 16.

quempiam 55, 12.

quemquam 4, 4. cuiquam 22,
12. 153, 13.

qui, quae, quod, cuius *etc. pas-*
sim, cf. 35, 2. 73, 23, 92, 9.
105, 13, 15. 124, 19. 137, 20.
138, 9. 144, 7. est quae 8,
14. hoc est in quo 11, 6.
subita (*scil.* sunt) quae *V. L.*
77, 16. hoc tempus est quo
94, 1 et 113, 8. hic locus est
in quo 103, 2. *assimulatum*
98, 9. *V. L.* 98, 10. 134, 5.
135, 19. 144, 7, 20. 159, 11.

quia 4, 3, 6, 19. 19, 16. 34, 10.
39, 20, 23. 40, 4, 7, 10, 22,
[24]. 41, 11. 42, 10. 46, 10.
49, 4. 51, 14. 56, 8, 10. 58,
12. 67, 11. 76, 15. 84, 14, 21.
87, 18. 92, 13, 20. 99, 16.
103, 15, 23, 26. 104, 2. 105,
4, 8. 106, 10. 109, 6, 16. 110,
4, 15. [111, 21.] 112, 7, 9.
113, 9, 19. [121, 12.] 130, 10,
20. 133, 20. 134, 14. [136, 17.]
137, 17. 140, 16. 141, 15.
143, 8. 150, 7. 151, 1. 152,
2, 7. 154, 13. 157, 4, 7. 158,
11. 159, 1. 161, 20. 164, 6.
165, 9.

quicumque *V. L.* 154, 10. quod-
cumque 144, 2. quocumque
61, 7. 120, 1. quacumque 69,
22. 137, 14. quaecumque
6, 1. 73, 17. quibuscumque
11, 10.

quidem 5, 18. 6, 11, 17, 21.
(Et —) 8, 9. [10, 2.] 12, 24.
18, 21. 53, 3. 56, 23. 73, 3.
77, 6. 96, 19. 162, 5.

quiduis 52, 19.

quieta 156, 6.

Quinctio Cincinnato 8, 3.

quingentaria (cohors —) 39, 18.

quingentos 108, 21.

quinos *V. L.* 9, 15. 20, 9. 153,
13. -as 49, 7.

quinquagenos 139, 13.

quinquaginta quinque 43, 5.
60, 10.

quinque 13, 19. 40, 1. 43, 5,
12. 49, 9, 13. 83, 13.

quintadecima 152, 10.

[quintus 123, 2.] -a 39, 21, 22.
49, 1. 109, 10. -ā 98, 18. -o
V. L. 157, 10.

quippe 25, 2.

quippe 12, 2. 94, 17. 119, 16.

quis (*interr.*) 48, 10. 87, 3 *ter*,
4. 89, 19. 90, 15, 16 *ter*.

-em 12, 19. quid 5, 15, 16.
11, 17. 22, 14, 16. 33, 10.

35, 15. 80, 7. 88, 20. 89, 1.
94, 21. 95, 6. 99, 10. 123, 20

bis. 140, 5. 162, 8. 165, 6.

quis (*indef.*) 29, 6. 52, 6. 53,
11, 14. 54, 21. 120, 8. 130,

10. quā 81, 14. 85, 7. quid
15, 6. 17, 17. 67, 7. 90, 10.

95, 3. 119, 12. quā 16, 8.
qui 72, 9. -as 27, 20. [114, 14.]

quos 27, 20.

quisquis 86, 4. quicquid 5, 10.
13, 21. 16, 14. 45, 12. 69, 21.

114, 4. [120, 17.] 149, 1.
quo (*adu.*) 25, 11.

quocumque (*adu.*) 74, 5.
quod (*coni.*) 20, 3. 34, 8, 12.

41, 5, 14, 15. 47, 8. 52, 13.
54, 3. (*sciendum* —) 79, 1.

96, 15. 108, 6. 109, 11. 137,
14, 15. 144, 8.

quod si 66, 16. 67, 2, 4. 69, 15.
72, 18. 77, 12. 79, 11. 81, 15.

83, 10. 85, 18. 94, 12. 99, 17.
101, 13. 102, 15. 104, 11.

107, 18. 119, 8. 135, 17. 136,

7. 137, 2. 140, 12. 145, 3.
163, 18.
quodammodo 77, 1.
quomodo 8, 5. 73, 10. *V. L.*
116, 14.
quondam 90, 1.
quoniam 53, 1. 161, 10.
quōque *passim*.
quoquomodo 116, 14.
quoslibet 9, 13. cuiuslibet 135,
11.
quot 53, 14.
quotā 46, 13.
quotiens 56, 2, 3, 5 *bis*. (*si-*
gnum est —) 74, 15. (*tollenno*
dicitur —) 143, 4.
quouis (*c. con. pr.*) 16, 11.
(*c. fut. ex.*) 61, 9. 130, 21.
cuius 38, 4.

R.

radicibus 83, 9.
radii 116, 14. 160, 8.
ramis 84, 4.
rapti 80, 18.
rara 24, 7.
rarior 87, 18. -ores 27, 14.
raro 22, 19, 20. 104, 1.
rastra 26, 22.
[*pro rata* 130, 18.]
ratio 53, 6. 54, 18. 55, 2. 56,
18. 78, 11. 93, 20. 101, 22.
111, 3. (— *militaris*) 112, 1.
133, 8. 150, 17. 159, 15. -nem
9, 20. 55, 5. 82, 3. 86, 6.
95, 13. 100, 7. 156, 14. 159,
10. -ne 18, 13. 67, 12. 71, 1.
101, 11. 154, 14. 158, 9.
-nes 41, 15. 129, 11. -nibus
150, 5.
Rauennam 150, 15.
Rauennatium 150, 12. 151, 5.
rebellasset 67, 5.
recedatur 112, 3. -ebant 112,
21. -endi 98, 20. -entium 37, 8.

-ere 112, 9, 14. -eret 16, 4.
-it 110, 6. 112, 5. -itur 114, 1.
-unt 59, 17.
recentibus 33, 7. 138, 6. -ium
149, 17.
receptacula 136, 2.
receptui 56, 1. [74, 3.]
recipi (*inter*) 23, 25. recipiant
(*se* —) 25, 11. -iunt 17, 18.
98, 16.
reciprocantis 161, 6.
recognoscant 96, 7. -cenda
33, 9.
recte 4, 3. 45, 2.
rectius est *cum inf. pass.* 72, 19.
rectus 103, 2. -o 114, 1. -um
sagittare 18, 15.
recurrat (*V. L.* -it) 55, 13. -cur-
rentes 41, 10. -currit 114, 15.
recursu 28, 18. -um 81, 16.
recusaturos 39, 5.
reddat 21, 11. -atur 85, 15.
147, 15. -erentur 70, 14. 130,
5. -ere 22, 13. 55, 5. -eret
94, 6. -eretur 17, 8. -i 141,
9. -it 11, 16. [122, 6.] 165,
1. -itur 156, 8. reddiderunt
130, 9.
redeant 14, 5. -eundum 94, 16.
-eunt 98, 15. -ire 28, 14. 56,
18. 78, 21. [123, 16.]
redegit 13, 8. -acta 4, 2.
reducit 137, 17, 18.
redundantes 6, 22. -are 44, 8.
131, 14.
referantur 153, 14. -ferre 21,
17. -ferunt 41, 15. -feruntur
73, 18. -ttulere 12, 25. -ttuli
13, 10. -ttulimus 118, 15.
reficiantur 68, 8. -iendi 79, 15.
refluit 161, 6.
refouendi 120, 3.
refundere 22, 8 (*V. L.* re-
fundi).
regebantur 43, 5. 45, 22. 118,
2. -ebat 43, 3. -entis 162, 3.

- ere 103, 4. -i 73, 7. [-it 123, 1.] -untur 47, 14.
 regione 67, 18. -nibus 13, 3. 67, 9. 161, 11. -num 75, 12.
 regnantium 4, 8. -at 39, 3.
 regni 11, 8. 129, 1. -o 150, 13.
 regredi 74, 2. 114, 19. 156, 10.
 regulā 125, 3. -ā 93, 4.
 Regulum 65, 2.
 relegenda sunt 38, 9. -untur 66, 4.
 religionis 152, 17.
 relinquendum 133, 6. -linquit 114, 15. -lictis 90, 1.
 reliqua (inter —) 73, 5. -ae 45, 21. -am 109, 23. -as 39, 8. -i 27, 2. 42, 9. 115, 2. 157, 1. -is 68, 15. 69, 7. 91, 6. 112, 19. [123, 6.] 152, 14. -os 17, 3. 45, 4. -um 110, 12.
 reliquias 93, 12.
 remedium 69, 8. 100, 15. (— ut) [101, 18.] et 105, 1 et 132, 2. 141, 21. -a 66, 19. 144, 14. [-is 124, 6.] -o 96, 3.
 remiges 153, 17. -um *V. L.* 153, 13. 162, 3. -ibus 151, 9. 161, 19.
 remigio (*dat.*) 153, 13. (*abl.*) 163, 13.
 remorum 153, 11. 161, 9. 162, 1.
 remoue 109, 24. -erentur 58, 6. -moti 6, 20.
 remunerarentur 17, 6.
 renuntiant 85, 6.
 reparanda 120, 6. -arent 45, 8. -ari *V. L.* 50, 12. 92, 21. -ent 28, 18. -entur 52, 7. -etur 37, 21. 105, 15. -ata 50, 12. -is 119, 17. 135, 4.
 reparatio 70, 4. -onis 99, 11. 119, 10.
 repellantur 137, 7. -at 75, 11. 102, 7. -atur 137, 3. -ere 98, 4. -it 84, 13. -ppulerunt 135, 5.
 repente 28, 1. 75, 8. 116, 11. 140, 7. 143, 3. 147, 21. 148, 6. 163, 6. 164, 18.
 repentinus 77, 14. -um 52, 3. -is 14, 21. 104, 5.
 reperiatur 79, 9. -iri 18, 9. -itur 85, 18. -iunt 135, 15.
 repperit 128, 10. reperta 86, 15. -um 81, 4.
 repetenda est 12, 21. -tita 93, 2.
 replentur 133, 21. -pleri 131, 13.
 replicas 105, 2.
 reponuntur 133, 19.
 reportare 107, 10. -auerunt 89, 15.
 repromittat 88, 4. -it 160, 4.
 repudiandi 11, 1. 12, 13.
 requiem (ad —) 147, 17.
 requiescat 83, 14. -euerit 146, 16.
 requieti 23, 17. 99, 9. -o 95, 4.
 requiramus 7, 7. -atur 152, 1. -enda 12, 10. -endum 5, 11. -endus 111, 18.
 res 19, 15. (— annonaria) 53, 8. rei 12, 18. 25, 5. 38, 8. (— bellicae) 59, 13. (— frumentariae) 66, 12. 74, 13.
 rem 18, 11. [21, 11.] 69, 14. 14. 87, 19. [123, 12, 14.] re 5, 13. 18, 4. 35, 1. rerum 6, 9. 33, 4. 36, 17. 54, 7. (— potitos) 64, 1. 72, 11. 73, 8.
 rebus 5, 11. 17, 16. (— aduersis) 87, 18. 89, 11. 20. 129, 4. (— bellicis) 151, 1. res (*pl.*) (— gestas) 12, 22. (— aduersae) 88, 8. res militaris 34, 5. rei — 14, 24. 29, 4. 68, 12. 111, 5.
 rem -em 64, 7. 75, 3.
 reseratur 145, 24. -atis 145, 16.
 reseruatis 102, 21.
 residebant 51, 1.

residua 150, 6.
 resilire 58, 1.
 resinā 141, 18. 163, 5.
 resistendi 117, 1. -endum (ad
 —) 14, 12 *et* 150, 14. -en-
 tibus 109, 12. -ere 146, 8.
 -es *V. L.* 108, 4. -i 28, 5.
 -is 108, 4. -itur 105, 5. -sti-
 terint 119, 16. -stitisset 147, 7.
 resolutur 114, 5.
 respicit 26, 3.
 respondebitur 92, 10. -ere (—
 ad) 27, 23.
 respublica 59, 12. 67, 8. rei-
 publicae 5, 9. 11, 6. 34, 16.
 37, 14. 52, 15. 90, 8. 125, 4.
 128, 10. rempublicam 23, 5.
 37, 11. 38, 11. republica 17,
 13. 39, 6. 70, 13.
 restinguat 131, 10.
 restituat 52, 16.
 retardat 161, 8. -dent 78, 19.
 reticendum 165, 9.
 retineant 90, 5. -eat 47, 20.
 -ebat 43, 22. -endum 50, 18.
 -ere 33, 2. -etur 89, 21.
 116, 8. -uerint 146, 4. -uerunt
 64, 14.
 retro 112, 18.
 retrocedit 137, 15.
 reuerentiam 17, 18.
 reuertebantur 51, 5. -imur 56,
 22. -or 18, 1.
 reuocabant 112, 18. -cantur
 85, 5. -care 93, 17. -carent
 64, 8. -cari 112, 10. -aretur
 113, 3. -atur 87, 15.
 rex 116, 5. -gum 66, 3.
 rheuma 161, 4. 163, 14. -atis
 161, 9.
 Rhodiorum 141, 18.
 rimas 153, 8.
 rimatur 145, 12.
 ripā 81, 12.
 robigo 152, 8. -ine 48, 11.
 roborare 6, 1. -orentur 36, 3.

robur 6, 13. 7, 21. 8, 5. 12,
 10. 18, 7. 36, 19. 53, 4. 87, 2.
 164, 3.
 Roma 129, 7.
 Romanus (*adi.*) 150, 9. -ā 5,
 16. 35, 5. 36, 15. -ā 5, 4.
 39, 5. -ae 135, 1. -i 5, 9. 11,
 8. 13, 1. 19, 1. 29, 18. (*pl.*) 95,
 2. 151, 17. -um 5, 14. 65, 2.
 116, 17. 147, 6. -o 39, 11. 67,
 10. -orum 67, 14. 116, 9.
 Romani 14, 23. 16, 11. 35, 13.
 64, 13. 90, 2. 102, 4. 116, 11.
 -is 55, 7. -os 7, 22. 16, 18.
 29, 11. 30, 6. 92, 12.
 rostris 162, 2. 163, 14.
 rotae 134, 3. 139, 16. -is
 142, 2.
 rotare 47, 17. -etur 58, 10.
 rotulis 138, 11.
 rotunda 82, 20. 133, 19. -is
 118, 1.
 rotundes 105, 2.
 rubicundus 160, 2.
 rudis 6, 7.
 ruinam 145, 20.
 rumpas 102, 20. 110, 21. -at
 103, 12. -atur 102, 2. -ere
 105, 13. -i 130, 21. -it 105, 8.
 -unt 116, 4.
 rure (de —) 7, 13.
 rursus 33, 13. 56, 1. [120, 17.]
 141, 3. 156, 8. 162, 2.
 rursus 47, 4. 55, 12. 56, 13.
 57, 18. 114, 10.
 rusticam 7, 8. -o 7, 17.
 rusticitas 76, 7.
 rutila 160, 6.
 rutra *V. L.* 26, 22. 61, 1.

S.

saccus 54, 19. -i 54, 17. -o 55,
 1. -os 92, 13.
 sacram 40, 20.
 sacramenta 37, 8. 38, 18. -o
 59, 17.

- sacrilegii 33, 14.
 saeculi 128, 8. -is 37, 20.
 94, 4.
 saepe *passim*.
 saepibus 26, 18. 84, 3.
 saepiuntur 138, 4. -ptum 139,
 22.
 saepius 38, 9. 58, 7. 69, 5.
 86, 18. 87, 10. 93, 1. 104, 16.
 112, 7. 164, 15.
 saetae 134, 15. -is 99, 2.
 saeuā 68, 1.
 saenior 69, 6.
 saeuitia 158, 5.
 saeuunt 156, 7.
 saga 131, 20.
 sagacissimos 147, 2.
 sagitta 149, 7. -ae 45, 10. 107,
 13. 140, 15. 148, 17. 163, 4.
 -arum 131, 21. -as 48, 5. 50,
 3. 71, 16. -is 19, 12. 49, 20.
 58, 6. 60, 13. 70, 18. 98, 13.
 118, 11. 133, 19. 138, 14.
 142, 10. 162, 15.
 sagittandi 124, 17. -do 89, 5.
 -are 18, 16.
 sagittarius (*adi.*) 22, 15. -i 18,
 18. 23, 9. 49, 20. 51, 2. 58,
 3. 97, 12. 101, 6. 140, 3. 142,
 7. [143, 13.] -is (*adi.*) 51, 12.
 77, 12. 79, 18. 87, 3. 98, 6.
 8. 109, 16. 117, 6. -orum 20,
 11. 22, 10. 131, 17. -es 19, 4.
 36, 9. 109, 11. 135, 20. -um
 (*adi.*) 9, 6.
 sagmarii 44, 15. 77, 4. -is 77,
 19. 78, 6.
 sales 136, 5, 10. -em 136, 7.
 -is 70, 16.
 salitio 20, 15.
 Sallustius (sicut ait —) 8, 16.
 (— memorat '—') 14, 13.
 saltus 8, 13. -ūs (*pl.*) 57, 16.
 -um 14, 6. -u 14, 10, 14. 58,
 1. 71, 21. 97, 21.
 salubris 82, 14. -i 133, 10.
 salubritas 25, 16.
 salus 11, 6. 90, 8. -tis 145, 4.
 165, 6. -tem 129, 8. -te 5, 9.
 52, 15. 59, 19. 73, 5.
 salutare 25, 1.
 sambuca 142, 14, 15.
 sameare *V. L.* 48, 9.
 Samnites 29, 10.
 sanctum Spiritum 38, 19.
 sanguine 6, 22. 93, 7. 136, 13.
 -inem 6, 19. -inis 6, 17. 7, 2.
 19, 13.
 sanitas 67, 16. -atis 48, 13.
 -ati 68, 4. -atem 68, 13, 21.
 sapere 6, 17.
 sapientes 76, 5. -ibus 86, 17.
 -is 92, 3.
 sapienter 80, 4. 97, 8.
 sapientissimo 111, 2.
 Saracenus 124, 20.
 sarcinis 59, 2. 83, 18.
 Sardiniam 150, 20.
 sarias 117, 5.
 sarmenta 145, 21.
 satis 95, 8. 103, 14.
 saxum 58, 10. -o 163, 6. -a 58,
 11. 99, 1, 3. 132, 6. 133, 19.
 144, 5. 147, 22. 148, 18. 162,
 17. -orum 138, 4. 144, 4. -is
 60, 13. 70, 19. 135, 14. 140, 4.
 144, 11. 146, 6.
 sauciat 16, 17.
 scaenici 59, 16.
 scafae 153, 16. -as 60, 14.
 scafulas 81, 5. -is 165, 4.
 scalae 149, 3. -arum 142, 11.
 -as 130, 11. 132, 4. 139, 19.
 -is 131, 17. 137, 2. 138, 15.
 142, 9, 10. 146, 18. 147, 21.
 scelerum 72, 17.
 scholae 53, 1. -as 55, 10,
 15.
 scias 147, 13. -at 90, 15. 100,
 10. -atur 118, 16. 149, 14.
 -ebant 46, 10. -endum 24, 10.
 39, 7. 50, 18. 59, 6. 73, 18.

- (— quod) 79, 1. 85, 8. 87, 1. 98, 11. 118, 17. 132, 9. -ens 44, 7. -ente 91, 8. -entes 76, 1. 87, 21. 104, 13. -entibus 86, 17. -mus 25, 8. -o 9, 14. -re 4, 5. 76; 7. 79, 19. 101, 9. 160, 15. -rent 55, 4. 78, 8. -it 54, 13. 111, 10. -itur 88, 18. 150, 2. -iunt [111, 22.] 160, 15.
- scienter 9, 10. 18, 12. 20, 3. 24, 6. 48, 5.
- scientia 6, 4. 25, 5. 57, 9. -ā 45, 20. 93, 13. -am 59, 13. 124, 18.
- scilicet 21, 4. 54, 20.
- scindulis 58, 15.
- Scipio 18, 21. 93, 2. -onis 111, 11.
- scopas 58, 4.
- scopulis 161, 16.
- scorpiones 143, 12. 144, 7. -ibus 162, 16.
- scribendus est 12, 7. -untur 37, 14. scripsere 12, 22. scripsisse 64, 6. scripsit 13, 6. scripti 38, 17.
- scriptoribus 4, 12.
- scutarias 45, 9.
- scutati 20, 11. 23, 11. 24, 8. 49, 18. 60, 9. -is 98, 8. 99, 7. -os 49, 12. -um 9, 6.
- scutum 9, 10. 15, 11. 22, 16. 47, 17. scuto 16, 2. 24, 5. 51, 19. scuta 15, 9. 23, 8, 15. 49, 5. 50, 16. 60, 2. 99, 4. 131, 19. 162, 13. scutis 20, 10. 49, 7. 50, 9. 51, 17. 72, 2. 83, 17. 101, 14, 21.
- se *passim*; sui 77, 2. 107, 6.
- sibi 27, 14. 36, 10. 44, 6. 46, 1. 76, 3. 79, 2. 88, 3. 89, 1. 12. [111, 22.] 119, 1.
- secatur 44, 15. -entur 153, 4. sectae 153, 4.
- secreta 79, 4. -o 114, 6. -um 145, 9.
- secretiores 112, 12. -tissimo 76, 12.
- secreto 141, 12. 165, 4.
- sectantur 12, 3.
- secum 25, 5. 52, 3. 60, 16. 61, 8. 81, 3, 6. 103, 10.
- secundum 27, 18. 38, 6, 20. 40, 19.
- secundus *V. L.* 42, 18. 43, 2. 103, 8. [122, 18.] 130, 18. -a 27, 4. 39, 16. 43, 11. 48, 19. [49, 15.] 50, 3, 19. 98, 17. 107, 7. (rheumatis ambiguitas) 161, 7. -ā 23, 13. 40, 4, 7, 10. 42, 17. 50, 5, 7. -i (*pl.*) 41, 2. -ae 103, 5. 109, 17. -am 98, 17. -o 30, 7. 97, 12. (spiramine) 156, 9. -os 65, 10.
- securior 16, 21.
- securis 165, 1. -es 61, 2. -ibus 79, 12.
- securitas 29, 19. 113, 10. 146, 17. 161, 17. -atis 12, 19.
- securus 83, 14. 110, 14. -a 69, 18. 85, 15. 107, 21. 157, 4. -as 92, 17. -i 25, 3. 91, 3. -is 104, 9. -os 91, 10. -um 76, 14.
- secus 119, 13.
- sed *passim*; *V. L.* 160, 15. sed tamen 6, 12, 21. 79, 11.
- sedecim 188, 2.
- sedere † 22, 8. 99, 10.
- sedibus 71, 6, 11, 22. 72, 3. 74, 11. [124, 3.]
- seditiones 72, 10.
- segregatos 72, 12.
- semel 57, 2. 58, 9. 66, 18. 70, 6. 107, 18. 111, 18.
- semet 73, 23.
- semirotunda 25, 24.
- semis 42, 7. 19. 43, 3. 49, 9, 14. 83, 10.
- semissem 83, 10.
- semispathia 49, 6. -is 50, 10.

- semitis 68, 17. 114, 16.
 semiuocalia 78, 12. 13, 21.
 semper *passim*; *attribut.* 33, 4.
 sena (— milia) 20, 2. 35, 13,
 14. -orum 153, 15. -os *V. L.*
 9, 7. 100, 2.
 seneim 112, 19.
 sententia 69, 21. 111, 11.
 sentiant 95, 6. 112, 14. -ente
 142, 1. -entibus 145, 16. -unt
 112, 13. -si 4, 12.
 separa 108, 15. -abis 107, 12.
 -antur 115, 2. -are 109, 7.
 -atae 80, 16. -ati 71, 10. 100,
 13. -atus 102, 12. 105, 15.
 separatim 75, 20. 88, 17.
 sepositio 54, 9.
 septem 106, 5. 138, 2.
 Septembres 157, 7.
 septentrio 156, 2.
 septentrionalem 156, 1. -es 6,
 20.
 septima 50, 6. 110, 7. [-o
 123, 8.]
 sepulturae 54, 20. -am 55, 1.
 sequantur 28, 17. -atur 17, 19.
 -ebantur 9, 18. 51, 4. -eba-
 tur 51, 9, 12. -ens 65, 14.
 -entes 64, 13. 119, 17. -eren-
 tur 47, 2. -eretur 73, 11. -i
 51, 15. 56, 17. 74, 12. 96, 18.
 98, 3. -itur (— ut) 7, 6 *et* 10,
 20. 114, 16, 20. 115, 2. [122,
 11.] 156, 13.
 sequestraretur 54, 5.
 sera 70, 10.
 serena 156, 8. 159, 13.
 serenitas 156, 8. -atis (— tuae)
 128, 15. -atem 160, 4. -ate
 (in — tua) 124, 18.
 serere 92, 2.
 serra 105, 13. -as 61, 2.
 serrantur 61, 3.
 Sertorio (in —) 11, 12. (*dat.*)
 14, 16.
 seruabant 43, 23. -abantur 92,
 19. 133, 14. -abatur 16, 6.
 24, 1. 45, 23. 51, 14. 55, 2,
 23. -abunt 28, 8. 119, 16.
 -anda 8, 9. 59, 12. 74, 14.
 -andam 90, 3. -andas 72, 14.
 [-andum 10, 9.] (— ut) 77,
 10. -ant 152, 9. -antur 34,
 16. 133, 18. -are 55, 4. 57, 11.
 59, 11. 70, 11. [121, 14.] 133,
 11. -aretur 54, 6. -ari 18, 17.
 132, 18. -at 7, 4. -atur 16,
 24. 101, 2. 152, 13. -ent 13,
 15. 27, 11. -etur 27, 23. 69,
 18. -arunt 102, 5. -auit 112,
 2. 129, 9. 147, 9. -ata est 17,
 5. -atā (ratione — ne) 67, 13.
 seruire 135, 8. -uit 39, 2.
 sesquiplares *V. L.* 42, 3. 42,
 6 *bis*.
 seu — sine *c. ind. pr.* 71, 22.
 seuerē 6, 3. 17, 4.
 seuerior 37, 7.
 seueritas 44, 3. -atem 90, 17.
 -ate 71, 12.
 sex 15, 19. 97, 19. 99, 17, 19.
 100, 5.
 sextus 99, 6. [123, 7.] -a 40,
 2, 5. 50, 5. 109, 17. -o *V. L.*
 157, 3. -um 158, 2.
 sexus 133, 12. 146, 5.
 si *cum ind. praes.* 25, 2. 26,
 4. 52, 6. 69, 16. 72, 9. 77, 13.
 79, 11. 84, 1. 85, 18. 87, 6,
 7. 89, 3, 11, 12, 18. 90, 12,
 15. 95, 8, 10. 96, 15, 17. 97,
 5, 8, 9. 102, 15. *V. L.* 104,
 11. 107, 1. 114, 8. 120, 8.
 [123, 4.] 135, 11. 137, 1. 140,
 9. 160, 15. 163, 11, 12, 13
bis, 14 *bis*, 15. — *c. i. perf.*
 95, 15. — *c. i. plsqpf.* 51, 4.
 — *c. cons. praes.* 11, 14, 17
bis. 20, 10. 25, 16. 26, 24.
 29, 6. (longum est si) 17. 36,
 2. 37, 20. 48, 15. 52, 17, 19.
 57, 10. 59, 8. 65, 12. 68, 22.

- 70, 10. 74, 17. 79, 5, 7. 80, 20. [88, 6.] 90, 10. 91, 16. 96, 3. 100, 11. 102, 7, 9. 104, 11. 110, 10. 113, 6. 119, 9. 120, 17. [121, 11.] 124, 20. 135, 17. 136, 5, 7. 137, 2. 140, 12. 141, 9. 143, 16. 148, 20. 163, 18. — *c. c. impf.* 37, 12. 50, 11. 58, 15. 67, 2. *V. L.* 124, 20. — *c. c. plsqpf.* 23, 24. 33, 16. 51, 9. 54, 21. 67, 4. 92, 10. 99, 10. 113, 3. 132, 4. — *c. futuro* 38, 7. — *c. fut. ex.* 27, 16. (— fuerit iussa) 40, 15. 48, 16. 60, 12. 66, 16. 70, 6. 72, 18. 80, 4, 12. 81, 14, 15. 83, 10. 85, 7. 87, 13. [88, 6, 7 *bis.*] 89, 5. 92, 1, 2. 94, 12. 95, 12. 98, 13. 99, 17, 19. 100, 5, 18. 101, 13. 102, 10, 11. 103, 12, 22. 105, 1. 107, 8, 18. 108, 1, 9, 19. 109, 8, 14, 19. 111, 6. 118, 15, 17. 119, 12, 14, 15 *bis.* [120, 18.] 130, 10. 131, 7. 139, 18. 143, 6. 145, 3, 6. 146, 3. 149, 4. 160, 5. 163, 18. si — tantum = dum 58, 19.
- sic 4, 8. 16, 5. 26, 19. 41, 11. 43, 4. 89, 7. 108, 4. 109, 6, 13. 120, 6. 144, 8.
- sicca 161, 17.
- siccata 136, 10. -as 6, 16.
- sicciora 135, 13. 153, 2. -oribus 145, 20.
- siccitatem 153, 6.
- Siciliam 150, 20.
- sicubi 102, 1.
- sicut *passim*.
- sidus 157, 8. -erum 158, 8, 13. 159, 10.
- signabo 37, 17. -entur 158, 15. -atis 12, 17.
- signiferi 22, 17. 41, 7. 50, 13. 55, 3. -os 55, 2.
- significans 74, 18. -antur 160, 12. -at [10, 2.] 74, 10.
- significatione 35, 22.
- signum 39, 11. 46, 7. 47, 3. 58, 7. 73, 20. 74, 6, 15. 76, 11. -a 10, 18. 26, 6. 39, 13. 41, 7. 49, 2 *bis.* 51, 17. 54, 6, 13, 14. 56, 3, 5, 14. 73, 10. 74, 4, 7. 78, 8. 83, 18. 84, 13. 106, 6. 154, 10. 159, 12. -is 78, 4. 159, 16. -o 58, 5, 6. 73, 15. -orum 12, 7. 73, 6, 12. 89, 2.
- siluam 58, 22. 71, 23. -arum 91, 7. -as 114, 8. -is 96, 19.
- siluestri 152, 4. -ibus 78, 13.
- siluosus 114, 14.
- similis 68, 6. 108, 5. 109, 10, 17. 154, 5. -i 119, 3.
- similiter 28, 16. 39, 18. 43, 12. 47, 13, 48, 1. 50, 3. 68, 16. 74, 17. 149, 12.
- similitudine (pro —) 71, 19. (a —) 137, 16. 151, 16. -nem 74, 16. 83, 11. 84, 5. 92, 16. 107, 21. 110, 5. [130, 19.] 138, 9. 142, 15. 163, 20. 164, 10, 16. in similitudinem 123, 6.
- simplares 41, 17. 42, 8.
- simplex 27, 19. -icis 7, 10.
- simplicitas 70, 21.
- simul ac 8, 16.
- simulat 71, 5. -atā 146, 15.
- simulatio 70, 22.
- simultatibus 92, 4.
- sin minus 109, 15. sin uero 98, 14.
- sine *passim*.
- sinerent 19, 8. 112, 16.
- singuli 15, 18. 60, 11. 97, 14. 99, 16. 156, 4. -ae 83, 16. 128, 16. 150, 15. 151, 7. -a 46, 12. 60, 4. 61, 6. -arum 90, 13. -is 15, 18. 35, 14. 37, 2, 3. 46, 12. 55, 5. 60, 14.

- 84, 20. 137, 6. 153, 17. 154, 19. -as 42, 1. 43, 9. 46, 8. 47, 1. 54, 18. 60, 2 *bis*, 11. 100, 3. 112, 18. 151, 7. -os 38, 1. 85, 1. 88, 17. 100, 4. [101, 20.] 151, 7. 153, 11.
- sinistra* 18, 13. 103, 15. (*pl.*) 23, 10. ā- 22, 17. 103, 13. 108, 15. 155, 7, 10. 156, 1, 3. 164, 12. -ae 107, 14. 109, 21. -am 107, 2, 11, 14. 108, 9. 110, 1. [122, 19. 123, 5.] -is 21, 1. -o 40, 1. 101, 1. 104, 16. 108, 6, 8. 110, 19. -os 24, 10. -um 40, 11. 50, 7. 103, 6, 17. 108, 3, 20. 109, 13. [122, 17.]
- sinnetur* 164, 1.
- sinuosus* 130, 7.
- sinus* 106, 11. -ūs (*pl.*) 27, 20. -um 107, 6. in -u 130, 12.
- siquidem cum coni. praes.* 33, 3. 56, 18. 73, 4. 153, 5. *cum coni. impf.* 53, 18.
- sitis* 136, 3. -i 115, 7.
- situ* 48, 11.
- sive* 19, 20. 24, 5. 43, 24. 53, 10. 59, 1. 72, 8. 78, 14. 90, 13. 91, 4. [128, 3.] 129, 17. 133, 22. 135, 9. 137, 2. 138, 14. 141, 6. 143, 8. 147, 7. 148, 15, 18. 152, 4. 155, 7, 8, 12. 156, 1, 2, 3. 164, 12.
- sive* — *sive* 18, 15. 99, 4. *cum coni. praes.* (— *sive*) 9, 5. *cum ind. pr.* 56, 11. *cum fut. ex.* 59, 14. 100, 7. 146, 10. 164, 12. *cum coni. praes.* 85, 13, 17. 94, 8. *uide* seu — *sive*.
- sive* — *sive* — *sive* 53, 6. *cum fut. exacto* 56, 17. 72, 3. 110, 17. 148, 4.
- sobrius* 44, 5. 47, 18. 89, 9.
- socialium* 67, 13.
- sociantur* 12, 4. 153, 17. -are 11, 5. -ata 141, 13.
- sociis* 35, 4. 74, 18. -orum 38, 3. 105, 2. -os *et* -is *V. L.* 81, 3.
- sol* 96, 22. 149, 9. 160, 7. -is 6, 21. 7, 9. 13, 2. 67, 20. 97, 3. 136, 7. -i 6, 16. -em 7, 16. 96, 21. -e 136, 10. 147, 1.
- soleant* 55, 2. -eat 82, 16. -ebant 23, 15, 25. -ent [2, 2.] 14, 21. 27, 23. 38, 17. 41, 6, 17. 60, 11. 77, 17. 78, 12. 97, 1. 134, 7. 154, 6. -ere 75, 5. -et 80, 14. 106, 8. 113, 10. 119, 18. [121, 6, 10.] 151, 2.
- solidant* 139, 2.
- soliditate* 133, 20. -tem 81, 9.
- solidus* 42, 4. *solidae* 153, 5. -o *V. L.* 160, 8.
- solitā* 97, 4. -o 160, 8.
- sollemni* 158, 7. 159, 6. -ibus 36, 2.
- sollers* 69, 11.
- sollert* 5, 22.
- sollertia* 18, 12. 52, 19. 154, 13. 161, 14. -ā 147, 4.
- sollertiores* 75, 16.
- sollertissime* 149, 19.
- [*sollicitandis* 121, 11.]
- sollicite* 80, 6.
- sollicitudo* 46, 4.
- sollicitus* 90, 10. -i 94, 1. -os 160, 11.
- sōlo* 142, 4.
- solstitio* 155, 5. -tium 152, 19.
- soluerint* 94, 16.
- sōlus* 65, 4. 73, 10. 107, 4. -ā 58, 11. 64, 7. 73, 7. -am 90, 2. -um 102, 6. 120, 15. -o 17, 16, 110. 18. -i 56, 4.
- solutior* 83, 11.
- somni* 82, 8. -o 148, 5.
- sonat* 65, 15.
- sonis* 74, 2.

- sortiuntur 153, 13. -itus est 156, 2.
 spargere 100, 2. [121, 15.] -itur 80, 21. -sis 104, 8.
 spathas 49, 6. 98, 17.
 spatium 9, 4. 13, 22. 52, 2. 82, 23. 97, 17, 20. 113, 5. 149, 11. -o 27, 21. 94, 19. 106, 10. -a 27, 13.
 species (*sing.*) 144, 6. 160, 11. (*annonariae* —) 69, 12. (*acc.*) 132, 9 *et* 162, 7. -e (*in* —) 12, 13. -em 139, 9. (*ad* —) 145, 11. -erum 85, 14.
 spectaculo 158, 7.
 spectare 26, 3. -at 97, 7.
 specu 145, 13.
 speculandi 154, 2.
 speculator 77, 2. -es 113, 20.
 speculis 85, 1.
 speculo 160, 1.
 sperabant 140, 6. -andum 118, 18. -ant 69, 21. 72, 17. -ante 109, 1. [-are 122, 9.] -ari 50, 12. -as 96, 16. -at 87, 13. 132, 11. -atur 94, 2. -ent 95, 13.
 spes 99, 11. *V. L.* 86, 9. [124, 4.] 145, 4. (*pl.*) 86, 9. -ei 111, 9. -em 136, 15.
 spiculum 49, 10. -a 117, 16. 118, 9. 132, 1. 143, 15. 148, 16. -is 24, 11. 97, 13. 144, 8.
 spiramine 156, 9. 161, 2.
 spiritu 73, 4.
 Spiritum (*sanctum* —) 38, 19.
 splendebant 48, 1.
 splendor 48, 10. -ore 160, 9.
 spolia 119, 5.
 spontaneum 34, 4.
 sponte 5, 8. (*sua* —) 156, 6.
 stabant 51, 5. 150, 16. 151, 3. -abat 50, 19. 51, 7. -ando 98, 4. -ans 162, 13. -antes 23, 15. 100, 4. -ibus 98, 11. -are 56, 17. (*ante quarum im-*
petum possunt —) 60, 9. 74, 2. 103, 7. 156, 10. -at 103, 7. 116, 14. steterant 23, 19. -erit 95, 5.
 statim 12, 7. 17, 19. 27, 16. 102, 19. 106, 3. 109, 15. 112, 14. [123, 16.] 137, 3. 141, 16. 142, 18. 153, 4. 165, 5.
 statio 163, 15.
 statina (— *castra*) 83, 14.
 statinam 82, 3.
 statu 161, 12.
 staturā 47, 15. -ae 9, 20. 53, 3.
 statutum 159, 4.
 stilis 80, 22.
 stipendia 57, 5. -is 11, 18. 36, 22. 55, 13.
 stipendiosus 20, 15.
 stipitibus 84, 4.
 stramen 54, 1. -ina 44, 17. -inum 58, 4.
 strenue 39, 4.
 strenui 84, 9. -is 105, 14. -os 6, 11. 39, 23. 107, 8. -um 8, 15.
 strenuissime 20, 5.
 strenuissimi 12, 14. -os 110, 19.
 strepitu 136, 16.
 strictim 37, 17.
 structores 45, 4.
 studere 103, 23.
 studia 4, 1. 64, 8. -o 66, 14. 134, 13. 154, 2. -orum 129, 1.
 studiose 21, 5. 82, 19.
 studiosus 59, 12. 68, 20. 75, 3.
 studiosissime 132, 15.
 stupentibus 94, 17. 136, 17.
 stuppā 163, 3. -is 140, 18.
 sua *pl.* 70, 4. 98, 16. [123, 16.] -ā 48, 6. 66, 7. 105, 15. 110, 3. 117, 10. [123, 5.] 156, 6. -ae 92, 6. 150, 10. -am 51, 9. 54, 16. 64, 10. 109, 6. 113, 17, 19. 148, 8. 161, 6. -as 48, 8. 53, 13. 55, 20. 59, 11. -i 34, 6. 91, 12. -is 46, 2, 16.

- 50, 17. 51, 16. 59, 2. 71, 11.
78, 22. 83, 18. 84, 13. 86, 13,
17. 89, 11. 91, 18. 92, 16.
106, 2. 110, 4. 112, 6. 119, 7.
[122, 1, 11. 123, 6.] 135, 4.
142, 2. -o 102, 10. 109, 13,
14. 112, 19. [122, 17.] 161, 2.
-orum 87, 15. 109, 18. 145,
17. -os 17, 4. 30, 12. 47, 20.
48, 6. 51, 5. 54, 13. 112, 15.
113, 12. 114, 16. 119, 16.
-um 13, 3. 46, 16. 57, 12. 69,
23. 74, 6. 79, 10. 89, 3. 91,
9. 112, 13. 128, 14. 132, 6.
sub *cum acc.* 19, 1. 93, 11.
118, 11. 141, 21. 147, 8. sub
cum abl. (— *diuo*) 7, 9 *et* 17.
7, 17. 17, 9. 20, 18. 45, 14.
46, 2. 47, 5, 13, 14. 48, 6. 57,
7. 58, 13. 68, 15. [75, 22.]
78, 4. 89, 15. 93, 3. (— *tem-*
pore) 106, 1. 119, 11. 128,
14. 138, 7. 145, 10. 151, 6.
[sub. — *subaudiend.* 164, 17.]
subducantur 24, 15. -ebant
112, 23. -erant 112, 20.
subduntur 139, 16.
subeuntes 134, 2. -ire 95, 5.
-it 96, 14.
subiacens 151, 19. -ent 148, 4.
-et 66, 6.
subiecta 135, 18. -is (*subst.*)
4, 6. 131, 3. -orum (*subst.*)
44, 7. -os 96, 12. 148, 16.
-iectum 131, 10.
subiguntur 17, 16. -egerunt 52,
12. -egiase 5, 14.
subita (*pl.*) 77, 16 *et* [122,
10.] -ā *V. L.* 119, 19. -is
82, 15. 134, 10. -o 134, 6.
uide ex.
subito (*adv.*) 27, 22. 52, 4. 91,
19. 102, 2. 109, 1. 113, 3.
139, 23. 141, 14. 145, 24.
subiugatum 93, 9.
sublati 83, 6.
submouent 142, 9. -moueris
107, 21. *uide summ.*
subpleant 102, 2. -endum 8, 4.
subrogandi 12, 15.
subruenda 138, 8. -ae 129, 12.
-it 137, 14.
subsequatur 77, 5. -entes
159, 6.
subsessā 79, 5. 113, 7. -ae
75, 8. -as 79, 2. 113, 18.
114, 13.
subsideo 50, 11. -ere 23,
15. 57, 18. -sedit 142, 4.
subsidiū 36, 6. [123, 10.] -a
77, 14. -is 102, 17.
subsolanus 155, 6.
substantia 132, 16. -am 54,
17. 152, 9.
substituti 36, 23. -os 43, 18.
substruendae 136, 2. -endis
151, 21.
subtercauatus 142, 3.
subterraneum 131, 15. 145, 8.
subtilis 164, 10. -i 24, 4. -ibus
144, 8.
subtilitate 72, 14. 81, 6.
subtrahunt (— *se*) 147, 19.
subuectio 85, 14.
subuenire 110, 4. -i 69, 7.
subuertunt 148, 8. -uersi 80,
18.
subuespertinus 155, 11.
succedat 37, 4.
succedunt 163, 6.
succidere 16, 4.
succurritur 150, 1.
sudantem 95, 4.
sudatum 138, 19.
sudes 9, 9. 26, 20. 81, 13.
83, 7. -ibus 25, 7. 57, 15.
148, 10.
sudor 37, 8. -orem [7, 24.] 15,
2. 71, 20.
sufferre 60, 2.
sufficiant 133, 1. -at 69, 10.
100, 11. 124, 10. -ebant 67,

10. -ere 38, 5. 66, 23, 70, 9.
 -it 66, 16. 69, 15. 82, 10.
 suffodiunt 145, 19.
 suggerentum 72, 10.
 sulphur 134, 15. -e 140, 18.
 163, 3.
 sumat 24, 19. 90, 17. -ebatur
 23, 22. -emus 155, 5. -it
 111, 9. -itur 147, 16. -untur
 162, 14. sumpsisset 16, 20.
 -psit 137, 17. -pta 94, 6. -ptus
 136, 6.
 summā (*subst.*) 65, 17.
 summā 48, 4. 64, 11. -o 134,
 13. 143, 5.
 summonendam 155, 2. -mmota
 86, 19. *uide* subm.
 sumptus *V. L.* 94, 6. -ūs (*pl.*)
 54, 13. [sumptu 34, 18.]
 super 81, 1.
 superantur 79, 1. -are 36, 14.
 [88, 9.] -arent 93, 11. -ari
 52, 6. -atur 14, 7. -ent 139,
 15. -et 109, 5. -etur 112, 11.
 -auit 18, 21. -ata 51, 14. (—
 fuerit) 86, 9. -ati sunt 95, 15.
 -atis 29, 13.
 superbis 120, 7.
 supercurrendo 107, 18.
 superemineant 134, 12.
 superesse 76, 3. -est 112, 2.
 140, 6. (una spes — ut) 145,
 4. 165, 7.
 superfluā 10, 16. -is 103, 10.
 -os 102, 8. 13. -um 144, 10.
 superfundenda 101, 9. -fude-
 rat 136, 9.
 superiectis 60, 17.
 superior 80, 17. 89, 11. 96, 12.
 129, 2. -orem 19, 2. 65, 12.
 -ore 30, 4. 95, 1. 131, 10.
 142, 17. -ori (*abl.*) *V. L.* 142,
 17. -ora 146, 12. -orum 36,
 18. -oribus (*ex —*) 82, 18.
 (pro —) 119, 2. (in —) (*subst.*)
 140, 2.

superius 143, 2.
 supernumerariis 103, 5. -os
 53, 23. 103, 16. 107, 3.
 108, 2.
 superposita 135, 14. -as 118,
 9. -is 80, 22.
 superstites 120, 1.
 superueniat 91, 17. -iens 114,
 7. -ire 79, 16. 114, 20.
 superuentus 77, 7. 84, 10. -ūs
gen. 75, 8. 92, 11. *pl.* 81. 10.
 89, 14. 91, 8. 113, 13. 147,
 4. 154, 1. 163, 10. -u 25, 8.
 78, 20. 105, 16. -um 52, 4.
 66, 8. 113, 18. -ibus 71,
 2. 82, 9. 92, 17. 104, 4.
 [121, 5.]
 suppetat copia 7, 2. 11, 14.
 25, 16. 68, 3.
 supplicia 76, 4. -orum 73, 2.
 supra *adu.* 13, 10. 26, 17.
praep. 20, 18. 26, 12. 20. 79,
 10. 83, 7. 84, 5. 131, 9. 132,
 5. 140, 7. 141, 19. 147, 11.
 148, 2.
 surgit 74, 16.
 suris 10, 16.
 suscipere 40, 16. [-piendis 121,
 11.] -piet 99, 16. -pit 39, 10.
 -piunt 159, 12. -cepisset 93,
 13. -cepti 129, 11.
 suspenditur 164, 18. -unt 144,
 21. 145, 21.
 suspicantes 91, 11. 163, 14.
 -antibus 113, 12. -antur 76,
 14.
 suspitione 132, 14. -ibus 76,
 16.
 sustententur 54, 11. -et 103, 9.
 sustineant 107, 4. 146, 7.
 [-ebit 121, 2.] -ent 142, 11.
 -ere 23, 3. 71, 8. 79, 13. 81,
 15. 110, 9. 156, 10. -eret
 150, 12. -et 13, 17. 68, 10.
 79, 6. 98, 18. 102, 23.

T.

- tabernacula 44, 11. 84, 16.
 tabulas 163, 5. -is *V. L.* 141, 12.
 tabulata 134, 7. [153, 9.] -is 60, 17. 80, 22. 81, 6. 137, 8. 138, 8. 139, 9. 141, 6, 12. 143, 8. 145, 23. 163, 1.
 tactica 12, 25.
 tacticos 64, 9.
 taedio 87, 17.
 taleas 134, 5.
 talis 82, 10. 107, 10. 108, 20. 114, 1. [120, 12.] -e 113, 12. 141, 21. -em 95, 12. 141, 11. -i 130, 10. -es 12, 4. -ibus 49, 16.
 taliter 9, 12.
 tamdiu — quamdiu 81, 18.
 tam 11, 11. 21, 5. 25, 1 *bis*. 118, 16. 139, 17. tam — quam 28, 11. 48, 14. 60, 18. (— etiam) 65, 19. 79, 10. 103, 4. 108, 3.
 tamen *passim*.
 tamquam 12, 23. 15, 20. 18, 3. 23, 16. 34, 2. 36, 4. 38, 22. 41, 1. 5. 42, 14. 43, 22. 51, 6. 89, 9. 99, 5. 162, 8. 163, 1. 165, 6.
 tangent 58, 7.
 tanta 20, 20. 38, 3, 4. (*pl.*) 43, 8. 45, 23. 57, 14. 139, 14. 145, 8. (*pl.* = tot) 163, 8. -ā 72, 14. 142, 12. -ae 90, 6. -arum 22, 11. -as 65, 8. -i 33, 13. 151, 15. -is 57, 12. -o 12, 9. 142, 4. -um 139, 10.
 tantum 28, 16. 36, 16. 54, 8. (— est ut) 111, 2. 129, 4. *uide* in. -o 4, 12. 60, 6. 66, 14. 94, 1. 96, 11. 111, 17. 143, 15. 144, 5. 148, 19. 150, 1. 152, 1. 161, 17.
 tantum (*adu.*) 8, 2. 12, 22. 58, 9. 136, 4. 152, 13, 18. 155, 8.
 tardior 66, 7.
 tardius 35, 20. 67, 20. 78, 16.
 Taurus 157, 10.
 tectum 138, 2. -o 20, 18. 58, 18. 68, 15. -is 136, 3. 146, 5.
 tegendae 131, 4. -erentur 58, 16. tectas 50, 15. -to 16, 16.
 tegminum 162, 10.
 tegulis 58, 15.
 teguriola 146, 20.
 telum (unum est et maximum —, ut) 69, 9. -i 118, 11. 135, 18. 148, 9. -a 9, 11. 24, 7. 60, 6. 96, 13. 23. 97, 21. 105, 8. 108, 16. 111, 19. 138, 4. -orum 14, 10. 103, 22. 138, 4. 146, 6. 162, 15. -is 20, 3. 23, 16. 28, 13. 135, 16.
 temerarii 87, 21.
 temere 87, 22. 89, 7.
 temeritatem 33, 17.
 temperaturibus 7, 1.
 temperaturae 133, 17.
 temperentur 148, 20. -etur 133, 10. 143, 16. -et 91, 9. -atum 73, 24.
 tempestas 157, 9. -ate 58, 14. -ates 158, 14. 159, 5. -atibus 82, 15. 156, 4. 157, 11. 159, 13. 16. -atum 154, 13.
 temptabit 88, 20. -anda 86, 10. 92, 1. -andus 8, 13. -ant 114, 4. -antur 158, 10. -aret 16, 6. -at (*cum inf.*) 115, 1. -emus 21, 17. -es 52, 17. -auerint 145, 6. 164, 2. [-aueris 120, 18.]
 tempus 22, 3. 88, 13. 91, 13. 93, 21. 113, 8. 150, 2. 157, 5. -oris 52, 9. 158, 9. -ore 11, 19. 58, 14. 67, 17. 68, 23. (in —) 69, 7. 70, 16. 71, 22. (ex —) 73, 8. (in —) 81, 9.

- 82, 3. 106, 1. 147, 16. (ex —)
 150, 11. *V. L.* 152, 8. -orum
 36, 19. 156, 7. -oribus 4, 1.
 124, 16. 151, 12.
 tendant 84, 19. -ere 100, 1.
 -itur 106, 10. 143, 14. -untur
 26, 6. 131, 21.
 teneant 18, 12. 146, 11. -ean-
 tur 71, 13. -eat 36, 11. -eatur
 81, 19. -ebat 50, 6. -ebatur
 99, 8. -ebit 100, 7. -emus
 129, 2. -ent 163, 15. -entes
 21, 3. -ere 22, 16. -et 155, 11.
 tenuit 42, 11.
 tenebrarum 146, 17.
 tentoria 42, 2. [123, 16.] -is
 67, 19.
 tenue 149, 6.
 tenuetur 78, 16. -ata 100, 14.
 tepore 152, 8.
 ter 28, 10.
 teretes 19, 11.
 tergere 48, 9.
 tergum 66, 17. a -o 76, 21.
 77, 7. 86, 2. 97, 18. 100, 3.
 103, 8. 110, 2. 114, 18. 130,
 12. -a 14, 5. 27, 17. 58, 1.
 105, 3. 107, 18. 111, 14. 119,
 15.
 ternas 24, 9. -is 138, 10. in
 -o 99, 19. -os 97, 15. 99, 17.
 153, 12.
 terrā 26, 18. 61, 1. 83, 10. 84,
 4. 130, 16. 21. 145, 13. -ā
 (in —) 18, 15. (e —) 26, 11.
 92, 15. (ex —) 138, 16. 139,
 1. 142, 2. -ae 29, 9. -am (in
 —) 15, 19. 26, 12. 83, 9. 143,
 4. 149, 10. -arum (orbem —)
 5, 14. -as 161, 6. 164, 7. -is
 45, 15. 145, 10.
 terreant 86, 14. -antur 103, 22.
 -itus 111, 19. -itos 66, 18.
 terrena 33, 5.
 terrestre 150, 8. 162, 6. -i 158,
 6. -is 150, 5. 163, 9.
 terrifico 136, 14.
 terrore 17, 16. 80, 10. [121, 5.]
 137, 4. -em 50, 14. 116, 6.
 -is 48, 9.
 tertio (*adu.*) 27, 3.
 tertius 65, 15. 98, 5. 103, 14.
 [122, 20.] -a 18, 8. 27, 4.
 39, 18. 43, 12. 48, 19. 82, 23.
 108, 5. 161, 1. -ā 23, 14. 39,
 19. -o 158, 1. -um 98, 11.
 157, 6.
 tessera 41, 9. 43, 24. -am
 41, 8.
 tesserarii 41, 8.
 testantur 112, 5. [-atur 34, 6.]
 -entur 147, 3.
 [teste 10, 1. 21, 12.]
 per testimoniales 36, 22.
 testimoniis 4, 8.
 testudo 137, 9, 16. -inis 137,
 16. -ines 61, 5. 137, 5. -ini-
 bus 144, 19.
 Teutonum 93, 15.
 texebant 15, 10. -endas 135,
 9. -uerunt 151, 18.
 Thebanis 142, 13.
 Thessali 29, 13.
 Thracas 29, 14.
 thrascias 156, 3.
 Tiberi (in —) 8, 1. (*dat.*)
 15, 1.
 tignarios 45, 3.
 timentibus 77, 19. -entur 96,
 8. -ere 88, 6. -et 8, 6. 24, 19.
 timidi 87, 21.
 [timor 124, 3. 136, 17.]
 tinguntur 154, 5.
 tiro 7, 7. 12, 8. 14, 18. 16,
 1. 7, 20. 23. 18, 1. 24, 21.
 27, 7. 57, 5. 95, 8. -oni 9, 12.
 -onem 5, 22. -one 10, 18.
 -ones 6, 10. 7, 1. 11, 7. 12,
 3. 13, 12. 15, 9. 21, 17. 24,
 18. 27, 17. 53, 2. 88, 12.
 -onum 5, 6. 9, 14. 29, 6. 34,
 2. 65, 13. -onibus 11, 19.

- 12, 17. 15, 12, 18. 19, 16.
20, 14. 52, 8. 88, 14. 91, 4.
tironem *adi.* 90, 12.
titulos 15, 6.
tolerandae 115, 7.
tolerantiam 7, 11.
tollenno 143, 4. -one 142, 14.
tormenta 134, 14. 147, 22.
162, 7. -is 134, 17. 135, 3.
-orum 44, 18. 45, 8. 70, 5.
144, 6.
torquati 42, 3 *bis*.
torques 42, 4.
torrentes 14, 21. 80, 2. -ibus
25, 19. -ium 161, 5.
tot 12, 1. 14, 24. 22, 11. 30,
8 *bis*, 9. 65, 7. 163, 5.
totus 73, 10. 113, 3. -ā 54, 20.
99, 12. 103, 2. 110, 5. -ius
11, 6. 39, 12. 42, 15. 46, 7.
53, 6. 129, 9. -am 119, 1.
-um 98, 18. -ā 43, 7, 13.
-o 116, 11.
totidem 13, 20.
trabes 143, 4, 5. 164, 10. (*pl.*)
75, 1. 134, 7. 141, 17. 152,
19. 153, 4. -em 137, 11, 19.
-e 142, 16. -ibus 60, 14. 80,
23. 81, 5. 139, 9.
tractandi 97, 18. -andum 87,
11. -anti 22, 20. -are 9, 10.
(— *ne*) 79, 21. [-ato 123, 20.]
-et 86, 18. -etur 6, 10. -asse
11, 2.
tractatus 69, 12. 156, 13.
tradenda (est —) 20, 1. -dit
57, 4. -ditur 16, 23. -dunt
(se —) 87, 18.
tragularii 50, 2.
ad trahendum (muli — de-
putantur) 60, 3. -unt 144, 18.
Traiani 13, 8. -o 37, 15.
tranquilla 156, 6. 160, 1. -o
161, 20. de -o 159, 16.
tranquillitas tua 33, 4.
transduxit 30, 1.
transeant 80, 17. -eantur 60,
19. -eundis 66, 9. -eunt 81
2. 132, 1. 140, 2. 162, 19.
-eutes 143, 1. -euntur 14, 19.
-ire 14, 9. 115, 8. -itur 50,
21. -iuerit (*V. L.* -ierit)
115, 1.
transferre 102, 11. 106, 3. 128,
14. -ferri 48, 17.
transfiguntur 118, 12.
transfretatione 114, 21.
transfugae 76, 17. [121, 13.]
-as 80, 6.
transgressione 104, 7.
transilire 58, 22. -iuntur 14, 6.
transitu 80, 11. 114, 18. -um
80, 24. 81, 15. 83, 5. -ūs *pl.*
81, 10. 91, 6. 159, 10.
transmittendas 71, 21.
transponit 80, 19.
transuerberat 49, 12.
transuersa 108, 17. 143, 5. -is
46, 18. 50, 16. -os 77, 9.
tredecim 84, 1.
trepidantes *V. L.* 57, 17. tre-
pidant 95, 18.
trepidatione 58, 8.
trepidum 104, 3.
tres 34, 7. 83, 13. 156, 5. tria
73, 11. 96, 21. 164, 8. trium
49, 14. 76, 6. 86, 8. tribus
26, 12. 83, 4. 85, 4. 116, 14.
triangulo 49, 18.
triarius prior 43, 3.
triarii 23, 14 *bis*. 50, 9, 19.
-os 36, 8. 99, 8.
tribu 40, 22 *bis*.
tribuant 146, 20. -untur 90, 7.
tribulus 116, 13. -i 83, 7. -os
116, 11.
tribunus (— maior) 40, 20.
(— minor) 40, 21. 45, 20.
90, 16. -i 43, 23. 46, 1, 4
bis. 78, 19. 84, 8. 85, 5. 151,
6. -o 44, 1. -orum 17, 10.
41, 14. 53, 20. 68, 9. 71, 11.

- is 45, 22. 72, 9. 84, 15. 101, 23. -os 88, 17.
tributa 69, 16.
tricenos 139, 12.
trifariam 159, 4.
trigona 25, 24. 82, 21. -o 24, 4.
trigonum (*subst.*) 28, 2.
triplex 26, 9.
tripudiantes 57, 17.
tritico (in —) 17, 8.
triumphans 65, 5.
triumphus 73, 17. -is 33, 3.
trochleis 141, 14. 142, 18.
trucidantur 23, 6. 111, 14.
tu 104, 2. 107, 11. 108, 19.
tibi 69, 10. 102, 16. 103, 24. 108, 1. [120, 13, 14.] te 95, 9. 102, 22. 107, 16. 108, 15. 110, 16. 112, 9, 14. [120, 16. 123, 19.] tecum 124, 2.
tua 33, 4. 52, 15. (*pl.*) 97, 22. 108, 17. 110, 5. 164, 5. -ā [120, 18.] 124, 18. 128, 16. -ae 125, 5. 128, 15. -am 102, 12. 107, 12, 14. 108, 13. 109, 21. -i 104, 17. 105, 2. 107, 20. 109, 24. 112, 8. 129, 2. -as 109, 2. -is 96, 16, 17. 103, 25. 107, 20. -o 103, 24. 108, 6. 110, 14. -um 96, 4. 108, 3. 110, 12. [123, 18.]
tuba 73, 22. -ā 41, 16. -am 73, 21. -arum 89, 2. 136, 16.
tubicen 56, 1. -ine 56, 13 *bis*. 85, 4. -ines 41, 16. 55, 24. 56, 4, 6.
tubum 140, 18.
tufae 74, 5.
tuguriola *V. L.* 146, 20.
tum 87, 16.
tumultuaria (— fossa) 26, 13. (— castella) 85, 20. -o (— opere) 80, 23. (opere —) 83, 12. (— opere) 145, 20.
tumultus 77, 14. -um 71, 3.
-u 21, 4. 46, 15. 51, 16. 72, 6. -ūs *pl.* 73, 7. 106, 3. *gen.* 150, 10.
tunc 7, 18, 23. 9, 17. 26, 15. 27, 1, 21. 30, 9. 49, 14. 53, 15. 67, 5. 70, 11. 81, 16. 83, 12. 84, 3, 18. 91, 3. 94, 17. 95, 14. 104, 12. 107, 11. 108, 10. 110, 14. 114, 6. 120, 3. 136, 16. 143, 9. 145, 22. 146, 4. 148, 6. 149, 10. 163, 19.
turba 37, 4. -ā 74, 15.
turbabis 102, 11. -anda 101, 9. -antur 70, 7. -are 104, 4. 159, 13. -arentur 78, 1. -aret 51, 10. -ari 46, 11. -atur 75, 9. -ent 98, 3. -eris 106, 9. -et 9, 8. -ata 107, 9. -ato 58, 18.
turbinum 154, 10.
turbulenti 72, 10.
turma 47, 10, 11. -ae 48, 2. -as 28, 16.
turmales 48, 5.
turricula 141, 14. -am 141, 13. -is 148, 10.
turris 139, 18. 140, 2. (— amb.) 141, 19. 142, 1. -em 139, 23. 141, 11. 143, 1. -e *V. L.* 143, 1. -i 143, 1, 8. -es 45, 6. (— ambulatorias) 61, 6. 130, 9. 133, 21. 134, 12. 137, 6. (— amb.) 139, 2, 8, 15. 146, 4, 11. 162, 21. -ium 141, 20. 149, 9. -ibus 74, 19. 118, 3. 135, 16. 139, 6. 142, 6. 146, 20. 147, 2. 162, 8.
turritam 141, 1.
tutantur 165, 8. -tatur 154, 14.
tutela 90, 8. -ā 150, 16.
tutioribus 96, 4.
tutissima *V. L.* 130, 2. -as 70, 2. -o 130, 2. -um 76, 9. *V. L.* 130, 2.

tutius 76, 22. 118, 4.
tuto 112, 8.
tutus 132, 13. -ae 79, 11. -i
115, 11. 138, 8. -o 25, 14.
-um 85, 22.
[Tydeum 10, 1.]

V.

uacantes 91, 10. -ibus 102, 24.
-are 53, 19. -ent 71, 15.
uadari 60, 18.
uadat 55, 12.
uado 80, 14.
uadosa 161, 17.
uagantes V. L. 91, 10. -ibus
104, 18.
uago 105, 16.
ualeant 10, 5. 38, 10. 79, 18.
-eat 12, 11. -ent 149, 4. -en-
tibus 10, 15. -eo 37, 17. -et
6, 14. -uerunt 29, 12. -uisset
5, 16.
ualida 114, 2. -is 14, 15. -o
140, 17.
ualidiores 39, 19. -a 162, 13.
ualidissimis 134, 4.
ualli (*masc.*) 83, 7.
uallibus 114, 14.
uallum 25, 3. 44, 16. 60, 13.
85, 9. -i 44, 10. -o 52, 5. 92,
9. 148, 10.
uaria 11, 11.
uariantur 161, 12. -ari 73, 19.
-atur 78, 11. -etur 160, 8.
uarietas 78, 11. -atem 64, 10.
-ate 119, 12.
Varro 160, 14.
uasa 186, 6.
ubi 7, 14. 26, 14. 37, 8. 73, 4.
111, 18. 114, 3. 116, 10. (*cum*
fut. ex.) 140, 15 *et* 146, 15.
162, 9.
ubique 12, 1. 25, 5. 30, 6. 34,
17. 52, 3. 61, 9. 102, 5.
udentur 81, 2.
ue 51, 21. 67, 8. 160, 10.
uecte 14, 15. -es 71, 18. -ibus
130, 17.
uegetatur 161, 3.
uehebant 117, 6. -itur 154,
10.
uehementer 10, 3. 102, 1.
uehementior 24, 12. 144, 6.
uehementissimas 158, 14. -um
157, 8.
uehementius 23, 17. 96, 12.
97, 20. 118, 9. 137, 15.
148, 17.
uehricula 44, 14. 45, 8. 77, 4.
uel *passim*; *cf.* 95, 1. 115, 5.
134, 8. (2. 14. 3. 13. 32, 5.
62, 4. 63, 2. 18.) *uide*
certe; [uel — aut 88, 8.] uel
— uel 4, 4. 10, 20. 14, 6.
18, 6. 19, 5. 21, 16. 22, 12.
36, 16. 39, 2. 41, 9. 45, 6, 8.
64, 17. 71, 17. 107, 13. 108,
16. 128, 16. 129, 5, 11. 130,
11. 132, 11. 137, 14. uel —
uel — uel — uel 82, 20.
uel casu 28, 21. uel ma-
xime 67, 15. 87, 2, 11. 104,
15. uel ex parte 16, 23. uel
pro parte 124, 19.
uela 154, 5. -is 34, 10. 164,
18. -o 84, 10.
uelis 9, 6. 106, 1. -lit 29, 6.
124, 19. uellet V. L. 124,
19. uis 102, 14. uolentibus
14, 3. [uult 122, 12.] uo-
lueris 57, 4. 99, 18. 110, 18,
20. 138, 12. -erit 38, 12.
73, 17. [120, 18.] 130, 12.
-erunt 64, 12. 66, 21. 68, 15.
97, 19. -uissent 113, 4. -it
36, 16.
uelites 101, 15. 117, 12, 13.
uelocibus 14, 14.
uelocioribus 101, 8.
uelocissimi 23, 22. 101, 15.
-is 98, 5. -os 103, 17. 109, 22.

uelocitas 8, 14. 12, 9. 57, 8.
 -atem 124, 20.
 uelut 13, 11. 16, 1. 20. 26, 11.
 (*attrib.*) 58, 17. 67, 1. 103, 15.
 130, 12. 140, 15. 160, 1.
 ueluti *V. L.* 130, 12.
 uena 135, 18. -as 135, 15. 145, 12.
 uenator 59, 9. -es 11, 5.
 ueneno 68, 6.
 uenerabilis 84, 14.
 uenerantur 55, 20. -atur 39, 13.
 Venetam 154, 6. -o 154, 4.
 uenia 73, 4.
 [ueniant 121, 12.] -iat 16, 11.
 -iatur 86, 11. -iens 14, 10.
 -entem 117, 11. -ientes 35,
 17. 98, 4. -ienti 141, 17. -ien-
 tia 9, 11. -ientibus 23, 16.
 118, 4. -ire 82, 2. -itur 24,
 13. -iunt 75, 6. 107, 11. 140,
 16. 146, 18. uenerint 60, 13.
 96, 1. uenit 93, 1. uentum
 est 116, 10. uentum fuerit
 98, 18. uentura 129, 3. 141, 8.
 -urus 77, 11.
 uentre 10, 15.
 uentus 96, 22. 97, 3. 155, 6.
 161, 10. -o 115, 8. 136, 9.
 163, 13. -um 96, 21. -orum
 154, 13, 16. 156, 12. 157, 5.
 158, 4. 161, 2. 162, 1. -os
 154, 18. 160, 2. -is 58, 18.
 155, 3. 160, 9.
 uera 16, 20. 18, 2. -ae 137, 16.
 -um 8, 3. 89, 18.
 uerbis 95, 7. -o 28, 11. 40, 18.
 -orum 5, 1.
 uere 12, 9. [122, 1.]
 uerecundia 11, 16.
 ueremur (— ne) 92, 17.
 uergeret 132, 6.
 Vergiliarum 153, 1.
 Vergilius 160, 13. [-o 21, 12.]
cf. auctor.
 uericulum 49, 14.
 ueritate 72, 11. -em 75, 21.

uermium 152, 15.
 uerno 155, 4.
 uero *passim.*
 uerriculum *codd.* 49, 14.
 uerrutum *V. L.* 49, 14. -a *V.*
L. 148, 16. -is *V. L.* 98, 9.
 uersentur 73, 20.
 uertas 109, 3. -ere 98, 14. -is
 110, 2. -itur 11, 6. 152, 15.
 -erint 66, 16. -si (in fugam
 —) 17, 21.
 uertice 142, 6.
 ueru 110, 1. uerum *V. L.* 110,
 1. [-i 123, 6.]
 uerum (*coni.*) 12, 8. 26, 24.
 33, 4. 35, 2. 61, 6. 64, 2.
 76, 15. 112, 7. 141, 9. *uide*
non solum.
 uerutum 49, 14. -a 148, 16.
 -is 98, 9.
 Vespasiano 41, 2.
 uesperum (ad —) 147, 15.
 ueste 46, 5. 53, 19. 74, 10. -em
 154, 7. -es 44, 2. -ium 17, 14.
 68, 3.
 uestitur 137, 10, 13. -iti 47, 21.
 uestrae 33, 8, 17. 129, 6, 10.
 -am 4, 10. 33, 2.
 uetus 23, 9. 42, 11. 165, 10.
 -eres (*subst.*) 11, 11. 14, 23.
 (*subst.*) 23, 19. 52, 11. 57, 1.
 (*subst.*) 66, 19 *et* 76, 11. 88,
 12. (*subst.*) 92, 22 *et* 95, 1.
 97, 11. 101, 18. (*subst.*) 115,
 4 *et* 130, 6 *et* 137, 20 *et* 154,
 17. -erum (*subst.*) 19, 4 *et* 101,
 14. -eribus 23, 2. (*subst.*) 43,
 6. 93, 10. 94, 4.
 uetustus 59, 18.
 uexillationes 34, 9. -um 90, 14.
 -ibus 72, 9.
 uexillum 47, 3. 57, 12. -o 46,
 14. 47, 13, 14. -a 46, 13. 74,
 4. 78, 7.
 uia 145, 14. -ae 79, 11. -am
 75, 19. 111, 12. 139, 7. -arum

- 75, 14, 22. 91, 8. -as 79, 13.
114, 11. 115, 8.
uibrandis 24, 11. -ato 145, 2.
uicarius 43, 22. -i 41, 6. 78,
18. -orum 71, 11. -is 72, 9.
101, 23.
uice (pro —) 164, 13. ad
uicem 98, 2. 131, 2. uices
53, 13.
uicenos 153, 17. -ūm (*gen.*)
130, 15.
uicesimam secundam 152, 11.
uicinitate 141, 18.
uicinus 25, 17. 71, 22. -i 119,
14. -ae 6, 16. -o 25, 14. 83,
15. -um 15, 1.
uicissim 53, 11.
uicos 146, 12.
uictor 119, 8. -em 11, 16.
65, 3. -es 30, 6. 120, 5. -ibus
17, 21.
victoria 50, 13. 59, 14. 73, 16.
111, 1. 120, 10. -ae (—sum-
ma) 65, 17. 93, 21. 96, 9.
104, 3. -am [2, 3.] 6, 6. 23,
18. 30, 9. 35, 20. 65, 9. 68,
22. 73, 5. 88, 3. 89, 16. 90,
6. 95, 18. 96, 16. 18. 101, 22.
107, 10. 20. 109, 3. 20. 111,
6. 119, 1. [122, 9, 12.] 162, 4.
164, 9. -is 33, 3.
uictus 69, 10. 87, 9. -ūs 132,
14. 133, 13. -um 69, 22. 80, 9.
-u 7, 16.
uideat 16, 17. -emus 5, 13.
130, 3. -ent 75, 6. 104, 1.
-entes 104, 13. -ere 96, 4.
112, 16. -et 54, 16. [uīderis
122, 9.] -derunt 91, 13.
uideantur 5, 8. 12, 12. 25, 5.
72, 15. 87, 6. 128, 18. -eatur
9, 5. 35, 16. 55, 9. 59, 4.
72, 13. 88, 6. 92, 21. 115, 9.
119, 7. 141, 11. 152, 6. 153,
14. 159, 8. -ebatur 33, 14.
45, 12. 85, 1. -ebitur 38, 7.
-ebuntur 11, 2. -entur 20,
11. 49, 19. 103, 26. -eretur
24, 2. 53, 18. -eri 22, 6. 33,
16. -etur 8, 5. *V. L.* 9, 5.
12, 10. 22, 19. 52, 16. 56, 8,
20. 74, 13. 82, 1. 90, 11.
uigentibus 92, 20. uignit 52,
14. 64, 3.
uigilans 47, 18. 89, 9. -antes
85, 1. -antibus 10, 13. -are
85, 3. [-auerit 121, 1.]
uigiles 146, 21.
uigiliae 85, 2, 4. -arum 43, 24.
-is 73, 15. 146, 16. -as 53, 9.
56, 11. 85, 6.
uiginti milibus 67, 3. — et
quod excurrit annorum 30, 5.
[uiliſcunt 122, 10.]
uilius 30, 12.
uimine 15, 9. 138, 4, 10. 139,
22.
uincebat 51, 13. -endi 125, 3.
-endos 69, 21. -ere 59, 23.
-erentur 50, 11. -i 5, 21. -it
87, 10. 109, 15. -itur 113, 16.
[122, 1, 14.] 161, 10. -untur
71, 2. 101, 13. uicere 16, 10.
-cerant 101, 12. -cerit 118,
17. uicit 36, 16. 136, 3. uic-
tus fuerit 109, 8. u. fuisset
151, 15. -i 111, 15. -os 93, 4.
119, 14.
uinctus 81, 9.
uindicandum 150, 14. -are 6, 3.
119, 1. -ari 72, 20. -atur 27,
6. -et 90, 18.
uineae 137, 6. -as 61, 5.
137, 20.
uini 70, 15. 133, 4. -o 69, 22.
uiolenta 136, 11.
uiolentior 80, 12.
uirdiariis 133, 7.
uiri 52, 17. -is 12, 6. [34, 6.]
86, 17. 135, 4. -os 39, 10.
40, 7. 43, 18. 64, 11. [122, 5.]
147, 7. -um 15, 17.

- uirides 153, 7. -ibus 134, 3.
 uirtus [2, 2.] 10, 7. 12, 16.
 35, 5. 58, 3. 73, 16. [88, 4.]
 95, 11. 113, 15. [121, 7, 10.
 122, 3, 4.] 140, 9. [148, 21.]
 151, 2. 161, 19. -utis 20, 7.
 29, 7. 36, 19. 42, 4. 72, 5.
 146, 9. -uti 90, 7. -utem 44,
 8. 93, 16. 135, 1. -ute 41, 12.
 45, 19, 20. 49, 11. 51, 4.
 64, 7. 65, 3. 66, 5. 102, 3.
 107, 9. 109, 18. [122, 15.
 123, 4.] 125, 4. 162, 18. -utum
 11, 11.
 uis 26, 14. 28, 4. 79, 7. 81,
 14. 84, 1. 145, 3. 156, 14.
 uim 25, 20. ui 78, 22. 140,
 11. 142, 12. 154, 11. 164, 13.
 uires 11, 8. 29, 17. 59, 7.
 90, 14. uirium 10, 1. 88, 2.
 89, 1. 94, 20. uiribus 5, 18.
 9, 9. 18, 5. 47, 15. 65, 8. 72,
 7. 89, 14. 99, 11. 108, 4. [111,
 20.] 119, 17. 137, 4.
 uisum 96, 22.
 uita (in —) 8, 7. -am 90, 5.
 128, 8.
 uitabant 117, 8. -anda 66, 13.
 70, 15. 161, 9. -andum (—
 ne) 78, 15 *et* 112, 14. 113,
 13. -antes 37, 7. -are 9, 11.
 79, 16. 80, 4. 97, 1. 113,
 20. -at 162, 2. -entur 161,
 17. -et 89, 14. -etur (— ne)
 70, 19.
 uitalia 16, 12, 14.
 uitiat 69, 1.
 uitiorum 72, 17.
 uitiosam 152, 3.
 uinere 134, 7. uixerunt 71, 6.
 uicturis 38, 16.
 uix 4, 12. 66, 16.
 [ulla 148, 21.] -is 130, 21. -um
 111, 15.
 ulterius 142, 7.
 ultimas 99, 10. -os 91, 17.
 -um 86, 11. 120, 8.
 ultra (*adu.*) 17, 21. 153, 15.
 (— quam) 25, 22 *et* 83, 3.
 ultra (*praep.*) 82, 22. 135, 17.
 148, 9.
 ultro citroque 161, 4.
 uluā 58, 16. 81, 1.
 umbrā 149, 12. -ā 149, 13.
 -ae 7, 9. 149, 11, 15. -am
 149, 9.
 umeris 10, 14. 117, 10.
 umorem 153, 8. -e 152, 8.
 153, 2. 160, 6.
 umquam 15, 16. 67, 13.
 unciarum 9, 15. 24, 5. 49, 9,
 13. -as *V. L.* 9, 15. 16, 13.
 undā 136, 8. -is 156, 6.
 unde 23, 7. 56, 22. 96, 4.
 159, 5.
 undecim 60, 5. 83, 19.
 undecimus 54, 19. -o 55, 1.
 undique 77, 13 *bis*. 118, 6.
 146, 12.
 ungere 154, 6. unctas 163, 5.
 uniuscuiusque 51, 19.
 uniuersa *pl.* 9, 4. 27, 16. 41,
 6. 43, 16. 61, 7. 70, 7. 75,
 21. 84, 9. 102, 11. 140, 16.
 148, 20. -arum 29, 17. -i
 (— milites) 74, 12. -is 19,
 16. 29, 4. 76, 6. -o 86, 16.
 90, 9. 129, 4. 147, 10. -um
 147, 8.
 unus 47, 6. -a 47, 11. 55, 9,
 23. 99, 15. 106, 6. 138, 11.
 143, 4. 145, 4. 147, 8. -um
 34, 13. 49, 8. 55, 9. 69, 9.
 (in unum collectos) 88, 19.
 92, 7. [101, 18.] 105, 1, 8.
 109, 11. 112, 2. 143, 7. 146,
 10. -ā 35, 10. 39, 7. 40, 13.
 60, 10. 110, 11, 15. -am 40,
 15. 42, 7. 66, 21. 132, 9.
 -ius 35, 22. 37, 13. 48, 16.
 83, 5. 117, 3. -o 36, 11. 47,

- 5, 12, 13, 14 *bis*. 65, 5. 108,
18. 116, 8. [123, 9.] 143, 7.
149, 7.
uocabant 23, 27. 49, 10. 97,
12, 14. -abantur 20, 4. 23,
14. 24, 4. 49, 3. 50, 4. 53,
21. -abatur 35, 2. 47, 7. -ant
passim. -ante 56, 13. -antur
34, 9, 11. 43, 11. 46, 17. 85,
8. 139, 3. -at 56, 1. -atur 137,
11. -auerunt 132, 3.
uocabulum 35, 7. 137, 17. -o
85, 21. 159, 7. -a 73, 19. 154,
16. 155, 1.
uocalia 73, 12 *bis*, 14
uoce 73, 7, 14.
uociferari 103, 21.
uolubiles 134, 5. -i 134, 1.
139, 17.
uoluntas 25, 13.
uoluptas 9, 13. -atis 133, 8.
-atibus *V. L.* 7, 24.
uotis 52, 8.
urbanos 7, 14.
urbe condita 22, 3. -em (con-
ditam) 7, 22. 145, 15. [148,
13.] -bes 34, 15. 45, 16. 70,
17. 72, 13. 128, 17. 129, 15.
130, 8. 131, 11. 149, 16. -bi
141, 8. -bibus 7, 6. 70, 7.
-bis 135, 10. 140, 4. 143, 2.
150, 17. -bium 22, 11. 74, 19.
90, 8. 128, 9. 158, 8.
Vrcilliani 115, 5.
urguendi (— ut) 70, 3. -enti-
bus 160, 9. -entur 163, 13.
-ere 102, 12. 103, 8. [124, 7.]
uris 73, 23.
ursinis 50, 15.
[usitata 122, 10.]
usque ad 20, 16. 21, 6. 22, 3,
11. 23, 26. 29, 13. 43, 13.
71, 20. [130, 20.] 152, 11. —
adeo 8, 3. 58, 14. — eo 20,
5. 23, 9. 45, 13. 64, 6. 75, 16.
— in 153, 1. 157, 3, 6. 158, 2, 9.
usurpato 151, 17.
usus 14, 3. 15, 14. 16, 23. 18,
8. 21, 9. 23, 1. (— armorum)
35, 19. 48, 16. 53, 5. 58, 12.
59, 3. 73, 1, 9. 74, 13. 92,
22. 94, 3. 144, 10. 147, 1.
149, 18. 152, 16. 159, 15. 160,
16. 165, 10. -ui 133, 6. -um
7, 18. 9, 1. 12, 18. 14, 17.
19, 6. 20, 16. 27, 7. 30, 10.
59, 7, 13. 64, 10. -u 5, 15.
V. L. 9, 1. 11, 20. 17, 17.
33, 12. 46, 6. 57, 9. 64, 14.
73, 19. 87, 22. 89, 17. 92, 19.
(quae ex usu sunt) 96, 7. 98,
1. 124, 12. 138, 21.
ut *absque uerbo finito* 66, 18.
163, 20.
ut *cum indic. V. L.* 37, 2. 55,
2. 61, 5. 71, 14. (— puta)
71, 14. (*cum fut. ex.*) 78, 10.
80, 3. 91, 2. 98, 17. 116, 6.
149, 18. 150, 6. (*cum fut. ex.*)
153, 3 *et* 4.
ut *cum coni. passim; uide* con-
suetudo, custodiendum, ex-
pedit, obseruandum, praeci-
piendum, sequitur, hoc, illud
etc. cf. 11, 6. 81, 4. 105, 1.
146, 11. ut ne 53, 11. ut non
= ne 59, 3.
utantur 7, 17. -ar 40, 18. -atur
68, 6. 164, 5. -ebantur 20, 3.
35, 12. -ebatur 24, 3. -eren-
tur 24, 1. -i 48, 5. -itur 74,
10. -untur 24, 8. 34, 10. 109,
18. sunt usi 136, 5. -sos
16, 18.
utcumque 17, 3.
utensilium 26, 22.
utile 73, 10. 79, 20. 103, 24.
[120, 16.] (— est, ut) 164, 5.
-es 12, 14. 76, 2. 134, 16.
utilior 7, 6. 82, 11. 96, 11.
-ores 87, 4. -us 10, 19. 67,
11.

- utilitas (— est, ut) 86, 16.
 111, 4. 128, 11. (— est, cum)
 135, 10. -atis 18, 18. 133, 8.
 -ati 82, 21. -atem 92, 6.
 -ate 5, 4. 37, 14. 149, 18.
 150, 9. -ates 43, 6. -ibus
 53, 19.
 utiliter 108, 18. 152, 19. -uti-
 lius 152, 5.
 utra 86, 21. 87, 1.
 utrāque (— acies = et ped.
 et equites) 28, 20. 103, 20.
 -āque 34, 9. 81, 11. 14. 98,
 22. 105, 12. 106, 6. 165, 2.
 [-amque 122, 21.] -ique 114,
 12. -iusque 133, 17. 147, 17.
 -oque 81, 17. 107, 6. 109, 2.
 [122, 21.] 129, 16. 160, 3.
 164, 11. -osque 103, 3.
 utrimque 136, 12.
 utrum — an 7, 6. (utrum stare
 uel progredi an certe re-
 gredi) 74, 2 [3]. (— an) 79,
 15, 17, 18 *bis*. 86, 19, 20. 87,
 5, 11, 21. 88, 12 *bis*. 160, 7,
 8. utrum = num 12, 9, 10,
 11. 89, 2; *omittitur* 79, 21.
 87, 21 *bis*.
 uulgi 59, 17. 159, 15.
 uulnerarentur 23, 15. -ari 91,
 14. -ent 163, 2. -atis 77, 18.
 -ato 116, 9.
 uulnus 16, 7. 19, 13. 24, 15,
 20. -eri 71, 10. -era 6, 19.
 23, 3. 118, 14. -erum 7, 2.
 -eribus 115, 11. 117, 18.
 118, 7.
 uultu 10, 4. 95, 7. 160, 5. -um
 111, 19.
 uulturnus 155, 8.
- X.
- Xanthippi 65, 1.
 Xerxis 66, 2.
- Z.
- zephyrus 155, 11.
- X (*graec.*)
- χεῖμαξις 159, 6.

Numerorum sigla.

IIII 26, 19.	XXXII 47, 11, 13.
V. 157, 10. V = quin. 9, 15.	LX 21, 6.
VI. 157, 2. VI = sen. 9, 15.	LXVI 39, 17, 19, 21,
VII 26, 14.	2, 6 <i>bis</i> , 9 <i>bis</i> .
VII. 40, 5.	CXXXII 39, 14.
VIII 35, 11.	CL 43, 1, 3.
VIII. 40, 6. 157, 3, 8.	CC 42, 16.
X. 40, 9. X = den. 9, 15.	CCCC 42, 14.
XII 26, 16, 20. 155, 1.	DLV 39, 17, 19, 21, 23
XIII 26, 19.	5, 6, 8, 9.
XX 13, 18.	DCCXXX 40, 13.
XXIII 13, 21.	

Supplementum indicis.

Mazices 115, 6.
[obtinere (*absol.*) 63, 12.]
possint [2, 8].

Homeri Ilias, kplt. 1 Band mit Einleitung von Sengenbusch . . .	2.25
— ed. Hentze. 2 voll. . .	2
— Odyssea, kplt. 1 Band mit Einleitung von Sengenbusch . . .	2.25
— carmina, I. 1 (Ilias I) . . .	— .75
— I. 2 (Ilias II) . . .	— .75
— II. 1 (Odyssea I) . . .	— .75
— II. 2 (Odyssea II) . . .	— .75
Horatius ed. Müller. Ed. maior . . .	1.—
— Ed. minor . . .	— .75
Hygini Grammatici liber ed. Gemoll . . .	— .75
Hymni Homerici ed. Baummeister . . .	— .75
Hyperides ed. Blafs. Ed. II . . .	1.35
Iliadis carmina ed. Koechly . . .	3.—
Incerti auctoris lib. de Constantino Magno ed. Heydenreich . . .	— .60
Josephus, Flavius, ed. Bekker. 6 voll. . .	12.60
Isaens ed. Scheibe . . .	1.20
Isocrates ed. Benseler et Blafs. 3 voll. . .	2.70
Juliani imp. op. ed. Hertlein. 3 voll. . .	6.75
Iurisprud. anteiust. reliquiae ed. Huschke. Editio IV. . .	6.75
— Indices ed. Fabricius . . .	1.80
— Suppl. Bruchstücke a. Schriften röm. Juristen. von Huschke . . .	— .75
Iustiniani inst. ed. Huschke . . .	1.—
— Novellae ed. Zachariae. 3 voll. . .	10.50
Iustinus ed. Jeep. Editio maior . . .	2.70
— Editio minor . . .	— .90
Iuvenalis ed. Hermann . . .	— .45
Livius ed. Weissemann. 6 voll. . .	6.—
Vol. I—III auch in Heften . . .	— .60
Vol. I pars I lib. I—III . . .	—
— pars II lib. IV—VI . . .	—
Vol. II pars I lib. VII—X . . .	—
— pars II lib. XXI—XXIII . . .	—
Vol. III pars I lib. XXIV—XXVI . . .	—
— pars II lib. XXVII—XXX . . .	—
Ferner einzeln: lib. I et II. . .	— .45
Lucian ed. Jacobitz. 3 voll. . .	6.30
— Auch in 6 partes, à pars . . .	1.05
Lucretius ed. Bernays . . .	1.50
Lycophron ed. Kinkel . . .	1.80
Lycurgus ed. Scheibe . . .	— .60
Lydas ed. Wachsmuth . . .	2.70
Lysias ed. Scheibe . . .	1.20
Macrobius ed. Eysenhardt . . .	5.40
Manethon ed. Koechly . . .	1.50
Martialis ed. Schneidewin . . .	1.50
Martianus Capella ed. Eysenhardt . . .	4.50
Maximus et Ammon. ed. Ludwig . . .	1.80
Metrolog. script. ed. Hultsch. 2 voll. . .	5.10
Muretus ed. Frey. Vol. I et II. . .	2.40
Nicephori opuscula historica ed. de Boor . . .	3.30
Nicomachus ed. Hoche . . .	1.80
Nonnus ed. Koechly. 2 voll. . .	4.50
— paraphrasis ed. Scheindler . . .	4.50
Omosander ed. Koechly . . .	1.20
Ovidii opera ed. Merkel. 3 voll. . .	2.90
— tristia . . .	— .45
— fasti . . .	— .60
— met. delectus ed. Merkel . . .	— .60
Panegyrici latini XII ed. Baehrens . . .	3.60

Pausanias ed. Schubert. 2 voll. . .	5.60
Persius ed. Hermann . . .	— .30
Phaedrus ed. Müller . . .	— .30
Philodemi de musica librorum ed. Kenke . . .	1.50
Philostratus ed. Kayser. 2 voll. . .	8.25
Pindarus ed. Christ . . .	1.—
Plato ed. Hermann et Wöhrlach. 6 voll. . .	10.50
[Auch in 15 einzelnen Heften.]	
Plautus ed. Fleckeisen. Vol. I II. . .	2.70
— einzelne Stücke . . .	— .45
Plini epistolae ed. Kell . . .	1.20
— natur. historia ed. Jan. 6 voll. . .	13.20
Plinius et Gargilius Mart. ed. Rose . . .	2.70
Plotinus ed. Volkmann. 2 voll. . .	9.—
Plutarchus ed. Sintenis. 5 voll. . .	8.40
[Auch in 14 einzelnen Heften.]	
Poetae latini min. ed. Baehrens. 5 voll. . .	15.90
Polemon ed. Hinck . . .	1.—
Polyaenus ed. Woelfflin . . .	4.50
Polybius ed. Dindorf. 4 voll. . .	11.70
Pomponii Melae de chorographia libri tres rec. Frick . . .	1.20
Porphyron ed. Meyer . . .	4.20
Porphyrius ed. Nauck . . .	1.80
Proclus ed. Friedlein . . .	6.75
Propertius ed. Müller . . .	— .60
Quintilian ed. Bonnell. 2 voll. . .	2.40
— lib. X ed. Halm . . .	— .30
— declamationes ed. Ritter . . .	4.80
Quintus Smyrnaeus ed. Koechly . . .	1.50
Rerum naturalium script. Graeci ed. Keller. Vol. I . . .	2.70
Rhetores Graeci ed. Spengel. 3 voll. . .	9.—
Ruhnkenii elogium Hemsterhusii ed. Frey . . .	— .45
Rutilius Namatianus ed. Müller . . .	— .75
Sallustius ed. Dietrich. Ed. IV . . .	— .45
Script. histor. Augustae. 2 voll. . .	7.50
Script. metrici Graeci ed. Westphal. Vol. I . . .	2.70
Seneca ed. Haase. 3 voll. . .	7.80
— tragoediae ed. Peiper et Richter . . .	4.50
Seneca rhetor ed. Kießling . . .	4.50
Simeon Sethus ed. Langkavel . . .	1.90
Sophocles ed. Dindorf-Mekler. Ed. VI . . .	1.50
— einzelne Stücke . . .	— .30
Soranus ed. Rose . . .	4.80
Statius Vol. I Silvae ed. Baehrens . . .	1.80
— Vol. II Fasc. I. Achilleis ed. Kohlmann . . .	— .75
— Vol. II Fasc. II. Thebais ed. Kohlmann . . .	4.80
Stobaei florilegium ed. Meineke . . .	9.80
Stobaei eclogae ed. Meineke. 2 voll. . .	6.—
Strabo ed. Meineke. 3 voll. . .	6.—
Suetonius ed. Roth . . .	1.50
Tacitus ed. Halm. 2 voll. . .	2.40
Vol. I. auch in 2 Fasc.: I. Annales, lib. I—VI. . .	— .75
II. lib. XI—XVI. . .	— .75
— Germania, Agricola et dia- logus ed. Halm . . .	— .45
Terentius ed. Fleckeisen . . .	— .25

Testamentum, novum, Graece ed. <i>M. A.</i>	Vergili opera ed. Ribbeck <i>M. A.</i>
<i>Buttmann</i> 2.2f	— <i>Bucolica et Georgica</i> —.45
Theomistius ed. Spengel. 2 voll. 6.—	— <i>Aeneis</i> —.90
Theodorus Prodranus ed. Hercher —.50	Xenophontis expeditio ed. Hug. —.75
Theon Smyrnaeus ed. Hiller 3.—	Xenoph. expeditio ed. Hug. Ed. maior 1.2f
Theophrastus ed. Wimmer. 3 voll. 6.80	— — ed. <i>Dindorf</i> —.75
Theophrasti char. ed. Fols. 1.20	— — <i>historia Gr. ed. Dindorf</i> —.90
Thucydides ed. Boshn. 2 voll. 2.40	— — <i>Institutio Cyri ed. Hug.</i>
Tibullus ed. Müller. —.30	— — <i>Ed. maior</i> 1.20
Ulpian ed. Huchtn. Ed. II. —.75	— — — <i>Ed. minor.</i> —.70
Valerius Flaccus ed. Baehrens 1.50	— — — ed. <i>Dindorf</i> —.90
Valerius Maximus ed. Halm 3.75	— — — <i>commentarii</i> —.45
Vegetius ed. Lang. Ed. II. —.80	— — — <i>scripta minora</i> —.90
Velleius Paterculus ed. Haase —.80	Zonaras ed. Dindorf. 6 vol. 19.50
— — — ed. <i>Halm</i> 1.—	

Verlag von B. G. Teubner in Leipzig.

Griechisches Schulwörterbuch. 2 Bände. gr. Lex.-8. geh.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 7. Aufl. Von G. Autenrieth. 1882. geh. 6 *M.* 75 *λ.*

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 4. Aufl. 1884. geh. 9 *M.*

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heinichen.

2 Bde. 4. Aufl. Von A. Draeger. gr. Lex.-8. geh.

I. Lateinisch-Deutsch. 1881. 6 *M.* II. Deutsch-Lateinisch. 1883. 5 *M.*

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Von G. Autenrieth. Vierte Auflage. gr. 8. 1883. geh. 3 *M.*

Wörterbuch zu Xenophons Anabasis. Von F. Vollbrecht. 5. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 1 *M.* 80 *λ.*

Wörterbuch zu Xenophons Hellenica. Von C. Thiemann. gr. 8. 1883. geh. *M.* 1.50.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar. Von Dr. H. Ebeling. Dritte Auflage, von Dr. A. Draeger. gr. 8. geh. 1 *M.*

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos. Von F. Haacke. 8. Aufl. 8. 1884. geh. 1 *M.* Mit dem Texte des Nepos 1 *M.* 20 *λ.*

Wörterbuch zu Ovids Metamorphosen. Von J. Siebelis. Vierte Auflage, von Fr. Polle. gr. 8. 1885. geh. 2 *M.* 70 *λ.*

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Von A. Schaubach. 2. Aufl. 8. 1877. geh. 60 *λ.* Mit dem Texte des Phädrus 90 *λ.*

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von A. Schaubach. 6. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 45 *λ.*

3 2044 010 629 202

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS
NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON
OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

WIDENER
BOOK DUE
SEP 10 1991
CANCELLED

WIDENER
BOOK DUE
SEP 10 2000
CANCELLED

WIDENER
FEB 4 09 1993
AUG
BOOK DUE

